De
West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN
en W. R. MENKMAN

DRIE EN TWINTIGSTE JAARGANG 1941

VIER EN TWINTIGSTE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1941

PRINTED IN THE NETHERLANDS

K 2597

INHOUD VAN DEN DRIE EN TWINTIGSTEN JAARGANG

VERBETERINGEN

Bladz. 296: Kolom 3 staat 242; moet zijn 246.
Kolom 10 staat onder 3124 een dwarsstreep; moet zijn n.b.

Bladz. 297: Kolom 3 staat 44,521; moet zijn: 44,456.
in noot 2 staat 377; moet zijn: 277.

Bladz. 299: Kolom 1 onder 1.529.940 stellen: 8.635 [1]) en aan den voet van de bladzijde noot [1]) plaatsen, luidende:
[1]) Overeenkomstig cijfer voor 1937 moet zijn: 16.000.
Kolom 4 staat 725.800; moet zijn: 125.800.
Kolom 8 onder 44.950 stellen: 8.635.

TOELICHTING BIJ BLADZ. 300

De getallen 6.861.756 (kolom 8) en 6.609.139 (kolom 11) zijn niet de som der voorafgegane getallen. Enkele kleinere landen van herkomst van den invoer, onderscheidenlijk bestemming van den uitvoer zijn niet opgenomen; vandaar het verschil. De bovenaangehaalde getallen geven echter het juiste bedrag van invoer, onderscheidenlijk uitvoer aan.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN

J. H. J. Hamelberg heeft zich op twee wijzen verdienstelijk gemaakt; hij was de stuwende kracht in het, helaas niet lang geleefd hebbende, Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap der Nederlandsche Antillen èn de auteur van „De Nederlanders op de West-Indische Eilanden".

De meeste waarde voor de kennis der geschiedenis van onze eilanden in de Caraibische Zee heeft wel gehad zijn arbeid in het Alg. Rijksarchief te 's-Gravenhage, van 1900 en 1901; hij heeft toen een aantal documenten, op die geschiedenis betrekking hebbend, aan het licht gebracht, welke anders misschien nog heel lang in vergetelheid zouden zijn blijven sluimeren. Ook uit andere bronnen echter heeft H. veel verzameld, dat aan onze kennis der historie van ons eilandengebied ten goede gekomen is.

Zijn toelichtingen en commentaren op de door hem gepubliceerde of geciteerde gegevens zijn niet altijd even gelukkig en dat is niet te verwonderen. De geschiedenis onzer Nederlandsche Antillen te zien in het veel grootere verband der koloniale geschiedenis in het algemeen, de onze en die van andere naties, is niet gemakkelijk en H. had niet veel gelegenheid gehad tot vóórstudie. De loopbaan welke hij achter den rug had, toen hij zich aan het schrijven zette, had hem niet met speciale historische onderwerpen bekend kunnen maken en in West Indië was ook in zijn tijd al heel weinig studiemateriaal te vinden.

Uit verschillende jaarverslagen van het bovengenoemde genootschap blijkt dit laatste wel zeer duidelijk. Het derde verslag (1899) behandelt o.a. de emancipatie van 1863; blijkbaar was men op Curaçao nu eerst bekend geworden met het rapport der Staatscommissie van 1853, dat toch enkele jaren daarna van de pers gekomen is. H. zelf schreef in hetzelfde jaarverslag dat hij pas het vorige jaar Van der Sterre's werk over Jan Erasmus Reining in

handen gekregen had. In het vierde verslag vinden wij een artikel van Rector Zwijsen, die blijkbaar van onze zeegeschiedenis niet bijzonder op de hoogte was, over den aanslag der Hollanders op Porto Rico van 1625; H. voegde er aan toe een uittreksel uit de Laets Iaerlyck Verhael, welk werk hij pas (Den Haag September 1900) in de „Deventer Bibliotheek" gevonden had.

Er is de laatste veertig jaren heel wat verzameld en gepubliceerd over de geschiedenis der Nederlandsche Antillen, veel meer dan in een even lang tijdperk vóór dat H. zich aan den arbeid zette. Een compleet en uitvoerig werk over dit deel onzer koloniale historie evenwel is tot dusver niet verschenen en zal ook wel niet spoedig verschijnen; er is in onze wetenschappelijke wereld niet veel belangstelling voor het onderwerp in kwestie. Zoowel bij ons Hooger als bij ons Middelbaar Onderwijs beteekent koloniale geschiedenis in de eerste plaats Indische geschiedenis; de rest wordt fragmentarisch behandeld.

Intusschen, wie zich in de geschiedenis onzer activiteit in de Caraibische Zee wil verdiepen, zal altijd nog wel beginnen met Hamelbergs geschriften ter hand te nemen, ten minste voor wat betreft de zeventiende en achttiende eeuw. Het leek mij daarom nuttig deze geschriften te annoteeren en de opmerkingen en aanvullingen welke ik meende te kunnen geven aan te bieden aan de Redactie van De West-Indische Gids, het tijdschrift dat reeds zooveel bevat op het gebied der historie, ook van de Nederlandsche Antillen en ook van de meer nabij liggende tijden dan die waarop Hamelbergs werk betrekking heeft.

Ik heb mij niet bepaald tot „De Nederlanders op de West-Indische Eilanden" (I en II, met Documenten I en II), maar ook Hamelbergs andere bijdragen tot de jaarverslagen van het G., T., L. & V. Gen. d. N. A. onder de loupe genomen. Om te verwijzen heb ik gebruik gemaakt van de afkortingen: Ned. I en D., Ned. II en D., Jaarv. I, II, III, IV, V, VI.

N a m e n v a n p e r s o n e n. Wanneer H. naamregisters geeft (Ned. I, Jaarv. V. en VI), volgt hij het systeem den hoofd- of familienaam slechts één maal te noemen; zoo vinden wij b.v. onder Cromwell (Naamreg. Ned. I) zoowel den Lord Protector opgenomen (Ned. I, D. 57) als Richard Cromwell (Ned. I, D. 75), zijn zoon en opvolger. Af en toe zal er aanleiding zijn op deze eigenaardigheid terug te komen.

H. wijst er ergens op (Jaarv. V., Bericht) dat, ook in de acht-

tiende eeuw nog, de spelling, zelfs van persoonsnamen, een willekeurige was. Hij had er bij kunnen voegen dat in de zeventiende eeuw vreemde namen zelfs wel vertaald werden; zoo komt bij De Laet [Iaerl. Verhael, 10de, 11de en 12de boek) een zelfde officier bij de troepen der Compagnie in Brazilië voor als Bongarson (Bongarçon) en als Goedlad (Goodlad), zoo wordt in Nederlandsche stukken de Engelsche vice admiraal Sir John Harman wel Jan Herman genoemd enz. enz.

De admiraal *Pieter Adriaansz.* (Ned. I, 20) was P. Adr. *Ita* en *Pieter Adriaansen*; (Ned. II, 24) de commandeur van Sint Eustatius van 1665; eerstgenoemde zal natuurlijk niet licht verward worden met Engelbert Adriaensz, den assistent op Curaçao van 1735 (Ned. I, D. 153).

De Hertog van *Albemarle* (Ned. I, D. 79) is niet in het Naamregister opgenomen. Er kan hier geen sprake zijn van den eersten Hertog (George Monck, de Puritein, als zeeheld bekend in onze geschiedenis van den eersten Engelschen oorlog en in 1667 First Lord of the Treasury); bedoeld moet zijn Christopher, second Duke of Albemarle, een militair, te voren Earl of Torrington, in 1682 Lord of Trade and Plantations en in 1687 gouverneur van Jamaica, waarheen de bekende Doctor Hans Sloane hem vergezelde [1]).

Lord *Arlington* (Ned. I, D. 72, 79, Ned. II, 25, D. 37) was Henry Bennett, first Earl of Arlington, Secretary of State onder Karel II van Engeland. Hij was gehuwd met een zuster van Willem de Nassau, Heer van Odijk [2]).

D' Avaux (Ned. I, 59) was Jean Antoine de Mesmes, Comte d' Avaux, na den vrede van Nijmegen Fransch ambassadeur in Nederland [3]).

De Baas (Ned. I, 50, 51, 53), De Bas (Jaarv. III, 62 e.v.) was Jean Charles de Baas; H. noemt hem gouverneur van Martinique, maar deze luitenant generaal van het Koninkl. leger was destijds gouverneur generaal der Fransche Antillen. In dit tijdschrift [4]) is al eens het een en ander medegedeeld over de verschillende dra-

---

[1]) Dictionary of National Biography; A voyage to the Islands of Madera, Barbados, Nieves, S. Christophers and Jamaica.... by Hans Sloane M. D., London 1707, 1725.

[2]) Dictionary of National Biography; De Zeeuwsche expeditie naar de West onder Cornelis Evertsen den Jonge 1672—1674 (Linschoten Vereeniging, XXX, 1928).

[3]) Nouv. Biogr. générale.

[4]) W. I. Gids, XVII, 70.

gers van den naam De Baas (De Baasz., De Batz, De Baatz); de onze had blijkbaar in 1675 een zoon op Grenada, de achttiende eeuwsche Jean Pierre Louis zal wel tot model gediend hebben voor den held van den bekenden Engelschen roman The scarlet Pimpernel. De gouverneur van Barbados schreef 8 (18) Februari 1677 dat D' Estrées bevelhebber was in Amerika, nu „Mons. De Baas, the old French general", overleden was [1]).

Joh. Corn. *Backer*, door H. Johannes Backerus genoemd (Ned. I, 95, 223), zou vóór 1647 op Curaçao zijn bediening aangevangen hebben; Prof. Knappert heeft medegedeeld dat deze leeraar reeds in 1642 op het eiland aanwezig was [2]).

De la *Barre* (Ned. II, 27, 28, 30, 31, D. 39, 43, 44) was volgens H. gouverneur generaal der Fransche Westindische eilanden; hij moet zijn geweest *Antoine le Fèvre* de la Barre, officier der Fransche marine, gouverneur van Fr. Guyana, in 1667 luitenant generaal en 1682/1685 gouverneur van Canada [3]).

D. Baut (Ned. II, D. 19); wij vinden *David* Baute of Boute, in 1638 tot bewindhebber benoemd der West-Indische Compagnie, Kamer Zeeland [4]).

Adrianus van Beaumont zou volgens H. in 1663 zijn intrede gedaan hebben op Curaçao en hetzelfde jaar overleden zijn (Ned. I, 95, 223); Prof. Knappert echter schijnt aan te nemen dat deze predikant in 1659 zijn bediening had aanvaard [5]). De Laet geeft een bewindhebber in de Zeeuwsche Kamer der Compagnie Mr. Symon van Beaumont en onze dominee zal dus ook wel een Zeeuw geweest zijn [6]).

Beck, H. neemt in zijn Naamregister alle vijf de Becks, *Matthias*, *Wilhelm*, *Balthazar*, *Mr Jacob* en *Abraham*, tezamen op (Ned. I, div. pl., D. div. pl.). Matthias had vóór zijn Curaçaoschen tijd negentien jaar in Brazilië doorgebracht en in 1643 een verzoekschrift van den magistraat en de burgerij van Mauritsstad mede onderteekend [7]). Balthazar was volgens een Engelsch bericht in

---

[1]) Stewart L. Mims, Colbert's West-India Policy, London 1912; W. I. Gids, XVII, 70; Calendar of State Papers, Am. & West Indies, 1677/1680, No 48.

[2]) Gedenkb. Nederland–Curaçao 1634/1934, 35.

[3]) Nouv. Biogr. générale.

[4]) Nieuw Ned. Biogr. Wboek.

[5]) Gedenkb. Ned.–Cur. 38, 42.

[6]) Iaerl. Verh., 34.

[7]) W. I. Gids, XX, 207.

Spanje opgevoed [1]); in 1691 werd aan hem gedacht als gouverneur van Tobago, onder Koerlandsch-Brandenburgsche auspiciën [2]). In 1699 zouden de Becks op Curaçao betrokken geweest zijn bij een transactie met den bekenden Capt. Kidd in zake den verkoop van door zeeroof verkregen goederen [3]).

De Vice-Directeur Beer (Ned. I, D. 76) is niet in het Naamregister opgenomen; door een schrijffout zal de naam van Matthias Beck in dezen vorm in het document in kwestie verschenen zijn, derhalve behoort in het Naamregister „D. 76" ingevoegd te worden, achter den naam Beck.

Becker (Ned. I, 17, 41, 88, 126); die van 1633 en 1634 moet de Zeeuwsche bewindhebber der West-Indische Compagnie *Steven* B. geweest zijn, bij De Laet te vinden [4]).

De twee Van *Belles* in H's Naamregister zijn de gebroeders *Pedro* of *Pieter* en *Josua*, wier betrekkingen tot den slavenhandel ook uit moederlandsche archivaliën blijkt [5]). Pedro is ook in de West werkzaam geweest, op Curaçao en elders; hij was op het laatst der zeventiende en in het begin der achttiende eeuw factor van de Brandenburgsche compagnie op Sint Thomas, was betrokken bij het smokkelen van slaven van daar naar Sint Kitts en bij den verkoop van gestolen goederen (zie Beck) [6]).

Belmontes of *De* Belmontes komen er bij H. eenige voor (Ned. I, 75, D. 122, 154). Ten tijde van het asiento van García, zegt H., was de agent op Curaçao „niemand minder dan Don Juan Pedro de Belmonte", doch waarom dit een zoo bijzondere persoon was, blijkt niet. De bij ons bekendste drager van dien naam was François (Francisco) Schoonenberg, de Nederlansche zaakgelastigde te Madrid, die een rol gespeeld heeft in de kwestie van het z.g. Coymans asiento; de gebroeders Isaac Nunez Belmonte (alias Manoël de Belmonte) en André de B. waren agenten van Spanje te Amsterdam en althans Manoël was mede bij den slavenhandel

---

1) Doc. Illustrative of the Hist. of the Slave Trade to America, ed. by Elis. Donnan, Publ. by Carnegie Inst. of Washington, 1930, I. seventeenth cent., doc., No 131.

2) E. Seraphim, Gesch. Liv-, Est- u. Koerlands, Reval 1897.

3) W. Westergaard, The Danish West Indies, New York 1917.

4) Iaerl. Verh., 34.

5) W. I. Gids, XVII, 11 e.v.; Irene A. Wright, The Coymans asiento (Bijdr. Vad. Gesch. & Oudheidk. VIde reeks 1); Mr H. C. Hazewinkel, Een Rotterdamsche Tontine (Rott. Jaarb. 1932).

6) Doc. . . . Slave Trade. . . ., I, doc. No 119, zie vroeger; W. I. Gids, XX, 189, 191.

betrokken [1]). De gezant Schoonenberg heet ook wel Johan Abraham de Belmonte [2]).

Van *Jonathan van Beuningen* gaf H. een portret (Ned. I, t.o. bl. 130), waarvan het origineel in het bezit was van den Heer H. A. van Beuningen te Utrecht. Deze laatste behoort niet tot het regentengeslacht van dien naam; Jonathan en *Mr Jan*, de Curaçaosche Van Beuningens, waren leden van een geslacht, uit Emmerik afkomstig en zeer waarschijnlijk niet verwant aan het Amsterdamsche. Mr Jan van B. was vóór zijn Curaçaoschen tijd koopman te Amsterdam [3]).

Joan Benners (Ned. II, 51), *Joannes Benner* (Ned. II, D. 48) en *Jannes Benner* (Jaarv. IV, Extract uyt de Boecken van d. Hr Lowijs houtcooper Zal.) zijn wellicht één en dezelfde persoon.

Ch. de Courbon, Comte de *Blénac* (Ned. II, 45, 47, 48, 49, D. 46, 47; Jaarv. IV, Tobago, bijl.) komt herhaaldelijk ook elders voor in de geschiedenis onzer betrekkingen tot Tobago [4]). Hij was marineofficier en commandeerde in 1677 onder D'Estrées een groot schip, maar in hetzelfde jaar vinden wij hem zoowel als gouverneur generaal der Fransche Antillen, alsook als gouverneur van Martinique; in deze laatste kwaliteit komt hij tot 1692 voor [5]).

Bisscop (Ned. I, D. 17) was ook alweer een door De Laet genoemd bewindhebber van Kamer Zeeland, *Abraham Bisschop* [6]).

Adriaen Block, de schipper van het schip De Liefde, (Ned. I, D. 58, Ned. II, 13) zal wel niet dezelfde zeeman zijn die, dertig jaar eerder, genoemd wordt in de geschiedenis van Nieuw Nederland; ook niet de Adr. Martensz. Block uit de geschiedenis van Ned. Indië [7]).

De Heer *Blommaert* (Ned. II, 9, D. 12) is natuurlijk *Samuel* B., die ook door De Laet genoemd wordt, die een rol

---

[1]) Irene A. Wright, The Coymans asiento, zie vroeger; Doc. . . . . Slave Trade . . . ., I, doc. No 123 e.v. zie vroeger; W. I. Gids, XVII, 18; Mr H. J. Koenen, Gesch. der Joden in Ned., 183, Utrecht 1843.

[2]) Dr M. Wolff, De eerste vestiging der Joden te Amsterdam (Bijdr. Vad. Gesch. & Oudheidk. IV, 9 en 10).

[3]) Mr R. van Beuningen van Helsdingen, De Nederlandsche Leeuw, Nov. 1916, 268.

[4]) W. I. Gids, XXI, XXII.

[5]) A. M. H. J. Stokvis, Manuel d'Histoire, Leiden 1889.

[6]) Iaerl. Verh., 34.

[7]) Mr F. Muller Fzn, Geschiedenis der Noordsche Compagnie, Utrecht 1874; Dr J. W. IJzerman, Cornelis Buysero te Bantam 1616—1618 (Linschoten Ver. 1923); Jhr Mr J. K. J. de Jonge, L. M. van Deventer, De opkomst van het Nederlandsche gezag . . . ., II, 160, 's Gravenhage 1865; N. Ned. Biogr. Wboek.

gespeeld heeft in de geschiedenis van Nieuw Nederland en aangaande wien Prof. Kernkamp zoo vele bijzonderheden gepubliceerd heeft [1]).

Behalve de kaperkapitein *Gerrit* (Garest, Gerret, Gerart, Gerard) *Bogaert* (Bogard, Boogard, Bogert), door H. genoemd (Ned. II, 26, 28, 34, D. 40, 42, 44, 46), komen er nog meer Zeeuwen van dezen naam in onze Amerikaansche geschiedenis voor. De memorie van Artichewsky van 1637, in het archief van Van Hilte, geschreven bij vertrek uit Brazilië, spreekt van een vrijen koopman Bogaert, bij wien vivres te koop waren; Theunis Gijsbertse Bogart was in 1673 schepen van het dorp Breukelen in Nieuw Nederland; Matthijs Bogaert was omstreeks 1700 een Zeeuwsche slavenhaler (lorredraaier) [2]).

De Heer *Bont* (Ned. II, D. 18) komt bij De Laet niet als bewindhebber voor, maar zou misschien de Middelburgsche bewindhebber tijdens den vierden Engelschen oorlog kunnen zijn, hoewel er een groot tijdverschil is [3]).

Justus Boot wordt door H. alleen genoemd als commandant van een Landsschip in 1782 (Ned. I, 180); dat hij bij de verovering van een Engelsch schip geassisteerd werd door twee Curaçaosche commissievaarders, wordt door De Jonge niet vermeld. Volgens dezen laatste was de „Surprise" zelf een kaper; aangaande Boots aandeel in het geval van de „Machtelyne" spreekt H. niet [4]).

De Heer *Boursen* (Ned. I, D. 32) moet geweest zijn de Amsterdamsche bewindhebber der West-Indische Compagnie *Jaques Beurse,* door De Laet genoemd [5]).

Brugmans komen er vele voor in de Curaçaosche geschiedenis (Ned. I, 189, D. 122, 125, 155; Jaarv. III, 135; Jaarv. V, Extr. trouwboek 1714—1722); ook buiten die welke H. noemt vinden wij er nog één in 1635. Van den Brugman die in 1795 bij het slavenoproer sneuvelde geeft H. de voornamen, Pieter Beek [6]).

De schout bij nacht *Van Bylandt* (Ned. I, 187, 188, D.

[1]) Iaerl. Verh., 32; Zweedsche Archivalia (Bijdr. en Meded. Hist. Gen., XXIX, 1908); David Pietersz. de Vries, Korte Historiael (H. T. Colenbrander, Linschoten Ver., III 1911).

[2]) Kroniek Hist. Gen. XXV, 1869, 5de serie; De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.; L. Knappert, Gesch. v. d. Ned. Bovenw-Eil. i. d. achtt. eeuw, 's Hage 1932.

[3]) Iaerl. Verh., 32/37; Jhr J. C. de Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeewezen.

[4]) De Jonge, zie 3).

[5]) Iaer. Verh., 32.

[6]) W. I. Gids, XVII, 211; A. T. Brusse, Curaçao en zijn bewoners, Curaçao 1882.

184, 186) was *Lodewijk Graaf* van B., later ook bekend in de geschiedenis van Sint Eustatius [1]).

Jan Claesz. van Campen (Ned. I, 37, 221, D. 35, 36, 215); of hij de commandeur was die Sint Maarten op 1 Juli 1633 aan de Spanjaarden moest overgeven en of hij op Curaçao Van Walbeeck opvolgde, heb ook ik niet vermogen vast te stellen. In ieder geval was hij in 1635 op Curaçao en werd hij in 1642 directeur van Curaçao genoemd [2]).

James Hay, first *Earl of Carlisle* (Ned. II, 9, 11, D. 8, 9) verkreeg op 2 Juli 1627 patentbrieven voor een reeks van eilanden in West Indië (waaronder Sint Eustatius, en Sint Maarten) „& om̃es alias insulas sive insululas infra viginti gradus linie equinoctialis a borea", om die te bezitten op denzelfden voet als de bisschop van Durham zijn bisdom of paltsgraafschap bezat en verder met alle prerogatieven van een kapitein generaal der Engelsche Kroon [3]).

De Spaansche priester, dien de onzen in 1634 op Curaçao aantroffen (Ned. I, 29), heette Salvador de *Carmona* [4]).

Over Jacques *Cassard* (Ned. I, 119/121, 127, D. 114, 115, 178) bestaat nogal wat litteratuur; Marc. Elder gaf zijn levensbeschrijving [5]). H. heeft Cassards aanslag op Curaçao met zeker leedwezen beschreven en is aan het optreden der Fransche kapers op de Bovenwindsche Eilanden niet meer toe gekomen. Eenige op Curaçao aangetroffen stukken betreffende het geval van 1713 zijn (door Hamelberg?) afzonderlijk gepubliceerd (Jaarv. I, Bijlagen, A.) en Mr. B. De Gaay Fortman gaf in dit tijdschrift het relaas er van, van een ooggetuige [6]).

Charles Chabert, de civiele gouverneur van Sint Eustatius en Saba (1782/1784) van wege Lodewijk XVI [7]), was volgens H. een Statiaan (Jaarv. IV, 139); waarop deze bijzonderheid berust is mij niet gebleken. De Charles Chabert die in 1739 op Sint Eustatius in het huwelijk trad, was geboortig van Guadeloupe en aldaar

---

[1]) W. I. Gids, XV, 23 e.v.

[2]) W. I. Gids, XVII, 198.

[3]) James A. Williamson, The Caribbees under the proprietary patents, London 1926.

[4]) Rapport Van Walbeeck, Alg. Rijksarchief, Br. en Pap. van Braz. (W. I. C. oud, 50).

[5]) Jacques Cassard, Corsaire de Nantes.

[6]) W. I. Gids, VI, 241 e.v.

[7]) A. H. Bisschop Grevelink, Beschrijving van Sint Eustatius (Bijdr. tot de kennis der Nederl. en Vreemde Koloniën, 1846).

woonachtig (Jaarv. VI, Genealogie); deze kan de vader geweest zijn.

Dr Diego Alvarez *Chanca* (Ned. II, 5, D. 3), was een Seviliaan, die op voorspraak van Ferdinand en Isabella door Columbus als „zuragvano" werd aangenomen voor de tweede reis; Chanca's brief is een der weinige als authentiek beschouwde beschrijvingen van deelnemers aan de eerste reizen naar de nieuwe wereld [1]).

H. heeft niet kunnen vinden waarom de overgave van Sint Eustatius door den luit. kolonel *James Cockburn* aan den markies de Bouillé „discreditable" geweest zou zijn (Jaarv. IV, 138). Prof. Knappert echter verwijst naar het gerechtelijk onderzoek ter zake dat (later?) ook aan H. bekend moet zijn geweest [2]). Het oordeel over Cockburns gedragingen op Sint Eustatius, na de verovering door Rodney, is over het geheel ongunstig [3]). *De Bouillé* komt als gouverneur van Martinique voor van 1777 tot 1782 [4]).

Sir *Christopher Codrington* is de stichter van Codrington College op Barbados, waar hij geboren was en in 1710 overleed. Zijn vader, eveneens Christopher geheeten, was de Codrington van 1693 (Ned. 53, 54, D. 49). H. noemt hem gouverneur der Engelsche benedenwindsche eilanden en hij is inderdaad captain general and commander in chief of the Leeward Islands geweest; in 1699 echter werd hij nog kolonel genoemd. Hij schreef in dat jaar aan de Council of Trade and Plantations o.a. „Christianity does not alter the conditions of men, nor destroy the right of tenure by which slaves are held" [5]).

De Heer *Coenradus* (Ned. I, 42) komt bij De Laet niet voor, tenzij hij dezelfde was als Alberts Coenraad Burgh, schepen, bewindhebber Kamer Amsterdam [6]).

Inderdaad had *Pieter Constant* (Ned. I, 53, D. 94, 98) Tobago overgegeven op voorwaarde dat hij en de andere ambtenaren vrijen aftocht zouden verkrijgen naar Curaçao [7]). Hij zou derhalve aan den oorlog tegen Engeland wel geen deel meer hebben mogen nemen, doch of de Franschen zich op de capitulatievoorwaarden van Tobago konden beroepen, lijkt niet zeker.

---

[1]) Select documents illustrating the four voyages of Columbus, Cecil Jane, Hakluyt Soc., London 1930.

[2]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger; Dict. of Nat. Biogr.

[3]) Corn. de Jong, Reize n.d. Caraib. Eil., Haarlem 1807.

[4]) Stokvis, Manuel, zie vroeger.

[5]) Calendar of State Papers, Am & W. I., 1699, 628.

[6]) Iaerl. Verh., 32.

[7]) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1669/1674, 995.

Van *David Coppin* lezen wij dat hij in 1648 luitenant der burgerij was (Ned. II, D. 30, 32), waarschijnlijk op Sint Eustatius. Dezelfde Zeeuwsche (Middelburgsche) naam (Copin, Coppijn) komt ook voor in de geschiedenis van Tobago [1]).

Confrater B. *Courten* (Ned. I, D. 13) moet geweest zijn ***Pieter Boudaen*** Courten, door De Laet genoemd als bewindhebber in de Kamer Zeeland en oomzegger van Sir William en Sir Peter Courteen [2]).

Coymans, Cooijmans, Koeymans, Koeyman, Coeyman, zullen wel verschillende schrijfwijzen zijn van denzelfden geslachtsnaam (Ned. I, 74, 75, 131, D. 73, 125, 156; Jaarv. III, 90; Jaarv. V, Extract Trouwboek Curaçao 1714/1722). De Coymansen waren geparenteerd aan de Courtens, door de huwelijken der zoons van Mr P. Boudaen Courten [2]).

Een Antwerpsche Coymans was in 1594 gevestigd te Palma op de Canarische Eilanden [3]), een Thomas Coymans voer met De Houtman naar Indië, Isaac Coymans was eerst in dienst van de West-Indische Compagnie, later een der oprichters van de Deensch-Afrikaansche compagnie [4]). Door aanhuwelijking met Hollandsche en Zeeuwsche koopmansgeslachten (Courten, Reynst Blommaert, Trip, Deutz, Lampsins) behoorden de Coymansen tot die betrekkelijk kleine groep van Nederlandsche ondernemers, die te zamen de overzeesche en internationale zaken in handen hadden [5]).

Een Amsterdamsche Coymans was in het midden der zeventiende eeuw bekend als bankier, koopman en speculant, o.a. betrokken bij het plan van een Venetiaansch kantoor van lijfrenten [6]); in 1684 noemde de gouverneur van Jamaica de Amsterdamsche firma Coymans de grootste handelsonderneming van Europa [7]).

Dat *Balthazar* Coymans te Cadix Ridder, Heer van Streefkerke en schepen der stad Amsterdam was, is herhaaldelijk van H. na-

[1]) W. I. Gids, XXI, 373, XXII, 108.

[2]) Iaerl. Verh., 34; W. I. Gids, X, 529.

[3]) Dr J. Denucé, Afrika i.d. XVIde eeuw en de handel van Antwerpen, 1937.

[4]) De Jonge, Opkomst, zie vroeger; N. de Roever, Twee concurrenten v.d. W. I. Comp. (Oud Holland, 1889).

[5]) G. W. Kernkamp, Zweedsche Archivalia, zie vroeger; W. I. Gids, IX, 157, 158.

[6]) Dr P. Geyl, Troepen lichten en schepen huren in de dagen van Fred. Hendrik (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 5).

[7]) Doc. . . Slave Trade . . . ., seventh. cent., doc. No. 119, zie vroeger.

geschreven, o.a. door mij [1]); toch is dit bij nader inzien wellicht niet juist. Elias [2]) geeft twee Balthazars Coymans, die denzelfden titel voerden, doch waarvan de oudste reeds in 1659 overleed; de tweede woonde te Haarlem en overleed aldaar in 1690.

De Balth. Coymans van het asiento echter deed zaken te Cadix en overleed aldaar 8 November 1686 [3]); Miss Wright heeft allerlei bijzonderheden over zijn leven en werken in Spanje verzameld.

De Coymansen die in 1651 tegen de navigation law protesteerden, waren natuurlijk de Amsterdamsche kooplieden; de Balth. Coymans die op Curaçao bijdroeg in de brandschatting van Cassard kan dezelfde geweest zijn die in 1718 lid van den Curaçaoschen raad werd, misschien ook dezelfde die in 1735 voor hoofdgeld en familiegeld aangeslagen werd op Curaçao, terwijl de Balth. Coeyman die in 1722 op Sint Eustatius als getuige bij een huwelijk optrad, allicht een ander was.

De Koeymans te Amsterdam, volgens Curaçaosch archief Koeyman, genoemd in de geschiedenis van Jan Erasmus Reining, moet een lid geweest zijn van de firma die bij het asiento betrokken was.

Abraham Crijssen wordt door H. maar even genoemd (Ned. II, 38); hij speelt in onze geschiedenis der Nederlandsche Antillen alleen in zoover een rol dat hij in den tweeden Engelschen oorlog Tobago weder onder ons gezag bracht. Bijzonderheden aangaande dezen Zeeuwschen bevelhebber zijn op verschillende plaatsen te vinden; de kaper Teun Crijnssen van den derden Engelschen oorlog was wellicht zijn zoon [4]).

De Cussac (Ned. II, 10, D. 12, 13) was François de Rotondy, *Sieur de Cahusac*, die in 1629 kolonisten op Sint Eustatius zou gebracht hebben en in 1635 aldaar, als commandant van een door Richelieu naar de Antillen uitgezonden eskader, het fort zou gebouwd hebben, dat later door de onzen in bezit genomen werd, toen de Franschen hun belangstelling voor het eiland blijkbaar verloren hadden [5]).

Jan Doncker (Ned. I, 45, 47, 50/55, 60, 65, 73, 79, 85, 88, 93, 96, 106, 147, 221, 223, D. 91/93; Jaarv. III, 89) wordt door H. één

[1]) W. I. Gids, XII, 13.

[2]) Joh. E. Elias, De Vroedsch. v. Amsterdam, II, 672, 763, Haarlem 1905.

[3]) The Coymans asiento, zie vroeger; W. I. Gids, XII, 20.

[4]) Enc. v. Ned. W. I.; F. E. Mulert in Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 5; De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.

[5]) Williamson, The Caribbees, zie vroeger; Père Du Tertre, Hist. generale des Antilles habitées par les François, traité III, chap. II, par. 10, Paris 1667.

maal Joan D. genoemd. De Baas, die hem kende als koopman (op Saint Christophe?) noemde hem Doukre [1]). Doncker bleef inderdaad na zijn aftreden als directeur op Curaçao gevestigd en hij zette er ook zijn zaken voort; aan het Coymans asiento leverde hij scheepsruimte voor het vervoeren van slaven naar de kust [2]). Sir Wm Stapleton schreef in 1684 aan Doncker, of liever hij adresseerde zijn brief aan de belanghebbenden bij Tortola aan D., maar er blijkt niet of deze laatste toen nog op Curaçao, of reeds in Nederland gevestigd was [3]).

Jan Doncker mag natuurlijk niet verward worden met *Jan Sijmonsz. Doncker*, van Sint Eustatius, Compagnies chirurgijn, kapitein der burgerij en raadslid aldaar (Ned. I, 60; Ned. II, 51, 52, 54, 58, D. 48, 50, 52; Jaarv. IV, Extract uyt de Boecken van d. Hr Lowijs houtcooper); over hem en zijn nageslacht lezen wij nog veel bij Knappert [4]). Het was ten huize van de familie Doncker dat Rodney na den overval zijn intrek nam en zich te goed deed, zooals de kwartiermeester generaal Cockburn zich breed maakte bij de familie Texier [5]).

D'erville, Dorvilliers, D'orvilliers, Dornilie (Ned. II, 27, 31, D. 39, 43) zijn wellicht verschillende namen voor denzelfden Franschen officier. Van 1700 af vinden wij verschillende D'Orvilliers als gouverneurs van Fransch Guyana, alsmede een admiraal van dien naam [6]).

Kapitein *Donge* (Jaarv. IV. Tobago, bijlage II) was de kapitein (of majoor) Van Dongen, door De Jonge genoemd als de commandant der landingstroepen op de expeditie van Binckes [7]).

De Heer *Duvelaar* (Ned. I, D. 15) zal wel geweest zijn Pieter Joosten Duyvelaer, bij De Laet voorkomend als bewindhebber in de Kamer van Zeeland [8]).

De Heer *Elfsdyck* (Ned. I, D. 41) was de door De Laet genoemde Zeeuwsche bewindhebber Corn. Claesz. Elfsdijck [9]).

d'Esuambuc (Ned. II, 8) was Pierre Belain d'Esnambuc, een vrijbuiter van Dieppe, wiens eerste komst op Sint Christoffel waarschijnlijk in verband stond met een aan zijn schepen over-

---

1) Mims, Colbert's West-India Policy, zie vroeger.
2) W. I. Gids, XVII, 24.
3) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1681/1685, 1527.
4) Gesch. Ned. Bovenw. Eilanden, zie vroeger.
5) Corn. de Jong, Reize, zie vroeger.
6) Stokvis, Manuel, zie vroeger; Nouv. Biog. générale.
7) Gesch. v.h. Ned. Zeew., zie vroeger.
8) Iaerl. Verh., 34.
9) Idem, 34.

komen ongeval. David Pietersz. de Vries vond hem in het laatst van 1634 nog met het gezag op het Fransche deel van het eiland bekleed [1]).

H. citeert ergens een Engelsch schrijver, *C. Washington Eves* (Jaarv. II, 123); waarschijnlijk heeft onze Curaçaosche kroniekschrijver geraadpleegd de Catalogue of the Library of the Royal Colonial Institute 1886 (London 1886), geredigeerd door Eves.

De omvangrijkheid der nalatenschap van *Isaac Faesch* (Ned. I, 177) wordt nog eens extra aangetoond door den inventaris zijner lijfsgoederen (Jaarv. II, Bijlaag D.).

De *Garcia* (Ned. I, 75, D. 123) die eenigen tijd, maar niet tot 1689, houder was van het Spaansche slavenasiento, gefinancierd door de Coymans' te Amsterdam, was de Portugees *Antonio* G. [2]).

H. noemt *Lord Germain* (Jaarv. IV, 117) gouverneur generaal der Engelsche Westindische eilanden; de biographie van George Sackville, Lord Germain, zegt evenwel niet dat deze ooit in de West gediend zou hebben. Hij was tot 1779 Lord Commissioner of Trade and Plantations en later, tot 1782, Secretary of State for the Colonies [3]). Die van 1794 was dus niet de eerste Engelsche minister van Koloniën [4]).

Pierre le Grand (Ned. I, 21—23, 26—28, 37, D. 17, 24, 25, 32, 34, 35, 41, 43, 44) was natuurlijk een ander dan de Fransche flibustier van dien naam (bij ons Pieter de Groot), van Dieppe [5]); onze majoor komt in de geschiedenis van Nederlandsch Brazilië herhaaldelijk voor, zoowel na als voor zijn Curaçaoschen tijd.

Als kapitein en als majoor treffen wij Le Grand voortdurend aan in de geschiedenis der krijgsverrichtingen in Brazilië, van April 1631 tot en met 7 April 1633; daarna (voorloopig) niet meer. Op 22 April van laatstgenoemd jaar repatrieerden van Brazilië een 250tal soldaten, met de flotille onder commando van Jan Jansz. van Hoorn, welke scheepsmacht echter niet regelrecht, doch via de Caraibische Zee en Centraal Amerika thuisvoer, onderweg tegen den vijand opereerende. Het is mogelijk — en zelfs waarschijnlijk — dat met deze gelegenheid ook Le Grand ging en

---

1) V. T. Harlow, Colonising expeditions to the West Indies and Guiana 1623—1667, Hakluyt Soc. 2nd series LVI, 1924; Williamson, The Carribbees, zie vroeger; Korte Hist., zie vroeger.

2) Irene A. Wright, The Coymans asiento, zie vroeger; Doc. . . Slave Trade . . . . , seventeenth cent., Introd., zie vroeger; Mr Dr S. van Brakel, Bescheiden over den slavenh. (Ec.-Hist. Jaarb. IV).

3) Dict. of Nat. Biogr.

4) W. I. Gids, XVII, 324.

5) W. I. Gids, XVII, 86/87.

dat hij de bovengenoemde soldaten commandeerde; Jan Jansz. had ook een chaloupe, of jacht genaamd Nachtegael onder zijn bevelen. Dat echter Le Grand commandant was der soldaten ingescheept op het eskader dat in 1633 naar Brazilië zou zijn uitgeloopen, zooals H. meende gevonden te hebben, is niet mogelijk, zooals uit bovenstaande gegevens blijkt; van een eskader in dat jaar is niets bekend, het Amsterdamsche scheepje de Nachtegael (een jacht?) liep 28 Januari van genoemd jaar uit en kwam 11 April in Brazilië aan, alles volgens De Laet [1]).

De Fransche vrijbuiter Sieur *de Grammont* (Ned. I, 62) leverde aan D'Estrées een hulpmacht tegen de Spanjaarden, onze bondgenooten in den oorlog van 1672; de vrede van Nijmegen (1678) maakte niet direct een einde aan den Fransch-Spaanschen oorlog en De Grammont verontrustte nog de Spaansche vestigingen aan de Costa Firme en aan het meer van Maracaibo. Hij plunderde nog in 1680 Laguaira en was in 1684 luitenant gouverneur van Saint Domingue. De Nederlandsche vrijbuiters Laurens de Graaf en Nikolaas van Hoorn waren in 1682 zijn medewerkers [2]).

De naam *Grillo* (Ned. I, 72, 73) wordt door H. ook wel geschreven De Grilies (Jaarv. III, 62). Grillo is een Spaansche (en ook een Portugeesche) naam (krekel) en *Domingo* G. zal wel een Spanjaard geweest zijn; in de zestiende en zeventiende eeuw werd in Spanje het slavenasiento in den regel slechts verleend aan onderdanen van den Koning. Tezamen met Ambrosio Lomelino vormde hij een combinatie, maar geen firma en zeker geen Curaçaosche firma, zooals H. meent; Lomelino is een Italiaansche naam en de houders van het asiento werden bij ons en bij de Engelschen meestal als „de Genueezen" aangeduid.

Voor *Van Groenewegen*, zie onder Warner.

De Heer *Gijselingh* (Ned. II, D. 20, 21) was de Zeeuwsche bewindhebber Johan Gijsselingh, door De Laet genoemd [3]).

Capt. *Johan Harman* (Ned. II, 23) was de latere vice admiraal Sir John Harman, die in den tweeden Engelschen oorlog Suriname voor korten tijd heroverd heeft [4]).

Het is mij niet gelukt iets te weten te komen aangaande de af-

---

[1]) Gedenkb. Nederland — Curaçao, 31/33, zie vroeger; Iaerl. Verh., 235, 236, 289, 300, 320, 322, 324, 325/330, 355, 357, 370.

[2]) A. P. Newton, The European nations in the West Indies 1493—1688, The Pioneer histories, 1933.

[3]) Iaerl. Verh., 34, 296, passim.

[4]) J. C. M. Warnsinck, Abraham Crijnssen, Amsterdam 1936; Harlow, Col. expeditions, zie vroeger.

stamming van den Curaçaoschen secretaris en notaris *Willem Heldewier* (Ned. I, 75, 105, D. 104, 120, 139) van het eerste kwart der achttiende eeuw. Noch Nederland's Adelsboek, noch Nederland's Patriciaat zeggen iets aangaande een Willem H. Zie verder onder Vignon.

Van De Laet neemt H. over dat *Boudewijn Hendricksz* (Ned. I, 19) burgemeester was van Edam; in de Kamer van het Noorder kwartier hadden echter twee burgemeesters van Edam zitting, Boudewijn Heynsz. en Marten Boudewijnsz. De eerstgenoemde zal wel onze „generaal'' geweest zijn op den tocht van 1625/1626. Van den mislukten aanslag op Porto Rico heeft Pater Zwijsen een verhaal gedaan (Jaarv. IV, De Hollanders op Porto-Rico in 1625), dat niet van historische waarde is; H. heeft daarop toen laten volgen wat De Laet er van geschreven heeft [1]). Van den aftocht der onzen bezat het Prado Museum te Madrid een schilderij, van den contemporairen Spaanschen schilder Félix, wel een bewijs dat men in Spanje de krijgsverrichtingen der West-Indischen Compagnie van groote beteekenis achtte, krijgsverrichtingen waarvan hier te lande het groote publiek niet veel meer onthouden heeft dan dat Piet Heyn in 1628 de Zilvervloot veroverde.

In 1937 enceneerde het (Amerikaansche) garnizoen van Porto Rico een historisch spel, tot onderwerp hebbend den aanslag op El Morro de San Felipe, het kasteel van San Juan de Porto Rico, door de Hollanders in 1625. Volgens een bericht in een Nederlandsch blad was er enorme belangstelling bij de plaatselijke bevolking; het programma gaf zelfs, vrijwel nauwkeurig gespeld, de namen der voornaamste figuren in den strijd, Hendricksz, Molckman, Jan Stapels, Thyene, Useels, Don Juan de Haro, Amezquita.

De Statiaansche fiscaal *Van der Hoeven* (Jaarv. IV, 135) was de Rotterdammer Mr Johannes Lambertus *ter* Hoeven [2]); hij zou zich, na den overval van 1781, aan boord van de Torbay niet bijster flink gedragen hebben en repatrieerde, tegelijk met den commandeur, en zoo vele anderen, met een vloot van ongeveer honderd schepen, onder geleide van de Vigilante. Men moest eenigen tijd in Engeland vertoeven, alvorens paspoort te verkrijgen voor Holland. Zoowel De Graaff als Ter Hoeven zijn naar Sint Eustatius teruggekeerd, de eerste als ambteloos burger, de laatste wederom als fiscaal, ditmaal tevens raadslid [2]).

Sir *Robert Holmes* (Ned. II, 19, 20, 21, D. 36) had inderdaad misschien voor wat hij, voordat de tweede Engelsche oorlog wer-

[1]) Iaerl. Verh., 36, 59/65.
[2]) W. I. Gids, XV, 33 e.v., 364; Corn. de Jong, Reize, zie vroeger.

kelijk uitbrak, tegenover de onzen bedreven heeft, geen opdracht van Karel II; Holmes heeft in 1665 eenigen tijd in de Tower gevangen gezeten, wegens deze euveldaden, maar dit heeft hem niet belet later een groote carrière te maken bij de Marine [1]).

De Heer ambassadeur *Joachimy* (Ned. I, D. 8) was de Zeeuw Albert Joachimy, pensionaris van Goes, die de Republiek in verscheidene landen vertegenwoordigd heeft [2]).

Van *Corn. Cornelisz. Jol* (Ned. I, D. 33, 34, 47), bijgenaamd Houtebeen (Pie de Palo), bezitten wij nu eindelijk een goede levensbeschrijving, van de hand van Prof. Warnsinck [3]). Indertijd teekende ik aan dat Jol niet in November 1636 in Patria terug geweest kon zijn, wat echter onjuist was; de Heer Warnsinck had De Laet wèl goed gelezen, maar ik niet [4]).

Père *Labat* (Ned. II, 50) heeft ons ook nog verteld, dat er op het eind der zeventiende eeuw korten tijd een Capucijner missie op Sint Maarten gewerkt heeft (Jaarv. II, 134); het lijkt niet zeker of dit feit met de geschiedenis van het kerkelijk leven op het Nederlandsche deel des eilands iets te maken heeft.

Van Joannes *de Laet* (Ned. I, 18—23, 25, 30, 37, D. 5, 16, 28, 29, 40, Ned. II, 7) vertelt H. dat deze bewindhebber der Compagnie zelf een reis naar de West gemaakt zou hebben, een bijzonderheid welke men elders niet vermeld of bevestigd vindt. L'Honoré Naber [5]) geeft een oordeel over De Laet als wetenschappelijk werker en vermeldt dat de uitgave van het Iaerlyck Verhael aanvankelijk acht gulden kostte; ik vond dat in 1644, het jaar waarin het werk verscheen, twintig gulden betaald werd voor twee exemplaren [6]). De Laet was mededeelhebber in het patroonschap Renselaerswijck in Nieuw Nederland [7]).

Dat de *Lamonts, Isaac* (Ned. I, 103, 107, 116, 226, D. 124, 162, II, 55, 58, D. 51, 52) en *Willem* (Ned. I, D. 118, 162; Jaarv. I, Bijl. B.) broeders waren, leeren wij uit Knapperts werk [8]).

De naam van Abraham *Langford* (Ned. I, D. 79) ontbreekt in het Naamregister.

Een oudere *Van Liebergen* dan *Nicolaes* (Ned. I, 60—69, 85,

[1]) N. Japikse, De verwikkelingen tusschen de Republ. en Engeland van 1660—1665, 165/459, Diss. 1900; Dict. of Nat. Biogr.

[2]) N. Ned. Biogr. Woordenb.

[3]) Iaerl. Verh. IV, Linschoten Ver. XI, 1937.

[4]) W. I. Gids, XX, 203.

[5]) Iaerl. Verh. I, Linsch. Ver. XXIV, 1931.

[6]) Archief v. Kerk. en Wereldl. Gesch., dl. II.

[7]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.

[8]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

87—89, 92, 221, 226, D. 101, 117), n.l. Daniel, wordt door De Laet ook reeds als Amsterdamsch bewindhebber genoemd [1]). Een Arnoudt van Lybergen behoorde tot hen die, na het placaat van 27 Maart 1614, octrooi vroegen voor reizen naar Noord Amerika (Nieuw Nederland) [2]).

Confrater *Louijssen* (Ned. I, D. 42) kan de Zeeuwsche bewindhebber Jan Louijs van De Laet geweest zijn [3]); de Louisz.'s zijn betrokken geweest bij koloniale aangelegenheden tot laat in de achttiende eeuw toe, o.a. als kooplieden op Afrika en Sint Eustatius [4]) en in het rapport der Staatscommissie van 1853 in zake de emancipatie der slaven komt een J. Louissen voor als eigenaar van slaven (in Suriname?).

Lomelino (Ned. I, 47, 48, 72, 73, D. 92) is een Italiaansche naam (zie Grillo), ook wel geschreven Lomelini, Lomellini, of Lomellino; het is die eener Genueesche familie, oorspronkelijk uit Lombardije afkomstig, bekend in de diplomatieke wereld, maar ook in die van het bankwezen, den handel, de zeevaart en de parelvisscherij [5]). Het is dus duidelijk waarom het asiento van 1662 dat der Genueezen genoemd werd; Ambrosio Lomelino zal de voornaamste figuur geweest zijn in de combinatie. H. vertelt dat Francisco L., zeer waarschijnlijk een familielid, in 1673 agent van het asiento op Curaçao was en hulp verleende bij de verdediging tegen de Franschen; Ambrosio schijnt ook in de West geweest en daar in 1668 overleden te zijn [6]).

Henri en Robert de *Lonvilliers* (Ned. II, D. 30, 32), van 1648, zijn allicht verwanten geweest van Poincy (zie aldaar en ook Ned. II, 16).

De Heer *De Maecht* (Ned. II, D. 18) wordt door De Laet niet genoemd; wij weten alleen dat deze naam die is van een Zeeuwsch geslacht [7]).

H. noemt, in verband met het geval van het slavenschip De Koning Balthazar zekeren *Johan François Massias* als agent van Spanje te Amsterdam (Jaarv. III, 90/91); reeds in 1657, dus een dertigtal jaren eerder, sloot de West-Indische Compagnie een contract met den Amsterdamschen koopman Henrico Matthias, no-

[1]) Iaerl. Verh., 33.
[2]) Bijdr. tot de gesch. onzer kolonisatie in Noord Amerika (De Gids 1848).
[3]) Iaer. Ver., 35.
[4]) W. I. Gids, XV, 38, 328.
[5]) Enciclopedia Italiana; Du Tertre, Hist. gen., traité IV, chap. I, par. I, zie vroeger.
[6]) Doc. ..Slave Trade...., I, Introd., zie vroeger.
[7]) Iaerl. Ver., 32, 37; Van der Aa, Ned. Biogr. Woordenb.

pens een lading slaven naar Curaçao, zeer waarschijnlijk de eerste stap om het eiland tot een slavendepôt voor de Spaansche koloniën te maken [1]).

H. noemt *Juan Matthios*, met zijn twaalf kinderen (Ned. I, 30), de vorige gouverneur van Curaçao (1634); Van Walbeeck evenwel kent hem geen functie toe en wij kunnen alleen aannemen dat hij een Spanjaard was [2]). De Spaansche stukken spreken van hem als van den mayor domo en justicia mayor, terwijl zij ook een Curaçaoschen Indiaan Juan Mateo noemen [3]). Van Grol houdt Juan Matheus (Matthias, Matheos) voor een opzichter van het beestiaal [4]).

Vice admiraal *Meppel* (*Van Meppelen*), van de vloot van De Ruyter (Ned. II, 21, D. 37) was Jan Cornelisz. van Meppel, door De Jonge op diverse plaatsen genoemd [5]).

Dat *Gerard de Mepsche* (Ned. I, 215) door den directeur Van Collen tot waarnemend kapitein luitenant der militie van Curaçao benoemd werd en nog in 1716 deze functie vervulde (Jaarv. V, Extract trouwboek 1714/1722), was toch misschien niet zoo heel vreemd. De Mepsche was een „jonker" en had in Nederland een officiersrang bekleed, zooals Prof. Knappert mededeelt [6]).

„Governor *Meynell*, who died" (Jaarv. IV, 140) is niet bekend; Edm. Burke bedoelde waarschijnlijk Pieter Runnels, den bejaarden kapitein der burgerij op Sint Eustatius, die na Rodney's overval van 1781 eenigen tijd aan boord van de Sandwich moest vertoeven en aldaar overleed [7]).

Wie *C. Mings* was (Ned. I, D. 72), wiens activiteit na 1660 voor de Engelschen de zaak van den slavenhandel bij de Spanjaarden bedierf, heb ik niet kunnen vinden.

Dat de onzen in 1634 *Balthasar de Montero* tot hoofd der Indianen aanstelden (Ned. I, 30, 32) heeft H. uit De Laet overgenomen [8]); bij de Spanjaarden was „Don" Pedro Ortiz „cacique" der inboorlingen geweest [9]). Van Walbeeck onderhield blijkbaar betrekkingen met zekeren Juan Mestizo (een kleurling dus), die

---

1) Doc. . . Slave Trade . . . ., I, doc. No. 30, zie vroeger.
2) Rapport, zie vroeger.
3) W. I. Gids, XVII, 199.
4) Idem, 211.
5) Gesch. v.h. Ned. Zeew., zie vroeger.
6) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.
7) C. de Jong, Reize, zie vroeger.
8) Iaerl. Verh., 436.
9) W. I. Gids, XVII, 199.

de geschiedenis van Curaçao onder Spaansch bewind goed gekend schijnt te hebben [1]).

De namen *Mojaard* en *Mooij* komen bij H. ettelijke malen voor (Ned. I, D. 118, 121, 129; Jaarv. VI, Genealogie); een Daniël Mooy woonde blijkbaar in 1686 op Tortola [2]), zooals wij meer dezelfde namen tegenkomen in de geschiedenis van verschillende Nederlandsche Westindische koloniën. Een Curaçaosche Moyart wordt genoemd als betrokken bij den verkoop van Capt. Kidds plunder, tezamen met Van Belle en de Becks [3]).

Edward Morgan (Ned. II, 23, 24) was natuurlijk niet „de beruchte vrijbuiter", dat was Henry (later Sir Henry) Morgan [4]). Edward, de oom, die in 1665, bij den aanslag op Sint Eustatius, kwam te overlijden, viel niet „by any wound, but being ancient and corpulent, by hard marching and extraordinary heat", zooals de kolonel Th. Carey aan Lord Arlington rapporteerde [5]).

Alonso Lopes de Morla (Ned. I, 26, 31) wordt door De Laet niet met name genoemd [6]); Van Walbeeck spreekt van den Gouverneur don Alonso.... (rest onleesbaar), de Spaansche documenten noemen hem Lope Lopez de Morla [7]).

Den Heer *Pieter Mortamer* (Ned. I, D. 72) heeft H. verzuimd in zijn Naamregister op te nemen. Zestien jaar eerder vinden wij een Mortamer als afgevaardigde van de Kamer Zeeland ter Staten Generaal [8]); twee en twintig jaar eerder een Moorthamer als directeur te Paolo de Loando in Angola [9]).

Kapitein *Morus* van Jamaica (Ned. II, 40; Jaarv. III, 69) was natuurlijk de boekanier Morris [10]).

Kapitein *Munnik* (Jaarv. III, 70) kan geweest zijn de kapitein De Munnick van den driedaagschen zeeslag, of de brandercommandeur Dirck de Munnick van den slag bij Solebay [11]).

Van den zeventiende eeuwschen *David Nassy* (Ned. I, 102, D.

---

1) W. I. Gids, 210.
2) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1681/85, No. 678, XII.
3) Westergaard, Dan. W. I., zie vroeger.
4) W. I. Gids, XVII, 94.
5) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1661/1668, I.
6) Iaerl. Verh., 433, 435, 438.
7) W. I. Gids, XVII, 199.
8) Doc. ..Slave Trade...., III, The middle colonies, Introd., zie vroeger.
9) Groot Plakaatboek, 5 Juli 1642.
10) Zeer Aenmerkelyke Reysen van Jan Erasmus Reyning, bew. L. C. Vrijman, 156, Amsterdam 1937.
11) De Jonge, Gesch. Ned. Zeew., zie vroeger.

108) is bekend dat hij een geboren Braziliaan was, niet echter of wij in hem te zien hebben een nazaat van den bekenden Joseph Nassy, den Hertog van Naxos, vertrouwensman van den Sultan en correspondent van Willem van Oranje [1]).

Wie de door Mr Jan van Beuningen aangeroepen *Nobeling* was (Ned. I, 132), heb ik niet vermogen uit te maken.

Jan Jansz. Otzen (Ned. I, 21, 23, 24, D. 20, 37) was volgens de Spaansche gegevens een kleurling. Van Walbeeck kon hem niet gebruiken en vreesde dat zij die ontevreden waren over de resultaten der expeditie hun teleurstelling op hem zouden wreken, waarom hij hem direct naar Patria terug liet gaan. H. zegt niet of de Otsen die in 1636 verzocht hem op Curaçao land toe te wijzen, dezelfde is die de expeditie van 1634 medegemaakt had, maar wij mogen aannemen van wel [2]).

Aangaande de verhouding van *Jacques Ousiel* (Ned. I, D. 28, Ned. II, D. 7) tot de West-Indische Compagnie heb ik niets naders kunnen vinden. Rev. Geo. Edmundson zegt dat Ousiels verslag, uit Nederlandsche archieven, opgenomen is onder stukken welke gediend hebben bij de grensregeling tusschen Venezuela en Britsch Guyana (de voormalige Nederlandsche vestigingen aan de Pomeroon, de Essequibo, de Demerary en de Berbice) [3]).

Jansz. Pater (Ned. I, 20) was natuurlijk *Adriaen* Jansz. Pater, de Edammer, die zoowel in onze Oost- als in onze West-indische geschiedenis bekend is en die ten slotte in de Allerheiligenbaai het leven liet (1631).

Abraham van Pere (Ned. II, 12, 42, D. 18, 21) is de in onze West-indische geschiedenis meest bekende der vele Van Peres (Van Perres, Van de Perres enz.), in onze koloniale, militaire en diplomatieke historie genoemd. Van Abraham kon indertijd een portret gereproduceerd worden, ter gelegenheid der driehonderdjarige herdenking van de vereeniging van Curaçao met Nederland [4]) Dat de naam oorspronkelijk Pereira geweest zou zijn, lijkt moei-

---

[1]) Mr H. J. Koenen, Gesch. d. Joden zie vroeger; J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, Amsterdam 1861; Gedenkb. Nederland–Curaçao, 69, zie vroeger; Dr J. Denucé, Afrika in de XVIe eeuw, zie vroeger; Mr Izak Prins, De vestiging der Marranen in Noord–Nederland in de XVIe eeuw, Amsterdam 1927; Dr M. Wolff, De eerste vestiging der Joden te Amsterdam, zie vroeger.

[2]) W. I. Gids, XVII, 199; Rapport Van Walbeeck, zie vroeger.

[3]) The Dutch in Western Guiana (Eng. Historical Review, XVI, 1901).

[4]) Gedenkboek, zie hooger.

lijk aan te toonen [1]). Van het schip De Witte Hond, dat op de thuisreis van Rio de Janeiro in de buurt van Spanje door Engelsche kapers genomen werd (reis 1586/1588) was een der reeders Franciscus van de Perrye van Middelburg [2]), dus de relatie der Zeeuwsche Van Peres met de vaart op de nieuwe wereld was al een zeer oude. De Laet noemt Abraham van Pere als een der eerste bewindhebbers in de Kamer Zeeland [3]).

Jean-Remi Perrin (Ned. I, D. 215) zou zijn reis naar Brazilië niet in het begin der zestiende, maar in het begin der zeventiende eeuw gemaakt hebben [4]).

Van de *De Petersens* (Ned. I., 105, 117, 147, 151—155, 206, 208, 214, D. 6, 165) is er een directeur generaal ter kuste van Afrika geweest (Jaarv. I, Bijlagen B.).

Wij vinden Ph. de Longvilliers, Seigneur de *Poincy* (Ned. II, 15, 16, D. 25, 26, 27) van 1639 tot 1653 als gouverneur van Martinique [5]). Hij was eigenlijk intendant aller Fransche Westindische eilanden [6]) en is vooral betrokken geweest bij de kolonisatie van Saint Christophe, van welk eiland hij in 1651 van de Fransche Westindische compagnie de „seigneurie" en de „propriété foncière" gekocht had, tezamen met die van St. Barthélemy, St. Croix, St. Martin en onderhoorigheden en dat wel namens zijn orde, die van Malta. In 1660 overleed hij te Saint Christophe; een ander ridder van St. Jan volgde hem op; ook de overige Fransche Antillen zijn een tijd lang heerlijkheden der orde geweest [7]).

John Pogson, die in 1672, na de Engelsche verovering van Sint Eustatius, aldaar als commandeur optrad, (Ned. II, 38), heette volgens een ander gegeven Pognon [8]).

De Heer *van der Poorte* (Ned. I, D. 41) was Jean van der Poorten, door De Laet genoemd als bewindhebber in de Kamer van Zeeland [9]).

L'Abbé Joseph *de la Porte* (Ned. I, D. 213, 215) heeft zijn Voyageur françois, waarvan H. alleen een Nederlandsche bewerking geraadpleegd had, natuurlijk in het Fransch geschreven. Het oor-

---

[1]) Prins, Marranen, zie vroeger.
[2]) Häpke, Niederländische Akten etc. (Dl II, Anhang I).
[3]) Iaerl. Verh., 34.
[4]) W. I. Gids, XVII, 99.
[5]) Stokvis, Manuel, zie vroeger.
[6]) Newton, European nations, zie vroeger.
[7]) De Rochefort, Hist. Naturelle et morale des isles Antilles de l'Amerique, tw. ed., Rotterdam 1665.
[8]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.
[9]) Iaerl. Verh., 34.

spronkelijke werk bestond uit 42 deelen en verscheen in 1765—1795; De la Porte zelf (1713—1779) heeft er slechts een gedeelte van geschreven, naar aangenomen wordt de eerste zes en twintig deelen [1]).

Pottey (Ned. I, 179, D. 105, 122, 165) komt ook elders voor; A(ldert) Pottey was in 1738 en ook in 1743, secretaris van Curaçao (Jaarv. I, Bijlagen D. en G.). Jan Potey was reeds heel in het begin der zeventiende eeuw een reeder op West Indië [2]). In 1673 was er een luitenant Pottey in Suriname [3]).

(Wordt vervolgd).

---

[1]) Nouv. Biogr. gén.,
[2]) W. I. Gids, XVIII, 217.
[3]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.

MALARIA IN SURINAME

DOOR

L. JUNKER

Evenals omtrent zoo vele andere Surinaamsche aangelegenheden heeft men in Nederland ook aangaande den gezondheidstoestand in Suriname en met name aangaande het gevaar, dat de malaria oplevert, geen juiste voorstelling. Het kan daarom zijn nut hebben de werkelijkheid onder het oog te zien en omtrent den waren toestand het een en ander mede te deelen. Wij zullen het voornamelijk hebben over het voorkomen en de verspreiding, der malaria en over de wijze, waarop in de kolonie infecties met deze ziekte worden opgeloopen. Gedurende meer dan veertig jaren heb ik mij in alle deelen der kolonie opgehouden, honderden malarialijders aangetroffen en dezen dikwijls behandeld. Op de goudvelden en in het balatabosch, op de dorpen der Boschnegers en Indianen, de vestigingen der Creolen en immigranten, heb ik kennis gemaakt met de verschillende vormen der malaria, en de menschen zien sterven, wanneer de hulp te laat kwam. De voorzieningen van den geneeskundigen dienst strekken zich nog niet in voldoende mate tot de buitendistricten uit, zelfs niet tot betrekkelijk dicht bij de stad gelegen en wegens malaria beruchte plaatsen als Berg en Dal, terwijl het eigenlijke binnenland, het z.g. Boschland, tot voor kort vrijwel geheel van medische hulp verstoken was. Ik zal intusschen trachten aan te toonen dat malaria, in welken vorm dan ook, niet afkomstig kan zijn uit dat zoo gevreesde binnenland.

Beginnen wij met een stukje geschiedenis, dan valt te vermelden dat in 1650 van het destijds reeds Engelsche eiland Barbados een veertigtal Europeesche verkenners naar Suriname gezonden werden, ten einde een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van kolonisatie in dit vastelandsgebied. Over de bevindingen dezer expeditie schreef Francis Lord Willoughby het volgende:

„It is commented by all that went for the sweetest place that

ever was seen; delicate riders, brase land, fine timber. They were out almost five month, and among forty persons *not one of them had so much as their headache.*"

Zooals algemeen bekend is, gaan met de malaria nagenoeg ondragelijke hoofdpijnen gepaard, en wettigt ook het lange oponthoud in het binnenland — de expeditie trok langs de Surinamerivier het land in — de bewering, dat destijds de tegenwoordig om malaria beruchte streken gezond zijn geweest. In de W. I. Encyclopaedie, aan welke het bericht van Lord Willoughby ontleend is, vinden wij in verband daarmede dan ook de opmerking, dat het bericht de meening van Flu bevestigt, n.l. dat de pernicieuse malaria door de slaven uit Afrika werd ingevoerd en voor 1650 had geen systematische aanvoer van negerslaven plaats gehad.

Reeds in 1613 bestond een Amsterdamsche handelsfactorij aan de Beneden-Suriname; tot 1650 hebben Franschen, Engelschen en Nederlanders herhaaldelijk kleine nederzettingen gesticht voor de tabakscultuur aan de Saramacca, de Suriname, de Corantijn en de Marowijne; omstreeks 1645 waren blanken, onder welke Joden, uit Nederlandsch Brazilië in Suriname aangekomen; omstreeks 1650 plantten Nederlanders aan de Marowijne suiker. Hadden deze vroegtijdige kolonisten met malaria te kampen gehad, dan zouden wij daarvan allicht iets vernomen hebben.

Geheel anders is het een eeuw later dieper in het binnenland, in het gebied der watervallen, gesteld geweest. Daar hadden zich de van de plantages ontvluchte slaven gevestigd; naar hunne dorpen trokken de zendelingen der Moravische Broedergemeente om aan de negers het evangelie te verkondigen. De geschiedenis dezer zending is dan ook voor een groot deel niet anders dan een aaneenschakeling van doodsberichten van dappere mannen en vrouwen, die allen de malaria tot slachtoffer zijn gevallen. Hiermede wordt duidelijk aangetoond op welke wijze een te voren gezonde streek door het binnendringen der Afrikanen verpest is geworden. Een persoonlijke bevinding zal dit ten slotte nog duidelijker maken. In het jaar 1917 werd mij opgedragen in het gebied, gelegen tusschen den Gran-Rio en de Saramacca, een onderzoek naar de aanwezigheid van balata en kauwgom leverende boomen in te stellen. De reis der expeditie naar de te onderzoeken terreinen langs de Surinamerivier voerde door het gebied der Boschnegers. Omdat herhaaldelijk op hun dorpen werd overnacht, liet ik de voorlieden en arbeiders geregeld kinine innemen. Deze voorbehoedende maatregel raakte in onbruik, toen wij op de plaats van bestemming aankwamen en de expeditie, in drie deelen gesplitst, het

gebergte introk. Een der ploegen kwam met zijn tracé nabij een aan een zijrivier gelegen werkplaats, in welker omgeving de Boschnegers hout kapten. Gemakshalve werden de aldaar gereed staande hutten voor eenige nachten als slaapgelegenheden gebruikt. Daar niemand er aan dacht kinine in te nemen, bleven de gevolgen niet uit; ongeveer eene week later was de geheele ploeg door malaria aangetast, en een paar weken daarna moest deze in zijn geheel naar Paramaribo opgezonden worden. Van de andere gedeelten der expeditie werd niemand ziek, en dit niettegenstaande in het centrale kampement Boschnegers aan het werk waren gesteld.

De hiervoren vermelde ervaring staat niet alleen; de expedities, die gedurende de laatste veertig jaren ter verkenning en opmeting van het land telkens en telkens tot de nabijheid van de zuidgrens zijn doorgedrongen, hebben nooit last van de malaria ondervonden. De uitzondering op den regel vormt het geval Eilerts de Haan, die in 1910 aan deze ziekte in haar pernicieuzen vorm aan de Gran-Rio is bezweken; van de overige leden der Corantijn-expeditie en van het personeel werd niemand aangetast, en C. Kayzer, die de werkzaamheden tot een goed einde heeft gebracht, is zes en twintig jaren later als de leider van de eveneens met succes bekroonde expeditie voor het vastleggen der zuidgrens van Suriname opgetreden.

* * *

Een ieder die naar het hoogere land van Suriname reist en eenigen tijd in het oerwoud of op de savanna vertoeft, wordt door het ontbreken der muskieten aangenaam verrast. Te Paramaribo is het niet altijd mogelijk zonder klamboe te slapen; in het bosch ook niet, maar meer met het oog op algemeene veiligheid; vleermuizen kunnen er zijn, en vele insecten komen op een veelal in een kamp brandend licht af. Het gegons der kleine bloedzuigers binnen en buiten de klamboe verneemt men echter niet. Dikwijls gaven reizigers hun verwondering over den toestand te kennen, en het spreekt van zelf, dat er telkens over de oorzaak van het verschijnsel gesproken werd, zoodat ik mij gedurende vele jaren, en wel in verband met het overbrengen der malaria, als het ware gedwongen zag een onderzoek in te stellen. Hetgeen ik waargenomen heb, zal ik hier mededeelen; ik hoop daarmede de wetenschap een dienst te bewijzen en meer bevoegden aan te sporen een nader onderzoek in deze aangelegenheid te doen plaats hebben.

Het is algemeen bekend, dat bepaalde muggensoorten bepaalde ziekten overbrengen. Ook weet men, dat de verschillende soorten van het geslacht Anopheles de verschillende ziektevormen der malaria veroorzaken. De gezondheidstoestand van een bepaalde streek wordt daarom geheel en al door het al of niet voorkomen van muskieten bepaald. Dit geldt tenminste ten opzichte van de malaria.

Hierboven werd gezegd, dat in het hoogere land van Suriname geen muskieten voorkomen. Dit is niet geheel en al juist; gedurende bepaalde seizoenen zijn hier en daar wat muskieten, en op andere plaatsen worden zij zelfs geteeld. Het laatste heeft op de vestigingen der Boschnegers en de overige inboorlingen plaats. Wij moeten daarom zeggen: muskieten worden in het onbewoonde gedeelte van het hoogere land van Suriname niet altijd aangetroffen, en wanneer dit wel het geval is, betreft het soorten, die geen malaria overbrengen.

Alvorens tot de bespreking van den tegenovergestelden toestand, de aanwezigheid van broeinesten van muskieten in het binnenland, over te gaan, zullen wij de oorzaak van dit verschijnsel nader beschouwen. Vermoedelijk moet het ontbreken van muggen in het hoogere onbewoonde land van Suriname geheel en al aan de aanwezigheid van talrijke natuurlijke vijanden geweten worden. Het insect begint met zijn leven in het water; het wijfje legt haar eieren op stilstaand water, en na een dag of wat ontwikkelen zich uit deze de larven, die om te kunnen ademen telkens weer naar de oppervlakte moeten terugkeeren en daarom in het water een zeer onrustig leven leiden. Algemeen wordt aangenomen, dat de moerassen de voornaamste broeiplaatsen der muskieten vormen; niets is echter onjuister dan deze veronderstelling. Worden de eieren aan de oppervlakte niet reeds door andere insecten, de talrijke waterkevers en spinnen, verdelgd, dan vallen de larven wis en zeker de vischjes en de larven der kikvorschen en padden ten prooi. Ik heb honderden malen aan moerassen en de plassen van de uitgedroogde rivieren en kreken gekampeerd en waargenomen, dat de muskieten daarin niet de geringste kans tot voortteling hebben. Wel ontstaat deze kans gedurende den regentijd, wanneer in holle boomen of in de vruchtschilden van palmen waterbassins worden gevormd en na overstroomingen tijdelijke plassen ontstaan. Voor het volwassen insect zijn de gevaren echter even groot als voor de larven. Andere insecten, kikvorschen padden en vleermuizen, maken jacht op de muggen; het is zelfs niet onwaarschijnlijk, dat de muskieten elkander vernietigen.

Twee aanwijzingen, die ik voor dat vermoeden heb verkregen, zullen hier vermeld worden. In het jaar 1921 vertoefde gedurende den kleinen regentijd een detachement militairen in het heuvelland aan de Boven Suriname. Bij het detachement was ingedeeld de officier van gezondheid Aletrino. Er waren eenige muskieten, en de geneeskundige liet deze door de soldaten vangen. Teneinde de animo te vergrooten loofde hij voor gevangen Anopheles-muskieten premies uit. Ofschoon muskieten gevangen werden, werd onder deze geen enkel exemplaar met de kortere voorpooten en de zwarte stippeltjes op de vleugels, de kenteekenen van de mug, die de malaria overbrengt, van de soort Anopheles gevonden worden. De tweede aanwijzing is van grooter belang, omdat deze tevens het bewijs levert, dat het de natuurlijke vijanden der muskieten zijn, welke deze zoo goed als onschadelijk maken. In 1926 teisterde een lang aanhoudende droogte Suriname. Zooals dit in 1912 het geval is geweest, vielen honderdduizenden hectaren staand en savannabosch ten prooi aan het vuur. Het spreekt vanzelf, dat de fauna in de streken, die door het vuur verwoest werden, grootendeels te gronde ging. Daar ook de moerassen en kreken geheel en al opdroogden, kwamen bijna alle natuurlijke vijanden der muggen om het leven. Toen dan ook de eerste regens waren ingevallen, werden wij in het heuvelland door een aldaar ongekende muskietenplaag overvallen. Ik heb toen, om na te gaan of er veel muggen van het geslacht Anopheles in de zwermen voorkwamen, heel wat muskieten gevangen. Met uitzondering van een paar exemplaren van dit geslacht, die in de nabijheid van een Indiaansche nederzetting werden gevangen, konden in het onbewoonde land geen Anopheles-muskieten bemachtigd worden. Voor zoover nagegaan kon worden, behoorden alle in de vrije natuur gevangen muskieten, met uitzondering van de in holen van sommige nachtdieren levenden, tot het geslacht Culex. In het bijzonder de in de dagverblijven der gordeldieren gevangen muggen behoorden tot een andere soort; vermoedelijk had men met muskieten van het geslacht Stegomya te doen.

Uit hetgeen hierboven gezegd wordt, kan afgeleid worden, dat de voorstelling van een „ongezond" Surinaamsch binnenland onjuist is. In het bijzonder geldt dit ten aanzien van de meening, die men zich omtrent het endemisch karakter der malaria gevormd heeft. Het zijn niet de moerassen, die de broedplaatsen vormen der malaria overbrengende muskieten; die broedplaatsen bevinden zich elders. Ook een aardrijkskundige onjuistheid schuilt in de gewraakte voorstellingen; het heuvel- en bergland bezit geen aan-

eengesloten moerassengebied; uitgestrekte, aaneengesloten zwampen behooren tot het lage land en de savanna. Een in verband met de Europeesche kolonisatie in Suriname eenige jaren geleden uitgebracht rapport doet uitkomen, dat het geheele oerwoud uit een aaneenschakeling van moerassen bestaat, en dat deze toestand een zeer slechten invloed op de gezondheid uitoefent. Zooals dit in Suriname meer geschiedt, is deze uitspraak, die niet van groote kennis der werkelijke toestanden getuigt, dan ook niet op onderzoek gebaseerd geweest. Niettegenstaande dit alles is het opontthoud in het binnenland geenszins van gevaren voor de gezondheid van den mensch ontbloot. Daar is in de eerste plaats het water, dat groote gevaren met zich medebrengt. Door het drinken van stilstaand water worden buikziekten, voornamelijk dysentrie, veroorzaakt; het baden in dat water brengt huiduitslag met zich mede, vooral de ringworm, een van de lastigste en hardnekkigste huidziekten. Ook wonden, van hoe geringe beteekenis deze ook mogen zijn, leveren steeds gevaar voor infectie op. Met het oog op het laatste moet het wel een eigenaardig verschijnsel genoemd worden, dat de Boschnegers blijkbaar voor iedere infectie immuun zijn. Ik heb verschrikkelijke wonden gezien en behandeld; deze bleven echter altijd een locale aangelegenheid van het aangetaste lichaamsdeel. Dikwijls moest eerst calomel te baat worden genomen om de maden uit de verwaarloosde wonden te verwijderen en kali hypermangaan om den stank weg te nemen. Bij grondige desinfectie genezen de wonden betrekkelijk spoedig in het bijzonder wanneer de behandeling met toediening van joodkali gepaard gaat. Met uitzondering van mechanisch veroorzaakte versche wonden dragen alle, zij het een zweer of een verwaarloosde wond, een syphilitisch karakter.

Na deze afdwaling komen wij weder op de malaria terug. In de eerste plaats zullen wij ertoe overgaan de toestanden te beschrijven, welke de voorwaarden voor het endemisch karakter der ziekte in het bewoonde gedeelte van het binnenland van Suriname scheppen. Als de voornaamste oorzaak van het overbrengen der malaria op derden moet het onbewust telen der Anopheles-muskieten aangemerkt worden. Alvorens verder te gaan moet opgemerkt worden, dat het den indruk maakt, dat de Boschnegers onderling geen bemiddelende rol voor het overbrengen spelen of immuun voor de inheemsche malaria zijn. Ik heb in het boschland zelden inboorlingen, met uitzondering van balatableeders en gouddelvers van elders afkomstig, aan malaria zien lijden. Wanneer een koortslijder werd aangetroffen, ging het bijna altijd om

andere inwendige ziekten, voornamelijk griep en mazelen, die veelal longontstekingen tot gevolg hadden.

Wanneer wij een boschnegerdorp betreden dan vallen in de eerste plaats de nagenoeg hermetisch afgesloten hutten op. Verder zien wij voor en achter deze met vocht gevulde schalen, kommen flesschen blikken, kortom talrijke voorwerpen, die òf offervocht òf regenwater bevatten. In de bijgebouwen, open keukens en loodsen, staan kalebassen en kruiken voor kook- en drinkwater. Ook op de offerplaatsen en overal in het dorp vindt men voorwerpen, die regenwater verzamelen en vergaren. In al deze vergaarbakken wemelt het van muskieten-larven. Betreedt men de donkere hutten, dan kan men dikwijls zelfs overdag het gonzen van muggen vernemen. Zeer zeker kan men onder de halfduistere loodsen en afdaken de muggen, soms in grooten getale, tegen balken en planken op hun hoofd zien staan. Dit is de typische houding gedurende de rust overdag van de Anopheles-muskieten. Vangt men een der insecten, dan kan men ook de zwarte stippeltjes op de vleugels waarnemen.

Na kennisneming van deze toestanden zal men toestemmen, dat de woonplaatsen der menschen in het binnenland van Suriname de eigenlijke broeinesten der malaria zijn. Aldaar wordt de mug, die de ziekte overbrengt, als huisdier behandeld en onbewust door den mensch beschermd. Slechts de kakkerlakken en spinnen en nu en dan een pad, die haar eieren in een der vergaarbakken legt, treden als vijanden op. Zelden treft men in de boschnegerdorpen, met uitzondering van de vestigingen der Afrikanen in het lage land, aan de Cottica en de Commewijne, andere muskietensoorten aan; merkwaardig, tenminste voor mij, is ook de vondst van de Anopheles Darlingi, de soort Anopheles, welke de pernicieuse malaria veroorzaakt, door professor Swellengrebel op het dorp der Boschnegers Ganzee. Na een langer oponthoud op dit dorp en in zijn omstreken liep ik in 1930 voor het eerst malaria tropica op, en dit, nadat ik wel vijftig aanvallen der overige vormen van de ziekte achter den rug had, waaronder drie malen zwartwaterkoorts.

Zooals de toestand bij de Boschnegers is, wordt deze in door verschil van levenswijze gewijzigden vorm, bij de Indianen en in de vestigingen der Creolen en van de Aziatische immigranten aangetroffen. In tegenstelling tot het optreden der malaria bij de Boschnegers neemt de ziekte soms, in het bijzonder gedurende den overgang van den grooten regentijd naar het droge seizoen, gedurende de maanden Augustus en September, een epidemischen

vorm aan. Dat dit juist is, kan gemakkelijk door de aanteekeningen der districtsgeneesheeren gecontroleerd worden. Gedurende dien tijd is het aantal zieken hooger en worden aanmerkelijk grootere hoeveelheden kinine aan de bevolking verstrekt. Met de uitgifte van kinine door agenten van politie en ziekenoppassers wordt als regel volstaan; aan hygiënische maatregelen en voorlichting der bevolking wordt door den geneeskundigen dienst nog geen groote aandacht besteed. In het voornamelijk Javaansche kolonisatiegebied langs den spoorweg worden jaarlijks de vestigingen door watersnood geteisterd en is de muskietenplaag na vermindering van den hoogen waterstand bijzonder hevig. Het behoeft geen betoog, dat in deze streken de malaria gedurende dien tijd een epidemisch karakter aanneemt. Ook elders in het binnenland, waar zich tengevolge van het terugloopen van het water tijdelijk plassen vormen, die, niet bevolkt door de natuurlijke vijanden der muskieten, dezen een welkome gelegenheid voor de voortteling aanbieden, moet het epidemisch karakter der malaria aan deze toestanden worden toegeschreven. Wanneer het volwassen insect het water verlaat, vindt het onmiddellijk bescherming op de vestigingen der menschen, en, agressief, als het jonge dier is, valt het zonder verzuim aan. Als merkwaardig moet tenslotte nog aangeteekend worden, dat zoowel de Indianen als ook de Creolen aan de bovenrivieren, evenals de Aziatische landbouwers, zelden door de pernicieuse malaria aangetast worden. Het zijn bijna altijd de vormen tertiana en quartana, die, wanneer de malaria op epidemische wijze optreedt, bij hen voorkomt.

Zooals in den aanhef werd opgemerkt, werd dit artikel met de bedoeling geschreven te trachten de onjuiste meening, die omtrent het voorkomen der malaria in Suriname heerscht, weg te nemen. Directe aanleiding voor dit streven is een tegen de Europeesche kolonisatie gerichte onjuiste berichtgeving. Ofschoon door een grondig, door Professor Swellengrebel ten behoeve van de Joodsche immigratie ingesteld onderzoek aangetoond werd, dat de toestand geheel anders is dan vroeger wel aangenomen werd, en dat om hygiënische redenen in Suriname geen bezwaren tegen de kolonisatie met blanken bestaan, is wellicht de oude, onjuiste meening nog blijven voortleven. Opgemerkt moet nog worden, dat het door geleerden ingestelde onderzoek de toestanden in het onbewoonde binnenland uit den aard van de zaak buiten beschouwing heeft gelaten; vandaar dit relaas der ervaring.

Hilversum, November 1940.

DR. F. W. R. HORSTMANN

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* wordt op blz. 366 een en ander medegedeeld over den geneesheer Friedrich Wilhelm Rudolf Horstmann [1]), die in 1794 te Hildesheim (Hanover) geboren is, in Göttingen in de geneeskunde studeerde, en zich in 1818 te Paramaribo vestigde, waar hij met zijn uitgebreide praktijk een aanzienlijk fortuin verdiende.

Hieraan kan ik uit een ingesteld onderzoek het volgende toevoegen. Dr. Horstmann trad op vrij laten leeftijd, nl. op 14 Maart 1836, met een Surinaamsch meisje in het het huwelijk. Hij huwde op 41-jarigen leeftijd de 19-jarige Johanna Catharina Heidweiler, behoorende tot de Hervormde Gemeente. Haar moeder was een weduwe Stuger. Hij zelf was Luthersch.

Het echtpaar had drie kinderen: een jongen, Leopold Andreas, geboren 30 Sept. 1848, die reeds binnen het jaar op 19 Sept. 1849 overleed, een dochter Sophia Henriette, geboren 28 Februari 1850; zij huwde een planter, den gezagvoerder van plantage „Berlijn", Willem Ephraïm Gerard Lehnkering, geboren te Oudenbosch in Noord-Brabant, zoon van Gerrit Henry Grauwich Lehnkering en Emma Johanna Pichot, wonende te St. Oedenrode. Lehnkering overleed 4 Juni 1885; zijn echtgenoote was reeds 17 Augustus van het vorige jaar overleden. De tweede dochter van Horstmann, Louisa Maria, geboren 16 October 1838, stierf ongehuwd in 1891, oud 52 jaar.

Horstmann, die een groot natuurvriend was, en tal van botanische en zoölogische verzamelingen aanlegde, trok in 1840, na zijn praktijk te hebben opgegeven, naar het binnenland, maar keerde wegens ziekte naar Paramaribo terug.

Hij bereikte een hoogen leeftijd en blies op 26 October 1864 des

[1]) Pulle noemt hem F. W. Hostmann op blz. 167 Enc. Zie ook Bulletin Kol. Museum no. 38.

avonds 9 uur den laatsten adem uit. Hij woonde in de Heerenstraat A. 72 tegenover den Apotheker Van Amson. De weduwe Horstmann-Heidweiler overleed in 1872 te Paramaribo. Zijn plantages droegen de namen van „Hanover" aan de Parakreek en „De twee kinderen" aan de Surinamerivier.

In 1843 had hij aan den gouverneur een uitgebreide memorie ingediend betreffende de kolonisatie met Europeanen. Dit geschrift en latere bemoeiingen zouden tot een briefwisseling tusschen het koloniaal gouvernement en het departement van Koloniën hebben geleid, waarop een betoog gevolgd is van den minister van Kolonien Mr. Baud aan den Koning, welke tot de kolonisatie aan de Saramacca aanleiding heeft gegeven.

Er overleed op 9 Juli 1885, ongehuwd, een planter te Paramaribo, genaamd Johann Heinrich Horstmann, geboren te Hunteberg (Hanover). Of deze familie van den geneesheer was, kan niet worden nagegaan. De naam Horstmann wordt somtijds Hostmann geschreven.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN

II

Engel Raapzaadt, een Statiaan, die in 1749 in het huwelijk trad (Jaarv. VI, Genealogie) is allicht de man dien wij later aantreffen als schipper op de bark Rachel [1]).

De Heer *Raey* (Ned. I., D. 32, 42) was volgens De Laet de hoofdparticipant-bewindhebber van Amsterdam Jehan Raye [2]).

Abraham *Ravené* en zijn zoon *Andries* (Jaarv. VI, Genealogie), beiden Statianen, zullen wij terugvinden bij het garnizoen van het eiland, de eerste als commandant, de tweede in een ondergeschikten rang [3]).

De Heer *Reael* (Ned. I, 42) komt ook bij De Laet voor, als Amsterdamsch bewindhebber, met den voornaam Reynier [4]).

Aan Jan *Erasmus Reining* (Ned. I, 54, 76, D. 122, 126; Ned. II, 40, 56, 57; Jaarv. III) is ook door anderen dan H. de noodige eer bewezen; hij heeft geen groote rol gespeeld in de geschiedenis van ons zeewezen in het algemeen, maar verdient wel een eereplaats in die van de Ned. Antillen [5]), naast andere Zeeuwsche vrijbuiters.

De *Van Rhee's* (Ned. II, 12, 18, 42, D. 19) zijn behalve in die van de Bovenwindsche eilanden, ook bekend in de geschiedenis van Berbice, waar zij, reeds in 1624, tezamen met de Van Pere's, een kleine vestiging hadden, welke hun de ruilproducten der Indianen, anotto, verfhout enz., leverde [6]). De „Duitsche" inwoners

[1]) W. I. Gids, XIV, 379.

[2]) Iaerl. Verh., 33.

[3]) W. I. Gids, XV, 24, 113, 325; Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

[4]) Iaerl. Verh., 32.

[5]) P. de la Ruë, Staatk. en Heldhaftig Zeeland, Middelburg 1736; Eugène Sue, Hist. de la Marine française, III, Paris 1845; Zeer Aenm. Reysen, zie vroeger.

[6]) Harlow, Colon. expeditions, par. V, No. 1, Descr. of Guyana, zie vroeger.

van Sint Eustatius, die in 1673 wegens hun déloyaal gedrag door den krijgsraad van het Zeeuwsch-Hollandsche eskader „geëxamineerd" werden, verontschuldigden zich o.a. met de bewering dat „de Heer van Ree", hun patroon, hen niet, zooals beloofd was, geholpen had aan de middelen om het eiland te verdedigen; de kooplieden-kolonisatoren, patroons of compagnieën, bleven in den regel in gebreke op het punt van de defensie, welke natuurlijk groote uitgaven vereischt zou hebben [1]).

Balthazar du (de) Rieu (de Rue) komt, behalve in de Curaçaosche geschiedenis (Ned. I, 87 D. 93; Ned. II, D. 38) als inwoner van het eiland, plantagehouder en reeder aldaar, ook voor als koopman te Amsterdam, betrokken bij den slavenhandel [2]).

H. noemt, in verband met den slavenopstand op Curaçao van 1795, den Franschen generaal *Rigaud*, van Saint Domingue (Jaarv. III, 121); een dertigtal jaren later leefde op Bonaire een oude Franschman, uit Toulouse afkomstig [3]), eveneens Rigaud geheeten, van wien Mr. B. de Gaay Fortman, gevonden heeft dat hij in 1834, 71 jaar oud, overleed [4]).

Benoît-Joseph Rigaud, de mulatten-generaal van Saint Domingue, werd in 1761 in het stadje Aux Cayes (Zuidwestkust) geboren en overleed in 1811; hij heeft een groote rol gespeeld in de geschiedenis der revolutie op het eiland, der Engelsche interventie aldaar, van de pogingen van Bonaparte om de kolonie te herstellen en der instelling van een nationaal bewind [5]). Hoeveel prestige een kleurling-generaal bij de slaven in andere koloniën kon hebben blijkt wel hieruit, dat Toela, een der aanstichters van den opstand op Curaçao van 1795, zich Toela-Rigaud noemde (Jaarv. III, 138).

Francisco de Rivas (Jaarv. III, 90), die de reis met het slavenschip De Koning Balthazar medemaakte, moet geweest zijn Dr. Francisco de Ribas, die te Cadix als huisprelaat bij Balthazar Coymans geleefd had, welke laatste in Spanje een zekeren schijn van Katholiciteit ophield; Don Balthazar had als ketter steeds de te-

---

[1]) De Zeeuwsche expeditie, zie vroeger.

[2]) Doc. . .Slave Trade. . . ., I, sevent. cent., doc. Nos 76, 79, 89, zie vroeger.

[3]) G. B. Bosch, Reizen in West-Indië, II, Utrecht 1836.

[4]) Koloniaal Weekblad (orgaan van de Vereeniging Oost en West), 7 Jan. 1926.

[5]) P. Larousse, Gr. dict. univ.; H. P. Davis, Black Democracy, The story of Hayti, London 1929.

genwerking te vreezen der geestelijkheid, die ook ,,in zaken" veel invloed had [1]).

Dat Ds. Charles *de Rochefort* (Ned. II, D. 29; Jaarv. IV, Tobago), de Waalsche predikant, die op Tortuga gediend heeft, Tobago beschreven en later te Vlissingen en te Rotterdam gestaan heeft, ook Curaçao bezocht (in 1649), weten wij door de onderzoekingen van Prof. Knappert [2]).

Aangaande de *Roeberge's* (Ned. I, 38, 71, D. 48, 49) had H. ook bij De Laet iets kunnen vinden. Ik heb indertijd trachten te verzamelen wat er aangaande deze Zeeuwsche kooplieden, kaapvaartreeders en kolonisten te vinden is [3]).

De naam van den Hagenaar Daniël Arents *van Roermond*, die in 1715 op Curaçao in het huwelijk trad (Jaarv. V, Trouwboek Curaçao 1714/1722) lijkt op dien van de *Van Romondts* en ook de voornaam Arent is in het laatstgenoemde geslacht voorgekomen. De stamvader echter der Westindische Van Romondts was Diederik Johannes, de zoon van een Amsterdamschen makelaar, die van 1820 tot 1840 gezaghebber was van Sint Maarten en Saba, overleden op eerstgenoemd eiland in 1849. In Nederland was de naam oorspronkelijk Van Romunde [4]).

Natuurlijk had Jean Baptiste Du Tertre gelijk, toen hij tegensprak dat *De Ruyter* (Ned. II, 13, 15, 20, 21, 22, 23, 39, D. 24, 29, 36; Jaarv. II, 111, 112) eenig ander aandeel in de bezitneming van Sint Maarten (1648) gehad zou kunnen hebben, dan dat hij met zijn schip de expeditie van Sint Eustatius er heen bracht. De Ruyter was destijds weder schipper ter koopvaardij en handelaar, een particulier persoon dus; toch is ook later nog wel aangenomen, men zou zeggen ten onrechte, dat hij het eiland ,,voor de Staten" in bezit nam [5]). De commissie van Abraham Adriaensz. aan Martin Thomas van 14 Februari 1648, door Du Tertre gegeven, zei duidelijk dat Sint Maarten gekoloniseerd zou worden ten bate van Heeren Meesters en Patroons van Sint Eustatius en de commandeur van laatstgenoemd eiland was wel, De Ruyter niet, een vertegenwoordiger van Staten en Compagnie, alsmede een mandataris van de patroons.

---

[1]) Irene A. Wright, The Coymans asiento, zie vroeger.

[2]) F. Nagtglas, Levensberichten van Zeeuwen, Middelburg 1890/1893; Gedenkboek Ned.–Curaçao, 37, zie vroeger.

[3]) W. I. Gids, XVII, 200, XVIII, 168, 253, XX, 208.

[4]) J. C. Waymouth, Memories of Sint Martin, Neth. part, 1852/1926; Nederlands Patriciaat.

[5]) P. J. Blok, Michiel Adriaansz. de Ruyter, 's Gravenhage 1928.

H. zegt dat *Lucas Schorer* (Ned. II, 43/54, D. 46, 47, 50), die in 1686 tot commandeur van Sint Eustatius benoemd werd, een oud-bewindhebber van Kamer Zeeland was; Prof. Knappert spreekt van Lucas Schorer, vice commandeur van Saba, met wien het slecht afliep. Knappert kent ook een Zeeuwschen predikant van denzelfden geslachtsnaam [1]).

Uit gegevens welke de redactie van dit tijdschrift van een medewerker mocht ontvangen, valt af te leiden dat wij met een en denzelfden persoon te doen hebben, hoewel het onduidelijk blijft waarom de man die zich eerst zoo verdienstelijk gemaakt had, zich later met de functie van vice commandeur van Saba moest vergenoegen; H. vermeldt ongenoegen van Schorer met de bewoners van Saba (Ned. II, 44), maar dat heldert ook de zaak niet op.

Lucas Schorer dan werd in 1657 te Middelburg geboren, als zoon van Daniël S. en Maria Backer, zijn broeder in Zeeland was Steven Schorer; een geschilderd portret van Lucas is in het bezit van particulieren h. t. l. (niet in de Iconographia Batava van E. W. Moes). Volgens een brief van 20 Juli 1698 van Saba, aan de West-Indische Compagnie, was hem (Lucas Schorer) „niemant hier vermaagtschap"; hij stierf ongehuwd.

Joh. Salomonsz., commandeur van Sint Eustatius, schreef 3 Juli 1696 aan Bewindhebbers te Middelburg, dat hij drie gecommitteerden uit den Statiaanschen Raad naar Saba gezonden had „ten eijnde sijn persoon (Lucas Schorer) te demitteren en meteenen een capabel persoon in sijn plaets tot command^r^ aldaer te stellen, waertoe ons wesende voorgedragen den persoon van Sr Adriaen Runnels d'jonge enz." H. vermeldt (Ned. II, 54), dat de in 1696 tot commandeur van Sint Eustatius gekozen Johannes Salomonsz. tot vice commandeur van Saba aanstelde Adriaan Runnels Jr.

Het bovenstaande mede ter aanvulling van de Encyclopedie van Ned. West-Indië (bl. 329), welke onder de Kommandeurs, gouverneurs en gezaghebbers der Bovenwindsche Eilanden (1636—1845) vermeldt Lucas Schorer 1686—1689.

Schoute(n); deze naam komt in H's naamregister voor: D. 28, 167; wij vinden echter in Ned. I, Documenten, Hendrik Schoute op pagina 128.

Frans Sejourne, kaperkapitein van Curaçao in 1782 (Ned. I, 180) droeg denzelfden naam als de inwoner van Sint Eustatius die in 1766 zijn huis illumineerde ter gelegenheid van de aanvaarding

[1]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

van het erfstad houderschap door Prins Willem V [1]). Verder was er in de tweede helft van de achttiende eeuw nog een eigenaar van plantages in Berbice genaamd C. F. Séjourné [2]).

Joannes van Selm (Ned. I, 205, D. 186) was niet de schrijver, doch de uitgever van de Beschrijving van het eiland Curaçao van 1779.

De Heer (van) *Serooskercke* (Ned. I, D. 17, 42, 43) was Pauwels Serooskercke, door De Laet genoemd als bewindhebber in de Kamer van Zeeland [3]).

De Heer van *Setterich* (Ned. I, D. 37) komt bij De Laet voor als Nicolaes van Sitterich, bewindhebber Kamer Amsterdam [4]).

Jan Sijmonsen (de Buck), die vóór Juni 1673 vice commandeur van Sint Maarten geweest was en op Sint Eustatius vermoord werd, wordt door H. niet genoemd [5]).

Ook de naam *Snouck* (Ned. I., 72; Ned. II, 10, 11, D. 13, 17, 18) komt reeds vroeg voor in de geschiedenis onzer commercieele expansie. Dirck Reynersz. Snoeck, geboortig van Enkhuizen en wonende te Medemblik, was in 1600 op reis gegaan met een Emdensch schip naar Pernambuco, om te handelen [6]). In het Rijksmuseum te Amsterdam bevindt zich een portret van Jan Pietersz. Snoeck, begin zeventiende eeuw.

A. Sorgeloos was een ingezetene van Sint Eustatius in 1687/1688 (Ned. II, D. 48); een Ariaen S. was raadslid van het eiland in 1688, (Jaarv. IV, Extract uyt de Boecken van d.Hr Lowijs houtcooper Zal.) en een Adrian S. teekende in 1686 een verklaring betreffende een geval van zeeroof op Tortola [7]).

Er komen bij H. verschillende personen voor met den naam *Speght* of *Specht* (Ned. I., 60, 95, 223, 225, D. 106, 119, 167, 185). Ook Knappert wijst op de familiebetrekkingen tusschen de Donckers en de Spechts en vindt het moeilijk aan te nemen dat Ds. Philippus Specht in zijn huis een tapperij hield [8]). Zie verder onder Commandeurs Aruba.

---

[1]) Maand. Nederl. Mercurius, 1766.

[2]) Kortbondige beschrijvinge van de colonie de Berbice, Amsterdam 1763.

[3]) Iaerl. Verh., 35.

[4]) Iaerl. Verh., 33.

[5]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.

[6]) Häpke, Akten, zie vroeger.

[7]) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1685/1688, No. 678, III; zie ook W. I. Gids, XX, 186.

[8]) Gedenkb. Nederland–Curaçao, 42, 47, zie vroeger.

H. citeert den Holl. Mercurius, van 1677 (Jaarv. IV, 27) en ook eenige Fransche werken ter zake van de verdediging van Cayenne door *Sprenger*; Jhr. van Panhuys had er dus niet aan behoeven te twijfelen of zijn Quijrijn Spranger werkelijk de man was die in 1676 in Fransche krijgsgevangenschap geraakt was en voor wien Joan Maurits van Nassau een goed woordje deed bij D'Estrades [1]). Iets anders is of deze Spranger dezelfde was als de commandeur van dien naam die al eens eerder (op 15 Mei 1664) dezelfde kolonie aan de Franschen had moeten overgeven. Doch ook deze vraag schijnt bevestigend beantwoord te moeten worden; immers Q. Spranger was betrokken bij het kolonisatieplan van 1659, Du Tertre noemt Guirin Spranger een uit Brazilië uitgeweken Nederlander en roemt hem wegens zijn gedrag bij de capitulatie van 1664 [2]).

Sir *William Stapleton* (Ned. I, 56; Ned. II, 17, 25, 37, 39/43; Jaarv. II, 125) noemt H. nu eens de gouverneur der Engelsche benedenwindsche eilanden, dan weder de gouverneur van Nevis. De Leeward Islands vormden (en vormen nog) een federatie; het eiland waar de gouverneur resideert wordt rechtstreeks door hem bestuurd, terwijl ieder der andere een raad heeft, met een president als hoogste plaatselijke autoriteit. Volgens Hugh Edw. Egerton was Stapleton een ,,very competent governor"; hij en zijn collegas werden belemmerd in hun pogingen om de Westindische eilanden tot bloei te brengen door de navigation laws [3]).

Van *Pieter Stuyvesant*, toch wel de belangrijkste figuur in de geschiedenis der Nederlandsche Antillen, vertelt H. eigenlijk niet zoo heel veel (Ned. I, 38/44, 95, 221, 223, D. 51, 52, 54, 55, 57, 58, 69, 70, 89, 184; Ned. II, 13; Jaarv. II, 111, 112; Jaarv. IV, 135). Afkomst en familierelaties (S. was de zoon en de schoonzoon van predikanten), aanvankelijke loopbaan (militaire dienst in en buiten Nederland) en eerste functie bij de West-Indische Compagnie (De Laet spreekt niet over Stuyvesant) worden niet vermeld [4]). Was S. een zeeman of een landmilitair? Dat hij in 1635 supercargo in Brazilië geweest zou zijn, is niet direct begrijpelijk; de voor Curaçao in 1645 ontworpen sterktestaat echter geeft ,,1 supercargo vant magazijn" (Ned. I, D. 59), dus supercargo was niet steeds een maritieme betrekking. Intusschen is het mogelijk dat de Braziliaansche supercargo niet Stuyvesant was (zie Tolck). H. is er niet zeker van of S. inderdaad betrokken geweest is bij de poging

1) W. I. Gids, XII, 540
2) Hist. gener. des Antilles, tome III, traité I, zie vroeger.
3) A short history of British Colonial Policy, 1606–1909, London, 1932.
4) Dictionary of American Biographie, XVIII.

tot herneming van Sint Maarten in 1644; de sedert gepubliceerde Spaansche documenten echter laten geen twijfel over of hij heeft inderdaad de expeditie in kwestie aangevoerd en in den strijd een been verloren [1]). Bij den mislukten aanslag der Spanjaarden op Curaçao van 1642 en de daarop gevolgde représailles der onzen, leeren wij S. kennen als krijgsoverste [2]).

Uit Stuyvesants brieven is wel afgeleid dat hij een geletterde was [3]); de gezagdragers echter zullen wel weinig zelf geschreven hebben en zij hadden in den regel wel een Latinist (de secretaris, of anders de predikant) in de nabijheid. Aanvankelijk bediende S. zich tegenover den vijand van het Latijn, wat zelfs de ruwe Scheveninger Houtebeen eveneens deed; S. wist spoedig de noodzakelijke briefwisseling in het Spaansch te doen voeren [4]).

Als directeur generaal in Nieuw Nederland heeft S. nog eenmaal de West bezocht, in 1654, toen alleen op Barbados acht Nederlandsche schepen krachtens de navigation law in beslag genomen waren. Een der door Cromwell benoemde commissarissen" for the management and government of the West Indies" schreef dat „this man's business was to settle a faire trade between the Netherlands and this place; but we spoiled the sport". Men hield op Barbados S. scherp in het oog, want: „we are in more feare of him for discovering our raw and defective forces, than all the world besides" [5]).

Van Stuyvesants correspondentie met den Curaçaoschen vice directeur Matthias Beck is veel bewaard gebleven; de directeur generaal liet van Curaçao slaven komen, als bedienden voor hem zelf en voor de andere ambtenaren der Compagnie, alsmede voor de werkzaamheden te Nieuw Amsterdam. Op 17 Februari 1660 schreef S. dat hij niet zelfzuchtig wilde schijnen en natuurlijk voor de slaven den prijs wilde betalen welke op Curaçao (bij verkoop aan de Spanjaarden) gemaakt kon worden, maar hij meende toch dat Christenen en Compagnies dienaren voorrang behoorden te genieten boven Spanjaarden en ongeloovige Joden [5]), wat er op wijst dat de aanvoer van negers beneden de vraag bleef en Beck

---

[1]) W. I. Gids, XVIII, 174.

[2]) W. I. Gids, XVIII, 171, 173.

[3]) Ruth Putnam, The Dutch element in the United States (Bijdr. Vad. Gesch. & Oudheidk., IV, 9).

[4]) W. I. Gids, XVII, 165, 167.

[5]) E. B. O'Callaghan, History of New Netherland or New York under the Dutch, II, 285, New York 1855.

[6]) Doc. . . Slave Trade . . . ., Vol. III, doc. No. 328, zie vroeger.

alles deed om den handel met de Spaansche koloniën te bevorderen. Stuyvesant had op Curaçao een ,,koraal" gehad en ook een aantal (vermoedelijk zwarte) slaven; Beck was belast met de liquidatie van dit bezit. Op 15 November 1664 maakte de vice directeur zijn excuses voor de grove fout welke indertijd gemaakt was door Stuyvesants slaven te verkoopen naar de Spaansche koloniën, waaronder nog wel kleine kinderen, door de zorgen van Mevrouw S. (een dominees dochter) gedoopt [1]).

Over de betrekkingen welke Stuyvesant reeds in zijn Curaçaoschen tijd met Nieuw Nederland onderhouden had, schrijft ook H., o.a. over het doorzenden van een schip met vluchtelingen en militairen uit Maranham naar de Noordamerikaansche kolonie, in 1644 [2]).

De geschiedenis van S. als magistraat en hervormer in het Europeesche kolonisatiegebied aan de Hudson-rivier, van zijn strijd met de Indianen, de Zweden en de Engelschen en zijn overgave van Nieuw Nederland in den tweeden Engelschen oorlog, valt buiten ons bestek. Amerikaansche historici zijn verdeeld in hun oordeel over hem; sommige noemen hem een koppig en bekrompen dwingeland, andere verheffen hem tot een modernen Romulus, ,,a just man and a determined man [3])." Onze eigen litteratuur gewaagt van zijn moeilijkheden met de patroons en de kolonisten van Nieuw Nederland en van zijn tekort aan verdraagzaamheid tegenover anders denkende Protestanten en tegenover Joden.

Van de andere dragers van den naam Stuyvesant noemt H. alleen den luitenant ter zee van het eskader Van Bylandt in 1778, vermoedelijk dezelfde die aan boord van de groote Mars diende, 4 Febr. 1781 door de Engelschen in de nabijheid van Sint Eustatius genomen [4]). Knappert heeft nog een Judith Stuyvesant gevonden op Sint Eustatius, op het eind der zeventiende eeuw [5]). Er leefde echter tegelijk met Pieter ook een Hendrick Janssen Stuyvesant, een schipper in de vaart tusschen Nieuw Nederland en Curaçao [6]).

---

[1]) E. B. O'Callaghan, Voyages of the Slavers St. John and Arms of Amsterdam, Albany 1867, corr. Stuyvesant-Beck 1660–1664.

[2]) W. I. Gids, XVIII, 175.

[3]) Th. A. Janvier, The Dutch founding of New York, 1903; James Grant Wilson, The Memorial History of the city of New York, N. Y. 1892.

[4]) C. de Jong, Reize, zie vroeger.

[5]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

[6]) O'Callaghan, Voy. of the Slavers, zie vroeger.

Van de *Thijssens* die H. noemt (Ned. I, 20, D. 68) was Marten de latere Zweedsche admiraal Anckarhjeld [1]).

Jacob Pietersz. Tolck (Ned. I, 38, 221, D. 46) werd in Spaansche documenten van 1639 genoemd als de nieuwe gouverneur van Curaçao, wat eenigszins de leemte aanvult welke H. na Van Walbeeck heeft moeten laten bestaan. Hoe lang het bestuur van Tolck geduurd heeft, die reeds in 1641 alweder deel nam aan den tocht van De Ruyter om onze bondgenooten, de Portugeezen, te ondersteunen, laat zich niet met juistheid vaststellen. De Laet noemt Tolck als equipagemeester in Brazilië in 1635, wat H. misschien niet opgemerkt heeft [2]). Het is mogelijk dat de Amerikaansche biograaf van Stuyvesant (zie vroeger) zich vergist heeft tusschen dezen laatste en Tolck, wat de gelijkheid van jaartal doet vermoeden.

Tribier (Ned. I, 83, D. 90, 118, 129, 168); deze naam komt op p. 83 van het eerste deel niet voor.

De commandeur *Maarten Valck* (Ned. I., D. 16) wordt ook door De Laet bevelhebber genoemd van een deel der vloot onder Hendrick Loncq, in 1629 naar Brazilië [3]). Zie Van Walbeeck.

Wij vinden een *Vignon* als secretaris van Sint Eustatius (Ned. II, 46), een *Nicolaas* Vignon, eveneens secretaris van het eiland (Ned. II, D. 48) en dan wederom een Nicolaas V. in dezelfde functie (Jaarv. III, Extract uyt de Boecken van d.H[r] Lowijs houtcooper Zal.), alles ongetwijfeld dezelfde persoon. De naam Heldewier Vignon, ontstaan na het huwelijk van Jean Guillaume Heldewier en Sybille Vignon, in het laatst der achttiende eeuw, komt, evenals ieder der afzonderlijke namen, in onze Westindische geschiedenis voor; Heldewier Vignons hebben op Curaçao en in Suriname geleefd [4]).

De Vogelaer (Ned. I., D. 45) was de Amsterdamsche bewindhebber Marcus de Vogelaer, voorkomende bij De Laet [5]). Een veertigtal jaren later (1673) vinden wij een Abraham de Vogelaer als koopman te Fayal (Azoren) [6]).

Ds. *Wilhelmus Volckringh* (Ned. I., 95) deed volgens Knappert in 1664 zijn intrede op Curaçao [7]).

---

[1]) Kernkamp, Zweedsche Archivalia, zie vroeger.
[2]) W. I. Gids, XVII, 202, XVIII, 177, XX, 207.
[3]) Iaerl. Verh., 174.
[4]) Nederl. Patriciaat.
[5]) Iaerl. Verh., 33.
[6]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.
[7]) Gedenkb. Ned.-Curaçao, 40, zie vroeger.

Van de door H. genoemde *De Vriesen* (Ned. I, D. 42, 123) was de eerste de Amsterdamsche schepen en bewindhebber der Compagnie Jan Gijsbertsz. de Vries, bij De Laet [1]).

Een *Willem Lievensz. van Vrijberge* (Ned. II, D. 38) komt bij Nagtglas voor (1624—1679), maar van eenige relatie met de West-Indische Compagnie wordt niet gesproken [2]).

Van *Johannes van Walbeeck* (Ned. I, 21/23, 25, 27, 28, 30/33, 37, 221, D. 15/17, 23/25, 32/35, 37, 41, 44, 45, 47) geeft H. niet alle levensbijzonderheden welke bekend waren, toch reeds niet vele. Zoo vertelt hij b.v. niet dat Van W. te Leiden gestudeerd had (zie den Leidschen studentenalmanak), dat hij de reis met de Nassausche vloot en een reis naar Indië had medegemaakt en Laurens Reael had vergezeld naar Denemarken [3]).

Dat Van W. met Loncq naar Brazilië zou gegaan zijn als vice commandeur der soldaten, is natuurlijk foutief; De Laet zegt dat hij vice-Commandeur was onder Valck (zie bij dezen), d.w.z. dus onderbevelhebber van de vlootafdeeling waarover Valck het bevel voerde [4]). Van W. was geen militair van beroep; ook heeft hij ten slotte den tocht in kwestie niet medegemaakt, immers hij kwam 20 April 1630 te Pernambuco aan, als zelfstandig commandeur van twee schepen, direct uit Patria, hebbende aan boord 70 soldaten [5]).

Hendrick Brouwer, de oud-gouverneur generaal van Indië en bewindhebber der West-Indische Compagnie, die in 1642/1643 een expeditie leidde naar de westkust van Amerika, schreef: ,,De Heer Walbeeck, in dye quartieren gereist hebbende", wat wel zal hebben gezien op den tocht der Nassausche vloot van een twintigtal jaren eerder, toen Van Walbeeck, door zijn opleiding een mathematicus, een kaart gemaakt had van het Zuiden van Vuurland [6]).

De man die Sint Kitts gekoloniseerd heeft was Thomas (sedert 1629 Sir Th.) *Warner*, niet Charles Warner (Ned. II, 8, 12, D. 25; Jaarv. II, 108). Hij was de eerste gouverneur van het Engelsche deel van Sint Christoffel, in 1636 bekleed met den rang van luitenant generaal over alle eilanden van het Carlisle-charter [7]).

[1]) Iaerl. Verh., 32.
[2]) Levensberichten II, zie vroeger.
[3]) Van Wassenaer, Historisch Verhael, XIV, 52.
[4]) Iaerl. Verh., 174.
[5]) Iaerl. Verh., 195.
[6]) Mr. A. Telting, De Nederlanders in Chili 1643 (Indische Gids 1913); Journael Nassausche vloot, bij Gilles Joosten Saeghmans.
[7]) Williamson, The Caribbees, zie vroeger.

Misschien is H. den voornaam Charles tegengekomen als dien van den buitenechtelijken zoon van Thomas W.; de avontuurlijke geschiedenis van dezen halfbloed — zijn moeder was een Indiaansche van Dominica — is op verschillende plaatsen beschreven [1]). Verbintenissen met Indiaansche vrouwen behoorden nogal eens tot de inboorlingenpolitiek; de onzen hadden daarmede reeds vroegtijdig succes, waarvan de geschiedenis van Aert Adriaensz. van Groenewegen (van Scherpenisse) in Essequibo getuigt. Deze geschiedenis valt buiten ons bestek, maar H. heeft toevallig aanleiding gehad dezen Adriaensz. te noemen (Ned. II, D. 21); zijn morganatische zoon Amos heeft later den vader opgevolgd en wordt wel eens met dezen laatste verward [2]).

Als opvolger van Le Grand op Curaçao noemt H. *David Adam Wilschut* (Ned. I, 37, D. 43, 44, 46); hij moet de kapitein Wilschut (Wildschut, Wildtschut) zijn, door De Laet genoemd onder de officieren die in 1633 en 1634 in Brazilië dienden [3]).

De naam *De Windt* (De Wint) komt bij H. reeds in de tweede helft der zeventiende eeuw op de Bovenwindsche Eilanden voor (Ned. II, D. 40, 44, 48); Knappert vertelt dat Jan de Windt, de vice commandeur van Sint Maarten van 1718, een Middelburger was van goede familie, die als schoolmeester was uitgezonden [4]).

Dat Jan de *Yllan* (*Ylam*), Curaçaosch landeigenaar van 1651 (Ned. I, D. 89), een der eerste Joodsche kolonisten geweest is (João Ilhão), schijnt aan H. ontgaan te zijn [5]).

Gouverneurs van Curaçao. In de door H. gegeven lijst (Ned. I., 221/222) kunnen enkele correcties worden aangebracht.

Wie de directe opvolger van Van Walbeeck geweest is blijft onbekend; na zijn vertrek in 1636 vinden wij Tolck in 1638 of 1639 (zie hiervoor).

Tusschen Tolck en Stuyvesant moet er wederom een interimaat geweest zijn, maar dit was van zeer korten duur, want laatstge-

---

[1]) William Dampier, New voyage around the world, London 1927; Du Tertre, Hist. gener., tome III, traité II, chap. II, par. 1, zie vroeger.

[2]) Newton, Eur. nations, zie vroeger; Gedenkb. Ned.-Cur., 99 zie vroeger.

[3]) Iaerl. Ver., 326, 345, 380, 398.

[4]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

[5]) Gedenkb., zie hooger.

noemde was reeds in het najaar van 1642 op Curaçao [1]) en trad niet zooals H. meende in 1643 in functie.

Van Campen, aan wien in April 1635 vergund werd naar Curaçao te gaan, die 27 Juli van dat jaar aldaar aanwezig was en die 3 Maart 1642 directeur van Curaçao genoemd werd, kan zoowel de eene als de andere gaping aangevuld hebben.

Matthias Beck was inderdaad vóór 1659 en wel in 1657, vice directeur; er berust immers in een der Amerikaansche archieven een brief van hem aan de Kamer Amsterdam, gedagteekend 11 Juli van laatstgenoemd jaar [2]).

Van Berlicum overleed 29 December 1669 en Wilhelm Beck zal hem wel direct (tijdelijk) hebben vervangen [3]).

Predikanten op Curaçao. H.'s lijst (Ned. I., 223, 224) kan, aan de hand van Knapperts mededeelingen, aangevuld worden als volgt:
na Fredericus Vitteüs vinden wij *Jonas Aertsz.* (1640— ?); Joh. Corn. Backer was reeds in 1642 in functie; na hem het interimaat van *Joh. Walrave* (den ziekentrooster) van 1647 tot ?; Van Beaumont volgt hem in 1659 op (niet 1668); na Van B. vinden wij *Christiaen Coningsvelt*, niet door H. genoemd; dan Wilhelmus Volckring 1664—?; tusschen Specht en Verkuyl komt nog Theo van Dobben (?), 1677–1678(?); Ferrarius trad eerst in 1727 op, niet 1726; Erichson in 1729, niet 1728 [4]).

Commandeurs Aruba. Volgens Bosch zou eerst in het begin der achttiende eeuw de Nederlandsche vlag op Aruba geplant zijn, doch H. heeft voor het eerst in 1680 iets gevonden over een commandeur van dit eiland (Ned. I, 117, 225); de boekaniers evenwel die Aruba in 1669 bezochten vonden er reeds een onderofficier als gezaghebber [5]). Eenige jaren eerder nog komt een Ier als commandeur voor, die echter Wilhelm heette [6]); H. noemt hem natuurlijk niet, maar evenmin den burgercommandeur Pieter (de) Boer, die in 1740 opgetreden en later vermoord zou zijn, volgens Ds. Bosch, terwijl volgens den laatstgenoemden schrijver

[1]) W. I. Gids, XVIII, 171/173.
[2]) Doc. . . Slave Trade . . . ., I, sevent. cent., doc. No. 30, zie vroeger.
[3]) Gedenkb. Ned.-Cur., 43, zie vroeger.
[4]) Als boven, 34/53.
[5]) Reizen in West-Indië, zie vroeger; W. I. Gids, XVII, 69.
[6]) Zeer Aenm. Reysen, 55, zie vroeger.

Daniel Nieukerk nog in 1752 aan het bewind zou zijn geweest, wat niet klopt met het jaartal van den slavenopstand.

H. eindigt met den commandeur Borchard Specht (1792), die volgens Bosch ook al een slavenoproer medegemaakt zou hebben en opgevolgd zou zijn door zijn zoon Pieter [1]). Een *Pieter Specht* komt ook bij H. voor (Ned. I, D. 167), in 1735 echter.

Bosch was nog te weten gekomen dat in de achttiende eeuw op Aruba een kapitein en een luitenant gevestigd waren, de eerste een blanke, de tweede een Caraib, onder welken laatste de Indianen en de vrije gekleurden stonden [1]).

Commandeurs Bonaire Ook dit lijstje (Ned. I, 226) begint te laat; volgens de Spaansche documenten was er reeds onder Stuyvesant een gezagdrager op Bonaire gevestigd, wiens naam echter verloren geraakt is [2]).

Persoonsnamen Bovenwindsche Eilanden. H. laat zijn „Nederlanders op de West-Indische Eilanden II" plotseling eindigen en uit den aard der zaak is er op dit deel en de bijbehoorende documenten, dus geen inhoudsopgaaf.

Prof. Knappert [3]) heeft het werk voortgezet en geeft achterin zijn boek een register, van personen, plaatsen enz., alsmede lijsten van de commandeurs en patroons der verschillende eilanden, deze laatste lijsten compleet van den aanvang af. Om een aansluiting tot stand te brengen, heb ik een lijst samengesteld van de namen der personen in Hamelbergs tweede deel — en de bijbehoorende documenten — voorkomend; ik heb hetzelfde systeem gevolgd als H. in zijn eerste deel, wat de cijfers betreft, maar tevens de voornamen opgenomen.

Deze lijst volgt hieronder:

---

[1]) Reizen in West-Indië, zie vroeger.
[2]) W. I. Gids, XVII, 173.
[3]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

(*Wordt vervolgd*).

DE GESCHIEDENIS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND EN VAN EENIGE FAMILIENAMEN IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In het oud-archief van den Burgerlijken Stand te Paramaribo zijn de registers bijeengebracht, waarin melding gemaakt wordt van geboorte, doop, ondertrouw, huwelijk, overlijden en begraven in de kolonie Suriname. De verzameling bevat volgens de orde, waarin zij hier is beschreven: 1ste de burgerlijke (onder-) trouwboeken; 2de de kerkboeken, waarin aanteekening is gehouden van geboorte, doop, huwelijk en overlijden; 3de de geldelijke registers, o.a. inhoudend de posten wegens ontvangst van begrafenisrecht.

De verplichting tot het betalen van „kerkegerechtigheid" voor begraven enz. was door het koloniaal bestuur geregeld. Bij den aanvang van de 18de eeuw gold de regeling van het placaat van 11 Januari 1696, waarbij gelast werd, dat kennisgeving van overlijden zou moeten geschieden aan de kerkmeesters in de divisiën, die ten behoeve der kerk „het recht der dooden" zouden ontvangen. In 1729 en later werd dit placaat hernieuwd.

Bij resolutie van 26 Januari 1732 bepaalden Gouverneur en Politieke Raden, dat de ingezetenen der divisie van Boven-Commewijne opgaaf van gestorvenen en betaling der kerkegerechtigheid zouden moeten doen aan den kerkmeester der divisie van Beneden-Commewijne; een resolutie van 24 Juli 1732 gaf een dergelijke regeling voor Thorarica, Para- en Pauluskreek, die tot het ressort van den kerkmeester te Paramaribo werden gebracht.

Aan den kerkmeester te Paramaribo werd bij resolutie van Gouverneur en Politieke Raden dd. 21 Januari 1741 een boekhouder-kassier toegevoegd, die voortaan belast zou zijn met de ontvangst der kerkegerechtigheid.

* * *

De Burgerlijke Stand werd in Suriname onder het bestuur van Gouverneur Abraham de Veer bij Publicatie van 5 Maart

1828 (G.B. no. 4) ingevoerd. Daaruit blijkt, dat te beginnen met 1 Juli 1828 van de geboorte en het overlijden „eens vrijen Persoons, voor zooverre zulks aan Paramaribo voorvalt", aangifte moest worden gedaan bij den secretaris van het Hof van Policie; buiten Paramaribo bij de „Kapiteins der respectieve Divisien", en, voor zooverre het Opper-District en het Neder-District Nickerie aangaat, bij den Drost en Landdrost dier districten.

Bij Publicatie van denzelfden datum (G.B. no. 4) werden „maatregelen daargesteld ten einde den staat der bevolking van Paramaribo nauwkeurig te constateren". Over elk der vier wijken, waarin Paramaribo destijds was verdeeld, werden 2 wijkmeesters aangesteld, wier werkkring in de publicatie wordt omschreven.

Bij Publicatie van 6 December 1832 (G.B. no. 14) werd bepaald, dat te beginnen met 1 Januari 1833 de aangiften van geboorten en overlijden ter „Gouvernements-Secretary" zouden geschieden. Het „solemniseren der huwelijken" (de aanteekening in ondertrouw daaronder begrepen), zou ten Gouvernementshuize plaats hebben.

Eerst bij Publicatie van 31 Juli 1834 (G.B. no. 12) werd de functie van een specialen ambtenaar van den Burgerlijken Stand in het leven geroepen.

Vorengenoemde publicatiën werden bij die van 17 Juli 1835 (G.B. no. 8) herzien en aangevuld.

Bepaald werd bij de Publicatie van 25 Juli 1843 (G.B. no. 6), dat de geboorte- en doopregisters, bij de onderscheidene kerkgenootschappen voorhanden, tot en met het jaar 1828 bij den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand moesten worden overgebracht; tevens werd het „solemniseren van huwelijken" voortaan aan dezen ambtenaar opgedragen.

De Districts-Commissarissen werden bij publicatie van 1863 (G.B. no. 13) als ambtenaren van den Burgerlijken Stand aangewezen.

Golden al deze bepalingen voor de vrije personen, voor slaven golden andere bepalingen. Bij publicatie van 28 Mei 1817 (G.B. no. 13) „behelzende eene Herinnering van de Ampliatie op het Reglement voor de Directeuren en verdere Bedienden der Plantaadje en Gronden, vervat in de Publicatie van Gouverneur en Raden, gearresteerd den 31sten Augustus 1784", welk reglement hoe langer hoe meer werd „in den wind geslagen en genonchaleerd" werd voorgeschreven, dat „de directeuren jaarlijks aan de Kapiteins der Divisien moesten opgeven het gespecificeerde getal der geborene en gestorven Slaven gedurende dat

Jaar". De Kapiteins moesten deze opgaven aan „Heeren Heemraden suppediteren".

Volgens de Publicatie van 21 Mei 1833 (G.B. no. 10) moest de Procureur-Generaal alle aangiften van het overlijden van slaven, die te Paramaribo stierven, ontvangen.

Na de afschaffing van de slavernij op 1 Juli 1863 werden de voorschriften voor alle burgers gelijk.

Eerst bij de voorbereidende maatregelen tot opheffing der slavernij kregen de slaven geslachtsnamen.

* * *

Bij de overbrenging van de archieven naar Nederland waren daaronder de volgende registers, op den Burgerlijken Stand betrekking hebbend, welke zich thans in het Rijksarchief bevinden:

1/6. De registers van aangiften tot ondertrouw, gedaan ten overstaan van Raden van Politie, 1742–1817.

a. van Gereformeerden;

b. van Non- conformisten (Lutherschen, Roomschen, enz.) (sedert 1770 is bij de akten aanteekening gehouden van de huwelijksvoltrekking);

c. Joden (bij de akten is aanteekening gehouden van de huwelijksvoltrekking).

7. Aanteekeningregister van huwelijken, tusschen Joden gesloten, ten overstaan van Raden van Politie, 1735–1742.

8. Staat van aangiften tot ondertrouw en van huwelijken, voltrokken door Gecommitteerden tot de Huwelijksche Zaken uit het Hof van Politie, 1816–1827.

9. „Generael Kerckeboek van Suriname", bevattend inschrijving van gedoopten, gehuwden en aangenomen lidmaten door de Nederduitsche en Fransche predikanten van de Hervormde kerk in Paramaribo, Beneden- en Boven-Commewijne, Perica en Thorarica, 1687–1730.

10/11. „Generael Kerckeboek van Suriname", bevattend afschriften van akten van doop door de Nederduitsche en Fransche predikanten van de Hervormde kerk in Paramaribo, Beneden- en Boven-Commewijne, Cottica en Perica, 1770–1799.

12. Register van akten van doop, huwelijk en aanneming van lidmaten door de predikanten der Hervormde Kerk, 1799–1802.

13. Register van gedoopten in de Hervormde Kerk, 1824–1828.

14/15. Doopregister der Evangelisch-Luthersche gemeente, 1748–1828.

16/17. Doopregister en overlijdensregister der Roomsch-Katholieke Kerk, 1786–1830.

18. Geboorteregister der Portugeesch-Joodsche gemeente, 1777–1828.

19. Overlijdensregister der Portugeesch-Joodsche gemeente, 1777–1827.

20. Geboorteregister der Hoogduitsch-Joodsche gemeente, 1773–1833.

21. Overlijdensregister der Hoogduitsch-Joodsche gemeente, 1773–1838.

22. Staat van lidmaten der Evangelische Broedergemeente, gedoopt 1779–1828, met vermelding van overlijden, opgemaakt 1844.

23. Rekeningen van Kerkmeesters in Paramaribo, in Beneden-Commewijne en in Cottica-Perica, o.a. wegens ontvangst van kerkegerechtigheid voor begraven, 1723–1740.

24/34. Grootboek van den boekhouder der Kerk in Paramaribo wegens de ontvangst van kerkegerechtigheid, o.a. voor begraven en bekendmaken van overlijden, 1752–1827.

35/38. Journaal van ontvangst van kerkegerechtigheid o.a. wegens begraven volgens de kerkeboeken van Paramaribo, Commewijne en Cottica-Perica, 1756–1827.

39. Grootboek van ontvangst van kerkegerechtigheid in Cottica-Perica o.a. wegens begraven, 1749–1753.

40. Aanteekeningregister van overledenen te Paramaribo gehouden door den doodgraver voor het kantoor der kerkegerechtigheid, 1823–1826.

41. Alphabetische staat van overledenen in Suriname, aangegeven ten kantore der kerkegerechtigheid, met vermelding van ontvangst der kerkegerechtigheid wegens begraven, 1828–1829.

42. Journaal van inschulden wegens begrafenisrecht, 1828–1831.

43. Condemnatiën door het Hof van Politie en Crimineele Justitie tot nakoming van akten van scheiding van tafel en bed, 1795–1801.

44. Alphabetische staat van geborenen der Portugeesch-Israëlietische gemeente over 1727–1777 en 1662–1723.

45. Register van overledenen, aangegeven ter Wees- en Boedelkamer, 1758–1785.

46. Journaal van ontvangst van kerkegerechtigheid o.a. wegens begraven, volgens de kerkeboeken van Paramaribo, Commewijne en Cottica-Perica, 1774–1802.

Hieronder volgt een voorbeeld van een in Suriname aangetroffen ondertrouwakte:

„Op heden den 2 Juny 1801 zijn ten overstaan van de Edele Achtbare Heeren W. H. van Ommeren en E. M. Schelkes, Raad in den Hove van Politie en Crimineele Justitie der Colonie Suriname door mij ondergeteekende Secretaris, na behoorlijke afvraging in den huwelijke staat aangeteekend:

Frederik Ziekelbeen, Jongeman van de gereformeerde Religie oud 25 jaaren gebooren in Berlijn, Jager bij het 5e Bataillon van het 60ste Regiment overleggende Certificaat van Permissie door de Major Cisielsky in dato 1 Junij 1801 afgegeeven en

Maria Kurtzen wede van Peter Würts van de Luthersche Religie gebooren te Matzingen in Duitschland in deeze Colonie woonagtig.

Actum Paramaribo dato utsupra.

Op heden den 21 Juny 1801 zijn de bovengemelde Personen door de ondergeteekenden Raaden in den Hove van Politie en Crimineele Justitie deezer Colonie Suriname in den Huwelijken Staat bevestigd.

Paramaribo Dato Utsupra".

De *eerste huwelijksakte* na de invoering van den Burgerlijken Stand luidt als volgt: „Op heden den Ien Augustus 1828 zijn ten overstaan van den WelEdelelen Gestrengen Heer President van het Gemeentebestuur der Kolonie Suriname, door mij ondergeteekende, tweede kommies, na behoorlijke afvraging in den huwelijken staat aangeteekend:

Mozes Bo de Mesquita,

jongman, oud 53 jaren, van de Portugeesche Israëlietische Gemeente

met

Johanna Cornelia Westmaas,

jongedochter, oud 50 jaren, van de Hervormde gemeente, en beiden alhier geboren en woonachtig.

Overleggende eene resolutie van Zijne Excellentie den Heere Schout bij Nacht, Gouverneur-Generaal over de Gezamenlijke Nederlandsche W.I. Bezittingen dd. 30 July 1828, waarbij aan de comparanten dispensatie van de wet houdende verbod tot het aangaan van huwelijken tusschen Christenen en Jooden is verleend.

Actum Paramaribo, dato Utsupra.

Op heden den 17 Augustus 1828 zijn de nevenstaande personen door mij ondergeteekende, eerste wethouder der kolonie Suriname in den huwelijken staat bevestigd. En hebben de

beide comparanten de bij hun voor het aangaan van dit huwelijk verwekte kinderen met namen Charles Albertus Louis, Arius Frederik, Louisa Cornelia, Geertruida Frederica, en Isak Johan voor hunne echte en wettige kinderen erkend en aangenomen

Actum Paramaribo, dato utsupra".

Eerste geboorteacte na de invoering van den Burgelijken Stand in Suriname.

„In het jaar achttien honderd acht en twintig den achtsten dag der maand July, compareerden voor mij George Adam Röhnisch Scheper, tweede Commies ter Secretary van den Hove van Policie:

Louis Spanje,

dewelke verklaarde, dat op den zesden July dezes Jaars, des middernachts circa twaalf uren, Elisabeth van Louis Spanje, in het huis Wijk Litt. D. No. 806 is bevallen van een zoon, aan den welken zullen gegeven worden de naamen van Jacobus Gerhardus Spanje.

Declareerende de comparant tevens zich voor den vader van hetzelve kind te erkennen, gelijk hij zulks is doende bij dezen".

Eerste overlijdensakte na de invoering van den Burgerlijken Stand in Suriname.

„In het jaar achttien honderd acht en twintig den tweeden dag der maand July compareerde voor mij G. A. Röhnisch Scheper, tweede Kommies.

Andreas Heysvliet en Johannes Hermanus Wolff,

dewelke verklaarde, dat op den Eersten July dezes jaars ten drie uren, in de Princestraat L.D. No. 845 overleden is Johan George, oud een jaar en 4 maanden, zoontje van Jansje van Greeber".

Bij de voltrekking van een huwelijk was destijds in Suriname een formulier voorgeschreven van den volgenden inhoud, dat voorgelezen werd. Nagenoeg dezelfde woorden komen nog bij de Hervormde en Gereformeerde Kerken en misschien nog andere in Nederland voor.

„Aangezien uwe zaken zoo verre gevorderd zijn, zonder dat eenige wettige verhindering voorgekomen is, zoodat gij op heden alhier door een wettig huwelijk met elkander kunt en moogt verbonden worden,

zoo geeft elkander de regterhand, aanhoort aandagtelijk en antwoordt opregtelijk op hetgeen U beiden voorgehouden en afgevraagd wordt, te weten:

Bekend Gij bruidegom Charles François Mirandolle, hier voor de Edele Achtbare Heeren Raden, alsmede de vrienden die Gij hier te samen geroepen hebt, dat Gij genomen hebt en neemt tot Uwe wettelijke huisvrouw uwe bruijt Georgine Louise Charlotte Antoinette v. d. Tuuk hier tegenwoordig; haar beloovende dat Gij haar nimmermeer zult verlaten, maar haar liefhebben en trouwelijk onderhouden, met haar in alle redelijkheid, vroomheid en eerbaarheid leven en huishouden, haar in alle zaken trouw en geloof houden, gelijk als een eerlijk man betaamt en schuldig is aan zijne huisvrouw te doen.

Wat antwoord Gij?

Bekend Gij ook bruid Georgine Charlotte Antoinette v. d. Tuuk voor de Edele Achtbare Heeren Raden en de vrienden die U hier omringen, dat gij genomen hebt en neemt tot uwen wettigen man, uwen bruidegom Charles François Mirandolle hier tegenwoordig, wien gij belooft gehoorzaam te zijn, te dienen en te helpen, hem nimmermeer te verlaten, vroom en eerbaar met hem te leven, hem trouw en geloof te houden in alle zaken zoo als eene getrouwe en eerbare huisvrouw betaamt en schuldig aan haren man te doen.

Wat antwoord Gij?

De Almachtige God, die U tot deze plegtige verbintenis beroepen heeft, verbinde U met liefde en trouw en schenke U mildelijk Zijn Zegen. Amen.

Zijt den armen indagtig".

Deze acte is van 13 Sept. 1822.

* * *

In Suriname hadden vóór de emancipatie (1863) alleen de vrijen geslachts- en voornamen. Bij hun vrijlating kregen de gemanumitteerden een geslachts- en een voornaam van hen, door wie ze werden vrijgemaakt of vrijgekocht. In het geven van namen was men volkomen vrij. Zoo kregen kinderen van dezelfde moeder als gemanumitteerden verschillende geslachtsnamen, terwijl aan de moeder bij de emancipatie weer een andere naam werd gegeven. De fantasie had dus vrij spel bij het geven van namen, en daarvan zien wij duidelijke bewijzen. Zoo gaf men aan de slaven van den houtgrond „Berlijn" in het district Boven-Para in 1863 namen van verschillende houtsoorten, zooals Ceder,

Bijlhout, Groenhart, Purperhart, Kaneelhart, Letterboom, Locus.

De eigenaar van de plantage „La Prospérité" gaf aan de gewezen slaven geslachtsnamen welke met een P begonnen, zooals Piet, Pengel, Pinas, Peroti, Pierau, Pocornie enz.

Wilde men de verwantschap ook buiten het huwelijk aantoonen, of wel aanduiden, dat iemand aan een zekere familie als slaaf had toebehoord, dan werd de familienaam op een of andere wijze zoodanig veranderd, dat ze er uit te herkennen was. Wij zullen daarvan verschillende voorbeelden geven.

Een andere methode was om voor een familienaam het woord „van" te plaatsen. Een slaaf b.v. van de familie Eijma kreeg bij de emancipatie den naam Piet van Eijma enz., zoodat op deze wijze een groot aantal Nederlandsche familienamen in Suriname zijn blijven voortleven. Hiermede ontdook men het voorschrift van art. 22 van Gouvernementsblad 1832 no. 2, waarbij het reglement op de manumissie werd vastgesteld. Daarin was toch bepaald, dat aan gemanumitteerden geen andere voornaam of voornamen gegeven mochten worden, dan die men gewoon was in Nederland te dragen en dat, zooveel mogelijk, „geen familienamen van eenig in de respective Koloniën woonachtig geslacht of individu ook niet de familienaam van den vorigen Meester worde gegeven".

Wanneer wij een keuze doen uit de talrijke thans bestaande familienamen, dan kunnen wij een 7-tal soorten onderscheiden, nl.: 1. de omgekeerde namen, 2. de namen met letteromzetting, 3. de namen met lettergreepverwisseling, 4. de afgekapte namen, 5. de namen met toegevoegde letters(s), 6. de namen, waarin letters zijn weggelaten, en 7. de namen met de verwisselde letters L, R, G en K.

Tot de eerste groep behooren de volgende namen: Amsterdam–Madretsma, Bergen–Negreb, Berkhoff–Ffohkreb, Blöme–Emolb, Bommel–Lemmob, Brandon–Nodnarb, Dessé–Essed, Draayer–Reyaard, Clemen–Nemelc, Gerhold–Dlohreg, Herboldt–Tdlobreh, Kramer–Remark, Levy–Yvel, Limes–Semil, Mertens–Snetrem, Muller–Rellum, Murken–Nekrum, Nahar–Rahan, Nassy–Yssan, Norden–Nedron, Olsen–Neslo, Polak–Kalop, Van Sichem–Mehcis, Smit–Tims, Stolkert–Treklots, Ulf–Flu, Salomons–Snomolas.

In groep 2 zien we de namen: Buillab–Ballub, De Vries–Served, Einaar-Raanei, Akkerman-Namrekken, Limes-Liems, Leurs-Sleur.

Als namen met lettergreepverwisseling kunnen in de 3de groep genoemd worden: Coerland–Landkoer, Fortuin–Tuinfort, Kust-

ner–Nerkust, De Meza–Mezada, Monsanto–Montesan, Da Silva–Vasilda, Da Silva–Vasilda, Slengaarde–Gardeslen, De Vries–Vriesde, De Veer–Veerde, Wilkens–Kenswil, Treurniet–Nietreuren.

Als afgekapte namen merken we in groep 4 op: Dragten–Dragt, Labadie–Labad, Fernandes–Fernan, Louzada–Lous, Lionarons–Lionaar, Sevenoaks–Venoaks, Arrias–Rias, Westfalen–Westfa.

Als naam met toegevoegde letter kennen we Einaar–Beinaar.

Namen met weggelaten letter(s) zijn o.a.: Coutinho–Cotino, Fernandes–Ernandes, Fonseca–Vonska, Monsanto–Osanto, Nahar–Naar, Sanches–Anches, Pinas–Pina, Polak–Plak, Samuels–Anuels, Samson–van Amson.

Ten slotte enkele namen, waarin letters zijn verwisseld als Guicherit–Kieserit, Robles–Lobles, Lelyveld–Relyveld. De verwisseling van de r en l is trouwens een bekend verschijnsel in de Surinaamsche spraak.

Tal van namen zijn ontleend aan plaatsnamen in Nederland en buitenland als Amsterdam, Amstelveen, Amersfoort, Boksmeer, Bloemendaal, Doesburg, Leeuwarde, Lisse, Naarden, Oostvriesland, Oostburg, Zierkzee, Hilversum, Solingen en Zweden.

Behalve de vele Portugeesche- en Hoogduitsch-Israëlietische en verbasterde Fransche, Engelsche en Schotsche namen, komen er een groot aantal Chineesche namen in Suriname voor, waarbij sommige eigenaars een Nederlandschen voornaam hebben aangenomen, hetgeen onjuist is, omdat in dien Chineeschen naam reeds een voornaam is opgenomen. Sommige Chineesche namen werden tot Nederlandsche verbasterd zooals LiKwan in Lijkwan, enz.

Britsch-Indiërs en Javanen voeren hun Aziatische namen met bijvoeging van nummer en letter van het transport, waarmede zij naar Suriname kwamen. Toch kunnen immigranten, ingevolge de bepaling van Gouvernementsblad 1928, no. 2, een geslachts- en een voornaam aannemen [1]).

---

[1]) Voor Curaçaosche familienamen wordt verwezen naar het artikel van pater Latour in het Novembernummer 1936 (no. 7) van den 18den jaargang.

Bij K.B. van 22 December 1915 (Stsbl. no. 518), G.B. no. 9 werd de gouverneur van Suriname gemachtigd de archiefstukken, dagteekenende van vóór 27 Febr. 1816, naar Nederland over te doen brengen. Zulks had in 1916 plaats. Deze datum werd gewijzigd in 1 Aug. 1828 bij K.B. van 7 Juli 1919 (Stsbl. no. 468), G.B. 1919 no. 58 en ten slotte in 1 Januari 1846 bij K.B. van 12 Mei 1930 (Stsbl. no. 165), G.B. no. 53.

JAARCIJFERS VAN SURINAME XIV

DOOR

L. C. PREY

OVERZICHT VAN DE WERKELIJKE UITGAVEN VAN DE VERSCHILLENDE AFDEELINGEN VAN BESTUUR

Jaar	Algemeen en gewestelijk bestuur	Rechts- en politiewezen	Geldelijk beheer en domeinen	Opnemingsdienst [2])	Immigratie en kolonisatie	Eeredienst, onderwijs en armenzorg
1920	320.260	489.615	992.965	22.698	804.536	804.536
1921	401.654	564.117	1.158.558	13.806	999.460	894.386
1922	363.820	633.311	1.205.349	35.070	1.058.080	1.221.892
1923	360.414	645.007	1.231.279	23.429	602.863	1.206.939
1924	327.390	658.584	1.276.886	18.662	619.436	1.285.482
1925	348.604	629.130	1.170.051	—	734.574	1.270.660
1926	381.693	683.649	1.439.377	—	703.539	1.400.177
1927	356.921	753.717	1.053.235	—	800.356	1.313.504
1928	362.425	713.986	1.151.471	—	1.234.926	1.339.329
1929	369.011	723.567	1.177.433	—	616.665	1.392.825
1930	350.299	696.514	1.012.670	—	410.435	1.461.053
1931	328.422	665.500	922.410	—	356.708	1.521.609
1932	320.985	615.368	831.973	—	128.618	1.498.078
1933	464.193 [1])	573.804	750.559	—		1.312.923
1934	410.399	544.478	915.015	—		1.322.883
1935	526.907	547.858	981.413	—		1.328.852
1936	505.929	551.310	1.002.718	—		1.306.749
1937	473.807	547.858	916.551	—		1.303.008

[1]) Vanaf dit jaar komen de uitgaven voor immigratie en kolonisatie ten laste van deze Afdeeling van Bestuur.
[2]) Vanaf 1925 opgenomen onder Geldelijk beheer en domeinen.

OVERZICHT VAN DE WERKELIJKE UITGAVEN DER VERSCHILLENDE AFDEELINGEN VAN BESTUUR

Jaar	Landbouw	Genees-kundige dienst	Openbare werken en verkeer [1]	Verkeer te water [1]	Brandweer	Pensioenen en wachtgelden	Onvoorziene uitgaven
1920 . . .	397.436	753.317	1.011.739	653.098	24.776	1.823.379	35.099
1921 . . .	494.378	942.272	1.331.255	714.202	19.112	1.012.509	32.889
1922 . . .	587.606	896.194	1.265.735	702.820	13.759	1.313.968	33.200
1923 . . .	524.557	796.550	1.054.744	578.558	13.312	1.055.400	27.279
1924 . . .	456.389	824.986	885.812	618.968	13.643	1.081.954	5.659
1925 . . .	403.290	789.278	1.591.468	—	19.047	1.086.605	39.892
1926 . . .	297.328	772.942	1.549.075	—	22.906	803.506	33.240
1927 . . .	124.486	780.248	1.571.068	—	20.693	856.574	35.201
1928 . . .	103.935	809.897	1.512.946	—	26.074	883.504	37.585
1929 . . .	133.898	801.754	1.625.766	—	12.775	897.884	21.836
1930 . . .	173.395	761.268	1.734.232	—	12.928	938.284	40.017
1931 . . .	136.228	797.531	1.608.421	—	11.430	967.318	39.857
1932 . . .	126.901	771.358	1.442.402	—	10.227	1.146.860	29.472
1933 . . .	131.949	789.306	1.302.845	—	7.021	1.330.909	29.870
1934 . . .	121.148	856.281	1.209.036	—	6.728	1.242.757	21.523
1935 . . .	145.224	882.773	1.167.901	—	7.648	1.220.105	21.809
1936 . . .	114.256	864.304	1.092.948	—	5.657	1.202.006	12.822
1937 . . .	125.073	887.911	861.534	—	6.320	1.347.369	26.654

[1]) Na 1924 tot één Afdeeling van Bestuur vereenigd.

Jaren	Geraamde uitgaven [1])	Werkelijke uitgaven [1])	Meer dan geraamd	Minder dan geraamd	Geraamde inkomsten [2])	Werkelijke inkomsten [2])	Meer dan geraamd	Minder dan geraamd	Geraamde Rijksbijdrage	Werkelijke Rijksbijdrage	Meer dan geraamd	Minder dan geraamd
1920 .	9.749.915	9.762.540	12.625	—	4.262.202	5.331.356	1.069.154	—	2.145.981	2.621.619	475.638	—
1921 .	9.526.541	9.585.613	59.072	—	5.497.566	4.841.835	—	655.731	1.890.954	3.771.615	1.880.661	—
1922 .	9.382.328	9.335.945	—	46.383	5.246.336	4.513.418	—	732.918	2.532.420	3.722.346	1.189.926	—
1923 .	8.216.218	8.122.265	—	93.953	5.073.311	4.789.314	—	283.997	2.529.531	2.819.985	290.454	—
1924 .	8.114.279	8.073.907	—	40.372	5.159.105	4.540.723	—	618.382	2.528.564	2.955.942	427.378	—
1925 .	8.182.837	8.082.627	—	100.210	4.720.565	5.248.144	527.579	—	2.527.516	2.270.448	—	257.068
1926 .	8.242.765	8.213.561	—	29.204	4.336.121	5.062.466	726.345	—	2.947.331	2.849.187	—	98.144
1927 .	7.799.287	7.701.379	—	97.908	4.488.961	4.954.872	465.911	—	2.885.189	2.452.820	—	432.369
1928 .	8.326.069	8.212.706	—	113.363	4.603.661	4.573.595	—	30.066	2.908.126	2.835.255	—	72.871
1929 .	7.847.162	7.808.967	—	38.195	4.881.436	4.443.940	—	437.496	2.865.811	3.059.176	193.365	—
1930 .	7.650.113	7.626.678	—	23.435	4.900.431	4.596.332	—	304.099	2.859.522	2.917.200	57.678	—
1931 [3])	7.428.487	7.386.739	—	41.748	4.804.955	4.118.422	—	686.533	2.966.053	3.268.317	302.264	—
1932 .	6.966.914	6.950.376	—	16.538	4.302.630	3.861.586	—	441.044	3.000.280	3.088.785	88.505	—
1933 .	6.747.717	6.693.380	—	54.337	4.040.259	3.655.526	—	384.733	2.727.273	3.037.854	310.581	—
1934 .	6.699.731	6.650.250	—	49.481	4.147.015	3.814.645	—	332.370	2.530.554	2.835.605	305.051	—
1935 .	6.878.727	6.830.493	—	48.234	4.056.372	3.841.595	—	214.777	2.688.190	2.988.898	300.708	—
1936 .	6.681.987	6.658.699	—	23.288	4.019.728	3.895.728	—	124.000	2.661.411	2.762.971	101.560	—
1937 .	6.532.184	6.496.085	—	36.099	3.652.203	4.073.626	421.423	—	2.653.953	2.422.459	—	231.494

[1]) Buitengewone uitgaven inbegrepen.
[2]) Buitengewone inkomsten inbegrepen.
[3]) Vanaf 1931 geen buitengewone uitgaven noch inkomsten.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Ons Suriname. November 1940, no. 11. Aanvullend Jaarverslag 1939. Wat wij t.o.v. Suriname weten.

Idem. December 1940, no. 12. Jaarverslag over 1939 van het Kinderhuis „Leliendaal", door N. W. Erné en C. W. Erné-Boom; De zending onder de Javanen in Suriname, door N.M. Erné.

Toeristen Kampioen. 16 November 1940. In Haiti.

Echo's uit de Missies. 25 November 1940, no. 12. Geneeskunde bij de Bosnegers; Surinaams schoolleven, door Soeur M. Liguori.

Nederlandsch Maandblad voor Philatelie. 16 November 1940, no. 11. Nederlanders let op uw zaak, door M. J. H. Toorens [over verkoop van vervalschte postzegels van Curaçao].

Idem. 16 December 1940, no. 12. De zegels in „Sluiertype" van Suriname en Curaçao. Nabetrachting door H. J. L. de Bie.

Pharmaceutisch Weekblad. 77ste jrg., no. 46. Gegevens betreffende de pharmacie in Suriname,door Emma A. C. Lashley.

Het Vaderland. 1 December 1940. Ochtenblad B. Een slaaf van Suriname, die geneesheer werd. Een unicum in de medische wereld, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. 25 December 1940. Ochtendblad R. Op de dappere Scheveningers en op het verlies onzer Westindische bezittingen in 1781, door A. Hallema; Cornelis Winst Blyd, een slaaf, die predikant werd bij de Herrnhutters in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

Oost- en West. Mededeelingen. 28 Sept. 1940, no. 9. Een jubileum in Suriname. Het Kinderhuis van de Evangelische Broedergemeente, door O. D.; De wonderlijke Burgerlijke Stand in Suriname, door O.D.

Idem. 9 November 1940, no. 12. Pedro Louis Brion, een zoon van Curaçao, de medebevrijder van Venezuela, door Fred. Oudschans Dentz; Suriname verheerlijkt, door O. D.; Luchtvaartervaringen en — avonduren in Venezuela met leeringen voor Suriname, door dr. W. C. Klein; muziek uit Suriname, door W. G. G.

Idem. no. 16, 4 Januari 1941, no. 16. De ramp op Curaçao voor ruim honderd jaar, door Fred. Oudschans Dentz.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Literatuur-overzicht over het jaar 1939 van de taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van Nederlandsch-Indië, door H. van Meurs. Uitg. door het Kon. Inst. voor de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië te 's-Gravenhage. M. Nijhoff, 1940 [Hoofdstuk VIII. West-Indië. Nos. 873–997].

Proceedings. 6th. Congress Int. Society Sugar Cane Technology. Baton Rouge. 1938 (1939). The Rhizoctonia disease of Bermuda grass, sugar cane and other grasses in Bermuda, door F. C. Rijker; Some aspects of the campaign against the moth borer in Antigua and St. Kitts (diatraea saccharalis. Fabr.) 1931–1938.

15de verslag van den Ondernemersraad voor Suriname. 1939 (1940).

Kon. Ver. Koloniaal Instituut. Mededeeling no. XXX. Afd. Handelsmuseum no. 11. Flora of Suriname (Netherlands Guyana) edited by dr. A. Pulle. Vol. IV part 2 (pg. 257–352) Verbenaceae-Avicenniaeeae-Asclepiadaceae (pas) *f* 3.—.

Jamaica Inn, De gieren van de herberg Jamaica, door Daphne du Maurier. Uitg. Mij. Kemink en zoon. Utrecht *f* 2.75 (*f* 3.50).

Houtvergassing in de Tropen in het bijzonder met het oog op Nederlandsch-Indië en Suriname, door ir. W. Spoon. (Overdruk uit De Ind. Mercuur van 2 Oct. 1940, no. 40). Berichten van de Afd. Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, no. 155.

Tonkaboonen uit Suriname, vergeleken met tonkaboonen van andere herkomst, door C. van de Koppel en A. J. van Druten, (overdruk uit De Ind. Mercuur van 22 Mei 1940, no. 21). Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut, no. 149.

Health of White Settlers in Surinam, door N. H. Swellengrebel en E. van der Kuyp. Uitgave van het Koloniaal Instituut. Special Publication no. LIIII. Department of Tropical Hygiene no. 6. (1940).

Doffie, de grootste rakker van Paramaribo, door P. M. Legêne. No. 4 Zeister tractaten 1940. Uitg. door het Zendingsgenootschap der Evang. Broedergemeente. *f* 0.45.

Kalender Groot-Nederland, samengesteld door C. van Son en Fred. Oudschans Dentz. [Met geschiedkundige data o.a. van Suriname en Curaçao.] *f* 1.25.

Kalender Oost en West. [Met afbeeldingen van Oost- en West-Indië]. Ten bate van de hulp- en steunverleening. Afgehaald *f* 0.85. Per post *f* 1.10.

Manual of the stamps of Netherlands, Netherlands Indies, Curaçao and Surinam, door A. Arthur Schiller and Johannes de Kruyf, New-York, 1940, $ 1.

Rumeiland, Uit de papieren van Richard Beckford, behelzende het relaas van zijn lotgevallen op Jamaica, 1737–1738, door S. Vestdijk. Nijgh en Van Ditmar, Rotterdam.

O. D.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN.

III

V ó ó r 1 6 2 1. De toestand vóór de oprichting der West-Indische Compagnie is H. blijkbaar niet duidelijk geweest; eerst vertelt hij dat de onzen zich reeds op het einde der zestiende eeuw op den *handel* met West Indië toelegden, daarna dat het doel der uitrustingen naar de West voornamelijk de *kaapvaart* was (Ned. I, 11). Wij mogen zonder aarzeling aannemen, dat commercieele expansie beoogd werd en de kaapvaart bijkomstig was; de schepen waren echter ter verdediging bewapend en, konden zij en passant buit behalen, dan liet men de gelegenheid niet voorbijgaan.

Dat volgens notarieele acten in het Haarlemsche Rijksarchief reeds in 1567 een Enkhuizer en een Arnemuider schip zich op *Cuba* bevonden, was aan H. allicht niet bekend; over Cabiliau's reis van 1597–1598 (ook naar de Caraibische Zee), spreekt hij niet, over de vijf Nederlandsche koopvaarders te *Havana* in 1599 evenmin, ook niet over de avonturen van Wemberich van Berghem op Cuba, heel in het begin der zeventiende eeuw [1]).

Van de *zoutvaart* op Bonaire en Sint Maarten vóór de oprichting der Compagnie (Ned. I, 11) is niets gebleken; welke het Westindische zout-eiland was, dat in 1599 door een Enkhuizer schipper ontdekt werd, is niet bekend, wel dat er direct veertig groote schepen heenvoeren [2]). Dat er reeds vóór 1621 Nederlandsche zoutetablissementen waren aan de kust van Venezuela staat vast

[1]) De Jonge, Opkomst, zie vroeger; Everhart van Reyd, Voornaemste Gheschiedenissen in de Nederlanden, 633/634, Arnhem 1626; W. I. Gids, XVIII, 214/215.

[2]) Van Reyd, 634, zie hooger; vergel. Bijdr. t. d. gesch. onzer kolonisatie in N. Amerika, De Gids 1848.

en niet alleen omdat „de Soutvaert op Ponte del Re" speciaal in het eerste octrooi der Compagnie genoemd werd [1]).

H. spreekt over de talrijke oorlogsschepen, die Spanje in zijn Amerikaansche koloniën onderhield (Ned. I, 12); het was echter juist de afwezigheid eener Spaansche maritieme macht in de Westindische wateren, welke het aan de onzen, — en al eerder aan anderen — mogelijk gemaakt heeft, in dat zeegebied door te dringen.

Inderdaad kwam daar nog bij, dat de Spaansche koloniën door haar moederland niet in voldoende mate van het noodige voorzien werden, zoodat sluikhandelaars van vreemde nationaliteit welkom waren (wat de Engelschen al lang tevoren ontdekt hadden), hoewel oogluiking ook wel door omkooping of intimidatie verkregen werd. Het doet echter vreemd aan, dat H., ter illustratie van dezen toestand, een vertoog aanhaalt van 1738 (Ned. I, D. 6), toen de kwestie van den *sluikhandel* in een nieuwe periode was komen te verkeeren, door de oprichting, tien jaar eerder, van de *Guipuscao*-compagnie. In den aanvang der achttiende eeuw verkregen de kooplieden der Baskische provincie Guipuscoa een, overigens vrij beperkt voorrecht, uitsluitend voor de vaart op de capitanía general de Caracas (Orinocomond tot Rio Hacha), een gebied dat toen reeds gedurende drie kwart eeuw speciaal voor den Curaçaoschen handel van zooveel belang geweest was [2]). De zetel van het verkeer met de nieuwe wereld was reeds in de zeventiende eeuw van Sevilla op de havenstad Cadiz overgegaan; ook voor den handel van Guipuscoa bleef Cadix de haven. De geschiedenis der achttiende eeuwsche hervormingen van het Spaansche koloniale stelsel kan hier niet verder vervolgd worden, doch zij heeft in ieder geval niet direct te maken met die onzer expansiepolitiek van vóór de oprichting der West-Indische Compagnie.

Curaçao onder Spaansch bewind. Van de Curaçaosche geschiedenis vóór 1634 zegt H. weinig; de publicaties betreffende Ampiès (Jaarv. I, Bijlage A; Jaarv. II, Bijlage B) zijn niet door H. onderteekend.

Aan Teenstra's mededeelingen hecht H. weinig waarde (Ned. I, D. 213/215) en het is wellicht om deze reden dat hij geen gewag maakt van hetgeen laatstgenoemde vertelt aangaande een

[1]) W. I. Gids, XVII, 196.

[2]) Zie o.a. J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage aux Isles de Trinidad... et dans diverses parties de Vénézuela, hoofdst. 10, Paris 1812.

Zeeuwsch schip dat in 1523 de Caraibische Zee bezocht; T. heeft misschien iets naders willen berichten over de reis welke een Zeeuw zou hebben gemaakt, op zoek naar een eiland, dat hem door Karel V geschonken was, zie Luzac [1]).

In de Engelsche litteratuur wordt Curaçao genoemd als in 1565 aangeloopen door John Hawkins, die er grooten veerijkdom aantrof [2]). Teenstra vertelt een handschrift te hebben ontdekt, volgens hetwelk de Graaf van Cumberland in 1593 Curaçao zou hebben bezocht, om er te ververschen; H. levert hierop geen commentaar. George Clifford, third Earl of Cumberland, is voor zoover bekend toen niet in de Caraibische Zee geweest; wel rustte hij in 1593 een expeditie uit en de schepen kunnen inderdaad wel op Curaçao ververscht hebben (er was daar volgens Hawkins een overvloed van versch vleesch te verkrijgen), maar de Graaf zelf was op de Azoren achtergebleven, wegens ziekte. Vier of vijf jaar later zeilde Clifford met een groote vloot uit, om de Spanjaarden in West Indië afbreuk te doen; hij vertoefde toen op Dominica en pleegde een aanslag op Porto Rico, welke niet tot blijvende resultaten leidde [3]). Dan volgt het bezoek van David Middleton aan onze tegenwoordige Benedenwindsche Eilanden op de reis van 1601, waarvan indertijd Pater Euwens iets mededeelde [4]); veel bijzonderheden echter kunnen aan het verhaal van den Engelschman niet ontleend worden.

De geschiedenis van Jean-Remy Perrin is volgens H. door Teenstra niet correct uit De la Porte's werk overgenomen; het eigenaardigste echter is, dat T. den indruk gegeven heeft alsof de Bretagner zijn avonturen op Curaçao (?) in de zestiende eeuw beleefde, wat zelfs in de Encyclopedie van Ned. West-Indië overgenomen is, hoewel De la Porte en Teenstra beiden het jaartal 1602 noemen. Ook het verhaal van het bouwen van een fort op Curaçao (?) is hoogst onwaarschijnlijk.

West-Indische Compagnie. Dat de commandeur Pieter Schouten (die eigenlijk van beroep medicus geweest zou zijn) in 1624 met een eskader voor Sint Maarten zou zijn verschenen (Ned. II, 7), is een wel wat overdreven voorstelling; zijn

[1]) E. Luzac, Holland's Rijkdom, I, Leiden 1780.

[2]) Clements, R. Markham, The Hawkins' voyages, Hakluyt Soc. 1878.

[3]) Dictionary of National Biogr.; Joh. de Laet, Iaerl. Verhael, bew. S. P. L. Honoré Naber (Linschoten Ver. XXXIV, 1931), 96, 98.

[4]) Neerlandia, Bonairenummer, 1907.

schip de Eendracht was van hem afgeraakt en hij bevond zich nu aan boord van het andere vaartuig der expeditie, de Trouwe, een jacht van zestig lasten, dat een nieuwen boegspriet noodig had, van kalfaten wordt niet gesproken [1]). Intusschen, dit bericht is inderdaad het eerste betreffende een bezoek aan de Bovenwindsche Eilanden, in de annalen der Compagnie te vinden.

Het vertoog van 11 October 1632 (Ned. I, 16, D. 7), overigens niet het eenige van dien aard, was een poging om de Hooge Regeering er van te overtuigen, dat zij verkeerd zou doen, ter wille van den vrede met Spanje en Portugal, de West-Indische Compagnie prijs te geven. Van vrede was n.l. in genoemd jaar, na den val van Maastricht, sprake en de Compagnie was toen en later voor den Koning het groote struikelblok.

Van de verlenging van het eerste octrooi in 1647 rept H. niet, noch van den slechten toestand waarin de Compagnie toen reeds verkeerde en van de moeilijke positie waarin ook de regeering der Republiek zich bevond, in verband met de verhouding tot Portugal en de *Braziliaansche kwestie.*

De liquidatie der oude Compagnie in 1674 (Ned. I, 16) was meer schijn dan werkelijkheid; een derde deel der bewindhebbers ging naar de nieuwe over en de anderen verkregen voorkeur bij vacatures [2]). De ondernemingsgeest der kooplieden, welke bij de vorming der tweede Compagnie aan den dag gelegd zou zijn, was niet zoo groot; zij beschikte als bedrijfskapitaal slechts over hetgeen door bijstorting op aandeelen en obligaties bijeen gebracht kon worden. De organisatie bleef gehandhaafd als een instrument tot het beheeren der Nederlandsche koloniën, zonder deugdelijke contrôle echter van de zijde van den staat.

Dat de kwestie van den *vrijen handel* (Amsterdam tegenover Zeeland) bij de beide verlengingen een rol gespeeld heeft (Ned. I, 17), is juist; H. vermeldt echter niet hoe belangrijk deze aangelegenheid geweest is met betrekking tot Brazilië, onder het eerste octrooi, resp. bij de reorganisatie van 1647.

Een goed overzicht van het verloop der koersen van de actiën der West-Indische Compagnie zal wel moeilijk samen te stellen zijn; dat echter een handelsonderneming als zoodanig haar belangen geschaad zou zien door „het verminderen in waarde der aandeelen van de maatschappij" (Ned. I, 63) is een nogal aanvechtbare uitspraak; in het laatste deel der zeventiende eeuw

[1]) De Laet, Iaerl. Verh., 31.

[2]) Mr. S. van Brakel. De Hollandsche Handelscompagnieën der zeventiende eeuw, 's Hage 1908.

evenwel was reeds de *speculatiezucht* over de Nederlandsche kapitalisten vaardig geworden.

De verovering van Curaçao. H. heeft geen gebruik kunnen maken van het rapport van Van Walbeeck (Ned. I, 22); Warnsinck heeft het teruggevonden (of een copie er van) in het archief nopens Brazilië [1]), zooals ik indertijd op dezelfde plaats een copie van het rapport van Le Grand aangetroffen heb [2]).

Van Walbeeck zal wel een kaart van het eiland opgezonden hebben, die dan wel zal zijn afgelegd bij het origineele rapport; die waarvan H. het bestaan vermoedde (Ned. I, D. 25) moet andere letters ter aanduiding der verschillende baaien, vestigingen enz. hebben gegeven, dan die welke De Laet gebruikte ter verduidelijking van zijn kaart [3]).

Er heeft direct een opname plaats gehad en ook *Klein Curaçao* (Ned. I, 37) is direct verkend [4]); aangaande het zoeken naar goud hebben de Spanjaarden ons ingelicht [5]), over de bijzondere voorzorgen ten behoeve van de van het eiland verwijderde oude bewoners rapporteerde Van Walbeeck [6]).

Dat een voorgenomen tocht naar Brazilië mede aanleiding geweest zou zijn om een aanslag op Curaçao te ondernemen (Ned. I, 21, D. 5), valt al heel moeilijk in te zien; men had het vorige jaar Sint Maarten verloren en wilde een ander steunpunt zien te bemachtigen in de Caraibische Zee, dat zal wel de reden geweest zijn voor de expeditie van 1634. Zulk een *station* diende zoowel voor de uit Brazilië thuisvarende schepen, als voor die welke voor operaties in de Caraibische Zee uit Nederland werden uitgezonden (Ned. I, D. 33).

Dat men niet over één nacht ijs ging, blijkt wel uit het voorschrift om, wanneer de aanslag op Curaçao mocht mislukken, de flotielje een andere bestemming te geven; behalve over de aanwijzingen van Otsen, die toch Curaçao niet zoo bijzonder goed bleek te kennen, beschikte men ook nog over die van Rijmelandt, betreffende de kust (Ned. I, 21, D. 22). Waar H. zijn gegevens aangaande dezen Rijmelandt heeft gevonden, vertelt hij niet; aan Otsen kon terecht verweten worden, dat hij de

1) De Laet, Iaerl. Ver., IV, Linschoten Ver. 1937.
2) Maandbl. Oost en West, Mei 1934.
3) Iaerl. Verh. 436/437.
4) W. I. Gids, XX, 196, 198.
5) W. I. Gids, XVII, 201.
6) W. I. Gids, XX, 196.

Compagnie met betrekking tot de Curaçaosche havengelegenheid volkomen verkeerd had ingelicht [1]).

Kaapvaart-Zeeroof. H. vertelt nogal eens iets over dit onderwerp, maar slaagt er niet in zijn lezers een duidelijk beeld te geven van den particulieren zee-oorlog, welke in de Caraibische Zee — en elders — gedurende twee en een halve eeuw den handel heeft belemmerd, eigendom verwoest en het voortschrijden der beschaving tegengehouden. Dat enkele Engelsche en Fransche vrijbuiters min of meer waardevolle reisverhalen hebben nagelaten, weegt hiertegen niet op.

Niet alleen H., maar ook anderen hebben echter aan de kaapvaart onrecht gedaan, door haar te veel te zien als een bedrijf dat slechts weinig van zeeroof verschilde, van de wijs gebracht door de oude geschriften, waarin de partijen elkander over en weer gaarne van onwettige daden beschuldigden. Wij mogen aannemen, dat in West Indië in de zeventiende en achttiende eeuw in den regel de legitimiteit in acht genomen werd; open zeeroof was een ontaardingsverschijnsel, dat optrad toen er voor de boekaniers en flibustiers geen reden van bestaan meer was [2]). Oorlogsschepen werden hoofdzakelijk ingezet in den strijd in de Europeesche wateren; in de overzeesche gewesten der koloniale mogendheden hadden de plaatselijke gezagdragers de bevoegdheid kaperbrieven uit te reiken ten behoeve van de guerilla ter zee. De nationaliteit der gegadigden deed niet ter zake; Reyning, een Nederlander, om slechts dit eene voorbeeld te noemen, deed aan de Spanjaarden afbreuk krachtens een Engelsche commissie, maar voer direct daarna met evenveel enthousiasme onder een Spaansche commissie op de Engelschen. Zelfs was het mogelijk, dat een kaper, met een vreemden commissiebrief, tegen de koopvaardij van zijn eigen natie ageerde en de voorbeelden van een dergelijk bedrijf zijn aan te wijzen.

De kaper voer wel tevens ter koopvaardij en de koopvaardijman oefende wel tevens de kaapvaart uit, wanneer hij een *commissie* had; zeeroover was alleen hij die op zee gewelddaden pleegde zonder, of met een niet regelmatige of niet meer geldige commissie, waarover natuurlijk onzekerheid kon bestaan.

In oorlogstijd gaven de belligerenten over en weer kaapvaartbrieven uit en schiepen zich zoodoende een hulp-marine; daar-

---

[1]) Rapport Van Walbeeck, zie vroeger.

[2]) Ph. Gosse, The history of Piracy, London, 1932.

naast echter kende men de *lettres de représaille*, of *lettres de marque*, krachtens welke de onderdanen van den eenen staat zich in vredestijd voldoening konden verschaffen voor onrecht, hun van wege een anderen staat aangedaan. Deze laatste instelling dagteekende reeds uit de middeleeuwen [1]) en nog in de vóórgeschiedenis van onzen tweeden Engelschen oorlog is van letters of marque (letters of reprisal) tegen de Hollanders sprake [2]), terwijl nog later, in 1686, een Engelschman vergoeding van zijn Koning vroeg, „either in money or reprisal", voor de schade hem toegebracht door een Spaanschen overval van het eiland Tortola [3]).

Verder machtigden zoowel Engeland als Spanje particuliere scheepsbevelhebbers om zich meester te maken van vreemde vaartuigen, welke in West Indië den sluikhandel uitoefenden en derhalve de moederlandsche monopoliebepalingen ontdoken; wat dan weder aanleiding gaf tot het uitreiken van represaillebrieven door de tegenpartij. Aangezien aan beide zijden op aandeel in den buit gevaren werd, oefende men feitelijk over en weer kaapvaart uit in vredestijd; de Spaansche *guarda costas* hebben een groote rol gespeeld in den strijd der Engelschen voor de open deur in West Indië, vooral in de achttiende eeuw [4]).

Gevallen van open *zeeroof* zijn niet zoo gemakkelijk aan te wijzen; het geval van het slavenschip Sint Jan (Ned. I, D. 75, 76), ook elders beschreven [5]), was er allicht een, het deed zich echter voor kort na het in werking treden van Cromwell's *navigation law*, evenals de andere gewelddadigheden, in 1651, 1654, 1658 en 1659, door H. gememoreerd (Ned. I, 43, D. 74/77).

H. noemt één voorbeeld van personen die wegens zeeroof op Curaçao veroordeeld werden (Ned. I, 140/141) en wij moeten aannemen dat het toen (1729) inderdaad om een internationaal erkend misdrijf ging.

Het octrooi der West-Indische Compagnie van 1621 sprak niet met zoo vele woorden over de kaapvaart; zij werd geacht ook voor dit bedrijf octrooi te hebben en de uitoefening er van aan anderen te kunnen toestaan, tegen aandeel in den buit [6]).

---

[1]) Richard Pares, War and Trade in the West Indies 1739/1763, Oxford 1936.

[2]) Japikse, Verwikkelingen, 48, 177, 312, 441, 460, 468, zie vroeger.

[3]) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1685/1686, No. 673.

[4]) Pares, zie hooger.

[5]) Doc. ... Slave Trade..., I, sevent. cent., doc. Nos 33, 34, zie vroeger; O'Callaghan, Voy. Slavers, zie vroeger.

[6]) Lieuwe van Aitzema, Historie of Verhael van Saken van Staet ne Oorlogh, 3de dl., 1630/1635.

De Roeberge's (zie Namen van Personen) moeten een consent van de Compagnie gehad hebben en van Snouck en Lettré blijkt, dat zij in 1635 van de Kamer Zeeland een commissie verkregen om (in West Indië) "te gaen cruijsen" (Ned. II, D. 13). Van de gebroeders Lampsins, de reeders van de Nieuwe Geuzen, waarvan De Ruyter er een gecommandeerd heeft, is bekend, dat zij tijdens den derden Engelschen oorlog de „vrije nering" in de Westindische wateren lieten uitoefenen [1]). H. geeft een artikelbrief, vastgesteld door de Staten Generaal in April 1675, houdende bepalingen op de vergoedingen, waarop zij die in dienst van de West-Indische Compagnie gekwetst zouden worden, aanspraak zouden kunnen maken (Ned. II, D, 13), wat betrekking moet gehad hebben op de kaapvaart tegen de Franschen, want oorlogsvloten bracht de tweede Compagnie niet in zee en met Engeland was vrede gesloten. De directe bemoeienis der Hooge Overheid met de kaapvaart dateerde reeds van den vorigen oorlog; in Februari 1665 hadden Oost- en West-Indische Compagnie machtiging verkregen den Engelschen in en buiten Europa zooveel mogelijk afbreuk te doen en reeds in Januari van dat jaar waren kapercommissies uitgereikt door de Staten Generaal, niet meer door de admiraliteiten, onder een reglement [2]).

H. spreekt af en toe over het *kaaprecht* (Ned. I, 110, 171), maar zegt niet waarop dat berustte; hij noemt eenmaal het vredesverdrag van Munster (Ned. I, 171), waarop natuurlijk Spanje het recht baseerde in vredestijd aanhoudingen te doen van schepen bij den sluikhandel betrokken. Ook Engeland heeft herhaaldelijk met Spanje verdragen gesloten, welke tot vele disputen aanleiding gegeven hebben evenwel, in verband met het optreden der guarda costas [3]). Engeland, dat zelf zoo vaak het dominium maris-principe verdedigd heeft, meende dat het Amerikaansche zeegebied vrij behoorde te zijn, behoudens het recht van iedere koloniale mogendheid om haar handelsmonopolie te beschermen (recht van onderzoek in de territoriale wateren), terwijl Spanje de nieuwe wereld als haar domein bleef beschouwen, behoudens het bij verdrag aan anderen toegekende recht zich daar te bevinden.

Waarom noemt H. (Ned. II, 26) Gerard Bogaert een Hollandschen *flibustier?* Waarschijnlijk een te letterlijke vertaling van Du Tertre. B. was een Zeeuw en voer met een commissie van den

[1]) Calendar of State Papers, Am. & W. I., 1669/1674, No. 1000.
[2]) Japikse, Verwikkelingen, 467, zie vroeger.
[3]) Pares, War and Trade, zie vroeger.

directeur van Curaçao; flibustiers waren Fransche vrijbuiters.

In oorlogstijd traden kapers ook op tegen neutralen, wanneer die onrechtmatig verkeer onderhielden met de tegenpartij. Wat onrechtmatig was evenwel (Ned. I, 110), kon aan twijfel onderhevig zijn. Zelfs nog in den Amerikaanschen vrijheidsoorlog was het een twistpunt of de onzen krachtens het verdrag met Engeland van 1674 (*Tractaat van Marine*) aan Frankrijk al dan niet scheepsbehoeften konden leveren [1]). In den Spaanschen Successie-oorlog intusschen waren wij geen neutralen, doch actieve deelnemers aan het conflict, wat voor Curaçao de groote moeilijkheid medebracht, dat de vijand tevens de belangrijkste handelsrelatie was en men het verkeer gaarne wilde handhaven.

Na den vrede van Utrecht brak een periode van rust aan, welke duurde tot 1739 (oorlog van Engeland met Spanje, bekend als „Jenkins' ear war", wegens het gebruik dat de oorlogspartij in Engeland maakte van een reeds vrij oud conflict met een guarda costa in de Caraibische Zee, waarbij captain Jenkins een oor zou zijn afgesneden). H. vermeldt verscheidene gevallen van overlast op zee gedurende dit tijdperk (Ned. I, 135/141, 144, 145, 155, D. 139); voor zoover niet van echten zeeroof sprake was, moeten de moeilijkheden veroorzaakt zijn door de actie der Spaansche guarda costas en de tegenactie der onzen, die den sluikhandel niet wilden opgeven.

Spoedig brak de Oostenrijksche Successie-oorlog uit (1741), in 1744 werd Frankrijk betrokken in den oorlog met Engeland, in 1748 kwam de vrede tot stand tusschen de drie partijen; de Curaçaosche handel werd in deze periode van strijd belaagd door Engelschen en Spanjaarden (Ned. I, 171/173). Evenals onder de dirctie van Du Fay (1721/1730) en die van Gales (1738/1740) tusschen de Republiek en Spanje klachten waren gerezen wegens onrechtmatige nemingen, hadden de Nederlandsche diplomaten zoodanige klachten te behandelen gehad met de Spaansche en Engelsche regeeringen tijdens de bestuursperiode van Faesch (1740/1758). Particuliere gewapende Curaçaosche schepen ageerden op de kust van Venezuela, hetzij alleen, hetzij in samenwerking met Engelschen en Franschen, in 1741, 1742 en 1743, hoewel de Republiek de facto niet in oorlog met Spanje, slechts nominaal de bondgenoote van Engeland was [2]). Het gold hier ook weder uitsluitend het belang

[1]) Zie o.a. J. J. Backer Dirks, De Nederlandsche Zeemacht, III, 245, 's-Hage 1890.

[2]) Pares, War and Trade, zie vroeger; ook W. I. Gids, XX, 80/82.

van den sluikhandel. Een Nederlandsche koopvaarder, op weg naar Curaçao, werd twee maal op de reis (1746 en 1747) door Engelschen genomen [1]).

Bij den Zevenjarigen Oorlog (1756/1763) werd Spanje eerst in 1762 betrokken, zoodat de Spaansche klacht van 1761 (Ned. I, 178) slechts betrekking kon hebben op Curaçaosche stoutigheden als représaille tegen belemmering van den handel op de kust. Wat onze slavenschepen De Jonge Isaac en Willem Carolina in 1757/1759 bij de Engelschen verdacht deed zijn, blijkt niet duidelijk [2]).

Oorlogen. Na den vrede van Munster heeft een reeks van oorlogen, meer dan anderhalve eeuw lang, invloed uitgeoefend op den gang van zaken in West Indië; H. laat ons niet altijd duidelijk zien gedurende of tengevolge van welken oorlog zekere gebeurtenissen zich voltrokken.

Het voorspel tot den tweeden Engelschen oorlog (Ned. II, 19/21) is uitvoerig behandeld door Japikse, ook met betrekking tot onze Westindische koloniën [3]); aangaande De Ruyters optreden in de Caraibische Zee vindt men het noodige in de Engelsche litteratuur [4]) en bij de Nederlandsche biografen van den admiraal [5]).

H. spreekt van een Engelsch-Franschen oorlog van 1667/1668 (Ned. II, 55); het was echter in 1666 dat Lodewijk XIV, ten behoeve van de Republiek en wegens het tractaat van 1662, zich in den krijg tegen Engeland mengde.

Aangaande den tocht van Evertsen en Binckes gedurende den derden Engelschen oorlog (Ned. II, 38, 39) beschikken wij thans over een volledige beschrijving [6]). Sprekend over de expeditie van Binckes tegen Fransch West Indië in 1676, zegt H. (Jaarv. IV, 22), dat het doel der onderneming zoo goed geheim gehouden was, dat zelfs de Fransche gezant er niets van te weten kwam; gewoonlijk echter worden in oorlogstijd geen diplomatieke

---

[1]) W. I. Gids, XVI, 291, 292.

[2]) J. Hudig Dzn, De scheepvaart op West-Afrika en West-Indië in de achttiende eeuw, 41, Amsterdam 1926.

[3]) Verwikkelingen, zie vroeger.

[4]) O. a. bij Harlow, Col. exped., documenten par. III, 2, 3, zie vroeger.

[5]) Blok, Mich. Adr. de Ruyter, zie vroeger.

[6]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, zie vroeger.

betrekkingen tusschen de oorlogvoerenden onderhouden door middel van resideerende gezantschappen. Godefroi Comte d'Estrades was Fransch gezant in Den Haag geweest, gedurende het laatste deel van den Tachtigjarigen Oorlog (1642/1648) en daarna weder ten tijde van De Witt (1662/1668) [1].

In 1682 kwam op Curaçao het bericht aan van een te verwachten oorlog met Spanje (Ned. I, 65); de Republiek echter stond destijds aan de zijde van Spanje en zij nam, met andere mogendheden, stelling tegen de Fransche aspiraties [2].

Dat in 1689 de oorlog opnieuw uitgebroken was (Ned. II, 44), wil zeggen, dat Frankrijk op het einde van 1688 ook aan de Republiek den oorlog verklaard had (na den inval van Willem III in Engeland) en dat wij in den aanvang van het volgende jaar de oorlogsverklaring beantwoordden, waarna Engeland spoedig volgde (Augsburgsche Coalitie, Weensch Congres, Negenjarige Oorlog, vrede van Rijswijk 1697).

Met den oorlog tusschen de Republiek en Spanje van 1701/1702–1713 (Ned. I, 107/110, 128) wordt natuurlijk de Spaansche Successie-oorlog bedoeld, aan welken oorlog Nederland als bondgenoot van Engeland deelnam, met Oostenrijk tegen Spanje.

In 1739 gaf de Engelsche regeering letters of reprisal af tegen de Spanjaarden en een oorlog brak uit, waarin Frankrijk in 1744 betrokken werd, eindigend met den vrede van Aken in 1748, welke tevens een eind maakte aan den Oostenrijkschen Successie-oorlog, in 1741 aangevangen. Dan volgde de Zevenjarige Oorlog in 1756, eindigend met den vrede van Parijs in 1763 (Ned. I, 179). In de twee conflicten tusschen Engeland en andere mogendheden was de Republiek, krachtens tractaat, verplicht de Engelsche zijde te houden, doch metterdaad was zij neutraal en slechts uit op handelsvoordeel. Van de rol, welke Curaçao en Sint Eustatius speelden, geeft Pares bijzonderheden; in den Zevenjarigen Oorlog werd grovelijk misbruik gemaakt van de *„flags of truce"*, sluikhandel leverde groote voordeelen op en op Sint Eustatius verkocht men zelfs wapentuig aan de Franschen [3]. De oorlogvoerenden zelf echter maakten zich schuldig aan veel dat niet door den beugel kon.

Dat in den Amerikaanschen Vrijheidsoorlog Spanje en Nederland een tijd lang bondgenooten waren, d.w.z. beiden tegen Engeland streden (Ned. I, 180/181), is natuurlijk juist; de

[1]) Nouv. Biogr. gén.

[2]) P. J. Blok, Geschiedenis van het Nederlandsche volk, III, 247.

[3]) War and Trade, zie vroeger; W. I. Gids, XX, 82 en volg., 97 en volg.

Spaansch-Engelsche oorlog brak uit in 1778, onze vierde Engelsche oorlog in 1780. Het in vrijheid stellen, door Spanje, van Curaçaosche schepelingen, die wegens smokkelhandel naar Cadix opgezonden waren, kan echter met het hooger vermelde samengaan tegen Engeland onmogelijk iets te maken gehad hebben; H. immers haalt brieven aan van 1766 en 1767.

De vierde Engelsche oorlog wordt door H. niet met name genoemd, doch wel maakt zijn geschiedenis melding van de maritieme actie van Curaçao uit in 1782 (Ned. I, 180). Het geval van de *Machtelyna* echter wordt door H. niet beschreven [1]).

Tocht Crijnssen. H. vertelt (Jaarv. IV, 20), dat Abraham Crijnssen in 1667 optrad in Essequibo, waar de Zeeuwen zich in vorige jaren gevestigd hadden (zij waren er n.b. reeds op het eind der zestiende eeuw) [2]). Door de Franschen en Engelschen zouden zij nu volgens H. genoodzaakt zijn geworden het land te ontruimen; de Franschen echter waren sedert 1666 onze bondgenooten en zij hebben, gesteund door de Indianen, de Engelschen in Essequibo aangevallen, die zich ten slotte moesten overgeven, toen de commandeur van Berbice, eveneens met Indiaansche bondgenooten, hen kwam bestoken, na een tocht dwars door de wildernis [3]).

Rodomontade. Bij de beschrijving van den Franschen aanslag op Curaçao van 1673 (Ned. I, 46/53, D. 92/98) heeft H. waarschijnlijk geen gebruik gemaakt van het pamflet in de Koloniale Boekerij te Paramaribo over deze zonderlinge rodomontade [4]).

Het zal wel altijd een raadsel blijven, langs welken weg het aan Doncker gelukt is, De Baas tot den aftocht te bewegen; Dampier, die in 1681 Curaçao bezocht, hoorde daar het verhaal, dat drie- of vier en twintig jaar geleden de gouverneur het eiland aan de Franschen verkocht zou hebben, maar overleden was toen dezen het kwamen opeischen.

N.B.: Dirk Otterinck was directeur van 1670–1673, Doncker volgde hem in laatstgenoemd jaar op.

---

[1]) W. I. Gids, III, 385.

[2]) E. B. Zwalue, De daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje, 269, Amsterdam 1846.

[3]) Warnsinck, Ab. Crijnssen, zie vroeger.

[4]) W. I. Gids, VII, 279.

Mislukte aanslag d'Estrées. Een der metgezellen van Dampier [1]) wist te vertellen dat hij eens op de Aveseilanden een ontmoeting gehad had met een Nederlandsch schip, dat de kanonnen kwam zoeken der aldaar verongelukte schepen van D'Estrees (Ned. I, 58, 59).

Aanslag Cassard. H. zal bij het beschrijven van dezen aanslag (Ned. I, 119/127, D. 114/137; Jaarv. I, Bijl. A.) wel niet beschikt hebben over het journaal in de Gentsche universiteitsbibliotheek [2]), dat een zoo belangrijke bijdrage levert tot de kennis van de gezindheid en de houding der Curaçaosche bevolking, ter gelegenheid, van de brandschatting van 1713.

(*Wordt vervolgd*)

---

[1]) New voyage, zie vroeger.
[2]) W. I. Gids, VI, 241.

PIETER HASSELL

DOOR

PH. F. W. VAN ROMONDT

De naam Hassell is op de bovenwindsche eilanden zeer verbreid. Reeds in de 17de eeuw treft men dien aan op St. Eustatius, St. Maarten en Saba. Het eerstgenoemde eiland werd bestuurd door een commandeur, St. Maarten en Saba elk door een vice-commandeur. Wie in de geschiedenis dezer eilanden belang stelt, komt terecht bij Hamelberg, *De Nederlanders op de West-Indische eilanden* en bij Knappert, *Geschiedenis van de Nederlandsche bovenwindsche eilanden in de 18de eeuw*. Het hier volgende is ontleend aan „de oude archieven van Sint Eustatius, Sint Martin en Saba", die zich op het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage bevinden.

Omstreeks 1677 moet Pieter Hassell geboren zijn, vermoedelijk op Saba, en daar zal hij tusschen 1705 en 1706 gehuwd zijn met Susanna Haley, ook van Saba. Uit dit huwelijk zijn vijf kinderen bekend: Jacobus, geboren 14 Mei 1716, Daniel en Helena, beiden op Saba geboren, achtereenvolgens 21 October 1718 en 10 Juli 1721; de laatste twee, Richard en Johannes, zijn 1 Januari 1724 en 27 Mei 1727 op St. Maarten geboren [1]). De geboorteplaats van het eerste kind is niet bekend. Men mag uit deze gegevens afleiden, dat Pieter Hassell tusschen 1721 en 1723 naar St. Maarten is verhuisd.

Daar vindt men hem in 1728, als hij met Jan Lespier, burger en inwoner van St. Eustatius, den 16den September een overeenkomst aangaat over een suikerplantage in Cul de sac, die Hassell onder zijn toezicht zou nemen. Zeven jaar later, 18 Juni 1735, wordt deze gemeenschap ontbonden. Jan Lespier doet afstand van zijn aandeel tegen vergoeding van 650 pesos van achten. Op zijn plantage verbouwde hij voornamelijk katoen en suikerriet. 7 Mei 1735 komt hij voor als onderteekenaar van een verzoekschrift om windmolens ten behoeve van de zoutpan. In een verklaring van 5 Juli 1729 wordt Pieter Hassell als scheepstimmer-

[1]) Doopboek van St. Eustatius.

man vermeld, en in 1732 (16 April), het jaar, waarin een aardbeving St. Maarten teisterde, als kooper van een stuk land van Willem Mussenden.

Volgens een lijst van inwoners van het eiland van 28 Februari 1733 bestond het huisgezin van Pieter Hassell uit het echtpaar en drie zoons. Van dat jaar af was hij raadslid en kapitein-luitenant der burgerij. Uit Knapperts *Geschiedenis* is heel wat bekend omtrent dien John Philips, aan wien de hoofdstad van St. Maarten, Philipsburg, haar naam heeft ontleend. Heer van Almery Closs wordt hij genoemd, en in 1691 was hij te Arbroath in Schotland geboren. Knappert vermeldt hem reeds in 1729 als kapitein-luitenant der burgerij op St. Maarten, volgens sommigen een man van „quade conduites". Heeren X, bewindhebberen der West-Indische Compagnie, hadden Philips een toezegging gedaan, dat hij den vice-commandeur van St. Maarten, Mart. Meyers, zou opvolgen. In afwachting daarvan was Philips maar vast naar St. Maarten gegaan en maakte het daar den vice-commandeur danig lastig. Erger werd het, toen bij Meyers' overlijden in 1733 de commandeur van St. Eustatius Barry aanstelde als vice-commandeur van St. Maarten. Kort daarop moet Philips, die het plan schijnt gehad te hebben, St. Maarten vrij van het gezag van St. Eustatius te maken, in Nederland geweest zijn en door bewindhebberen tot commandeur van St. Maarten zijn benoemd. 16 Februari 1735 kwam hij daar aan; Barry werd ontslagen. Philips heeft zijn verdiensten gehad, maar zijn zondenregister is ook niet klein, en Pieter Hassell, die kort na Philips'komst herkozen was als lid van den raad, behoort tot de velen, die het niet met hem hebben kunnen stellen. Nu was Pieter Hassell zelf ook geen rustig man: er wordt melding gemaakt van een geding wegens beleediging, dat hij den secretaris van St. Maarten J. P. Schenck aandeed, waarin laatstgenoemde zijn leedwezen betuigde. In hetzelfde jaar, 1736, kwam het conflict van Hassell met Philips. Dit zat zoo. Philips had een brief gekregen van heeren X van 29 October 1735 met aandrang om het hoofdgeld te innen. De uitvoering daarvan bracht de burgerij in beroering en de kapitein Hassell riep deze in 't geweer, 't welk Philips „op poenen van rebellie" verbood. In den brief, waarin deze laatste hiervan verslag doet aan bewindhebberen, vraagt hij tevens om een predikant, „want hier een partij slegt volk is".

Een paar maanden later was het ernstiger. Uit een verklaring van zekeren Jan Ryan blijkt, dat deze zich op 15 Juni bevond ten huize van den gerechtsbode Jan Weyth; Philips was daar ook.

Ryan hoorde, dat de commandeur aan Pieter Hassell vroeg, hoeveel gouverneurs er op het eiland waren. Hassell antwoordde: „een", maar voegde eraantoe, dat hij de kapitein was en de burgerij op haar verzoek kon oproepen. Philips was daarop begonnen te schelden en Hassell te affronteeren. De burgers hadden hem tegengehouden, toen hij handgemeen wilde worden. Al scheldende zei Philips nog, dat hij Pieter Hassell van het eiland zou bannen, als hij niet van Saba gebannen was. Dit laatste nu is niet zeer waarschijnlijk, want in het geding tegen Schenck had de magistraat bij het gerecht van Saba naar Hassell navraag gedaan, en ten antwoord gekregen, dat hij daar als een eerlijk man bekend stond.

Een dag later (Knappert meent, dat het twee dagen later moet geweest zijn, een Zondag, omdat van het uitgaan der kerk wordt gesproken) was Philips weer bij Weyth. De burgerij liep te hoop en met Pieter Hassell aan het hoofd liep zij op Philips toe. De kapitein las een akte van beschuldiging voor; Philips ontkende, maar werd aangegrepen en op een schip naar St. Thomas gebracht, vanwaar hij over St. Eustatius Holland bereikte. Men vindt het alles uitvoerig bij Knappert. De commandeur van St. Eustatius, Johannes Markoe, geeft in een brief van 30 Juni 1736 aldus van het gebeurde kennis aan bewindhebberen:

> „Deese is dienende om UED. agtb. te adviseeren over de ongereegeldheeden en verfoeijelijke conspiratie van de habitanten vant eijland St. Marten, alsoo voornoemde opgeseetenen van St. Marten haer selven niet en hebben ontsien om op den 16 deeser maand haren commandeur d'Heer Jan Philips aan te tasten en hem daerop immediaet uijt sijn gouvernement versonden naert eijland St. Thomas en twee dagen naer dato, zijnde den 18, hebben toen een nieuwe verkiesing gedaan en voor haaren commandeur bij provisie aengenoomen den persoon van Pieter Hassel, capiteijn luijtenant van de burgerije aldaer" enz.

Pieter Hassell, die het Nederlandsch niet machtig was [1]), schreef zelf aan bewindhebbers om hun mee te deelen, dat Philips, op wien de bevolking zeer verbitterd was, 16 Juni 1736 was afgezet en naar Holland gezonden, en de burgerij hem tot hoofd had gekozen, wat hij tegen zijn zin had aangenomen. Ook van andere zijde kwamen klachten. Philips zou de menschen op stokslagen

---

[1]) Op Saba is het accent van Somersetshire en Devonshire herkenbaar. (Algernon Aspinall, The pocket guide to the West-Indies).

en scheldwoorden tracteeren, zich als een Nero gedragen; William Richardson, een der rijkste planters verklaarde, dat Philips hem uitgescholden en gedreigd had.

Na zich bij de bewindhebbers in Holland te hebben verantwoord, werd Philips in zijne betrekking gehandhaafd en vertrok hij 10 Maart 1737 uit Texel, om na een zeer onvoorspoedige reis, vol wederwaardigheden en waarbij hij zijne bagage kwijt raakte, 24 Juni te St. Eustatius aan te komen; hij had er dus 106 dagen over gedaan. Met hem kwamen mede 1 sergeant, 1 adelborst [1]) en 12 soldaten.

In dat jaar wordt Pieter Hassell genoemd als kapitein-commandant; lang kan hij dat echter niet geweest zijn, want 23 Juli 1737 werd Wouter Barry als zoodanig gekozen. Zelf noemde Hassell zich „an old man".

Dit belette Philips niet als fiscaal R. O. een geding tegen Hassell aanhangig te maken, als op eigen autoriteit het gezag te hebben gevoerd en hem, Philips, gewapenderhand van het eiland te hebben gezonden.

De eisch luidde aldus:

„Eijsch ende conclusie gedaan door den EdGestr: Heer Jan Philips heere van Almery Closs, commandeur over t'eijland St. Martin R: O: op ende teegens de persoon van Pieter Hassell, geweesene capn. commandant, gedaagde.

„Den Eijss. R: O: deede seggen, hoe de Ged: heeft kunnen goetvinden op den 14e Novembr. (1737) snagts de schildwagt in de Groote Baay onbehoorlijk aanterantsen op zijn post, avanceerende op deselve, seggende niet te willen blijven staan voor niemand en dat hij in korten soo veel commando in t' Eijland hoopte te hebben als iemand; met de hand op sijn deegen te slaan, met verdere dreijgementen.

„T' welke aen een schildwagt, die op sijn post staat en alsdan voor een aensienelijke persoon moet geconsidereert worden gedaan te zijn, ten hoogste strafbaar en als hoon het in tijd van vreede is, volgens krijgsregten met ter dood soude moeten gestraft worden met confiscatie van goederen.

„Soo concludeert den Eijssr. R: O: dat den Ged: als een turbateur van de inlandse vreede anderen ten exempel, sal worden gecondemneert in een boete van ps. 500 met de costen. Actum St. Martin den 3e Decemr. 1737".

---

[1]) In die tijden was een adelborst een graad tusschen korporaal en soldaat; vaak ook nog iemand in opleiding tot officier.

Het vonnis volgde 4 Februari 1738 en zal den gedaagde wel zijn meegevallen:

„Raaden, parthijen gehoort ende gexamineert hebbende, meede gelet op de beedigde verklaaring van den Ged:, condemneeren den Ged: weegens turbatie aan de schildwagt in een boete van ps. 10— en Anthony Mussenden weegens van sijn post te gaan en insultaties aan den Ged: in de herberg, in een boete van ps. 10—, te appliceeren de eene helft ten behoeve van den Heer Eijssr. R: O: en de andere helft ten behoeve van de kerke met de costen. Aldus gearesteert bij Raaden op St. Martin den 4e Febr. 1738".

Het volgende jaar bezocht gouverneur Faesch het eiland St. Maarten, bij welke gelegenheid Pieter Hassell rekening en relique van zijn tusschenbestuur aan commandeur Philips deed.

De „old man" bleef strijdlustig. Men leest in 1739 van een geding tegen Thomas Wade „wegens het afsnijden van zijns paards ooren", wel een bewijs voor de ruwheid der zeden op het eiland.

Dat hij niet verscheen, wanneer hij gedagvaard werd, leidde ook eenige malen tot boete. In een geding tegen hem leest men dd. 3 Mei 1740:

„Naerdien den Ged: sijn eed voor Raaden gerefuseert heeft soo is door Raaden gepermitteert aen John Weyth, geregtsbode, om sijn eed te doen.

„John Weyth, geregtsbode, heeft voor Raaden onder eeden verklaert, als naedat hij bij den Eijsscher (sic) gekoomen en hem een Goeden morgen gebooden, voorsijde Ged: hem gevraagt, off hij een papier voor hem hadde, waerop de voornoemde hem tot antwoord gegeeven, alsdat hij 3 of 4 hadde; den Ged: hem daerop tot antwoord gegeven hebbende: Segt U Meesters, als dat ik niet verschijnen nog deselve accepteeren en wil. Waerop hij aen denselven tot antwoord gegeeven of deselve niet accepteeren en wilt, soo moet ik ze neederleggen; waerop den Ged: hem tot antwoord gegeeven: Soo gij eenige assurante woorden meer spreekt, soo sal ik U door mijne neegers laeten opbinden en U een heldere dragt slaegen laeten geeven en segt U Meesters, als dat ik niet verschijnen wil.

„Raaden deese saak overgezien ende geexamineert hebbende, mitsgaders gelet op de assurante woorden in presentie van den geheelen Raad gesprooken, condemneeren den Ged: in eene boete 25 Ps. van agten, te appliceeren als naer stijl en te bet[a]. in 14 dagen, met de kosten van proces".

Op 5 Juli volgen zeer uitvoerige verklaringen van den gerechtsbode voornoemd en twee getuigen over de weigering van Pieter Hassell om de opgelegde boete te betalen. Een sergeant en eenige soldaten komen op zijne plantage om hem te arresteeren. Er wordt nu tegen hem geeischt, dat hij excuses moet maken en bovendien een boete van 100 pesos betalen.

Knappert heeft geschreven over de moeilijkheden met de inning van het hoofdgeld op Sint Maarten. Reeds in 1735, gelijk gezegd, drongen bewindhebberen erop aan, dat Philips de inning zou ter hand nemen met meer gestrengheid. 15 September 1740 berichtte de commandeur, dat de betaling der hoofdgelden zonder eenige oppositie was geschied, alleen niet door den gewezen luitenant Pieter Hassell, die een nieuwe seditie wilde opwekken. Verder beklaagde Philips er zich in dezen brief over, dat de berechting van zijne wederrechtelijke wegzending naar Holland in 1736 door den commandeur Faesch steeds is uitgesteld geworden en dat deze dit nu aan diens opvolger had overgegeven.

Op 7 Maart 1741 werd een eisch ingesteld tegen Pieter Hassells zoon Daniel, die nog onder toezicht van zijn vader stond, wegens het zonder permissie verlaten van het eiland.

Kort daarop moesten vader en zoon weer terecht staan wegens disobedientie en het slaan van eenige personen. Het duurt daarna wel twee jaar voor Pieter Hassell weer voor 't gerecht komt. Dan heeft hij voor den zooveelsten keer den gerechtsbode bedreigd, die hem op zijn plantage een sommatie kwam doen. Pieter heeft hem uitgescholden en met zijn roer bedreigd. De fiscaal vraagt 500 pesos boete, en dat hij blootshoofd om vergiffenis moet komen vragen. Het vonnis wordt niet vermeld.

Na ruim zeven jaar zal dan eindelijk de groote zaak op St. Eustatius worden behandeld. Wij vonden hierover het navolgende:

> „Jan Credo Bacot, fiscaal ten dienste van haer WelEdele Groot Agtbare de Heeren Bewindhebberen der WelEdele Generale Geoctroyeerde Westindische Compagny der Vereenigde Neederlanden, aengestelt bij Comm: en Raaden deeses Eijlandts, in materia raakende de seditieuse versending van den WelEdele Heer John Philips commandeur des eijlandts St. Marten. Eijsscher contra Pieter Hassell, Gedaagde.
>
> Den eijsscher deede zeggen, dat vermidts den gedaagde zig niet heeft ontzien de burgerij des eijlandts St. Martin tot seditie te verwecken en aantevoeren als hun overste onder den naam van Capt. Commandant, als gebleeken is bij de expulsie van haaren Commandeur, den WelEdele Heer Johan Philips,

violeerende zijn eedt en pligt, welke hij Pieter Hassell aen zijn Commandr.voorndt. in qualiteijt als capt. der Burgerij verschuldigt was, welke meede bragt dit quaedt, zo streijdig teegens het gemeenebest, in anderen op 't allerswaarst te doen straffen, in plaats van zig zelfs aen hooge magtschending schuldig te maaken, hetwelke als zijnde een misdaat ten hoogsten strafbaar ende in Landen van goede discipline geensints te dulden.

Concludeere dierhalven dat den gedaagde zonder eenig delaay,volgende extraordinaire procedure op desselfs confessie te zaake van seditie en oproer, mitsgaders van het gebruijk van de authoriteijt hem geensints toekoomende, capitaalijk aen den lijve zal werden gestraft, mitsgaders confiscatie van alle desselfs goederen. En dat denselven bij provisie sal gaan in beslooten gevangenisse, ten fine dit wanbedrijff na waare verdiensten mag worden gestraft.

Actum St. Eustatius desen 2 Octob: anno 1743. (w.g.) J. C. Bacot.

Den Gedaagde persisteerde voor copia van den Eijsch ende conclusie door den Fiscaal als R: O: gedaan om daar op te moogen antwoorden.

Commandeur en Raaden vergunnen den gedaagden zijn versoek ende daarop te antwoorden teegens aanstaande Maandag, dat weesen sal den 7 deeser.

Aldus gedaan ende gearresteert bij Commandeur en Raaden int fort Orange op St. Eustatius, datum utsupra".

Hieronder volgt zijne verdediging:

„Replicq van Pieter Hassell, gedaagde, op ende jeegens den eijsch ende conclusie van Mr. Jan Credo Bacot, Fiscaal R: O:, eijsscher.

Den Gedaagden bij den copia autenticq van den opgem: Eijsch gesien hebbende het sijnen lasten gelegden delict, deede seggen Uw WelEdele Gestr: en Agtbn., de behandeling en tirannie van den Edele Hr. Commandeur Jan Philips soo aen den onderdaan van haar Edele Groot agtbare en burgers onder sijn Ed: commandement gedaan ende gepleegt bij de gedaane aenklagten en ingewonne verklaringen genoegsaam en ten vollen bekent geworden en om denselven so kort doendelijk in resumptie voor te dragen (dient) volgens de aenklagte aen haar Ed: Groot Agtbn. door de burgerij gedaan in dato 24 Sept. a°. 1743. Blijkt sonneklaar sijn eersugt tot de regeering en het opperbevel, de ongehoorde en tegens de aengeboorne vrijheijt strijdende behandeling in dwingelandij aen de burgers begaan en het bejeegenen derzelve met stokslagen; blijkt sonneklaar bij de daarvan ingewonne verklaringe sub. no. 1, 2 en 3, bereets aen den Edele Gestr: Heer Isaac Faesch

ingeleevert en NB. om die reeden hier niet annex en nader blijkt bij Isaac Panteflet, die door sijn Ed: met deszelvs deegen in de handt is gequest geworden in sijn eijgene huijs, om reedenen, te hebben versuijmt sijn neger, (NB) geen meerder hebbende te senden tot opbouw van 't Forteresse. Huber, Heedendaagsche regtsgeleerth^{t}., Boek 6, Capt. 6, § 14, pag. 897. — I. de Damhouder, prac^{n}. Crimin. pag. 158, Capt. 97, § 23, segt meede, ende men verstaat met wapenen alle manieren van stocken, daar men iemant meede grieven kan off hinderen magh en als dit crime gecommitteerdt is met wapenen, sonder iemant te grieven aen den lijven, so is de punitie den eeuwigen ban met confiscatie van goederen, maar isser gequest of gedoodt, so punieert den Juge den quetts of doodt, so behoort dat sulx strafbaar bij sijn Ed: was, blijkt sonneklaar en als fiscaal R: O: geobserveert in sijnen Eijsch op ende jeegens den Ed: Heer Vice Commandeur Barry".

Volgen weer aanklachten tegen John Philips; o.a. was Pieter Hassell „met boeijen beswaert geworden".

De fiscaal verzoekt copie van bovenstaande en dat hem tijd zal worden gegeven om hierop te antwoorden. De rechtbank was echter van een ander oordeel, zooals uit het volgende blijkt:

„Commandeur en Raaden geresolveert hebbende geen verdere copia van geschriften ofte stukken aen weerskanten meer te verleenen ofte vergunnen, om daardoor het regt desweegens niet langer te trineeren ofte op te houden, maar so kort doendelijk hetselve Process diffinitieel te dissideeren ende volkoomen aftemaken. Waarop den Ged: ontslagen wierdt van sijn siviler arrest, om te gaan ende te keeren naar sijn woonplaatse op St. Maerten tot tijdt ende wijle dit gouvernement hem ontbiedende en van nooden soude hebben, om als dan sonder de minste delaay te compareeren."

Op 24 Febr. 1744 volgde de veroordeeling van Pieter Hassell, die heel wat milder was dan de eisch:

„Aengehoort hebbende den crimineelen eijsch ende conclusie van den fiscaal Mr. Jan Credo Bacot R: O: op ende jeegens den persoon van Pieter Hassell, geweesene Capt. Luijtenant van de burgerije op St. Marten, over sijne begaane seditie op voorn: eijlandt ende expulsie van zijn commandeur den Edelen Heer Johan Philips.

(So ist) dat Command^{r}. met rijpe deliberatie van de ordinaire ende geassumeerde raaden, naauwkeurig doorgesien ende overwoogen hebbende alle hetgeene ter materie dienende is.

Doende regt uijt den naame ende vanweegen onse Souveraine Overigheijt Haar Hoogmoogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders de Wel-Edele Groot Agtbare de Heeren Bewindhebberen van de Edele Generale Geoctroyeerde West-indische Compagnie derselver landen — Condemneere hem gedaagde in een pecunieele amende van twee hondert pesos van agten ten voordeele van de voorgem: Respective Compagny en de costen daeromme gedaan, blijvende daar en booven alle sijne goederen, so roerende als onroerende, voor verbonden en aenspraakelijk tot tijdt ende wijle hij gedaagde aen het vonnisse sal hebben voldaan.

Interdisseere hem desweegens nog daarenbooven ende wel expresselijk om in toekomende sijn selven wel te wagten van diergelijke onderneemingen meer te beginnen, op poene van confiscatie van alle sijne goederen en arbitralijk daarvoor aen den lijve gestraft te worden, recommandeere hem desweegens hem gerust ende stille te houden etc:

Aldus gedaan ende gesentieert bij Command^{r}. en Raaden in 't fort Orange op St. Eustatius den 24 Febr: 1744".

John Philips had schadevergoeding verzocht wegens zijn onvrijwillige opzending naar Holland tot een bedrag van 3706 pesos van achten. Hem werd aanzienlijk minder toegekend. Pieter Hassell werd veroordeeld om hiervan te betalen 240 pesos, William Richardson 250 pesos (het grootste bedrag), Laurens Westerband 5 pesos enz.

Na dit vonnis komt in de archieven van St. Maarten op 14 Sept. 1751 — Philips was in 1746 overleden — wederom een eisch tegen Pieter Hassell voor. Hij werd nu beschuldigd den sergeant Nicolaas Richard op eene barbaarsche wijze met stokslagen te hebben bejegend. Daar hij weer niet op den rechtsdag verscheen, werd hem bij verstek eene boete van 25 pesos opgelegd. Hij moet wel een bijzonder krasse man zijn geweest; in de lijst der hoofdgelden d.d. 18 Mei 1748 is toch achter zijn naam vermeld „overoud", een uitdrukking, die ook voorkomt bij de slaven en in verband stond met vrijstelling van hoofdgeld.

Den 16en December 1751 gingen Daniel, Richard en John Hassell een accoord aan met hunne ouders. Zij verhuurden aan laatstgenoemden hunne suikerplantage, met alle daarop staande gebouwen en verdere ap- en dependenties, gelegen in het Cul-de-Sac kwartier, alles volgens eene koopbrief i.d. 10 Dec. t.v. — Dit huurcontract zoude gelden voor den tijd van den langstlevenden van hen beiden, mits betalende aan de verhuurders de som van 100

pesos van achten per jaar. Zij verklaarden nog af te zien van eenige pretentie, die een van hen drieën of wel gezamenlijk zoude vermeenen te hebben bij vermeerdering der huur, thans door hen geaccordeert.

Op 27 Maart 1752 werd door Abraham Heyliger Pietersz, commandeur van St. Maarten, eene klacht tegen Pieter Hassell ingesteld. De zaak was, dat de commandeur, met den gezworen landmeter bezig zijnde de gronden af te palen, gekomen bij het land van Cornelis Sweers, diens buurman, Hassell, zich niet ontzien had hem „odieuselijk te leederen ende weeder te openen den besmettelijken geest van oproerigheijdt jegens sijne opperhoofd" en met „boose gemoede, waere 't mogelijk, den Eijss: R. O. om sulxs te doen, hadde getraght (de afpaling)te beletten, gebruijckende ten dien eijnde de verfoeijlijkste expressie en blijken van oproerigheid". Heyliger verzocht aan Hassell diens eigendomsbewijzen te toonen, waarover deze weer in groote woede ontstak en onder „uijtbraakinge" verklaarde zulks niet te willen doen. Hij tarte den commandeur diens zijdgeweer te gebruiken, onder toevoeging, dat het landboek en de certificaten vervalscht waren, enz. enz. In zijn eisch nam de Commandeur de volgende conclusie:

> „Concludeert, dat den Ged: sall werden gecondemneert te werden gebraght ter plaatse, daer men gewoonlijk den Justitie uijtvoert, omme aldaer strengelijk te werden gegeselt ende gebrandmerkt met het brandijser ter deeser plaatse gebruijckelijk, voorts gebannen uijt onse Jurisdictie voor den tijd van 99 jaeren, met confiscatie van goederen ten minsten en bij provisie, dat hij Ged: sal hebben te gaan en blijven in beslooten hegtenisse".

Bij deze processtukken zijn nog gevoegd:
Eene verklaring van Wm. Henriks, waaruit blijkt, dat de twist tusschen den commandeur en Hassell ook over de grensbepaling van diens land ging. Pieter Hassell had dat land 28 jaar geleden gekocht.

Een verzoekschrift i.d. 5 April 1752 van de vrouw en kinderen van Pieter Hassell, om dezen niet te streng te straffen, daar hij „door eene al te onverstandige vernuft werd geregeert en niet en gedraagt als een man, vader en hoofd van een familie, hetwelcke zij vertrouwe door hooge jaaren en qualen moet werden veroorsaakt" enz. Verder verzoeken zij, hem onder curateele te doen stellen.

Een verzoekschrift van Pieter Hassell van denzelfden datum, waarin hij vergiffenis vraagt voor zijn driftig uitvallen tegenover den commandeur. Hij was door hoog jaren en kwalen in drift geraakt. Bij vonnis, geveld op den rechtsdag i.d. 5 April 1752, werd hij, aannemende, dat hij voor eenigen tijd van zijn kennis is beroofd geweest en zulks door ouderdom en kwalen, veroordeeld tot eene boete van 400 pesos.

Pieter Hassell overleed vóór 8 Nov. 1757; op dien datum is er een geschil tusschen de erven van Pieter Hassell en J. Coulter. Zijne vrouw overleed vóór 31 Jan. 1758; van dien datum is er een „Inventaris, scheiding en deeling van den boedel van Susanna Haley weduwe van Pieter Hassell".

EEN HUGENOTEN AFSTAMMELING IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de *Proceedings of the Hugenot Society of London* komt in no. 2 van Vol. XL een opstel voor van miss Anette de la Touche over de familie Digues de la Motte. Deze familie zou uit Frankrijk afkomstig zijn en afstammen van den 2den zoon van Denis Digues, Seigneur de la Brosse Salerne, en Judith Dutens, dochter van François Dutens, Seigneur de la Touche et de la Motte [1]). Deze tweede zoon Denis Digues, Seigneur de la Touche et de la Motte, geboren in 1627 in het kasteel de la Brosse. Salerne had 6 zoons, waarvan de tweede, Daniel, zich in Amsterdam vestigde vóór het herroepen van het Edict van Nantes.

Voor de eerste maal wordt in Suriname, voorzoover ik heb kunnen nagaan, in 1754 melding gemaakt van een Daniel Digues de la Motte, wellicht een kleinzoon van den bovengenoemden. Deze was in 1724 in Boxtel, in de Meijerij van 's-Hertogenbosch geboren, behoorde tot den gereformeerden godsdienst, en was als luitenant in dienst van de Staten-Generaal in Suriname gekomen. Daar trad hij op 1 November 1754 in het huwelijk met Johanna Geertruyda Lemmers, weduwe van den Raad van het Hof van Justitie A. A. van Kooperen. De huwelijksplechtigheid, welke in huis, na de godsdienstoefening plaats had ,werd bijgewoond door den gouverneur Wigbold Crommelin en diens echtgenoote Bartha Orrock en het oud-raadslid in den Hove van Politie en Crimineele Justitie Jean André Tourton. Voor dit huwelijk betaalde hij *f* 50.— aan kerkgerechtigheid.

[1]) In de kerkeraadsprotocollen der Ned. Vluchtelingenkerk te Londen 1560–1563 door A. A. van Schelven, 1921, lezen wij, dat er in Londen was een Johannes Lamot, Lamoot Lamootius of DE LA MOTTE uit Vlaanderen afkomstig, knoopmaker van beroep, vermoedelijk in 1554 of 1555 naar Londen gekomen. Hij was een broer van Cathelyne Lamot, die met den predikant Gotfriedus Wingius was gehuwd. (Ned. Bibl. Woordenbook, III blz. 733).

Ofschoon de ingezetenen hem als Raad van Politie en Crimineele Justitie candidaat stelden, werd hij door den gouverneur niet gekozen.

Luitenant Daniel Digues de la Motte overleed op 18 Augustus 1758 en werd in het fort begraven.

Hij had één zoon, Cornelis Jacobus, die op 30 September 1758 werd geboren, doch reeds kort daarna, op 23 Februari 1760, kwam te overlijden, waarmede het geslacht Digues de la Motte in Suriname uitstierf. De knaap werd op den Nieuwen Oranjetuin begraven, waarvoor de moeder *f* 25.— betaalde.

Lang bleef zij niet ongehuwd, zooals het in Suriname placht te geschieden, want op 6 Juli 1759 trad zij opnieuw en thans voor de derde maal, in het huwelijk ten overstaan van de Raden van Politie en Crimineele Justitie C. O. Creutz en J. Roux met den vier jaren jongeren Gerrit Syfken, eveneens van den gereformeerden godsdienst, die in Amsterdam geboren was. Het huwelijk werd in huis voltrokken.

Het eenige wat in Paramaribo nog aan de familie Digues de la Motte herinnert, is een fraaie grafzerk op het kerkhof de „Nieuwe Oranjetuin", waarvan het opschrift luidt:

DEN JONGE HEER CORNELIS
JACOBUS DIGUES DE LA MOTTE
WIENS VADER WAS WIJLEN DE
EDELE MANHAFTE HEER DANIEL
DIGUES DE LA MOTTE IN SYN
EDELEN LEEVEN LUITENANT TEN
DIENSTE VAN HAER HOOG
MOOGENDE DE HEEREN STATEN
GENERAAL DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN EN SYN BEHUWD
VADER DEN HEERE GERRIT SYFKEN
VAANDRIGH VAN EEN COMPAGNIE
BURGEREN ALHIER AEN
PARAMARIBO EN PROCUREUR
VOOR DE RESPECTIVE HOVEN
IN SURINAME, SYN ED. WAS
OUD 1 JAAR, 4 MAANDEN, 23 DAGEN
WIERD GEBOREN DEN 30
SEPTEMBER 1758 EN IS IN
DEN HEERE ONTSLAAPEN
DEN 23 FEBRUARY 1760.

Of de waarnemende Commandeur van Essequebo, Siraut des Touches, die van Februari tot October 1784 het bestuur over de genoemde kolonie voerde, een familibetrekking was van de familie Digues de la Touche et de la Motte, is mij niet bekend.

Johanna Geertruyda Lemmers stierf op 20 October 1768. Behalve *f* 50.— voor het begraven moest haar 3de echtgenoot een boete van *f* 500.— Hollandsch of *f* 600.— Surinaamsch betalen ingevolge de resolutie van het Hof van Politie en Crimineele Justitie, omdat het begraven in den „Ouden Oranjetuin" bij resolutie van 2 Maart 1756 alleen tegen betaling van een boete van *f* 500.— was toegestaan. Volgens de politieke notulen van 12 Maart 1801 werd deze bepaling ingetrokken.

De zerk, welke vier jaar later op haar graf werd gelegd, werd met *f* 100.— betaald.

BOEKBESPREKING

C. L. Harders, *Bijdrage tot de kennis van de Curaçao-aloën en van haar opsporing.* N.V. W. D. Meinema, Delft 1940.

Het proefschrift van dr. C. L. Harders, dat onder bovenstaande titel verschenen is, geeft den belangstellenden lezer een inzicht in de cultuur en bereiding van de aloë op Curaçao, Aruba en Bonaire, en in het onderzoek van deze drogerij.

De aloë is een vetplant met een rozet van langwerpige, vlezige, gestekelde bladeren, die in ons land bekend is, omdat vele soorten als sierplant worden gekweekt. Het sap, dat in de bladeren van de aloë voorkomt, wordt ingedampt en zo wordt een vaste massa verkregen, die in stukken in de handel gebracht wordt, en in de artsenijbereidkunde de grondstof levert voor verschillende geneesmiddelen, alle laxantia. In het algemeen gedeelte, dat voor de niet botanisch en chemisch geschoolde lezer het best toegankelijk is, lezen wij, dat de aloë een vreemdeling in de West is. Het vaderland van de meeste aloë-soorten ligt in Afrika, van andere in Arabië en Indië. Reeds spoedig na de kolonisatie van Barbados is de aloë er geïmporteerd, men weet niet hoe. In de 17e eeuw kwam vandaar aloë op de markt in Londen. De cultuur op dit eiland is in verval geraakt en telt nauwelijks meer mee.

Op de Nederlandse Antillen is de aanplant het eerst ingevoerd door baron van Raders, van 1836–45 gouverneur van Curaçao. Ook op Aruba en Bonaire werd de teelt van aloë van hoger hand bevorderd. De cultures op Curaçao gingen in de loop van de vorige eeuw in betekenis achteruit; dit was nog in versterkte mate het geval, toen later de petroleumindustrie alle beschikbare arbeidskrachten tot zich ging trekken. Op Aruba en Bonaire breidde de cultuur zich daarentegen uit.

Dr. Harders geeft van een en ander uitvoerige cijfers. Over de jaren 1904–1933 bedroeg de gemiddelde uitvoer van aloë in totaal 475.000 kg, waarvan 1 % van Curaçao, 83 % van Aruba en 16 % van Bonaire kwam.

De totale waarde van de uitvoer ligt, al naar de prijs en de opbrengst, tussen ƒ 100.000.— en ƒ 200.000.— per jaar.

De voornaamste concurent van de Curaçao-aloë is de Kaapse aloë. Deze wordt verkregen uit in het wild groeiende soorten. De uitvoer van aloë uit de Unië van Zuid-Afrika is in kg ongeveer gelijk aan de uitvoer uit Curaçao. Men mag rekenen, dat de Curaçao-aloë ongeveer de helft van de wereldproductie uitmaakt. De prijs van de Curaçao-aloë is op de Londense markt echter hoger dan die van de Kaapse aloë. In Nederland is het gebruik van Curaçao-aloë door een desbetreffend voorschrift in de pharmacopee verplicht gesteld.

In het algemeen gedeelte lezen we voorts hoe het sap gewonnen wordt. Daartoe worden de bladeren afgesneden en in troggen opgestapeld. Deze troggen worden hellend opgesteld, en langs de bodem kan het sap, dat uit de bladeren loopt, afvloeien in een blik of emmer, die eronder staat. Deze werkwijze komt ons, die gewend zijn aan westerse fabricage-methoden, wel uiterst primitief en weinig rationeel voor. Men zou geneigd zijn de bladeren in stukken te laten snijden, en door uitpersen te zorgen, dat er zo een hoog mogelijke opbrengst van het sap verkregen zou worden. Op blz. 133 vertelt dr. Harders van zijn proeven, die tot doel hadden tot vollediger uitpersing van het materiaal te komen. Dit gelukte wel, maar de uit dit sap verkregen aloë was van inferieure kwaliteit.

Dit kan verklaard worden uit de bouw van het aloëblad. Het bruine aloë-sap komt n.l. in de langgerekte z.g. aloëcellen, die langs de vaatbundels liggen. Bij oudere bladeren zijn deze cellen door het oplossen van een deel der dwarswanden tot een onvolledig buizenstelsel geworden. Bij het doorsnijden van het blad loopt dit buizenstelsel leeg, deels vanzelf, deels door de celspanning van de aangrenzende cellen. Er blijven in het blad echter nog onbeschadigde aloëcellen achter, en dus ook nog aloësap. Wanneer men dit door uitpersen zou trachten te winnen, zou men behalve de aloëcellen ook andere cellen beschadigen en de inhoud van deze cellen: slijm, eiwithoudend vocht, calciumoxalaat, zou in het aloësap terecht komen. Het resultaat zou zijn een aloësoort met veel meer verontreinigingen dan in de pharmacopeeën der meeste landen zou worden toegestaan.

In principe is de bereiding van het sap, die in de West gevolgd wordt, juist.

Uit het sap wordt nu de aloë gemaakt door indampen. In

sommige streken geschiedt dit door de zonnewarmte, in de West door verhitten in koperen pannen boven een open vuur. Geschiedt dit beneden 100° dan ontstaat een dof product, dat lever-aloë genoemd wordt. Dit brengt hogere prijzen op dan de zwarte glimmende aloë die door indampen bij kooktemperatuur ontstaat.

Het verdient dus aanbeveling, de fabricage van lever-aloë te bevorderen. Over de manier, waarop dit geschieden moet, (instelling van een gouvernementskeur of eindbewerking in een „aloëcentrale") lopen de meningen uiteen. Er gaan ook stemmen op, om de methode van indampen boven een open vuur geheel te verlaten, en over te gaan tot indampen door zonnewarmte. Zo wordt vanzelf te hoge verhitting vermeden, en men zou zeker zijn van een goed product.

In zijn samenvatting van het algemeen gedeelte wijst dr. Harders op de noodzaak van spoedige regeling van deze kwestie, en hij spreekt er zijn verwondering over uit, dat de fabricage van aloïne uit het sap, die zeker lonend zou zijn, nog nimmer is terhand genomen.

In het chemisch en botanisch gedeelte geeft dr. Harders, naast een samenvatting van wat in de litteratuur reeds bekend was, zijn eigen onderzoekingen over de aloëplant en de aloë als drogerij.

In het botanisch gedeelte volgen we met belangstelling zijn onderzoek over de ontwikkeling van de aloëcellen, die reeds in het zeer jonge blad te vinden zijn. Aanvankelijk is de inhoud der cellen kleurloos, bij iets oudere bladeren beginnen zij zich te vullen met gele vloeistof, die nog later in een bruine korrelige massa over gaat. Het gelukte de schrijver niet vast te stellen, of de dwarswanden van de aloëcellen op den duur alle verdwijnen, en het buizenstelsel dus volledig wordt. Ook in de oudere bladeren waren steeds nog dwarswanden aanwezig.

In het chemisch gedeelte behandelt de schrijver de bestanddelen van de aloë. De twee voornaamste hiervan zijn de in water onoplosbare hars en de oplosbare aloïne.

Na verzeping van de hars kon de schrijver aantonen, dat naast kaneelzuur een even grote hoeveelheid p. cumaarzuur wordt verkregen. Het laatste zuur komt in de Kaapse aloë voor, maar het voorkomen ervan in de Curaçao-aloë werd betwist. Dr. Harders geeft een foto van het sublimaat van beide zuren.

Om na te gaan, of er bij het bewaren van aloë veranderingen in de chemische samenstelling optreden, werden naast monsters

aloë ook enige monsters van het verse sap onderzocht. Deze monsters waren ter beschikking gesteld door de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Curaçao en de gezaghebber van Aruba. Onder normale omstandigheden bleken deze veranderingen groot te zijn.

Bij deze onderzoekingen gelukte het den schrijver de stof, die de gele kleur van het verse sap veroorzaakt, kristallijn af te scheiden, en daarvan het smeltpunt en moleculairgewicht te bepalen.

De methoden ter bepaling van het aloïnegehalte worden verder aan een grondig onderzoek onderworpen. Het gehalte aan aloïne wordt wel beschouwd als maatstaf voor de waarde van het product voor de geneeskunst. Het gelukte den schrijver een methode te vinden, die snel tot het doel voert en redelijk nauwkeurig is. Aan het slot van zijn beschouwingen hierover zet hij echter zelf een vraagteken achter zijn resultaten door te wijzen op de betrekkelijke ontoereikendheid van de aloïnebepaling, zolang men niet weet welk aandeel de overige bestanddelen van de aloë in de werkzaamheid hebben.

Tenslotte laat de schrijver een hoofdstuk volgen over de opsporing van aloë. Den niet deskundigen lezer komen bij het zien van deze woorden reizen door woeste gebieden of speurtochten in samenwerking met de politie voor den geest.

Het betreft hier echter, speurtochten, die in het laboratorium worden ondernomen en die ten doel hebben aloë aan te tonen in samengestelde geneesmiddelen, of, erger, in genotmiddelen, waaraan het wel werd toegevoegd om een bittere smaak te verkrijgen.

Van het proefschrift kan worden gezegd, dat het de Curaçao-aloë behandelt op een wijze, die èn degene, die in Curaçao belangstelt, èn degene, die het boek met pharmaceutische interesse leest, genoegen doet.

C. W. WILLINGE PRINS-VISSER.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Neerlandia. Januari 1941. Uit Suriname's Verleden, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. Februari 1941. Uit het verleden der Nederlandsche Antillen, door Fred. Oudschans Dentz.

Onze Aarde. December 1940, no. 12. Suriname. Witmansland, door dr. J. H. Schuurman Stekhoven Jr.

De Week in Beeld. Geïllustreerd Familieblad. 20 December 1940, no. 40. Curaçao [met 10 afbeeldingen].

S. Dominicus Penning. Afl. 137. Jan. 1941. Naar de Bovenwindsche eilanden, door A. van Weerelt O.P.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. I, 15 Januari 1941. Het Leprozengesticht „Zaquito" op Curaçao.

Ons Suriname. Januari 1941, no. I. Het zendingswerk in het Boschland.

Oost en West. Mededeelingen no. 17 van 18 Januari 1941. De Zending van de Evangelische Broedergemeente onder de Javanen in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Verslagen van 's Rijks Oude Archieven. Tweede Serie. XII. 1939 (1940). Aanwinsten der Iste Afdeeling van het Algemeen Rijksarchief.

II. Akte van aanstelling door Directeuren der Societeit van Suriname van J. L. Larcher van Kenenburg tot Commandeur over de Militie in Suriname 1746, Oct. 22 (I stuk).

IV. 2. Familierechtelijke stukken van Nicolaas van Sandick en Anna Henriette Neale, echtelieden, woonachtig in Suriname, benevens stukken betreffende hun nalatenschap 1710–1734 (1 pak).

3. Stukken betreffende de inventarisatie, prisatie en exploitatie van de plantage Aurora aan de Surinamerivier-Pauluskreek in Suriname 1730–1769 (I pak).

De Roode man en het Evangelie. Pioniers in de Zuid-Amerikaansche oerwouden, door P. A. Legêne. No. 1 en 2 Zeister Tractaten 1941. Uitgegeven door het Zendingsgenootschap van de Evang. Broeder Gemeente, Zeist *f* 0,50.

Een en ander over negroide muziek van Suriname, door Will G. Gilbert. Koloniaal Instituut, Amsterdam. Mededeeling No. LV. Afd. Volkenkunde No. 17.

O. D.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN

IV

Vlagge-incident Sint Eustatius. H. beschouwde het excuus voor het beantwoorden van het saluut, afgevuurd door de gearmeerde Amerikaansche brigantijn *Andrea Doria* in 1776 als een uitvlucht van de zijde van den commandeur Joh. de Graaff (Jaarv. IV, Een bladzijde uit de geschiedenis van St. Eustatius); dit lijkt toch niet heelemaal juist.

De commandeur had geen instructies uit Patria betreffende het al dan niet erkennen der vlag van de „rebellen", welke vlag op de (concurreerende) Deensche eilanden gesalueerd werd; hij was voorzichtig en liet, toen hem uit het fort Oranje om orders gevraagd was, het contrasaluut geven in den vorm eener beleefdheid tegenover een vreemd schip, dat niet den rang had van oorlogsvaartuig eener onafhankelijke mogendheid. Regels voor de honneurs, aan koopvaarders te bewijzen, waren er destijds niet en De Graaff heeft later pertinent ontkend de bedoeling gehad te hebben de Amerikaansche Republiek te erkennen, integendeel, het contrasaluut zou in dat geval immers onvoldoende geweest zijn [1]).

Natuurlijk kon de vlag der Unie eerst bij den vrede van Versailles (1783) door Nederland erkend worden; voor de nieuwe republiek zelf echter bestond er reeds een nationale vlag direct na de „declaration of independence" op 4 Juli 1776. De verlegenheid van De Graaff zou allicht nog grooter geweest zijn, wanneer hij geweten had dat Josiah Robinson, de bevelhebber

---

[1]) Zie o.a.: W. D. H. Baron van Asbeck, De Amsterdammer. Weekblad voor Nederland, 8 April 1918; Maandblad „Oost en West" 1940, 55, 88.

van de Andrea Doria, vóór zijn uitzeilen benoemd was in den op 10 October 1776 door het Congress te Philadelphia ingestelden rang van „captain in the Navy" en hij derhalve noch een kaper, noch een koopvaardijman was [1]).

In de Curaçaosche geschiedenis treffen wij af en toe ook iets aan betreffende het salueeren der vlag. Het saluut van den Franschen flibustier Raveneau de Lussan werd in 1685 door het fort aan de Sint Annabaai schot voor schot beantwoord (Jaarv. II, Bijlaag I) en toen het Nederlandsche schip met een nieuwen directeur aan boord in 1738 met negen schoten salueerde, werd er, conform het voorschrift der Compagnie, die blijkbaar zeer op haar uiterlijk prestige gesteld was, met zeven geantwoord (Ned. I, D. 151).

S i n t E u s t a t i u s e n d e A m e r i k a a n s c h e r e v o l u t i e. Het lijkt wel wat naief dat H. den steun welke aan de Amerikanen verleend werd, toeschrijft aan de sympathie der Statianen voor de revolutie (Jaarv. IV, 115); dat er geld te verdienen viel zal wel de voornaamste drijfveer geweest zijn, op een eiland dat van den handel bestaan moest. Men was er daar en elders in WestIndië steeds op uit gelegenheidszaken te doen, wanneer men er de kans toe kreeg.

Dat voor Engeland die steun een zoo voorname aanleiding was voor de oorlogsverklaring van 1780 (Jaarv. IV, 124) staat ook nog te bezien; men had al eenige jaren tevoren de — al dan niet geoorloofde — voorziening der Amerikanen op Sint Eustatius vrijwel onder de knie, door de blokkademaatregelen.

H. beschouwt blijkbaar het afvuren van de laag, alvorens de vlag gestreken werd, aan boord van de kleine *Mars*, (Jaarv. IV, 128) als het resultaat van een door den commandant, Sigismund van Bylandt, gemaakte afspraak met de Engelschen; De Jonge evenwel heeft de verdediging als ernstig bedoeld voorgesteld [2]).

V o o r m a l i g e N e d e r l a n d s c h e v e s t i g i n g e n. H. had het voornemen ook de geschiedenis te schrijven der Nederlanders op die Westindische eilanden welke thans niet meer onder onze souvereiniteit staan en hij noemde speciaal Tobago,

[1]) A calendar of John Paul Jones Manuscripts in the Library of Congress, Washington 1903.

[2]) Gesch. Ned. Zeewezen, zie vroeger.

Sint Kruis en Tortola; het derde deel van zijn groote werk echter is nimmer uitgekomen (Ned. I, 8, 9, 220).

Afzonderlijk heeft H. nog een studie gepubliceerd over onze betrekkingen tot *Tobago* (Jaarv. IV, Tobago), waarbij hij blijkbaar vrijwel uitsluitend van De Rocheforts geschriften gebruik gemaakt heeft [1]). De naam van Jan de Moor wordt door H., in verband met de eerste Zeeuwsche kolonisatie niet genoemd. Dat het eiland bij den vrede van Nijmegen aan Nederland gerestitueerd zou zijn (Jaarv. IV, 61) is een vergissing van H. De afstand van Tobago aan Engeland, bij den vrede van Parijs (Jaarv. IV, 62), kon geschieden niettegenstaande het eiland geen Engelsche verovering was; het was sedert 1748 neutraal [2]).

Wat er te vinden was over *Tortola* heb ik indertijd verzameld [3]).

Aangaande de voormalige Deensche Antillen, *Sint Thomas, Sint Kruis* en *Sint Jan*, welke geen van drieën ooit tot het Nederlandsche koloniale rijk behoord hebben, is Westergaards werk de beste bron, ook wat betreft de Nederlandsche belangen bij die eilanden [4]). Nederlanders hebben zich overigens ook wel elders gevestigd op eilanden in de Caraibische Zee onder de souvereiniteit van vreemde naties (Barbados, Saint Domingue, Tortuga). Speciaal *Tortuga*, op de noordkust van het tegenwoordige Haiti, verdient wel vermeld te worden als een der Antillen op wier lotgevallen de onzen veel invloed gehad hebben, al is dit eiland nooit als een Nederlandsch eiland beschouwd.

Dat wij in de zeventiende eeuw een vestiging, zelfs een versterkte vestiging, gehad hebben op *Anguilla*, ten noorden van Sint Maarten, was aan H. wellicht niet bekend [5]).

Over de eilandjes welke H. noemt de zuidelijke *Aves*, die dus tusschen Bonaire en Los Roques, zou voor zoover na te gaan nimmer Nederlandsch gezag zijn uitgeoefend (Ned. I, 228). Toch is er, na 1724, wel eens sprake geweest van een commandeur der Aves en wel in het tijdperk van den Oostenrijkschen Successieoorlog (1741–1748) [6]). Het noordelijke Aveseiland, dat dus ten westen der doorvaart tusschen Dominica en Guadeloupe, is in 1854 of 1855 bezocht door een Nederlandsch oorlogsschip, in

---

1) W. I. Gids, XXI, XXII.
2) W. I. Gids, XXI, 129.
3) W. I. Gids, XX, 178.
4) The Danish West Indies, zie vroeger.
5) W. I. Gids, XVII, 197.
6) De Navorscher, 1918, 385.

verband met de guano-exploitatie aldaar door vreemdelingen [1]). Dat de toewijzing der souvereiniteit aan Venezuela zou berust hebben op een vergissing, d.w.z. een verwisseling met de Aves-eilanden onder de Venezolaansche kust (Ned. I, 229, 230), is natuurlijk geen opvatting waar iets voor te zeggen valt.

Fernão de Noronha (Ned. I, D. 11) zouden wij tegenwoordig geen Westindische eiland meer noemen; het ligt onder de Braziliaansche kust, dicht bij Cabo San Roque en op de oude zeilroute van de Kaapverdische eilanden naar Pernambuco. Jacques L'Hermite liet er in 1624 enkele schepelingen achter, die er de sporen van vroegere bewoning aantroffen en het volgende jaar weder afgehaald werden [2]). Onder de regeling van 1629 vroeg de Amsterdammer Michiel Pauw de vrijheden en exemptiën aan om het eilandje als patroon te exploiteeren, waarvan echter niets gekomen is. Als rendez-vous der schepen welke op de Braziliaansche kust ageerden, of van en naar Afrika overliepen, is F. de Noronha door de onzen bezet en versterkt geworden; op den tocht van 1629/1630 werden er nog eens eenige schepelingen achtergelaten, doch de Portugeezen namen hen gevangen en slechtten de Nederlandsche versterking. In 1633 werd er nogmaals een redoute opgeworpen door de onzen, doch daarna zwijgt de geschiedenis over dit eiland [3]).

Chili (Ned. I, D. 12) en de andere landen ter westkust van Zuid Amerika zijn lang beschouwd als veel belovend voor de Nederlandsche expansie, wegens de vermeende ontevredenheid der inwoners met het Spaansche bewind. Over den tocht van Hendrik Brouwer (zie Namen van Personen, onder Van Walbeeck) is reeds iets gezegd; korten tijd heeft een inham aan de Chileensche kust den naam *Brouwershaven* gedragen, doch dit alles behoort niet tot de geschiedenis der Nederlanders op de Westindische eilanden [4]).

K o e r l a n d. De aanwezigheid van een Koerlandsch schip in de Caraibische Zee (Sint Maarten) in 1645 (Ned. II., 13, D. 24) zal wel in verband gestaan hebben met de pogingen van Hertog Jacobus om Tobago te koloniseeren, van 1642/1650; intusschen

[1]) Jhr. H. J. L. T. de Vaynes van Brakell, Zestien Zeereizen, 296, Amsterdam 1870.

[2]) Journ. Nass. vloot, zie vroeger.

[3]) De Laet, Iaerl. Verh., I, II en III, Linsch. Ver. XXIV, XXV, XXVII, 1931, 1932, 1934, zie reg. landen enz.

[4]) W. I. Gids, XXI, 308/309.

is het merkwaardig dat zich in 1689 nog Koerlanders bevonden onder de blanke kolonisten van Sint Eustatius (Ned. II, D. 47). Waarschijnlijk waren dit overgeblevenen van de verschillende mislukte Koerlandsche kolonisatiepogingen op Tobago. H. noemt die Koerlandsche kolonisatie een Duitsche (Jaarv. IV, 17); Koerland was evenwel onder Hertog Jacobus in naam nog een Poolsche vazalstaat, de facto echter een onafhankelijk vorstendom [1]).

Reizen Columbus. Dat het op de tweede reis ontdekte eiland *San Martin* ons Sint Maarten zou zijn geweest (Ned. II, 5, D. 3; Jaarv. II, 102) wordt thans niet meer algemeen aangenomen [2]).

Columbus zag op zijn derde reis het eerste land (Trinidad) op 31 Juli (1498); men ging aan wal op de uiterste Z.W.-punt van het eiland en stevende daarna de Golf van Paria binnen, om verder westwaarts langs de vaste kust te zeilen [3]). De ontdekker kan dus bij die gelegenheid moeilijk Tobago gezien hebben (Jaarv. IV, 15). Galerapunt is de noordoostelijke hoek van Trinidad, Galeotapunt de zuidoostelijke; dit laatste punt kunnen de Spanjaarden in 1498 natuurlijk verkend hebben.

Nederlandsche Geschiedenis Benedenwindsche eilanden. H. maakt een einde aan zijn chronologische geschiedenis met het aftreden van Jan Lixraaven als directeur in 1782 (Ned. I., 191). Later behandelde hij nog de gebeurtenissen op Curaçao in de periode 1796–1804 (Jaarv. I, Een veelbewogen tijdperk).

Mr. B. de Gaay Fortman heeft in dit tijdschrift een verhandeling geschreven over de Curaçaosche geschiedenis gedurende de jaren 1816–1828 en verder bevat de West-Indische Gids vele artikelen van hem en van anderen welke als aanvulling van Hamelbergs Nederlanders op de West-Indische Eilanden I kunnen dienen, terwijl P. C. Amelunxen [4]) tot 1929 gekomen is. In 1934, bij de herdenking der driehonderdjarige vereeniging van Curaçao met Nederland, is getracht een historisch overzicht te

---

[1]) Dr Ernst Seraphim, Geschichte, zie vroeger.

[2]) W. I. Gids, XIV, 76.

[3]) Zie o.a. Cecil Jane, Select documents, tw. ged., derde en vierde reis, zie vroeger.

[4]) De geschiedenis van Curaçao opnieuw verteld, 'Hage 1929.

geven van drie eeuwen Curaçaosche geschiedenis, uit de gedrukte bronnen [1]).

Nederlandsche Geschiedenis Bovenwindsche eilanden. Hiermede is H. niet verder gekomen dan de eerste jaren der achttiende eeuw; hij had te voren reeds een schets gegeven van de geschiedenis dezer eilanden gedurende het laatst der zeventiende (Jaarv. II) en het een en ander medegedeeld over het verlies van Sint Eustatius in 1781 (Jaarv. IV, Een bladzijde uit de geschiedenis van Sint Eustatius). Prof. Knappert heeft Hamelbergs werk voortgezet en is geëindigd met den vierden Engelschen oorlog [2]).

Volgens H. zouden de Spanjaarden in 1639 de onzen van Sint Maarten verdreven en in 1640 het eiland weder opgegeven hebben (Jaarv. II, 110); wij weten nu dat deze jaartallen 1633 en 1648 moeten zijn [3]) en H. had ze reeds, op gezag van Dutertre, gecorrigeerd (Ned. II, 14/16). Stuyvesants expeditie van 1644 werd in 1898 door H. nog niet vermeld (Jaarv. II, 111/112), later was hij er niet zeker van of S. er wel bij betrokken geweest was — en zoo ja hoe de afloop geweest was — en vond hij het noodig te betoogen dat er niet van een Portugeesch S. Martin sprake geweest kan zijn (Ned. I, 41; Ned. II, 13). Aangaande den niet geslaagden aanslag van 1644 is ons thans het een en ander bekend [4]). De aanwezigheid van De Ruyter in 1648, niet 1640 (Jaarv. II, 111), is reeds hiervóór uitvoerig besproken (zie Namen van Personen, onder De Ruyter).

Wat betreft de verdeeling van Sint Maarten tusschen Nederlanders en Franschen in 1648 is in dit tijdschrift een oud verhaal gepubliceerd, dat tot de legendarische geschiedenis zou kunnen worden gerekend [5]).

Het uit Dutertre overgenomen tractaat van 23 Maart 1648 (Ned. II, D. 30/32) was reeds eerder gepubliceerd en verschil van inhoud is er niet (Jaarv. I., Bijl. H.).

Van een andere acte, Sint Maarten betreffende, die van 10 April 1703 (Ned. II, D. 52/53), zegt H. in een noot dat er ook een copie van bestaat in het Fransch; aangezien het eiland zoovele jaren als Fransch gegolden had, zou men eerder geneigd zijn te

[1]) Gedenkboek, zie vroeger.
[2]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.
[3]) W. I. Gids, XVII, 198, XVIII, 162.
[4]) W. I. Gids, XVIII, 174/175.
[5]) W. I. Gids, XIII, 163.

denken dat Van Beverhoudt in het Fransch met de inwoners geaccordeerd heeft en dat Doncker een Hollandsche vertaling naar Patria zond.

Aan Hamelbergs onvoltooid gebleven geschiedenis der Nederlanders op de Bovenw. Eilanden is uit den aard der zaak geen lijst van de namen der achtereenvolgende gezagdragers enz. toegevoegd; het werk van Knappert voorziet ook in deze leemte [1]). Overigens bezitten wij nog een opgave der commandeurs van Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba van 1742 af en een van Sint Maarten alléén, van 1721 af [2]).

Knappert bevestigt dat het inderdaad geen uitgeweken Schotsche Presbyterianen waren die Saba koloniseerden (Jaarv. II, 113), maar Nederlanders en dat deze kolonisatie in 1640 aanving [3]).

B e s t u u r. De gevallen van corruptie welke H. vermeldt (Ned. I, 214) lijken niet zeer duidelijk. Men vraagt zich af welk voordeel er in gelegen kon zijn kinderen op de monsterrollen te doen voorkomen, wanneer men de functies in kwestie door anderen moest laten bekleeden, die men daarvoor uit eigen middelen moest betalen. Een gage van tien gulden in de maand en een rantsoen — meer genoten de mindere militairen niet — konden toch in dit systeem niet in sterke mate tot *nepotisme* verleiden. Misschien was de reden een andere, maar deze ligt dan toch voor mij in het duister.

Wie was de „*equivalenten-gouverneur*" die zoo goed gepast zou hebben in het kader der bewindhebbers van het eind der zeventiende eeuw (Ned. I, 148)?

Bij het onderzoek naar Houtcoopers regeering en administratie (Ned. II, 43) zal wel hebben aangesloten de debiteuren- en crediteurenstaat van 1688 (Jaarv. IV, Extract uyt de Boecken enz.).

Knappert heeft nog gewezen op het verkoopen van een commandeursplaats door de West-Indische Compagnie in 1718, op de benoeming van een oud-soldaat en herbergier tot fiscaal op Sint Eustatius in 1719 en op het weder in dienst nemen van De Mepsche (zie Namen van Personen), die zich op Sint Eustatius misdragen had [4]).

---

[1]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

[2]) A. H. Bisschop Grevelink, Beschrijving van Sint Eustatius, zie vroeger; J. C. Waymouth, Memories of Saint Martin (Neth. part), zie vroeger.

[3]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., Inl. par. 3, zie vroeger.

[4]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. II, par. 12, 14, 15.

T i t u l a t u u r. Het is volkomen juist dat *sergeant majoor* in de zeventiende eeuw de titel was van een officier der landmacht, hooger in rang dan kapitein (Ned. I, 22, D. 18), maar het is niet duidelijk wat Lambert Cornelisz. Witsen daar mede te maken had. Deze laatste was geen krijgsman, ook al begiftigde Willem III hem in 1673 met het kolonelschap van een regiment voetvolk; voor de actieve functie van majoor in het leger zou hij allicht niet in aanmerking gekomen zijn. Amsterdam benoemde hem in 1676 tot sergeant majoor en eerste wachtmeester der stad, titels welke vooral aan de schutterij doen denken [1]).

Isaac Lamont heet in 1701 secretaris van Curaçao (Ned. I, 107) en dat is juist; op een andere plaats echter wordt hij genoemd voormalig *commissaris* van Curaçao (Ned. II, 58) en er is ook sprake van een commissaris der Co op Sint Eustatius (Ned. II, D. 48). Het is mij niet gelukt dien commissaristitel te verklaren. Jacobus Fabritius (Ned. I, D. 82, 83) kan provisioneel commissaris van trein en militie geweest zijn.

H. noemt op talrijke plaatsen den *commissaris* van *train en militie*, later commissaris van train *en vivres* op Curaçao (Ned. I, 71, 79, 80, 130, 153, 154, 177, 191, 214, D., 179, 180, 190, 192, 193, 197, 210) en beschouwt hem als de garnizoenscommandant van het eiland, wat te vreemder is omdat hier en daar de werkelijke commandant der militie in één adem met den commissaris genoemd wordt. Wij zullen in dezen laatste wel een niet-militair ambtenaar der Compagnie te zien hebben, een controleur of betaalmeester; de titel zal wel uit Brazilië overgenomen zijn.

Thimothius Thornhill (Ned. II, 52, 53) komt niet voor in de Engelsche biographische woordenboeken en er is dus niet na te gaan wat voor man hij was; H. geeft hem den titel van *Ridder*, vermoedelijk in vertaling. De Nederlander Sir Peter Courteen werd in onze litteratuur ook wel Ridder Courten genoemd [2]).

K r ij g s w e z e n. Het is niet altijd gemakkelijk inzicht te verkrijgen in de ligging der oude Curaçaosche fortificaties. Zoo lezen wij b.v. bij Brusse over fort *Schrikkenburg* en de *Bloedbatterij*, als reeds bestaan hebbend in 1673, bij den aanslag van De Baas [3]). De kaart van 1748 (Ned. I, 174) en het rapport van den directeur van 1774 (Ned. I, D, 174) helpen ons op weg bij het

---

[1]) Van der Aa, Ned. Biogr. Woordenboek.
[2]) IJzerman, Corn. Buysero te Bantam, zie vroeger.
[3]) Curaçao en zijn bewoners, zie vroeger.

zoeken naar deze versterkingen; wij vinden daar echter niet de batterij de *Krommelijn*, door Van Paddenburgh in 1819 genoemd [1]) als vroeger ten Oosten van fort Amsterdam gelegen, toch ook zeer waarschijnlijk een achttiende eeuwsche versterking.

De kaart laat ons zien dat in het midden der achttiende eeuw het *Waterfort* een batterij was, aansluitende bij fort *Amsterdam*; volgens het rapport werd het Waterfort ook *Graaf van Buuren* genoemd, terwijl er ook gesproken werd van het oude Waterfort, achter fort Amsterdam. Op de kaart komt voor een bastion *Oranje*, welke versterking in het rapport genoemd wordt als gelegen aan de N.W.-zijde van den ringmuur der stad.

Fort *Collenburgh* was volgens het rapport de versterking aan de Fuikbaai.

De *Halve Maan*, welke volgens het rapport mede den ingang der Annabaai bestreek en tevens als gevangenis gebruikt werd, vinden wij op de kaart nog niet.

De *ketting*, tot afsluiting der Annabaai (Ned. I, 107, 108, D., 175) was al een heel oud afweermiddel [2]).

Een batterij werd door de onzen blijkbaar ook wel *platteform* genoemd (Ned. I, 108), niet kat, maar er was in de achttiende eeuw op Curaçao wel een tot de verdedigingswerken aan den havenmond behoorend bastion dat *De Katte* heette (Ned. I, 174, D. 177, 180) [3]).

Courtine was inderdaad een gebruikelijke naam (Ned. I, 174, kaart) voor den ringmuur tusschen twee bastions [4]).

Steene stucken (Ned. I, D. 97) werd in de zeventiende eeuw wel geschreven in plaats van *steenstukken*, maar dat wil niet zeggen, dat men deze soort kanonnen in modern Nederlandsch steenen stukken mag noemen (Ned. I, 23); de stukken waren natuurlijk niet van steen.

Vergelijkt men de *gages* welke de Compagnie in 1645 aan haar militairen betaalde (Ned. D. 59) met die van honderd dertig jaar later [5]), dan blijkt dat er intusschen van geen verbetering sprake geweest was. En uit die kleine gages moesten de militairen dan nog allerlei eerste behoeften voldoen; de Compagnie hield er aanvankelijk op Curaçao een winkelnering op na, speciaal voor

---

[1]) Beschrijving van het eiland Curaçao en onderhoorigheden, Haarlem 1819.

[2]) W. I. Gids, XVIII, 172.

[3]) W. I. Gids, XVII, 204.

[4]) W. I. Gids, XVII, 205.

[5]) W. I. Gids, XV, 52.

de soldaten, die b.v. hun schoenen moesten koopen (Ned. I, D. 66).

Verschillende oude militaire benamingen worden door H. niet verklaard. *Bosschieters* (Ned. I, 215, D. 59) waren aanvankelijk, d.w.z. in de dagen toen een grooter of kleiner deel der infanterie met pieken bewapend was, zij die een schietgeweer (haakbus) droegen, niet kanonniers. Dat men in den aanvang der achttiende eeuw (vijftig jaar later echter komt de naam ook nog voor) onder *adelborst* (Ned. I, 214, 215) verstond een gewoon soldaat-vrijwilliger, lijkt minder juist; alle soldaten waren vrijwilligers. Adelborsten — jongelieden van goeden huize — maakten op het einde der zestiende eeuw de avontuurlijke tochten mede der Nederlandsche vloten naar andere werelddeelen; vaak waren zij door hun ouders weggezonden, in de hoop dat zij òf verbeterd, òf in het geheel niet terug zouden komen [1]). Later namen zij in West Indië een plaats in onder de militairen van het garnizoen welke allicht niet veel van die der gewone soldaten zal hebben afgeweken; misschien kan men de adelborsten der achttiende eeuw vergelijken met de „aanbevolen militairen" der negentiende, in de dagen van het Kol. Werfdepot te Harderwijk.

H. gebruikt de uitdrukking *het geweer* wanneer hij bedoelt te spreken van de draagbare vuurwapenen (Ned. II, 48), wat niet geheel juist is. Het geweer (vol geweer) was in de zeventiende en de achttiende eeuw in het algemeen de bewapening van den man (zijdgeweer, onder- en bovengeweer); tegenwoordig spreken wij van de geweren en bedoelen dan de handvuurwapenen.

Aangaande de sterkte van het Curaçaosche *garnizoen* op verschillende tijdstippen is niet al te veel bekend; wij weten echter dat er omstreeks 1670 gewoonlijk 150 tot 180 man lagen [2]).

Wanneer H. vertelt dat in 1795 het Curaçaosche garnizoen vrijwillig te hulp kwam bij het dempen van het slavenoproer (Jaarv. III, 127) en dat de garnizoenscommandant later, als teeken van waardeering zijner diensten, een kostbaren eeredegen ten geschenke ontving (a.v. 146), levert hij geen commentaar, terwijl het ons toch van zelf sprekend voorkomt dat bij onlusten de troepen optreden. Destijds echter was het de gewapende burgerij die aangewezen was om de orde te handhaven of te herstellen; het garnizoen diende voor de verdediging tegen den

[1]) Tijdschr. Aardrijksk. Gen., 2de serie, 12de dl., 408.

[2]) Mr S. van Brakel, Eene memorie over den handel der West-Indische Compagnie omstreeks 1670. (Bijdr. en Mededeelingen Hist. Genootschap 1914).

buitenlandschen vijand. In dit bijzondere geval was er ook nog een gevaar aan verbonden, dat de troepen over het eiland verspreid zouden worden, in verband met den buitenlandschen politieken toestand.

Het Geschied-, Land-, Taal- en Volkenk. Genootschap der Ned. Antillen heeft indertijd een reglement gepubliceerd over de Curaçaosche *gewapende burgerij* van 1739 (Jaarv. I, Bijl. F.); er is er ook een bewaard gebleven voor die van Sint Eustatius, van 1776 [1]).

Plaatsnamen Benedenwindsche eilanden. Pater Euwens verkeerde indertijd in twijfel aangaande de beteekenis van het woord *Brandaris* [2]). Behalve op Bonaire echter was er ook op Curaçao een brandaris, bij de Oostpunt, dicht bij een andere hoogte en met een batterij versterkt, de *Uijtkeijk* genaamd (Ned. I, D. 177, 178); een tweeden brandaris kende men bij de Caracasbaai (Ned. I, D. 178).

Brandaris is een in Nederland gevormd misschien reeds vóór de zestiende eeuw bestaan hebbend woord, dat vuurbaak beteekende; de Brandaris van Terschelling zou in 1594 gesticht zijn [3]).

Dat *de Punt* (de Z.O.-hoek der Annabaai op Curaçao) reeds in 1635 zoo genoemd werd [4]) had H. wel even mogen vermelden (Ned. I, 121, 122, 167).

Van Leeuwen en *de Admiraal* (Ned. I, D. 178) voor een bocht en een uitstekende punt aan de Z.O.-kust van Curaçao, zijn geen namen welke men thans nog veel zal hooren gebruiken.

Bij Van Grol vinden wij nog den naam *Adicora* voor Klein Curaçao, alsmede eenige andere oude Curaçaosche plaatsnamen [5]).

Cassarts Gat (Ned. I, 127) lag even boven, d.w.z. even ten O., van de Sint Kruisbaai (Ned. I, D. 178).

Cornetsbaai (Ned. I, 120), *Varsebaai* (dito), *Crabbenbaai* (Ned. I, D. 132) en *de Kloof* (Ned. I, D. 132), komen in de moderne Curaçaosche schoolboeken voor het aardrijkskunde-onderwijs niet meer voor [6]).

---

[1]) W. I. Gids, XV, 41, 42.
[2]) Bonairenummer Neerlandia, zie vroeger.
[3]) Woordenboek der Nederlandsche taal.
[4]) W. I. Gids, XVIII, 47.
[5]) W. I. Gids, XVII, 210.
[6]) Fr. M. Realino, Schoolatlasje, Curaçao 1940.

P l a a t s n a m e n B o v e n w i n d s c h e E i l a n d e n. H. schrijft stelselmatig *St. Martin* en dat was in zijn tijd de gewoonte; thans gebruiken wij, sprekende over ons deel van het eiland, den Nederlandschen vorm *Sint Maarten* en dat deze ook in de zeventiende eeuw niet onbekend was, blijkt uit een door den auteur zelf gepubliceerd document uit dien tijd (Ned. II, D. 16). Ook in de achttiende eeuw schreef men wel Sint Maarten [1]).

Dat *Tumble Down Dick* de volksetymologische verengelsching is van *Dommelingdijk* (Ned. II, 45, 46, 52, 53, kaart van Sint Eustatius t.o. 58), ligt wel zeer voor de hand. Hoe men echter aan laatstgenoemden Nederlandschen (Zeeuwschen?) naam gekomen is, is niet duidelijk [2]). Fort Sommelsdijk?

Bottom op Saba wordt door H. niet genoemd; volgens Van Grol heette het plaatsje oorspronkelijk De Botte [3]).

A a r d r ij k s k u n d e. Onze onderscheiding van beneden- en bovenwindsche eilanden is overgenomen van de Spanjaarden, die ook thans nog de uitdrukkingen kennen Islas de sota vento en Islas de barlo vento; in verband met den N.O.-passaat ligt de kuststrook tusschen de Golf van Paria en het schiereiland Paraguaná benedenwinds en liggen de eilanden tusschen Trinidad en Porto Rico bovenwinds. Een moeilijkheid is hierin gelegen, dat de Engelschen de bovenwindsche eilanden verdeelen in *Windward* en *Leeward Islands*, met Dominica op de grens; dat deze indeeling echter iets met de belangrijkheid van Antigua te maken zou hebben (Jaarv. II, Hist. schets), valt niet wel in te zien. Zeilde men, bij Dominica langs, de Caraibische Zee binnen, precies voor den wind af, dan zou er natuurlijk geen loef en geen lij zijn; van Europa komende echter zeilde men eenigszins bij den wind en dan was de bakboordszijde van het schip de loef-, de stuurboordszijde de lijzijde.

Men sprak in de zeventiende eeuw van het *eiland* Cayenne (Ned. I, 102) en ter plaatse is deze naam nog in gebruik, voor een deel van Fransch Guyana. Zoo kende men ook het eiland Suriname, het eiland Canada enz. Een kustgebied begrensd door twee rivieren en dus aan drie zijden van water omringd, met een onbekend binnenland, noemde men oudtijds een eiland.

H. spreekt af en toe van een *Spaansch* bezit in *Afrika* (Ned. I, 72, 73); de westkust van Afrika was echter Portugeesch — Rio

[1]) Europische Mercurius 1737, bl. 140.
[2]) W. I. Gids, XVII, 105.
[3]) W. I. Gids, XVII, 210.

de Ouro uitgezonderd — en na 1640 oefende de Spaansche Koning natuurlijk over de Portugeesche koloniën geen gezag meer uit. De Portug. eilandjes Fernam do Poo en Anno Bom, in de golf van Guiné, kwamen eerst laat in de achttiende eeuw aan Spanje.

San Domingo, zooals H. schrijft (Ned. I, 24 en later) is een Engelsche vorm; in het Spaansch mag Santo, vóór Domingo en vóór Tomás, niet tot San worden afgekort. Het eiland heette bij de Spanjaarden Española, de door Columbus gestichte stad aan de Ozama Santo Domingo. Toen de Franschen zich op een deel van het eiland genesteld hadden, noemden zij hun gebied aldaar Saint Domingue; bij den vrede van Basel (1795) werd hun het geheele Spaansche deel van het eiland, dus ook de hoofdstad, afgestaan. De grootste der twee republieken waarin het eiland thans verdeeld is, heet La Republica Dominicana, de hoofdstad nog altijd Santo Domingo, ofwel Ciudád Trujillo.

H. schrijft twee maal over *La Vela de Coro* (Ned. I, 73, 76), een weinig beteekenend kustplaatsje in Venezuela, maar waar Curaçao veel relaties mede onderhoudt, terwijl uit den tekst duidelijk blijkt dat Porto Velo (*Porto Bello*), de eertijds zeer belangrijke haven op de landengte van Panamá, bedoeld wordt.

Esopus Indianen (Ned. I, 43) waren inboorlingen van Noord Amerika, met wie Stuyvesant oorlog voerde; de Esopus was eigenlijk een bijrivier van de Hudson, maar een geheele streek, in den tegenwoordigen staat New York, werd zoo genoemd, de onzen hadden er versterkingen en Kiliaen van Rensselaer stichtte er zijn patroonskolonie.

H. gebruikt nogal eens den naam *Sint Kitts* (Ned. II, 8 en elders), zelfs wanneer hij speciaal op het eertijds Fransche deel van het eiland *Sint Christoffel* het oog heeft; de Franschen noemden dat deel natuurlijk *Saint Christophe*.

Dat het vasteland van Venezuela „de Custe van Caraques" zou hebben geheeten, naar het dorp van dien naam (Ned. I, 23), is niet juist. Caracas was de naam van een Indianenstam, wonende in de vallei waarin de tegenwoordige hoofdstad der republiek Venezuela gelegen is. De Tierras de Caracas waren rijk en dichtbevolkt; hier werd in 1560 een stad gesticht, San Francisco, eenige jaren later een nieuwe, Santiago de Leon de Carácas [1]). Behalve aan de vallei, de stad en het zeedorp, hebben de Caracas-

[1]) Rafael Maria Baralt, Resumen de la Historia de Venezuela, Parijs 1841; Fr. Depons, Viaje a la parte oriental de Tierra Firma, Caracas, 1930.

indianen ook aan een stuk der kust hun naam gegeven, dan wel Caracas was de naam der vallei en de bewoners werden er naar genoemd [1]).

St. Jan de Lou (Ned. I, D. 12, 13) was natuurlijk San Juan de Ulloa, de voorhaven van Vera Cruz, in Nueva España (Mexico). *St. Thomé de la Guiana* (Ned. I., D. 12) was de stad aan de Orinoco, door de onzen onder Aert Adriaensz van Groenewegen (zie Namen van Personen) uit de sterke vestiging aan de Amacura aangevallen, als représaille tegen de verwoesting van Tobago in 1637 [2]). Santo Tomás was reeds in 1586 gesticht.

Antigo (Ned. I, D. 80; Ned. II, 30) was natuurlijk Antigua, *Meeuwis* (Ned. II, D. 37) en *Nieves* (Ned. II, 21) het eiland dat bij de Engelschen Nevis heet, *Mouserrat* (Ned. II, 23) en *Monserrat* (Ned. II, 24) was Montserrat. *Fortola* (Ned. I, D. 79) moet zijn Tortola.

De *Zuytkaey* (Ned. I, D. 76), „omtrent Cuba", zal wel dezelfde plaats zijn welke in het verhaal van Reinings avonturen genoemd wordt [3]). *Wattiname* (Jaarv. III, 62) zal Guantánamo zijn geweest, in het uiterste Oosten van Cuba, *Guaïra* (Jaarv. III, 77), het schiereiland Goajira, ten westen van de Golf van Venezuela.

Traison (Ned. I, D. 12) was de Bahia do Traicão in Brazilië, door De Laet genoemd; het was inderdaad het eiland *Sint Vincent* (Windward Islands), waar de vloot van Van Walbeeck ververschte (Ned. I, 23), maar er is ook een Cabo S. Vicente op de kust van Brazilië, voor hetzelfde doel door Ioris van Spilbergh bezocht in 1615, op weg naar de Molukken [5]).

Te *Cul de Sac* (San Domingo), schrijft H. in zijn artikel over Reining (Jaarv. III, 85); de Cul de Sac is een uitgestrekte en vruchtbare vlakte in het tegenwoordige Haiti, in de nabijheid van de hoofdstad Port au Prince.

Dat de Engelschen Sint Eustatius korten tijd *New Dunkerke* noemden (Ned. II, 40, 41, 42) hield wellicht verband met den verkoop van de stad Duinkerken aan Lodewijk XIV in 1662.

Chiara (Ned. II., D. 10) is Ceará, door de onzen in 1637 genomen en in 1643 weder prijsgegeven; thans kennen wij nog

[1]) Baralt, Resumen, zie vroeger; Depons, Viaje, zie vroeger.
[2]) W. I. Gids, XXI, 232.
[3]) W. I. Gids, XVII, 91, XX, 50.
[4]) Iaerl. Verh., 56.
[5]) Oost ende West-Indische Spieghel, 22, Zutphen MDCXXI.

den staat Ceará in Brazilië, de zeehaven is later Fortaleza genoemd.

Bij gemis van het rapport heeft H. niet veel kunnen zeggen van het onderzoek dat direct in 1634 heeft plaats gehad naar de natuurlijke gesteldheid van Curaçao en Klein Curaçao [1]; de kaart welke hij van De Laet heeft overgenomen (Ned. I, t.o. 30) kan die zijn welke Van Walbeeck aan de XIX deed toekomen. Dat deze kaart betrouwbaar was, blijkt uit hetgeen De Laet zegt aangaande de afmetingen van het *Schottegat*, dat destijds nog het meer van Sta Anna genoemd werd.

H. heeft ons niet verteld welke zoutpan z.i. op 2 Augustus 1634 op Curaçao bezichtigd werd (Ned. I., 27); de naam was volgens De Laet *Santa Barbara*, de ligging een uur gaans „van de Oostkust van 't binnenwater", H. echter maakt er van: de oostelijke kant van het meer. De auteur van het Iaerlyck Verhael kan wel bedoeld hebben: beoosten het Spaansche Water [2]).

(*Wordt vervolgd*).

[1]) W. I. Gids, XX, 195, 196, 198, 199.
[2]) W. I. Gids, XX, 209; Iaerl. Verh. 434.

MARTINIQUE

DE GEBOORTEPLAATS VAN EEN KEIZERIN

DOOR

C. K. KESLER

Martinique, eenmaal de tweede, thans in belangrijkheid de voornaamste der Fransche bezittingen in de West, trekt in den laatsten tijd weer evenzeer de aandacht, als het dat vele malen in de afgeloopen drie eeuwen gedaan heeft. Inderdaad, de geschiedenis van dit typisch Fransche eiland is, evenals die van het iets meer Noordelijk gelegen Guadeloupe, een zeer bewogene geweest en fel is er om het bezit ervan gestreden, in het bijzonder in de 18e eeuw tusschen Franschen en Engelschen.

Hoewel het gedurende bijna anderhalve eeuw na de ontdekking van Amerika een onderdeel uitmaakte van het Spaansche overzeesche gebied, is er van den invloed der eerste bezitters zoo goed als niets overgebleven, zelfs niet in den naam. Zeer waarschijnlijk is het, dat het eiland door Columbus tijdens zijn vierde en laatste reis naar Amerika ontdekt werd. Op 11 Mei 1502 van Cadiz uitgezeild, zou hij ruim een maand later, nl. op 15 Juni van dat jaar, het eiland bereikt hebben, dat door de daar wonende Caraïben Mantinino genoemd werd, welke naam later verfranscht werd tot Martinique. [1])

[1]) Sir Algernon Aspinall, *A Wayfarer in the West-Indies.* — Methuen & Cy. Ltd.

Deze naamsafleiding lijkt aannemelijker dan een andere. (Zie o.a. Larousse), die den naam Martinique in verband brengt met den H. Martinus, wat trouwens ook — en vermoedelijk eveneens ten onrechte — met den naam van het Hollandsch-Fransche eiland St. Maarten gedaan is. Dat ons eiland St. Maarten iets met den gedenkdag van den heiligen bisschop van Tours zou te maken hebben, is zelfs nog iets aannemelijker dan dat dit met Martinique het geval zou zijn. Omstreeks 11 November 1493 toch, tijdens zijn 2e reis, bevond Columbus zich niet ver van het eerstgenoemde eiland, terwijl er geen reden schijnt te zijn, waarom hij in Juni, 9 jaren later, nog eens een eiland genoemd zou hebben naar den heilige, wiens feest eerst in November valt.

Van veel gewicht achtten de Spanjaarden aanvankelijk de Kleine Antillen niet; hun aandacht concentreerde zich hoofdzakelijk eerst op de groote eilanden in de Caraïbische Zee en weldra ook op het vasteland in Midden- en Zuid-Amerika. Dààr bouwden zij hun kerken en forten, die nog thans onze bewondering opwekken, richtten hun haven-installaties in en grondvestten hun mijn-, veeteelt- en landbouwbedrijven. De meeste der kleine eilanden bleven onontgonnen en waren voor een deel een welkom terrein voor slavenhalers, smokkelaars en dergelijke lieden, die het met de wetten van het Moederland niet al te nauw namen.

Anders werd dit, toen vreemde indringers, Franschen, Engelschen, Hollanders, ook later Zweden, Denen en zelfs Koerlanders, zich in het Spaansche overzeesche gebied begonnen te vertoonen. Dat ving reeds aan in het laatst der 16e eeuw, toen de Spaansche overmacht, ten gevolge der oorlogen in Europa aan het achteruitgaan was en leidde ertoe, dat de Kleine Antillen, meestal zonder veel tegenstand, voor Spanje verloren gingen, terwijl het zich erbij moest nederleggen, dat een gedeelte van St. Domingo in de 17e eeuw in handen der Franschen en geheel Jamaica in die der Engelschen viel. En het had verder ten gevolge, dat, toen deze indringers zich van de kleinere eilanden hadden meester gemaakt, deze laatste en de omringende wateren het tooneel werden, waar voor een belangrijk gedeelte de, in Europa tusschen de verschillende mogendheden woedende, oorlogen uitgestreden werden, waarbij de eilanden herhaaldelijk van de eene in de andere hand overgingen.

Martinique was gedurende die periode van strijd afwisselend Fransch en Engelsch en kwam eerst in November 1815 definitief aan Frankrijk, waartoe het tot heden is blijven behooren. En, evenals dat met onze gebiedsdeelen Suriname en Curaçao het geval geweest is, de Britsche occupatie is telkens slechts tijdelijk geweest en heeft daardoor weinig, of geen sporen achter gelaten.

Het eerst vestigden Franschen zich op Martinique, korten tijd in 1635, nl. een expeditie onder leiding van Charles Lyénard, Sieur de l'Olive en Jean Duplessis, Sieur d'Ossonville. Deze kolonisten hielden het er echter slechts enkele maanden uit; zij namen weldra de wijk voor de slangen en muskieten en vooral voor de aanvallen der krijgshaftige Caraïben. Beter slaagde een volgende onderneming in hetzelfde jaar onder leiding van den Sieur d'Esnambuc, die tusschen de jaren 1627 en '36 erin slaagde, behalve op Martinique, ook koloniën te stichten op Guadeloupe

en op St. Christophe [1]). Na D'Esnambuc kwam het eiland in bezit van Duparquet, wiens erfgenamen het in 1664 aan den Staat overdeden, die het met enkele andere eilanden onder beheer stelde van de, door Colbert gestichte, Compagnie des Indes Occidentales. In 1674 kwamen Martinique en Guadeloupe definitief aan den Staat. Er waren toen, behalve een gering aantal slaven, twee klassen van inwoners, de z.g. „habitants", afstammelingen der eerste kolonisten, en de „engagés", de later aangekomenen, die een contract voor 3 jaar moesten aangaan en eerst daarna concessies konden verkrijgen. Hoezeer Martinique en andere eilanden in dien tijd sedert de eerste in-bezit-neming in belang waren toegenomen, blijkt wel uit de bedragen, die bij de overdracht ervan ervoor betaald werden. In 1664 ontvingen de erfgenamen van Duparquet voor Martinique 60.000 livres en in 1675 betaalde de Staat aan de Compagnie des Indes Occidentales er 240.000 livres voor. Voor Guadeloupe bedroegen de overname-sommen respectievelijk 73.000 en 125.000 livres.

Vooral na den Vrede van Utrecht werden de Fransche Antillen en daaronder Martinique voor Frankrijk van groot belang. Een tijdperk van betrekkelijk rustige ontwikkeling, zooals voor de voornaamste kolonie St. Domingue, was echter de 18e eeuw voor de Fransche Kleine Antillen niet. Frankrijk en Engeland stonden in die periode der geschiedenis vrijwel geregeld tegenover elkander en herhaaldelijk kwam het, wegens de tegenstrijdigheid der belangen van de beide mogendheden tot oorlogen, welke voor een belangrijk deel ook in de West werden uitge-

---

[1]) Pierre Belain, Sieur d'Esnambuc werd in 1585 te Abbéville in het Dept. der Seine inférieure geboren. Door Richelieu werden zijn verdiensten voor de Fransche kolonisatie ten volle erkend. De Kardinaal verklaarde, toen hij het bericht van het overlijden van D'Esnambuc kreeg, dat „de Koning en de Staat een van hun beste dienaren verloren hadden". Door andere tijdgenooten werden echter zijn werkzaamheden niet op deze waarde geschat, maar op gezag van Dutertre toegeschreven aan een zijner familieleden, Dyel de Vendroque. Onderzoekingen van een lid der Société Géographique hebben echter aangetoond, dat deze meening onjuist is en hebben aan D'Esnambuc de eer hergeven, die hem als een der eerste Fransche kolonie-stichters in de West toekomt.

Jean-Baptiste Dutertre (geb. te Calais in 1610 en overl. te Parijs in 1687) trad in 1635 in de Orde der Dominicanen en werd in 1640 als missionaris naar de Antillen gezonden. Hij schreef o.a. *Histoire générale des îles de St. Christophe, de la Guadeloupe, de la Martinique et autres.* (Paris 1659). In 1667 verscheen van dit werk een uitgebreider uitgave onder den titel *Histoire générale des Antilles habités par les Français.*

streden. Drie groote Europeesche oorlogen vooral maakten, dat, ook in het Zuiden en Oosten van Noord-Amerika, Franschen en Engelschen, beide geholpen door elkander vijandige Indianenstammen, een bloedigen krijg voerden, terwijl de eilanden in de Caraibische Zee hiervan vooral nadeel ondervonden, doordat koopvaardijschepen aan beide zijden den vijand in handen vielen. Die oorlogen waren achtereenvolgens de Spaansche Successie-oorlog (1702–1713), de Oostenrijksche Successie-oorlog (1740–1748) en de Zevenjarige oorlog (1756–1763). De laatste vestigde voor geruimen tijd de overmacht van Engeland in Amerika. Frankrijk verloor toen Canada met uitzondering van enkele gebieden, en de streek van de Mississippi, maar het behield zijn eilanden in de Caraibische Zee, waaronder Martinique, dat bij den Vrede van Parijs in 1763 door de Engelschen werd terug gegeven. Gedurende den oorlog had het eiland echter belangrijke schade geleden doordat veel handelsschepen den Engelschen in handen waren gevallen.

Middellijk gaf dit eenigen tijd daarna aanleiding tot de opheffing der Jezuieten-orde in Frankrijk. Op Martinique nl. had Pater Lavalette, Procurator-Generaal der Orde, een belangrijk handelshuis gesticht, dat tot grooten bloei was gekomen. Verscheidene zijner schepen werden echter in 1760 buitgemaakt, waardoor de zaak geheel geruïneerd werd en zijn betalingen moest staken met een tekort van eenige millioenen livres. Kooplieden te Marseille, die daardoor groote schade leden, spraken nu de Orde om betaling aan en deden haar een proces aan, toen deze op grond van de regelen geweigerd en Lavalette buiten de Orde gesloten werd. Door de rechtbank te Marseille tot betaling veroordeeld, ging de Orde in hooger beroep bij het Parlement van Parijs, dat het vonnis van Marseille bevestigde en tevens een onderzoek van de regelen der Orde gelastte. De leden van het Parlement, die voor het grootste gedeelte onder den invloed van Montesquieu, Voltaire en de mannen van de Encyclopaedie stonden, waren eenstemmig van oordeel, dat de statuten der Orde gevaarlijk voor den Staat waren, wat ten slotte ten gevolge had, dat zij, evenals dat in 1759 door Pombal in Portugal geschied was, in 1764 ook in Frankrijk verboden werd.

* * *

De Zevenjarige oorlog had het gebied van Frankrijk in Amerika in sterke mate ten bate van Engeland besnoeid; het

was dus niet te verwonderen, dat, toen de opstand der koloniën en de daarop volgende Amerikaansche Vrijheids-oorlog uitzicht op herstel der geleden schade scheen te zullen bieden, Frankrijk de gelegenheid daartoe gaarne aangreep. Weer stonden Engeland en Frankrijk tegenover elkander; weer werd een belangrijk gedeelte van den strijd in de West-Indische wateren uitgevochten. Rodney, in onze geschiedenis zoo berucht wegens de plundering en verwoesting van St. Eustatius tijdens onzen Vierden Engelschen oorlog, nam een belangrijk aandeel aan de krijgsbedrijven en aan hem is het voor een groot gedeelte te danken, dat Jamaica, de voornaamste Britsche kolonie in de Caraibische Zee, niet voor het Moederland verloren ging. Van Britsche zijde gezien, is het dus volkomen verklaarbaar, dat èn te Londen in de St. Paul's Cathedral èn te Spanish Town op Jamaica voor den redder van de Britsche koloniale macht in de West een gedenkteeken werd opgericht.

Het behoud van Jamaica voor het Britsche Rijk was te danken aan de overwinning, die Rodney op de Fransche vloot van den Graaf De Grasse behaalde op 12 April 1782 in den zeeslag, die in de Britsche geschiedenis bekend is als „The Battle of the Saints" [1]) en dien de Franschen gewoonlijk aanduiden als den slag bij Dominica. De toestand begon er voor de Engelschen in de West destijds alles behalve rooskleurig uit te zien. Het eene eiland voor en het andere na viel in handen der Franschen, sedert de Fransche regeering na lange aarzeling ertoe was overgegaan op 6 Februari 1778 te Versailles het tractaat met de opstandige Amerikaansche koloniën te sluiten, waardoor zij met Engeland in oorlog geraakte, waarbij nog kwam, dat in het volgende jaar ook Spanje aan den strijd tegen het Britsche Rijk ging deelnemen.

Op verschillende plaatsen werd, behalve elders, ook in de West hardnekkig gestreden en het scheen, alsof het den Franschen zou gelukken, de gevolgen van de nederlagen in den Zevenjarigen Oorlog geleden, te herstellen. Dat geschiedde echter niet; wel verloor het Britsche Rijk zijn koloniën op het vaste land, maar de overwinning van Rodney redde het overwicht der Engelschen in de West. Gedurende korten tijd was de Commandant van de Britsche zeemacht in de West voor besprekingen naar Engeland

---

[1]) The Saints is een groep van zeven eilandjes ten Z. van Guadeloupe, nl. Terre d'en haut, Islet à Cabrits, Grand Islet, I. de la Coche, I. des Augustins, Redonda en Terre d'en bas. Op verschillende dezer eilandjes zijn nog overblijfselen van oude forten, die aantoonen, dat zij in vroegere eeuwen van strategisch gewicht geacht werden.

geweest; hij keerde op 19 Februari weder naar Amerika terug. De Britsche vloot lag toen bij St. Lucia in de baai van Gros Islet en Rodney vestigde tijdelijk zijn hoofdkwartier op een klein rotseiland, het Pigeon Island, vanwaar hij nauwlettend uitzag naar het opdagen der Fransche schepen aan den horizon. Door snelvarende fregatten werd hij geregeld van hun bewegingen op de hoogte gehouden. Op 8 April werd hem gerapporteerd, dat de Grasse aanstalten maakte, om in zee te steken, vermoedelijk, om zich met de Spaansche vloot te vereenigen voor een aanval op Jamaica. De Fransche vloot had geruimen tijd in de baai van Fort Royal [1]) voor Martinique geankerd gelegen en voor de Engelschen was het van het grootste belang, te zorgen, dat de voorgenomen vereeniging met de Spaansche vloot belet werd. Tegen de gezamenlijke strijdkrachten der tegenstanders toch, zouden zij waarschijnlijk niet opgewassen zijn. De opzet van Rodney gelukte volkomen; na eenige gevechten van minder belang op voorafgaande dagen liet De Grasse zich verleiden, op 12 April met zijn geheele vloot zijn veilige schuilplaats te verlaten en onmiddellijk maakten de Engelschen gebruik van de gelegenheid, om tot den aanval over te gaan. Daartoe kwam het bij het aanbreken van den dag op den 12en April. Na een gevecht van verscheidene uren gelukte het Rodney met zijn vlaggeschip „The Formidable", gevolgd door zes andere schepen, dwars door de vijandelijke linie heen te zeilen, waardoor deze in tweeën verdeeld en geheel in verwarring gebracht werd. Deze beweging besliste den strijd en De Grasse werd volkomen verslagen. Tegen zonsondergang moest de Fransche admiraal de vlag strijken en zich overgeven; aan boord van zijn vlaggeschip, „La Ville de Paris", een prachtige driedekker met 110 stukken geschut, een geschenk van de Fransche hoofdstad aan Lodewijk XV, waren, behalve De Grasse zelf, slechts twee man niet gewond. Na de overwinning begaf Rodney zich met de buitgemaakte schepen naar Jamaica, waar hij met groot enthousiasme als redder van de Britsche koloniën in de West ontvangen

[1]) Fort Royal is de oude naam van het tegenwoordige Fort de France, de hoofdstad van Martinique. Het werd in 1680 gesticht op een vlakte aan de baai tusschen de Monsieur- en Madame-rivieren. Aan den ingang van de baai ligt het Fort Louis, dat de haven beschermt, waarin de vloot van De Grasse gemeerd lag. Op een heuvel achter de stad bevindt zich het Fort Desaix, vroeger Fort Bourbon genaamd. Om beide forten is in het laatste gedeelte der 18e eeuw herhaaldelijk fel gestreden.

werd. In September 1782 keerde hij naar Engeland terug, waarheen hij te voren reeds de buitgemaakte „Ville de Paris" benevens vijf andere prijzen had gezonden. In een orkaan gingen echter op de reis naar Engeland het Fransche admiraalschip en een der prijzen „Le Glorieux" met man en muis verloren [1]).

De Vrede van Versailles (20 Januari 1783), waarbij Engeland de onafhankelijkheid der Noord-Amerikaansche koloniën erkende bracht slechts korte rust in Europa en in de West. In 1789 begon de Fransche revolutie, waardoor een tijdperk werd ingeluid, waarin gedurende bijna een kwart-eeuw Frankrijk en Engeland weder als felle tegenstanders tegenover elkander stonden. De West-Indische gebieden kregen in ruime mate hun deel van de onrust, die gedurende de achtereenvolgende coalitie-oorlogen van het revolutie- en het Napoleontische tijdvak in Europa heerschte. Ook Martinique bleef daarvan allerminst verschoond.

* * *

De beginselen der Fransche revolutie verspreidden zich met groote snelheid over de West-Indische eilanden en met ijver werd op de meeste het voorbeeld gevolgd, dat het moederland gedurende een reeks van jaren, vóór orde en rust er weer hersteld werden, aan de koloniën gaf. Negers en Indianen werden er opgehitst tegen de blanke kolonisten en, als in den regel zeer bruikbare werktuigen, aangewend door de Fransche republikeinsche agenten om in de West alles uit te roeien, dat nog aan den ouden toestand herinnerde. St. Domingue ging in dien tijd voor het moederland verloren; kleinere eilanden werden herhaaldelijk het tooneel van de grootste gruwelen, als gevolg van de werkzaamheid der agenten. Onder hen heeft Victor Hugues [2]) wel

[1]) Het mag bekend verondersteld worden, dat Rodney, in weerwil van zijn groote verdiensten voor de Britsche marine, wegens zijn eigenaardige karaktereigenschappen, in Engeland vele vijanden had. Er zijn dan ook autoriteiten, die van meening zijn, dat de eer van de beroemde manoeuvre, waardoor de Fransche linie doorbroken en de vloot in verwarring gebracht werd, niet aan den Opperbevelhebber, maar aan een zijner kapiteins, Charles Douglas, die haar voorstelde, toekomt.

[2]) Victor Hugues werd 1770 te Marseille geboren en overleed in 1826 in het Departement der Gironde.

Kort na het uitbreken der revolutie begaf hij zich naar de West, waar hij zich op St. Domingue vooral bezig hield met militaire voorbereidingen. De reactie, die daar in 1793 tijdelijk merkbaar werd,

de grootste beruchtheid weten te verwerven, niet alleen door zijn maatregelen op Guadeloupe, waar hij zijn hoofdkwartier gevestigd had, maar ook door zijn intrigues en aanslagen, die zich over vrijwel de geheele reeks der Kleine Antillen uitstrekten.

Deze werden door beide partijen van groot gewicht voor hun oorlogvoering geacht; vandaar de heftige strijd, die er gedurende het geheele revolutie-tijdperk en daarna tot 1815 om gevoerd werd. Tot 1799 traden de Engelschen, die met hun voorbereidingen niet voldoende gereed waren, niet krachtig genoeg op, om succes te hebben. De voorgenomen blokkade van de vijandelijke kust kon niet effectief genoeg ten uitvoer gebracht worden, zoodat vele Fransche en andere schepen er doorheen wisten te komen en de Engelschen aanvankelijk groote verliezen leden. In 1799 bezaten de Britten te zamen 349 fregatten en korvetten; zij verloren in het zeven-jarig tijdvak van 1793 tot 1800 in het geheel 3466 koopvaardijschepen, waarvan er echter 700 later door kruisers hernomen werden. In de West hadden zij aanvankelijk herhaaldelijk met ernstige tegenslagen te kampen, maar omstreeks 1800 was de toestand toch zoodanig gewijzigd, dat toen nog alleen de Britsche en de Spaansche vlaggen op de verschillende eilanden wapperden.

In 1794 opereerde in de West een Britsche vloot onder commando van Sir John Jervis met troepen aan boord onder bevel van Sir Charles Green. Zij slaagden erin Martinique, Guadeloupe en andere eilanden aan de Franschen te ontnemen, het eerstgenoemde eiland in weerwil van den dapperen tegenstand van den Vicomte De Rochambeau, die zich hier evenmin als te voren op St. Domingue, kon handhaven. Het eiland bleef toen tot 1800 het hoofdkwartier van de Britsche macht in de West. Guadeloupe bleef slechts korten tijd in Britsch bezit. Nadat het in het

---

noodzaakte hem echter naar Frankrijk terug te keeren, waar hij te Brest tot „accusateur publique" bij het „Tribunal Révolutionair" werd benoemd. Vervolgens werd hij met Lebas als Commissaris naar de Fransche Antillen gezonden, waar hij zich aanvankelijk op Basse Terre (West-helft van Guadeloupe) vestigde en van hier uit met 800 man het eigenlijke Guadeloupe, St. Lucia, St. Martin, St. Eustatius, Deseada en Maria Galante in bezit nam.

Door het Directoire werd hij benoemd tot Gouverneur van Cayenne, doch moest dat aan de Engelschen en Portugeezen overgeven. Door den krijgsraad, waarvoor hij zich wegens dit feit moest verantwoorden, werd hij vrijgesproken. In 1822 werd hij zoo goed als geheel blind en keerde daarom naar Frankrijk terug, waar hij vier jaren later overleed.

begin van het jaar door de Engelschen bezet was, slaagde Victor Hugues erin, Fransche troepen te Gosier te landen. Hoewel er zich bij de Britsche troepen een zeker aantal Fransche royalisten bevonden, konden de verbonden Fransche en Britsche troepen het niet tegen de revolutionairen bolwerken. Zij werden verslagen en werden genoodzaakt, de hoofdplaats Pointe-à-Pitre [1]) te verlaten (2 Juni 1794). De Engelschen bedongen vrijen aftocht voor zich en voor 25 royalistische Fransche officieren. De overige Franschen, die achterbleven, werden op bevel van Hugues gevangen genomen en ter dood veroordeeld. Op het voornaamste plein van Pointe-à-Pitre, waaraan Hugues den naam van Place de la Victoire had gegeven, werd een guillotine opgericht en hier vielen op 6 October 1794 de hoofden van 27 der voornaamste Fransche ingezetenen onder de valbijl. De overigen, eenige honderden, werden over de haven gevoerd naar een plaats, Morne Savon genaamd, waar zij gedwongen werden, met eigen handen een gemeenschappelijk graf te delven, een lange groeve waarachter zij, aan elkander gebonden, tegenover een vuurpeloton werden opgesteld. Ongelukkig bestond dit uit ongeoefende recruten, die slecht schoten. De Commandant van het vuurpeloton gaf bevel tot een salvo, maar slechts enkelen werden onmiddellijk gedood, een groot aantal slechts gewond en eenigen werden in het geheel niet getroffen. Maar het gewicht der gevallenen sleepte de anderen, gewonden en nog levenden, mede in het gemeenschappelijke graf, dat onmiddellijk met aarde werd dicht gegooid. Ellendig kwamen zoo de ongelukkige royalisten bij massa's om het leven. Aldus propageerde Hugues in de West de beginselen der revolutie op Guadeloupe, zijn hoofdkwartier, vanwaar hij ze door een net van intrigues en samenzweringen ook over de andere eilanden trachtte uit te breiden, hier en daar met het door hem gewenschte gevolg. Op St. Lucia woedde daardoor gedurende eenige jaren een meedoogenlooze binnenlandsche strijd, die voortdurend gaande gehouden werd door het z.g. „Armée dans les Bois". Diezelfde strijd hield van 1795 tot het volgende jaar Grenada in onrust. Op St. Vincent, waar Indianen en kleurlingen sedert den Vrede van Aken vrij rustig geleefd hadden, ontstond eveneens een opstand en haast geen eiland bleef van de algemeene onrust verschoond.

Martinique werd in 1794 door de Engelschen genomen na een

---

[1]) Pointe-à-Pitre heeft vermoedelijk zijn naam te danken aan een Hollandschen kolonist, Pieters, die er zich in 1654 met eenige, uit Brazilië uitgeweken familiën vestigde.

verbitterden strijd om het fort Louis, vanwaar De Grasse in 1775 was uitgezeild. Het was voor de Britten van veel gewicht, dit fort, dat den ingang tot de baai van Fort Royal beheerschte, in bezit te krijgen, maar het was tevens een moeilijke en zeer gevaarlijke onderneming, dit te beproeven en de muren der versterking, die steil uit de zee oprezen, te bestormen. Eenige kleine vaartuigen, voorzien van stormladders werden daartoe door Jervis en Green aangewezen. De bestorming zou gedekt worden door twee oorlogschepen van de vloot, de „Zebra" onder commando van Robert Faulknor [1]) en de „Asia" onder bevel van kapitein Brown.

Dit schip, dat een Franschen loods aan boord had, slaagde er niet in, tijdig de haven binnen te loopen, zoodat het Faulknor, die vooruit gezeild was, niet voldoende kon bijstaan. Na eenigen tijd gewacht te hebben, besloot deze, die voortdurend heftig door het fort beschoten werd, alleen den aanval te wagen. Daar hij op de diensten van zijn eigen loods ook niet voldoende kon vertrouwen, greep hij zelf het roer en stuurde de „Zebra" tot vlak onder de wallen van het fort, terwijl de mannen van de booten met de stormladders uit alle macht roeiden, om aan de bestorming te kunnen deelnemen. Vóór zij echter de plaats van het gevecht bereikt hadden, was de bemanning van de „Zebra" er reeds in geslaagd te landen, de wacht te overmeesteren en het fort te noodzaken, zich over te geven. Kapitein Faulknor ontving persoonlijk uit handen van den Franschen Gouverneur

---

[1]) Robert Faulknor (1763–1795) bijgenaamd „The Undaunted", de oudste zoon van Robert Faulknor en Elisabeth Ashe, was een afstammeling uit een geslacht, waarvan reeds van ouds leden eervolle posities in de Britsche marine hadden ingenomen. Zijn overgrootvader, grootvader en vader en verder twee ooms hadden den rang van Kapitein-ter-Zee of Admiraal bekleed, terwijl een neef als Vice-Admiraal bij de marine diende. Robert Faulknor kwam in 1774 in dienst en werd in 1793 belast met het commando over de „Zebra", een schip met 16 stukken geschut. Kort na zijn beroemden aanval op Fort Royal werd hem het commando over een grooter schip, de „Blanche" met 98 man en gewapend met 38 stukken, opgedragen. Op 12 April 1794 nam hij deel aan een aanval op het fort Fleur d'Epée aan de Zuidkust van Guadeloupe. Het fort werd op 6 Juni d.a.v. door Hugues hernomen en op 4 Januari van het volgende jaar had in de nabijheid een gevecht plaats tusschen Faulknor's schip de „Blanche" en een Fransche kruiser de „Pique" met 360 man en 39 stukken geschut. In dit gevecht, waarbij de „Pique" na verwoeden strijd genomen werd, sneuvelde Faulknor door een schot door het hart. Te zijner eer werd in St. Paul's Cathedral een gedenkteeken opgericht.

diens degen en de vlag, die van het fort gewapperd had. Hij werd daarna aan boord van het Admiraalschip ontboden, waar Jervis hem complimenteerde wegens zijn moedig gedrag, nadat de militaire kapel, toen de overwinnaar aan boord kwam, gespeeld had „See the conquering Hero comes".

Vijf dagen na de capitulatie van Fort Royal moest ook het fort Bourbon, dat de stad van de landzijde beschermde, zich overgeven. Het Fransche garnizoen, 900 man sterk, marcheerde met slaande trom en wapperend vaandel tusschen de Britsche troepen door, die langs den weg naar de haven waren opgesteld. Beneden aangekomen, legden zij de wapenen neer en werden ingescheept, om naar Frankrijk te worden terug gevoerd.

Bij den Vrede van Amiens in 1802 werd Martinique weder Fransch, maar toen in het volgende jaar de oorlog opnieuw uitbrak, werd de West wederom een der tooneelen van den strijd. Martinique werd door een Britsch eskader onder commando van Sir Samuel Hood geblokkeerd, maar aanvankelijk had deze blokkade niet het gewenschte succes. Aan de Zuidkust van het eiland nl., op ongeveer 1 K.M. van de Point du Diamant, ligt een steil uit zee oprijzende rots, die de Engelschen „The Diamond Rock" noemen. Herhaaldelijk nu slaagden Fransche en andere schepen erin, door het nauwe vaarwater tusschen de rots en het eiland, in weerwil der blokkade, de haven van Fort Royal te bereiken, of daaruit te ontsnappen. Om dat te beletten werd een Britsch wachtschip, de „Centaur" met 74 stukken geschut zoo dicht mogelijk bij de rots gestationeerd. Van dit schip werden vier kanonnen met groote moeite langs een kabel naar den top van de rots geheschen, die zoo goed als loodrecht uit de zee oprijst. Op dezelfde wijze gingen 120 man van de „Centaur" onder commando van Luitenant James Wilkes Maurice, naar boven, waar zij zich zoo goed mogelijk voor een verblijf van onbepaalden tijd inrichtten door er tenten op te slaan of hun hangmatten in holen en kloven vast te maken. Van tijd tot tijd kregen zij afwisselend verlof, om bij wijze van passagieren naar hun schip terug te keeren, maar het verblijf op de rots viel blijkbaar zoozeer in de smaak der zeelieden, dat van dit verlof niet eens altijd gebruik gemaakt werd.

Intusschen was de aanwezigheid van de „Centaur" en de bezetting van de rots een groot nadeel voor het havenverkeer van Fort Royal, vooral daar nu en dan het schip zich in de baai vertoonde, of even daarbuiten een vijandelijk vaartuig buitmaakte. Bij een dezer ondernemingen sneuvelde een jonge luitenant

Reynolds. Hij werd met militaire eer op de rots bijgezet, waar, naar men zegt, nog thans zijn graf aanwezig is.

Ruim anderhalf jaar hielden de Britten dit punt bezet, tot 2 Juni 1805. Toen was de rots geheel ingesloten door een afdeeling van de vloot van den Admiraal De Villeneuve, bestaande uit vier oorlogschepen en elf kleinere vaartuigen, waardoor alle toevoer van levensmiddelen en water werd afgesneden. Daardoor was Maurice wel genoodzaakt, zich over te geven. Het detachement bedong eervolle voorwaarden en werd door een Fransch schip naar Barbados gevoerd, waar Nelson juist was aangekomen, kort voor den slag bij Trafalgar. Wegens de overgave van de Diamond Rock kwam Maurice voor den krijgsraad, werd van alle plichtsverzuim onvoorwaardelijk vrijgesproken en ontving daarna van Nelson een schriftelijk compliment wegens de wijze, waarop hij gedurende 18 maanden dit belangrijke punt had weten te behouden.

Zooals boven gezegd werd, kwam Martinique in 1815 definitief onder Fransch bewind en bleef daaronder tot heden. Fransch is er dan ook de taal, Fransch, zij het ook gewijzigd door de tropische omstandigheden, zijn er de gewoonten en nog min of meer Fransch uit de 17e eeuw de, thans verdwijnende typische kleederdracht der vrouwen. Op de laatste Koloniale tentoonstelling te Parijs was deze in de afdeeling Martinique te zien. Eenigszins herinnert deze kleederdracht aan die der Surinaamsche „koto-missies", maar zij is eleganter. De rok is ook wel wijd, maar niet zóó overdreven wijd, als in Suriname; de gekleurde fichu is wat snaakvoller dan het Surinaamsche stijf uitstaande schoudermanteltje en de hoofddoek wordt eenigszins anders geknoopt.

* * *

Twee standbeelden in Fort de France houden de herinnering levendig aan persoonlijkheden uit de Fransche geschiedenis van de 19e eeuw. Het eene is dat van Joséphine, de eerste gemalin van Napoleon I; het andere dat van Victor Schoelcher.

Het standbeeld van Joséphine staat, omringd door prachtiger koningspalmen op de Savanne, een park in het centrum van de hoofdstad. Het stelt de Keizerin voor in kroningsgewaad met het

gelaat gewend naar Trois-Islets, de gemeente [1]) aan de overzijde van de baai, waar zij geboren werd [2]).

Daar bracht zij haar eerste jeugd door; daar werd later een eenvoudig museum ingericht met herinneringen aan de gewezen Keizerin van Frankrijk; daar bevindt zich in de kerk het graf harer moeder, die er op 2 Juni 1807 overleed. Daar werd ook, naar de traditie wil, haar door een oude slavin van de plantage eenmaal de toekomst voorspeld en vernam zij, dat zij eens grooter zou worden dan een koningin, maar haar waardigheid zou overleven.

Op het voetstuk van het standbeeld leest men het volgende opschrift:

L'an MDCCCLVIII
Napoléon III régnant
Les Habitants de la Martinique
ont élevé ce monument
à l'Impératrice Joséphine
née dans cette colonie,

terwijl een bronzen relief aan de andere zijde de kroning in herinnering houdt. Daarop ziet men nl. Napoleon afgebeeld, die Joséphine de kroon op het hoofd plaatst.

---

[1]) Martinique wordt bestuurd door een Gouverneur, bijgestaan door een Raad van Bestuur en met medewerking van een gekozen volksvertegenwoordiging van 36 leden. Tot voor kort was het in het moederland vertegenwoordigd door één Senator en twee Afgevaardigden. Het eiland is verdeeld in twee arrondissementen, Fort de France en St. Pierre, en in 32 gemeenten.

[2]) Joséphine (Marie-Josèphe-Rose), geb. 25 Juni 1763, was de dochter van J.-M. Tascher de la Pagerie, een afstammeling uit een oud-adellijk Fransch geslacht, en van Rose-Claire Duverger de Sanois. Ofschoon van voorname afkomst was de familie vrijwel geruineerd ten gevolge van een vreeselijken orkaan in 1767, waarbij 1600 menschen het leven verloren hadden.

Joséphine werd op 16-jarigen leeftijd uitgehuwelijkt aan den Vicomte Alexandre de Beauharnais, den zoon van den toenmaligen Gouverneur van het eiland. In 1794 werd haar gemaal tijdens de Terreur geguillotineerd en zijzelf gevangen gezet. Na den val van Robespierre vrijgelaten, kwam zij in aanraking met den Generaal Bonaparte, met wien zij in 1796 huwde. Uit het eerste huwelijk waren twee kinderen geboren, Eugène en Hortense; het huwelijk met Bonaparte bleef kinderloos. Na de verheffing van Bonaparte tot Keizer Napoleon I werd zij door dezen tot Keizerin gekroond. Vijf jaar later werd het huwelijk — niet met toestemming van Joséphine — ontbonden. Sedert leefde zij terug getrokken, hoofdzakelijk op La Malmaison bij Parijs, waar zij in 1814 overleed.

Het andere standbeeld, benevens een bibliotheek en museum, houden de herinnering levendig aan Victor Schoelcher [1]), den man, die naast velerlei andere bemoeiingen vooral ijverde voor de afschaffing van de slavernij in de Fransche koloniën. Het gedenkteeken staat op de Place Barré tegenover het Paleis van Justitie en stelt Schoelcher voor met de hand beschermend uitgestrekt over een negermeisje in het eigenaardige costuum van Martinique, dat voor hem geknield ligt. Op het voetstuk leest men het opschrift:

„Aucune terre française ne peut plus porter d'esclaves".

Onrustig was de geschiedenis van Martinique gedurende meer dan $2^1/_2$ eeuw niet alleen door politieke en krijgsgebeurtenissen, maar ook door natuurrampen, die het eiland herhaaldelijk troffen. Het ligt in de zône der orkanen en vele malen geschiedde het, dat honderden inwoners daardoor het leven verloren en ontzaglijke schade aan woningen en aan de te velde staande oogst werd aangericht.

Daarbij kwam nog de aanwezigheid van de, naar men meende, uitgebrande vulkaan, den Mont Pelé. Dat dit een vulkaan was, wist men, maar bij menschengeheugenis was er nooit eenige werking in te bespeuren geweest en rustig leefden de bewoners van het, omstreeks 1658 gestichte, stadje St. Pierre aan den voet van den berg zonder eenig gevaar ervan te duchten.

Tot op 25 April 1902, nadat eenige weken te voren reeds lichte teekenen van werkzaamheid te bespeuren waren geweest, plotseling om 8 uur in den morgen een dichte stofregen van fijne witte asch gedurende eenige uren op St. Pierre en den omtrek nederdaalde. Op 7 Mei vernam men, dat de Soufrière, een vulkaan op St. Vincent, in werking getreden was, en, ofschoon op 3 Mei door uitstroomende lava reeds een, aan den voet van den berg

[1]) Victor Schoelcher werd in 1804 te Parijs geboren als zoon van een rijken porceleinhandelaar. Een reis, die hij in 1829 naar de Antillen maakte, waar hij persoonlijk het lot der slaven kon waarnemen, maakte hem tot een sterken tegenstander der slavernij, welke gezindheid nog versterkt werd door indrukken, verkregen op een tweede reis in 1840 naar het Oosten en naar Afrika. Politiek was hij een tegenstander van de regeeing van Karel X, was niet zeer ingenomen met die van Louis Philippe en was een felle tegenstander van Napoleon III. Wegens zijn politieke richting werd hij, evenals Victor Hugo, in 1851 verbannen en vestigde zich toen in Engeland. Hij weigerde, van de daarop gevolgde amnestie gebruik te maken. Door verschillende geschriften droeg hij in sterke mate bij tot de afschaffing van de slavernij in de Fransche koloniën in 1848. Schoelcher overleed in 1893.

gelegen, suiker-plantage verwoest was, waarbij 150 menschen het leven verloren, hoopte men, dat daardoor het gevaar voor Martinique geweken zou zijn. Die hoop bleek ijdel. Den volgenden dag, Hemelvaartsdag, kort na zonsopgang had plotseling een vreeselijke uitbarsting plaats, waarbij het geheele stadje St. Pierre van den aardbodem werd weggevaagd. De berg scheurde op zijde open en een lawine van asch, gloeiende, verstikkende gassen en lava stortte zich op het stadje uit. De eenige overlevende was een arrestant, die zijn leven te danken had aan zijn verblijf in een stevig gebouwde cel met een getralied venster, dat zich aan de, van den berg afgekeerde, zijde bevond. Verschillende, op de reede liggende, vaartuigen, waaronder een passagiersschip en een kabelschip raakten in brand en kapseisden of zonken. Een stoomschip, dat één uur voor den ramp juist op de reede was aangekomen en nog slechts één anker had uitgebracht, sloeg los en had daaraan zijn behoud te danken. Wel geraakte het ook in brand en verloor het grootste deel van de officieren en de bemanning, maar de kapitein, hoewel zelf zwaar gewond, slaagde erin, de plaats des onheils te verlaten en zijn schip naar St. Lucia te brengen, waar het zonder masten en met tonnen asch bedekt, aankwam. Later bleek, dat bij dien ramp op het eiland ongeveer 40.000 menschen het leven verloren hadden.

Bijna veertig jaren is deze catastrophe nu geleden. Mont Pelé verdient nog meer dan vroeger zijn naam, want nog heeft zich de vroegere weelderige, tropische plantengroei op de flanken van den berg niet hersteld en voor het grootste deel kaal rijst hij 1500 M. hoog boven het omringende landschap op.

Literatuur:

Sir Algernon Aspinall, *A Wayfarer in the West Indies*, Methuen & Co. Ltd., London. 1934.
Id. *The Pocket Guide to the West Indies*, Sifton Praed & Co. Ltd., London. 1935.
Id. *West-Indian Tales of Old*, Duckworth & Co. London. 1912.
Cooper Willyams, *An Account of the Campaign in the West-Indies in the year 1794*.

BOEKBESPREKING

P. M. Legêne, *De roode man en het evangelie*. Pioniers in de Zuid-Amerikaansche oerwouden. Illustraties Eva Schütz. No. 1 en 2 Zeister tractaten 1941. Uitgegeven door het Zendingsgenootschap der Evangelische broedergem., Zeist.

Over hetzelfde onderwerp heeft de heer H. Weiss in den tweeden jaargang van *De West-Indische Gids* uitvoerig geschreven. Het deed mij prettig aan na twintig jaar veel hiervan in anderen vorm weer eens te lezen, en ook nieuwe, heel belangwekkende, dingen meegedeeld te vinden. Deze uitgave leent zich uitnemend als leesboekje voor de meer gevorderde jeugd, ook op de scholen.

DE GAAY FORTMAN.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Oost en West. Mededeelingen van 15 Februari 1941, no. 19. Hoe Curaçao in 1713 gebrandschat werd, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. Mededeelingen no. 20. De verovering van Suriname in 1667, door Fred. Oudschans Dentz.

Het Vaderland, 9 Februari 1941, Ochtendblad. B. Constantyn Hering, de vader der homoepathie in Suriname en in Amerika, door Fred Oudschans Dentz.

Idem. 27 Februari 1941. Avondblad B. De verovering van Suriname op 27 Februari 1667. Hoeveel zij heeft gekost en hoe zij begunstigd werd, door Fred. Oudschans Dentz.

Natuur en Techniek. December 1940, no. 12. Suriname witmansland, door dr. J. H. Schuurmans Stekhoven Jr.

De Kern. Februari 1941, no. 2. Bezoek aan Saba.

Dalmeyer's Maandblad Universum. Januari 1941, no. 470. Puerto Rico, waakhond der Caribische zee.

De Vrouw en Haar Huis. Februari 1941, no. 10. Caro van Eyck en Paul Steenbergen [over het comediespelen in Paramaribo], door Mimi Verbeek.

De Indische Gids. Februari en Maart 1941, no. 2 en 3. De West-Indische Compagnie en de Amsterdamsche grachten. door dr. W. J. Koppens.

Idem. Maart 1941, nr. 3. August Kappler, de Stichter van „Albina la Coquette", door Fred. Oudschans Dentz.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Februari 1941, Afl. III. Parochieleven op Curaçao, door v. R.; Brieven uit Curaçao van Pastoor Putman 1837—1853, (Zie K.M.T. 1937 en 1938).

Idem. Afl. III. 15 Maart 1941. Vijf en zeventig jaren Missiearbeid in Suriname, door A. Verheggen [van de Redemptoristen]; Brieven uit Curaçao van Pastoor Putman 1837—1853.

Ons Suriname. Maart 1941, no. 3. Het tehuis voor kinderen van Br. Indische immigranten te Alkmaar in Suriname.

O. D.

EENIGE AANVULLINGEN OP DE ENCYCLOPAEDIE VAN NEDERLANDSCH WEST-INDIË

DE BELASTINGEN IN CURAÇAO

DOOR

C. R. WEYTINGH

I

A Belastingen

1. Invoerrechten

Met het oog op de in het jaar 1914 te verwachten uitbreiding van het scheepvaartverkeer in de Caraïbische zee tengevolge van de openstelling van het Panamakanaal, in verband met de omstandigheid dat door de stoomvaart in steeds toenemende mate van vloeibare brandstof in stede van steenkolen gebruik werd gemaakt, was het te voorzien dat eerlang de behoefte aan opslagplaatsen van vloeibare brandstof zich in de streken in de nabijheid van Curaçao zou doen gevoelen. Ten einde nu te voorkomen dat men aan een anderen haven in West-Indië de voorkeur zou geven boven Curaçao om het invoerrecht dat er volgens de bestaande Verordening op de vloeibare brandstof zou moeten worden geheven, werden bij de Verordening van 12 Augustus 1914 (P.B. No. 33) de navolgende goederen vrijgesteld van invoerrechten, t.w.:

a ruwe olie en petroleum-residu

b machinerieën, gereedschappen en materialen voor den aanleg van opslagplaatsen van ruwe olie en petroleum-residu.

Ter bevordering van de oprichting van petroleumfabrieken (raffinaderijen) in Curaçao werd het invoerrecht op alle materialen en gereedschappen, vereischt voor den opbouw en de exploitatie van zulk een bedrijf, bij de Verordening van 28 November 1914 (P.B. No. 67) afgeschaft.

Voorts werden bij deze Verordening vrijgesteld van invoerrecht gereedschappen en materialen bestemd voor de exploiratie en

exploitatie van mijnen of door natuurvorming in of boven den grond aanwezige meststoffen.

Vrijstelling van de betaling van invoerrechten werd verleend:

1 voor instrumenten en benoodigdheden voor weerkundige waarnemingen, bestemd voor meteorologische inrichtingen (bij Verordening van 2 December 1916 (P.B. No. 47)

2 voor motoromnibussen, uitsluitend bestemd en geschikt tot vervoer van personen en goederen tegen een bepaald tarief opengesteld voor een ieder die daarvan gebruik wenscht te maken (bij Verordening van 10 December 1920 (P.B. No. 70).

Het invoerrecht werd bij de Verordening van 12 December 1916 (P.B. No. 50) bepaald:

voor sigaren op 20% van de waarde (in stede van *f* 0.40 voor de 100 stuks)

voor sigaretten op *f* 0.10 (in stede van *f* 0.05) voor de 100 stuks

voor tabak op 10% van de waarde.

Bij Verordening van 20 April 1920 (P.B. No. 21) werd het invoerrecht op bier verhoogd van *f* 1.— tot *f* 20.— de H.L., dat op champagne en andere mousseerende wijnen van *f* 2.50 tot *f* 150.— de H.L. en dat op alle andere wijnen van *f* 2.50 tot *f* 40.— de H.L.

Verhooging van het invoerrecht had krachtens de Verordening van 27 December 1922 (P.B. No. 77) plaats voor de navolgende artikelen:

aardappelen	van *f* 1.— tot *f* 2.— per 100 KG.
aardewerk en porcelein . . .	„ 10% tot 15% van de waarde
beschuit.	„ 10% „ 15% „ „ „
glas en glaswerk	„ 10% „ 15% „ „ „
meel, tarwe en rogge.	van *f* 0.25 tot *f* 0.50 per 90 KG.
muziek instrumenten	„ 10% tot 15% van de waarde
rijst.	„ *f* 1.— tot *f* 3.— per 100 KG.
sigaretten	„ *f* 0.10 tot *f* 0.20 per 100 stuks
suikerbakkerswerk en chocolade.	„ 10% tot 15% van de waarde
tabak.	„ 10% „ 20% „ „ „
vruchten (geconfijt of ingemaakt)	„ 10% „ 15% „ „ „

Tevens werd het invoerrecht vastgesteld voor:

bron- en mineraalwater	op *f* 5.— per H.L.
thee.	„ *f* 10.— per 100 KG.

Van invoerrecht werden bij laatstgenoemde Verordening vrijgesteld:

monsters en stalen zonder handelswaarde;

materiaal voor tramwegen en draagbaar spoor, voor telegraaf- en telefoonlijnen, electrische verlichting, dokken, artesische putten en waterleidingen.

Bij de Verordening van 11 September 1926 (P.B. No. 69) werd het tarief van invoerrechten herzien en overzichtelijk gemaakt; tevens werd daarbij de bepaling opgenomen dat de Gouverneur ook teruggave van invoerrecht kan verleenen op grond dat de invoer is geschied met een wetenschappelijk doel of dat internationale betrekkingen zulks noodzakelijk maken.

Vrijgesteld van invoerrecht werden bij Verordening van 21 September 1929 (P.B. No. 104) goederen, die worden ingevoerd om eene bewerking, verwerking of herstelling te ondergaan en daarna weder te worden uitgevoerd.

Het invoerrecht werd bij Verordening van 30 Juni 1931 (P.B. No. 38) nader verhoogd voor:

bier	van *f* 20.— tot *f* 40.— per Hectoliter
sigaretten	van *f* 0.20 tot *f* 0.40 de 100 stuks

Bij de Verordening van 18 November 1933 (P.B. No. 108) werd het tarief nader herzien en aangevuld. De navolgende goederen werden met invoerrecht belast, t.w.:

geiten	het stuk *f* 0.50
houtskool	per 25 KG. *f* 0.25
kalkoenen, levend of bevroren	het stuk *f* 0.25
kippen, levend of bevroren	„ „ *f* 0.10
radiotoestellen, onderdeelen en benoodigdheden	15% van de waarde
schapen	het stuk *f* 0.50
varkens	„ „ *f* 1.—
vleesch, bevroren	per 100 KG. *f* 3.75
„ verduurzaamd (mits niet bevroren) .	„ 100 „ *f* 3.—
„ in luchtdichte verpakking (mits de waarde hooger is dan *f* 50.—) per 100 KG.	10% van de waarde

Onder de goederen waarvan geen invoerrecht wordt geheven, werden opgenomen „*bankpapier*" en „*postzegels*"; tevens werden van invoerrecht vrijgesteld: 1. aardolieproducten voor zoover deze worden ingevoerd om in eene petroleum raffinaderij eene verwerking te ondergaan; 2. materialen voor den aanleg van telegrafische verbindingen en benoodigdheden voor den aanleg, de opwekking en voortleiding van electriciteit.

Bij Verordening van 3 September 1935 (P.B. No. 132) werden

de navolgende goederen vrijgesteld van invoerrecht, t.w.: hooi, katoenzaad, katoenzaadpitten, katoenzaadmeel, zemelen van tarwe en van mais, alsmede van mengsels daarvan kennelijk bestemd voor veevoeder. Het recht werd verhoogd voor *geiten* en *schapen* van *f* 0.50 tot *f* 1.— het stuk en voor *houtskool* van *f* 0.25 tot *f* 0.50 per 25 KG.

Vrijstelling van de betaling van invoerrecht werd verleend voor materialen, machinerieën en andere benoodigdheden voor de exploitatie van een luchtvaartbedrijf vereischt, alsmede materialen uitsluitend bestemd voor den aanleg en de exploitatie van vliegvelden, voor zoover vliegtuigen en vliegvelden in exploitatie zijn bij eene maatschappij, welke eene geregelde verbinding onderhoudt tusschen o.m. ten minste twee eilanden van het gebiedsdeel. (Verordening van 23 September 1935 P.B. 1936 No. 54).

Het invoerrecht werd bij Verordening van 2 Februari 1937 (P.B. No. 103) *verlaagd* voor *aardappelen* van *f* 2.— tot *f* 1.— per 100 KG. en voor *rijst* van *f* 3.— tot *f* 2.— per 100 KG.

Bij Verordening van 22 Augustus 1939 (P.B. No. 66) werden de invoerrechten en accijnzen op de eilanden Saba, St. Eustatius en St. Maarten *tijdelijk* afgeschaft.

Krachtens de Verordening van 1 November 1932 (P.B. No. 107) werd van af 3 November 1932 t/m 31 December 1935 een *bijzonder invoerrecht* geheven van *benzine* die hetzij bij invoer al dan niet over entrepôt, hetzij na in Curaçao uit ruwe aardolie of andere grondstoffen te zijn gewonnen, in het vrije verkeer wordt gebracht; dit recht bedroeg *f* 3.— per Hectoliter en werd geheven boven dat verschuldigd volgens het geldende tarief.

De heffingstermijn werd bij Verordening van 15 Mei 1935 (P.B. No. 81) verlengd tot en met 31 December 1938; de *tijdelijke* heffing werd bij de Verordening van 2 Februari 1937 (P.B. No. 94) gewijzigd in een *definitieve* heffing.

Het onderstaande staatje geeft een overzicht van de opbrengst aan invoerrechten van 1912 t/m 1939.

1912	*f* 181.693.—	1920	*f* 395.002.—
1913	186.450.—	1921	333.543.—
1914	179.239.—	1922	355.683.—
1915	163.490.—	1923	426.867.—
1916	191.216.—	1924	553.100.—
1917	203.496.—	1925	669.198.—
1918	198.891.—	1926	896.012.—
1919	242.947.—	1927	1.133.673.—

1928	*f* 1.524.982.—	1934	*f* 1.672.709.—
1929	2.152.188.—	1935	1.916.900.—
1930	2.109.256.—	1936	2.070.447.—
1931	1.454.347.—	1937	2.070.063.—
1932	1.275.003.—	1938	2.561.423.—
1933	1.506.558.—	1939	2.718.733.—

Het bijzonder invoerrecht op *benzine* bracht in 1937 op *f* 355.493.—, in 1938 *f* 425.122.— en in 1939 *f* 497.106.—.

2 Accijns op gedistilleerd

Ter versterking van de geldmiddelen werd bij de Verordening van 12 December 1916 (P.B. No. 50) de accijns voor gedistilleerd verhoogd van *f* 25.— tot *f* 50.— per Hectoliter van 50% bij 15° C.

Bij de Verordening van 20 April 1920 (P.B. No. 21) werd de accijns nader verhoogd tot *f* 100.— per H.L.

Voorts werd bij laatstgenoemde Verordening bepaald dat wijn, die per H.L. meer alcohol bevat van 21 Liter bij een warmte van 15 graden Celsius, bij invoer wordt aangemerkt en belast als gedistilleerd.

Bij de Verordening van 8 December 1922 (P.B. No. 70) werd de accijns nader verhoogd van *f* 100.— tot *f* 120.— per H.L. en bij die van 30 Juni 1931 (P.B. No. 37) van *f* 120.— tot *f* 200.—, per H.L., welk bedrag nader (bij Verordening van 2 Februari 1937 P.B. No. 104) teruggebracht werd tot *f* 150.— per H.L.

De opbrengst van den accijns van gedistilleerd, te zamen met bier- en wijnaccijns, gedurende de jaren 1912 t/m 1939 volgt hieronder.

1912	*f* 136.849.—	1926	*f* 731.961.—
1913	153.535.—	1927	872.737.—
1914	141.801.—	1928	1.065.099.—
1915	120.551.—	1929	1.118.667.—
1916	140.485.—	1930	1.270.763.—
1917	145.438.—	1931	999.999.—
1918	181.911.—	1932	641.972.—
1919	214.831.—	1933	694.014.—
1920	296.851.—	1934	812.099.—
1921	388.543.—	1935	867.641.—
1922	487.260.—	1936	878.158.—
1923	490.398.—	1937	946.090.—
1924	611.281.—	1938	1.007.609.—
1925	753.220.—	1939	1.024.767.—

3 Wijnaccijns en 4 Bieraccijns

De accijns werd bij de Verordening van 12 December 1916 (P.B. No. 50) verhoogd voor *wijn* van 50 cent tot 75 cent per Liter en voor *bier* van 5 cents tot 10 cent per Liter.

De „Wijnverordening 1908" en de „Bierverordening 1908", zooals deze Verordeningen bij de voormelde Verordening in 1916 werden gewijzigd, zijn bij de Verordening van 20 April 1920 (P.B. No. 21) ingetrokken.

5 Accijns op het geslacht

Van den accijns werden vrijgesteld runderen, varkens, schapen en geiten afkomstig van het gebiedsdeel (Verordening van 31 Januari 1933 P.B. No. 11).

De opbrengst van den accijns bedroeg over de jaren 1912 t/m 1939, als volgt:

1912	*f* 11.115.—	1926	*f* 17.312.—
1913	8.691.—	1927	17.941.—
1914	9.619.—	1928	21.746.—
1915	9.290.—	1929	26.154.—
1916	10.060.—	1930	23.575.—
1917	11.318.—	1931	17.752.—
1918	11.916.—	1932	17.886.—
1919	12.665.—	1933	13.041.—
1920	11.362.—	1934	11.361.—
1921	10.644.—	1935	12.230.—
1922	11.908.—	1936	13.126.—
1923	13.338.—	1937	14.341.—
1924	16.131.—	1938	15.416.—
1925	15.832.—	1939	17.712.—

6 Zegelbelasting

Het *vast zegelrecht* ad *f* 2.50 op afschriften van beschikkingen van den Gouverneur op verzoekschriften is afgeschaft bij de Verordening van 26 October 1910 (P.B. No. 53), zoodat voor deze beschikkingen het gewone formaatzegel verschuldigd is.

Bij de Verordening van 27 Juni 1912 (P.B. No. 37) onderging art. 8 van de „Zegelverordening 1908" eene wijziging, strekkende om van de belasting vrij te stellen de quitantien voor traktemen-

ten, pensioenen en gagementen ten laste van het Rijk, de Kolonie Curaçao of 's Rijks andere Koloniën en Bezittingen.

Krachtens het bepaalde bij art. 2 der Verordening van 22 April 1913 (P.B. No. 20) werden van de belasting vrijgesteld stukken betreffende de wettiging van natuurlijke kinderen met uitzondering van de brieven van wettiging, tenzij de belanghebbenden van hun onvermogen doen blijken uit een overgelegd certificaat door een daartoe bevoegd ambtenaar afgegeven.

Voor rij- en nummerbewijzen door het Hoofd van Politie aan bestuurders en eigenaren of houders van motorrijtuigen voor de tweede maal of verdere malen afgegeven, werd bij de Verordening van 26 Maart 1917 (P.B. No. 14) de belasting bepaald op *vijf gulden*.

Bij de Verordening van 6 October 1930 (P.B. No. 103) werden vrijgesteld van de belasting:

1° alle quitantien voor gelden verschuldigd door Nederland, Curaçao, Nederlandsch-Indië of Suriname;

2° de attestatien de vita tot ontvangst van door Nederland, Curaçao, Nederlandsch-Indië of Suriname verschuldigde gelden (tot dusver alleen vrijgesteld voor bedragen beneden *f* 300.—).

Bij de Verordening van 29 Juni 1935 (P.B. No. 94) werd de Zegel verordening aangevuld met eene bepaling dat gebruik kan worden gemaakt van „buitengewoon gestempeld papier"; de stempeling kan slechts plaats hebben van ongebruikt papier; zij geschiedt op verzoek van belanghebbenden. Het buitengewoon gestempeld papier kan worden gebruikt in alle gevallen waarin niet het gebruiken van zegelpapier of het stellen van een visum of betaling tegen quitantie bij de zegelverordening is voorgeschreven of toegelaten.

Onder de vrijstellingen werden opgenomen de *overeenkomsten* voor aansluiting en waterlevering door den Landswatervoorzieningsdienst. (Verordening van 1 Juni 1938 P.B. No. 48).

In verband met de totstandkoming van het Curaçaosch Wetboek van Koophandel, werden bij Publicatie van 22 Juni 1935 No. 52 de navolgende wijzigingen in de Zegelverordening aangebracht:

In art. 16, 4e lid onder 3° vervallen de woorden „*bodemerij-en*".

In art. 37, 1e lid vervalt „*assignatien*".

In art. 40, 2e lid vervalt het woord „*assignatie*".

In art. 61 wordt:

a onder 30° gelezen, als volgt:

de in de uitoefening van het bedrijf toegezonden brieven, gehouden boeken en opgemaakte balansen;

b onder de vrijstellingen opgenomen:

„verklaringen van weigering van acceptatie of van betaling „ingevolge art. 120, 5e lid in verband met art. 247 of ingevolge „art. 277 van het Curaçaosch Wetboek van Koophandel door de „betrokkenen op de wisselbrieven en ander handelspapier ge- „steld".

Het tijdstip van inwerkingtreding van deze wijzigingen en aanvullingen werd bepaald op 1 Januari 1939 (Beschikking van 2 Augustus 1938 No. 1703 P.B. No. 67).

Krachtens Beschikking van den Gouverneur van 22 October 1935 No. 1491 werd in het Publicatieblad onder No. 111 opgenomen de op dien datum geldende tekst van de Zegelverordening 1908.

De belasting bedroeg over de jaren 1912 t/m 1939, als volgt:

1912	*f* 11.382.—	1926	*f* 36.378.—
1913	15.446.—	1927	45.973.—
1914	11.807.—	1928	68.876.—
1915	11.116.—	1929	85.060.—
1916	12.793.—	1930	96.117.—
1917	14.715.—	1931	73.516.—
1918	14.259.—	1932	64.419.—
1919	16.601.—	1933	61.726.—
1920	23.064.—	1934	68.015.—
1921	22.605.—	1935	77.959.—
1922	22.896.—	1936	81.195.—
1923	24.647.—	1937	94.788.—
1924	26.964.—	1938	112.266.—
1925	30.960.—	1939	115.330.—

7 Belasting op de overdracht van vast goed en schepen.

Bij de Verordening van 27 December 1922 (P.B. No. 80) werd het overdrachtsrecht van 2% verhoogd tot $2^1/_2$%; tevens verviel het verminderd overdrachtsrecht dat geheven werd bij overdracht van een zelfde zaak binnen het jaar.

Met de totstandkoming van het Curaçaosch Wetboek van Koophandel (afgekondigd bij Publicatie van 22 Juni 1935 No. 52) werd art. 1 van de „Overdrachtsbelasting verordening 1908" gewijzigd in dier voege dat in plaats van „zeeschepen, de grootte „hebbende van meer dan tien tonnen" gelezen wordt: „schepen, „metende ten minste twintig kubieke meters bruto-inhoud".

Het tijdstip van inwerkingtreding van deze wijziging werd bepaald op 1 Januari 1939 (Beschikking van 2 Augustus 1938 No. 1703, P.B. No. 67).

De belasting bracht op in:

1912	ƒ 20.705.—	1926	ƒ 28.732.—
1913	114.399.—	1927	38.244.—
1914	6.723.—	1928	56.623.—
1915	8.443.—	1929	43.234.—
1916	5.732.—	1930	34.864.—
1917	12.078.—	1931	40.428.—
1918	8.960.—	1932	32.717.—
1919	14.800.—	1933	16.169.—
1920	37.077.—	1934	16.503.—
1921	11.590.—	1935	33.085.—
1922	12.857.—	1936	31.489.—
1923	21.446.—	1937	33.013.—
1924	59.397.—	1938	40.574.—
1925	42.546.—	1939	140.312.—

8 Belasting op den publieken verkoop van roerende goederen

Met de totstandkoming van het Curaçaosch Wetboek van Koophandel (afgekondigd bij Publicatie van 22 Juni 1935 No. 52) werd het eerste lid van art. 8 van de „Verkoopingsverordening 1908" (P.B. No. 51) gewijzigd in dier voege dat in plaats van: „zeeschepen, de grootte hebbende van meer dan tien tonnen" gelezen wordt „schepen metende ten minste twintig kubieke meters bruto-inhoud".

Het tijdstip van inwerkingtreding van deze wijziging werd bepaald op 1 Januari 1939. (Beschikking van 2 Augustus 1938 No. 1703 P.B. No. 67).

De belasting bracht op in:

1912	ƒ 1.121.—	1921	ƒ 1.099.—
1913	1.024.—	1922	1.256.—
1914	529.—	1923	919.—
1915	798.—	1924	1.023.—
1916	4.749.—	1925	727.—
1917	955.—	1926	907.—
1918	989.—	1927	1.532.—
1919	1.691.—	1928	2.180.—
1920	1.444.—	1929	1.759.—

1930	*f* 1.936.—	1935	*f* 1.161.—
1931	2.043.—	1936	501.—
1932	1.391.—	1937	424.—
1933	1.629.—	1938	483.—
1934	1.487.—	1939	439.—

9 Grondbelasting

Art. 12 der ,,Grondbelasting verordening 1908'' werd bij de Verordening van 22 November 1913 (P.B. 1914 No. 1) aangevuld met de bepaling dat hij, die belastingplichtig is voor den grond, dat tevens is voor al het daarop gebouwde, waardoor is komen vast te staan dat voor gebouwen op grond van anderen gesticht, niet de bezitters van die gebouwen behooren te worden aangeslagen, doch de eigenaar van den grond.

Bij de Verordening van 28 December 1928 (P.B. No. 76) werd de belasting afgeschaft voor onroerende goeden op de eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba.

De bestaande Commissies van aanslag werden ontbonden; vanaf 1 Januari 1929 worden de aanslagen vastgesteld op Curaçao door den Inspecteur der Belastingen en op Aruba en Bonaire door den Ontvanger.

In verband met den ongunstigen economischen toestand werd bij Verordening van 8 November 1933 (P.B. No. 106) voor den nieuwen aanslag afgeweken van het bepaalde bij art. 14 der Grondbelastingverordening 1908; een aanslag werd toen voor het driejarig tijdvak 1934, 1935 en 1936 vastgesteld (in plaats van voor een vijfjarig tijdvak).

Bepaald werd tevens dat voor bedoeld 3 jarig tijdvak voor de berekening van de belastbare waarde der gebouwde eigendommen als jaarlijksche opbrengst zal worden beschouwd:

a voor zoover deze gebouwen krachtens de Gebruiksbelasting 1908 een belastbare huurwaarde hebben, de huurwaarde op 1 Januari 1933 waarnaar de aanslag in de Gebruiksbelasting voor het jaar 1933 is opgelegd;

b voor de overige gebouwde eigendommen de bedongen of geschatte huurprijs op 1 Januari 1933.

De belasting bracht op in:

1912	*f* 48.739.—	1916	*f* 55.262.—
1913	56.085.—	1917	61.293.—
1914	51.783.—	1918	50.614.—
1915	52.441.—	1919	77.132.—

1920	ƒ 66.184.—	1930	ƒ 420.510.—
1921	65.396.—	1931	415.989.—
1922	71.087.—	1932	491.095.—
1923	74.984.—	1933	587.892.—
1924	84.010.—	1934	472.441.—
1925	100.301.—	1935	462.480.—
1926	105.584.—	1936	560.779.—
1927	113.070.—	1937	487.333.—
1928	111.461.—	1938	603.372.—
1929	356.511.—	1939	735.279.—

10 Gebruiksbelasting

De belasting werd bij de Verordening van 27 December 1922 (P.B. No. 76) verhoogd van ƒ 50.— op ƒ 75.— per jaar voor iedere automobiel op Curaçao; voor motorrijwielen werd de belasting verhoogd van ƒ 10.— tot ƒ 20.— en wel voor de geheele Kolonie.

Ingetrokken werd de vrijstelling van belasting voor automobielen ingericht voor goederenvervoer en uitsluitend daarvoor gebruikt wordende, alsook de vermindering der belasting voor huurauto's.

Bij de Verordening van 28 December 1928 (P.B. No. 75) zijn de navolgende grondslagen voor deze belasting vervallen, t.w. 1. paarden; 2. automobielen; 3. rijwielen en 4. electrisch licht.

Voorts werden de bestaande commissies van aanslag ontbonden; van af 1 Januari 1929 worden de aanslagen vastgesteld op Curaçao door den Inspecteur der Belastingen en op Aruba en Bonaire door den Ontvanger.

De opbrengst der gebruiksbelasting bedroeg in:

1912	ƒ 17.117.—	1926	ƒ 62.441.—
1913	18.005.—	1927	78.492.—
1914	17.475.—	1928	89.874.—
1915	18.402.—	1929	138.516.—
1916	19.289.—	1930	103.184.—
1917	22.252.—	1931	108.995.—
1918	18.390.—	1932	120.799.—
1919	29.829.—	1933	117.111.—
1920	25.659.—	1934	103.998.—
1921	25.074.—	1935	129.347.—
1922	33.472.—	1936	143.939.—
1923	40.051.—	1937	153.381.—
1924	44.520.—	1938	154.703.—
1925	54.581.—	1939	208.974.—

11 Inkomstenbelasting

Met het oog op de buitengewone groote uitgaven welke de wereldoorlog voor Nederland meebracht, werd het als een plicht geacht om te trachten een grooter deel van de uitgaven van Curaçao voor eigen rekening te nemen en op die wijze de lasten van het Moederland eenigszins te verlichten.

In verband hiermede werden bij Verordening van 12 December 1916 (P.B. No. 50) de heffingspercentages vastgesteld voor een belastbaar inkomen van

ƒ 600.—	tot	beneden	ƒ 800.—	op	0.4	pct
800.—	,,	,,	1.000.—	,,	0.5	,,
1.000.—	,,	,,	1.200.—	,,	0.6	,,
1.200.—	,,	,,	1.400.—	,,	0.7	,,
1.400.—	,,	,,	1.600.—	,,	0.8	,,
1.600.—	,,	,,	1.800.—	,,	0.9	,,
1.800.—	,,	,	2.200.—	,,	1	,,
2.200.—	,,	,,	2.600.—	,,	1.1	,,
2.600.—	,,	,,	3.000.—	,,	1.2	,,
3.000.—	,,	,,	3.400.—	,,	1.3	,,
3.400.—	,,	,,	3.800.—	,,	1.4	,,
3.800.—	,,	,,	4.200.—	,,	1.5	,,
4.200.—	,,	,,	4.800.—	,,	1.6	,,
4.800.—	,,	,,	5.400.—	,,	1.7	,,
5.400.—	,,	,,	6.000.—	,,	1.8	,,
6.000.—	,,	,,	6.600.—	,,	1.9	,,
6.600.—	,,	,,	7.200.—	,,	2	,,
7.200.—	,,	,,	8.200.—	,,	2.2	,,
8.200.—	,,	,,	9.200.—	,,	2.4	,,
9.200.—	,,	,,	10.200.—	,,	2.6	,,
10.200.—	,,	,,	11.200.—	,,	2.8	,,
11.200.—	,,	,,	12.200.—	,,	3	,,
12.200.—	,,	,,	14.600.—	,,	3.5	,,
14.600.—	,,	,,	17.000.—	,,	4	,,
17.000.—	,,	,,	19.400.—	,,	4.5	,,
19.400.—	en daarboven			,,	5	,,

Bij de Verordening van 3 Juni 1920 (P.B. No. 30), werd met ingang van 1 Mei 1920, de Inkomsten belastingverordening 1906 gewijzigd.

Volgens het gewijzigd art. 14 bedraagt de belasting voor een inkomen van

ƒ 900.— of meer doch minder dan ƒ 950.— . . . ƒ 5.—

f 950.—	of meer doch minder dan *f* 1.000.— . . .	*f* 6.—
1.000.—	„ „ „ „ „ 2.000.— . . . benevens *f* 1.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 1000.— te boven gaat;	7.—
f 2.000.—	of meer doch minder dan *f* 3000.— . . . benevens *f* 2.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 2.000.— te boven gaat;	22.—
f 3.000.—	of meer doch minder dan *f* 4.000.— . . . benevens *f* 2.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 3.000.— te boven gaat;	42.—
f 4.000.—	of meer doch minder dan *f* 5.000.— . . . benevens *f* 3.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 4.000.— te boven gaat;	67.—
f 5.000.—	of meer doch minder dan *f* 6.000.— . . . benevens *f* 3.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 5.000.— te boven gaat;	97.—
f 6.000.—	of meer doch minder dan *f* 7.000.— . . . benevens *f* 4.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 6.000.— te boven gaat;	132.—
f 7.000.—	of meer doch minder dan *f* 8.000.— . . . benevens *f* 4.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 7.000.— te boven gaat;	172.—
f 8.000.—	of meer doch minder dan *f* 9.000.— . . . benevens *f* 5.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 8.000.— te boven gaat;	217.—
f 9.000.—	of meer doch minder dan *f* 10.000.— . . benevens *f* 5.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 9.000.— te boven gaat;	267.—
f 10.000.—	of meer doch minder dan *f* 11.000.— . . benevens *f* 6.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 10.000.— te boven gaat;	322.—
f 11.000.—	of meer doch minder dan *f* 12.000.— . .	382.—

	benevens *f* 6.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 11.000.— te boven gaat;	
f 12.000.—	of meer doch minder dan *f* 15.000.— . .	447.—
	benevens *f* 7.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 12.000.— te boven gaat;	
f 15.000.—	of meer doch minder dan *f* 20.000.— . .	657.—
	benevens *f* 7.50 voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 15.000.— te boven gaat;	
f 20.000.—	of meer	1.032.—
	benevens *f* 8.— voor elk geheel bedrag van *f* 100.— waarmede het de som van *f* 20.000.— te boven gaat.	

De inkomens beneden *f* 900.— werden vrijgesteld.

De belasting op de in de Kolonie gevestigde lichamen en op buiten de Kolonie gevestigde personen en lichamen werd verhoogd van *f* 5.— op *f* 8.— per honderd gulden belastbaar inkomen.

Krachtens de Verordening van 24 Februari 1932 (P.B. No. 8) werd van af 1 Mei 1932 de belasting geheven van:

A. de op de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire wonende personen;

B. de aldaar gevestigde stichtingen, naamlooze vennootschappen, enz.;

C. de niet op Curaçao, Aruba of Bonaire wonende personen en de niet op genoemde eilanden gevestigde lichamen als bedoeld onder *B*, die persoonlijk of door een gemachtigde op een dier eilanden een bedrijf of beroep uitoefenen. (Hierdoor werden de Bovenwindsche eilanden vrijgesteld van de belasting).

Van de belasting werden vrijgesteld zij, wier jaarlijksch inkomen minder dan *f* 900.— bedraagt — tot dusver was de aanvang van den belastingplicht gesteld op *f* 600.— — en ook, onder voorwaarde van wederkeerigheid, consuls en consulaire ambtenaren van vreemde mogendheden, die van vreemde nationaliteit zijn, mits zij op Curaçao, Aruba of Bonaire geen bedrijf of beroep uitoefenen of een ander ambt vervullen, waaraan geldelijke voordeelen zijn verbonden.

Krachtens Beschikking van den Gouverneur van 11 Maart 1932 No. 1039, werd de op dien datum geldende tekst van de „Inkomsten belastingverordening 1906" in het Publicatieblad (onder No. 28) opgenomen.

Bij de Verordening van 8 Juni 1933 (P.B. No. 48) werd bepaald dat de belasting ook geheven wordt van de niet op Curaçao, Aruba of Bonaire wonende personen, die

1° het genot hebben van een op Curaçao, Aruba of Bonaire gelegen onroerend goed of van een op zoodanig goed gevestigd recht;

2° gerechtigd zijn tot de opbrengst van een schuldvordering welke — wat de hoofdsom betreft — verzekerd is door hypotheek gevestigd op eene op Curaçao, Aruba of Bonaire gelegen of gevestigde onroerende zaak;

3° recht hebben op periodieke uitkeeringen ten laste van de begrooting van Curaçao, dan wel uit een der voor de Curaçaosche landsdienaren ingestelde pensioen- en weduwen- en weezenfondsen.

Van de betaling der belasting werden vrijgesteld:

De volgende verrichtingen van niet op Curaçao, Aruba of Bonaire wonende of gevestigde personen en lichamen, ook voor zoover zij op een dier eilanden plaats vinden:

a het vervoer te water of door de lucht van personen en goederen tusschen Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en het buitenland eenerzijds en plaatsen op Curaçao, Aruba of Bonaire anderzijds;

b de werkzaamheid van personeel op de vervoermiddelen, die het verkeer met Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en het buitenland onderhouden.

(Verordening van 26 November 1935 P.B. 1936 No. 29).

Voor petroleum maatschappijen werd de belastbare som waarnaar zij belastingplichtig zijn, vastgesteld op het bedrag dat verkregen wordt door vermenigvuldiging van de hoeveelheid producten, welke in het aan het belastingjaar voorafgaande boekjaar hare verwerkingsinrichtingen in Curaçao, Aruba of Bonaire verlaten heeft, met een bedrag van *f* 0.95 per ton van 1000 KG. (Verordening van 1 Maart 1938 P.B. No. 21).

De belasting heeft opgebracht in

1912	*f* 23.502.—	1920	*f* 115.674.—
1913	23.735.—	1921	133.942.—
1914	25.674.—	1922	236.598.—
1915	25.146.—	1923	329.968.—
1916	27.719.—	1924	242.507.—
1917	59.390.—	1925	274.244.—
1918	51.490.—	1926	273.346.—
1919	117.992.—	1927	364.480.—

1928	ƒ 336.247.—	1934	ƒ 2.384.626.—
1929	913.528.—	1935	1.904.654.—
1930	1.048.592.—	1936	1.701.159.—
1931	1.513.909.—	1937	1.763.424.—
1932	1.786.709.—	1938	1.991.669.—
1933	1.136.920.—	1939	3.739.082.—

12 Buitengewone Inkomstenbelasting

Ten einde aan de buitengewone uitgaven, middellijk of onmiddellijk in verband staande met den oorlogstoestand het hoofd te bieden ging het Bestuur er toe over eene buitengewone inkomstenbelasting te heffen. (Verordening van 16 Februari 1918 P.B. No. 7).

Deze belasting wordt geheven wegens de vermeerdering van inkomen of winst sedert het uitbreken van den oorlog, onverschillig of die vermeerdering al dan niet een gevolg is van den oorlogstoestand.

Belastingplichtig wegens vermeerdering van *inkomen* zijn:

A in de Kolonie wonende personen;

B de buiten de Kolonie wonende personen, die persoonlijk of door gemachtigden of als commanditair vennoot, in de Kolonie een beroep of bedrijf uitoefenen;

Belastingplichtig wegens vermeerdering van *winst* zijn:

A de in de Kolonie gevestigde lichamen bedoeld in art. 1 letter B van de Inkomstenbelastingverordening 1906;

B de buiten de Kolonie gevestigde lichamen als bedoeld bij letter A, die zelf of door gemachtigden, in de Kolonie een beroep of bedrijf uitoefenen.

Vrijgesteld van de belasting zijn:

a de personen wier jaarlijksch inkomen ƒ 4.500.— of minder bedraagt;

b stichtingen en andere lichamen wier winsten voortspruiten of verband houden met het geven van onderwijs, het voorkomen of lenigen van armoede, verpleging, verzorging of zedelijke verbetering en het verstrekken van kost, inwoning, geneeskundige hulp en begrafenis.

Deze Verordening werd ingetrokken bij die van 3 Juni 1920 (P.B. No. 30).

De belasting heeft in 1918, 1919 en 1920 opgebracht respectievelijk ƒ 9.570.—, ƒ 95.986.— en ƒ 67.515.—.

13 Successiebelasting

De „Successiebelastingverordening 1908" (P.B. 1908 No. 48) onderging, voor zooveel betreft de heffingspercentages, geen verandering.

De belasting bracht op in:

1912	*f* 17.270.—	1926	*f* 22.700.—
1913	22.936.—	1927	54.788.—
1914	12.792.—	1928	15.509.—
1915	8.872.—	1929	76.288.—
1916	12.111.—	1930	80.893.—
1917	9.840.—	1931	28.612.—
1918	5.016.—	1932	34.290.—
1919	32.350.—	1933	30.374.—
1920	5.162.—	1934	39.113.—
1921	7.999.—	1935	18.522.—
1922	19.240.—	1936	67.715.—
1923	24.055.—	1937	44.940.—
1924	13.433.—	1938	60.072.—
1925	18.089.—	1939	19.262.—

14 Vergunningsrecht voor tapperijen, enz.

Het vergunningsrecht werd bij de Verordening voor 6 November 1923 (P.B. No. 75) verhoogd: voor een

societeit op Curaçao. . . .	van	*f* 60.—	tot	*f* 90.—	per maand	
societeit op de overige eilanden	„	15.—	„	30.—	„	„
tapper van gedistilleerd op Curaçao in het stadsdistrict	„	24.—	„	30.—	„	„
koffiehuishouder op Curaçao in het stadsdistrict .	„	32.—	„	40.—	„	„
logementhouder op Curaçao:						
met vergunning tot verkoop van gedistilleerd .	„	16.—	„	40.—	„	„
zonder vergunning tot verkoop van gedistilleerd .	„	16.—	„	20.—	„	„
grossier in gedistilleerd op Curaçao in het stadsdistrict.	„	12.—	„	36.—	per kwartaal	

grossier in of *tapper* van gedistilleerd of *koffiehuishouder* op Curaçao buiten het stadsdistrict en op de overige eilanden, alsmede een *logementhouder met* vergunning tot verkoop van gedistilleerd op de overige eilanden . . . . van 9.— tot 18.— per kwartaal

Voor een *logementhouder zonder* vergunning tot verkoop van gedistilleerd op de overige eilanden werd het vergunningsrecht gehandhaafd . . . . op 9.— per kwartaal

Sedert de vestiging op Aruba van twee petroleummaatschappijen was de levensstandaard aldaar in die mate gestegen, dat die in de meeste opzichten met dien van Curaçao was gelijk te stellen. Ter versterking van de middelen van het gebiedsdeel werd bij de Verordening van 30 Augustus 1933 (P.B. No. 88) de „Vergunningsverordening 1908" (P.B. 1909 No. 7) nader gewijzigd in dier voege dat eene gelijkstelling van de eilanden Curaçao en Aruba op het punt van het voor vergunningsrecht te betalen bedrag werd bereikt.

Voorts werden in het tarief afzonderlijk de „bierhuizen" opgenomen. Voor een bierhuishouder op Curaçao of Aruba werd het recht bepaald op *f* 30.— per kwartaal.

De „Vergunningsverordening 1908" werd bij de Verordening van 5 November 1936 (P.B. No. 26) nader gewijzigd en aangevuld. Met de wijziging werd beoogd de gelegenheid te openen tot het bekomen van vergunningen tot den verkoop van gedistilleerd bij geen kleinere hoeveelheid dan 10 Liter. Deze vergunningen worden aangeduid als *„grossierderij-vergunningen"*, terwijl de bestaande grossierderij-vergunningen aangeduid worden als „slijterij-vergunningen".

Art. 3 werd meer overzichtelijk geredigeerd en luidt nu, als volgt:

Voor vergunningsrecht is verschuldigd:

a op *Curaçao of Aruba*

door eene societeit . . . . *f* 90.— per kwartaal

door een bierhuishouder. . . . . ƒ 20.— per maand
„ een logementhouder *met* vergunning tot verkoop van gedistilleerd . . . 40.— „ „
„ een logementhouder *zonder* vergunning tot verkoop van gedistilleerd . 20.— „ „

op de overige eilanden

door eene soecieteit. . . . . ƒ 30.— per kwartaal
„ een bierhuishouder. . . . . 9.— „ „
„ een logementhouder *met* vergunning tot verkoop van gedistilleerd . . . 18.— „ „
„ een logementhouder *zonder* vergunning tot verkoop van gedistilleerd . 9.— „ „

b in de stadsdistricten van Curaçao of Aruba

door een koffiehuishouder. . . . . ƒ 40.— per maand
„ een tapper van gedistilleerd. . . . . 30.— „ „
„ een grossier in gedistilleerd . . . . . 36.— per kwartaal

op Curaçao of Aruba buiten het stadsdistrict en op de overige eilanden

door een koffiehuishouder. . . . . ƒ 18.— per kwartaal
„ een tapper van gedistilleerd. . . . . 18.— „ „
„ een grossier in gedistilleerd . . . . . 18.— „ „

Het vergunningsrecht bracht op in:

1912	ƒ 18.294.—	1926	ƒ 34.468.—
1913	17.506.—	1927	38.204.—
1914	17.310.—	1928	47.193.—
1915	17.274.—	1929	49.137.—
1916	17.525.—	1930	51.008.—
1917	16.665.—	1931	49.582.—
1918	15.890.—	1932	47.743.—
1919	16.075.—	1933	53.579.—
1920	16.682.—	1934	74.056.—
1921	17.216.—	1935	72.598.—
1922	17.680.—	1936	71.230.—
1923	18.086.—	1937	74.456.—
1924	31.142.—	1938	78.227.—
1925	33.174.—	1939	79.591.—

(Wordt vervolgd)

LEVENSBESCHRIJVING VAN JAN VAN DER TUUK; EEN STUK SURINAAMSCHE GESCHIEDENIS

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Op Donderdag den 18den Januari 1809 voer een Engelsch zeilschip in den vroegen morgen de Surinamerivier op en wierp ter hoogte van de stad Paramaribo het anker uit. Onder de reizigers bevonden zich de 59-jarige Jan van der Tuuk met echtgenoote en tien kinderen, van welke het jongste slechts twee jaar telde.

Het gezelschap had een gevaarlijke reis achter den rug.

Uit Amsterdam komende, was de familie den 15den September 1808 over Den Haag naar den mond van de Maas gereisd, waar men tegen middernacht aankwam. In het holst van den nacht vertrokken de reizigers in een open roeiboot de Noordzee op, hopende een schip te zullen ontmoeten, dat hen naar Engeland wilde overbrengen. Er bestond groot gevaar, dat men onderweg aangehouden zou worden, waardoor de reis kon worden verijdeld. Gelukkig ontdekte men een Nederlandsche visschersboot, waarop men kon overstappen. Op den 15den ontmoette men een Engelsche visschersboot, „Laby". De kapitein gaf toestemming daarop over te gaan, en zoo zeilde men verder, totdat men den 16den Gravesend tegen 6 uur in den avond bereikte. Het gezelschap logeerde in de herberg „White Hart".

Den volgenden dag reisde men door naar Londen, waar men drie dagen later behouden aankwam en zijn intrek nam in het logement „Sablonière" op Leicester Square.

Na van de vermoeienissen van deze avontuurlijke reis te zijn uitgerust, koos men zee op een Engelsch zeilschip, dat koers zette naar Suriname, toen een Engelsche kolonie, een onbekende toekomst tegemoet.

Wie was Jan van der Tuuk [1]), die op meer dan middelbaren

[1]) Een afstammeling van Van der Tuuk, J. W. Enschedé, achterneef van Wernardine Jacqueline van der Tuuk, heeft in het 9de Jaarboek (MCMXI) van Amstelodanum een artikel geschreven: „Een uitwijking

leeftijd met zijn groot gezin zulk een avontuurlijke reis ondernam om zich in een hem onbekend land te vestigen, waar hij niet alleen naam zou maken, maar zelfs een belangrijke plaats in gouvernementsdienst heeft ingenomen?

Hij was een Amsterdammer, den 12den Januari 1752 geboren en in 1774 met Anna Carolina de Wit gehuwd. Van beroep was hij koopman in lakens en zijden stoffen en hij dreef ook handel in wollen en katoenen manufacturen onder den naam Johan van der Tuuk en Comp. Hierdoor kwam hij tot zoodanigen welstand, dat hij in staat was de hofstede „Vreeland" in het Gooi te koopen.

Het huwelijk was niet gelukkig en werd door echtscheiding ontbonden. Van der Tuuk huwde op 10 November 1793 op „Vreeland" met Maria Helena Geertruyda van Liesveld, weduwe van mr. W. S. Q. Meurs, die in 1785 in Suriname tot Raad-fiscaal en president van het Hof van Justitie was benoemd en aldaar in 1787 was overleden. De weduwe was naar Nederland teruggekeerd. Bij dat huwelijk erkende Van der Tuuk het onechte tweejarige meisje Sophia Cornelia Maria, dat 14 October 1791 op „Vreeland" geboren was en dienzelfden dag werd gedoopt.

Ofschoon Van der Tuuk de hofstede in 1788 verkocht aan een zekeren Pieter Glasmaker, bleef hij er wonen. Uit zijn huwelijk werden — het daarbij erkende kind inbegrepen — tien kinderen geboren, zes zoons en vier meisjes, die wij op hun reis naar Suriname hebben ontmoet.

Hadden de Europeesche oorlogen al slechten invloed op zijn handelszaak gehad, het continentaalstelsel deed deze nog meer verloopen, aangezien hij veel zaken op Engeland placht te drijven. Zijn sympathieën waren aan Engelsche zijde; hij was patriot en geen Oranjeklant.

Suriname was in 1804 een Engelsche kolonie geworden en het lag voor de hand dat, toen hij een ander vaderland trachtte te vinden, waar het hem beter zou gaan dan in Nederland, zijn oog op Suriname viel, waar zijn echtgenoote had gewoond en door haar eerste huwelijk bekend was.

* * *

---

van een Amsterdamsch koopman naar Paramaribo in 1808", waarvoor wij destijds een deel der gegevens verschaften uit het oud-archief der kolonie Suriname, sedert in het Rijksarchief alhier opgenomen. Aangevuld met vele andere bijzonderheden uit het Surinaamsche archief hebben wij die gegevens in dit artikel verwerkt.

Toen Van der Tuuk dan in Suriname aankwam, was zijn eerste werk naar een betrekking uit te zien. De commandant der Troepen sir John Wardlaw was waarnemend gouverneur en werd 3 Mei 1809 door graaf Charles Bentinck opgevolgd.

Dank zij zijn Engelsche sympathieën en de relaties van zijn echtgenoote gelukte het hem, 17 dagen na zijn aankomst, n.l. 4 Februari tot 3de commies bij het comptoir der Hoofdgelden te worden aangesteld in de plaats van E. J. Wesenhagen, die tot 2de assistent bij den Raad-Boekhouder-Generaal werd bevorderd.

Dit was de eerste stap op de ambtelijke ladder.

Na ruim een jaar, 6 Mei 1810, werd hij boekhouder-kassier van kerkegerechtigheid en secretaris van 's lands gasthuis. Hij legde als zoodanig op 26 Mei d.a.v. den eed in handen van den gouverneur ten overstaan van de Raden van Politie en Crimineele Justitie af. Binnen het jaar werd hij bevorderd tot ontvanger van het kantoor der landtaxen en op 19 Januari 1811 legde hij den eed in zijn nieuwe betrekking af.

Den 14den Januari 1814 benoemde de gouverneur hem tot Raad en Boekhouder-Generaal. Deze benoeming had hij te danken aan het uittreden van den heer A. Melville, die ontslagen was om de redenen, welke wij zullen laten volgen. Met deze promotie, waardoor zijn inkomen tot bijna *f* 11.000 per jaar steeg, had hij de hoogste trap op de ambtelijke ladder bereikt. Tegenover de Raden P. Heydoorn en W. H. Eyma legde Van der Tuuk den eed in zijn hooge functie af. Van zijn benoeming wordt in de *GeprivilIgeerde Surinaamsche Courant* van 1 Februari no. 10 kennis gegeven. Bovendien werd hij in December van dat jaar tot secretaris van 't Edele College van heeren Commissarissen tot de zaken van de Nieuwe Wees-, Curateele en Onbeheerde Boedelkamer benoemd.

Wat was de reden van het ontslag van den Raad Boekhouder-Generaal Melville geweest?

Het Britsche gouvernement had op 12 Maart 1813 John Bent benoemd om in 's lands geldmiddelen orde te brengen. Hij kwam 15 Mei van dat jaar in Suriname aan als „Ontvanger en bestierder, mede administrateur om aan de zijde van de Kroon generaallijk de administratie te controleren, van en over al de plantagiën of andere gronden doorgaans dezer colonie" zooals de proclamatie van gouverneur Pinson Bonham van 15 Mei 1813 luidde. Deze hooge functionaris kreeg een inkomen van £ 30.000! De gouverneur, door het Britsche gouvernement gesteund, verwachtte,

dat Bent krachtige leiding zou geven aan het beheer der koloniale geldmiddelen, en toezicht op den handel, den verkoop van producten en de administratie van plantages zou houden. Van de heeren Raden van Politie en Crimineele Justitie, die meerendeels administrateurs van plantages waren, had de gouverneur weinig medewerking. Hun eigenbelang stond op den voorgrond. Bents benoeming wekte onder hen veel beroering en men achtte zich er door in zijn bevoegdheden geknot. Er heerschten allerlei misstanden in Suriname, vooral in het beheer der plantages. Erfenissen van in Nederland wonende eigenaren werden door de heeren in Suriname beheerd, alsof deze hun eigendommen waren. Daarin wenschte Bent ook veranderingen te brengen.

De moeilijkheden bereikten haar toppunt, toen Bent de balansen en gelden, toebehoorend aan boedels van den overleden F. Gomarus, groot *f* 170.784, en van P. Bloeddoorn, groot *f* 27.000, welke onder het beheer van de Weeskamer berustten, onder zijn beheer wenschte te zien gebracht, welk voorstel de gouverneur steunde. Vier maanden lang lieten de leden der Weeskamer den brief van den gouverneur onbeantwoord, en toen het antwoord op 3 Januari 1814 kwam, behelsde het een weigering. Bonham, die korte metten maakte, wenschte te worden gehoorzaamd en ontsloeg de onderteekenaars van den brief, n.l. den Raad-Fiscaal, E. G. Veldwijk, de 2de Fiscaal J. Lolkens, den Raad-Boekhouder-Generaal A. Melville en de Raden mr. M. S. Schüster, D. Rocheteau en H. L. Perret Gentil [1]). Veldwijk was den gouverneur echter vóór en bood zelf zijn ontslag aan. Hierop benoemde de gouverneur Schüster tot Raad-Fiscaal. Aan den minister van Koloniën schreef Bonham op 19 Januari Van der Tuuk [2]) te hebben benoemd tot Raad Boekhouder-Generaal, „a gentlemen of considerable abitilities who has been long Collector of certain duties for the Sovereigns' Chest which he did greatly increase under Mr. Melville and I earnestly request the Confirmation of your Lordship" [3]).

Zoo had dan Van der Tuuk, over wien zulke waardeerende woorden waren geuit, de hoogste ambtelijke positie in Suriname bereikt.

---

1) Wolbers noemt hem ten onrechte Pierre Gentil, blz. 584.

2) Ook deze naam is onjuist bij Wolbers aangegeven als Van der Tank, blz. 584.

3) Einaar, *Bijdrage tot de kennis van het Engelsch tusschenbestuur van Suriname 1804–1816*, blz. 114. Hij spelt zijn naam ten onrechte Van der Tuuck.

Zijn benoeming wordt in de notulen [1]) als volgt opgenomen:

„Maandag den 7e February 1814
Het hoff onder het presidium van Zijne Excellentie den Heer Gouverneur op de gewone ceremoniaale wijze vergaderd, wierd met den gebeede geopend:
Waarna de Heer Gouverneur was communiceerende dat hoogst derzelve niet dan met groot leedwezen verplicht was geweest sedert de laatste zitting van deezen hove, eenige veranderingen te moeten maken ten aanzien van de ministerieele betrekkingen. Dat zijn Hoog Edel Gestrenge den Heer Secretaris Mr. M. S. Schüster had aangesteld tot ad interim Eerste Raad Fiscaal met behoud van deszelfs feit als Eerste Secretaris en den Heere J. van der Tuuk tot Raad en Boekhouder-Generaal, terwijle den tweede Secretaris J. de Koff had gedispiceerd tot de waarneeminge van de Secretariale occupatien van deeze Hove.
En daar de nieuwe aangesteld Boekhouder-Generaal, de tot deszelfs aanzienlijke charge, staande eed had gearresteerd, was zijne Excellentie aan den hove voordragende om welgemelde Heer Raad en Boekhouder ter deese vergadering te introduceeren.
Het gunt gehoord en zijn hoog Edel Gestrenge voor deeze kennisgeving bedankt zijnde, is hetzelve voor communicatie aangenomen.
Wordende wyders den Secretaris verzogt en gecommitteerd om den Nieuw aangestelde boekhouder-Generaal van deszelfs wooning af te haalen en ter deese vergadering te introduceeren.
Het gunt geschied zijnde heeft welgemelde Heer Raad en boekhouder-Generaal na wederzeidsche aflegging der gewoone plichtplegingen zitting genomen.
Vervolgens heeft zijne Excellentie, den Heer Gouverneur, aan den hove gecommuniceerd, dat hoogst dezelve inplaatse van den Heer J. van der Tuuk had aangesteld den heer C. J. Wesenhagen tot secretaris van 's Lands gasthuys, alsmede tot kassier en boekhouder van de kerkegerechtigheid en welke in die betrekking den Eed had afgelegd.
Het gunt gehoord en zijne Excellentie voor deese kennisgeeving meede zijn bedankt wierd hetzelve voor communicatie aangenomen."

Van der Tuuk was blijkbaar een voorzichtig financier, die, zooveel als in zijn vermogen lag, trachtte de landsmiddelen goed op peil te houden, zooals blijkt uit onderstaande Memorie, welke hij op 20 December 1815 aan het Hof van Politie en Crimineele Justitie indiende, houdende een voorstel tot vernieuwing van de buitengewone belasting over het jaar 1815:

„Nademaal de ondergeteekende aan deese Edele achtbare Hove laatstleeden Vreydag heeft te kennen gegeven, dat in dat loopende jaar

[1]) Aanwezig waren met den gouverneur P. Bonham de ad interim Eerste Raad-Fiscaal mr. M. S. Schüster, de Raden P. Heydoorn, J. J. Ferrand, J. Bruyning, I. J. F. de Frederici jr., W. H. Eyma, E. K. Schelkes, A. A. Halfhide, C. L. Weissenbruch, M. S. Klein en de secretaris J. de Koff.

de Extra ordinaire uitgave circa honderd een en twintig duysend guldens hebben beloopen en dat desniettegenstaande de staat van 's lands Financien zig op dit oogenblik nog in eene gunstige staat bevinden, zoo is den ondergeteekende dog Echter van oordeel, dat alle mogelijke voorzieninge dienen worden genoomen om 's Landscassen in die Zelve gunstige Positie te doen blijven en Souteneeren opdat in het volgende jaar, zoowel aan de ordinaire als Extra ordinaire betaalinge promptelijk zal kunnen worden voldaan, te meer het niet waarscheynlijk is, dat de Eerste minder zullen zijn, en Geheel onzeeker is, welke somma voor de laatste zal gevorderd worden, weshalve den ondergeteekende zich in de verplichting vindt (hoe gaarne ook geneegen het Publiek van Eenige van de Extra Ordinaire lasten te ontheffen) dezelve nog voor Een jaar te moeten continueeren.

Reedenen waarom den ondergeteekende zich by deese Edele achtbare Hove vervoegt Eerbiediglijk voorstellende, nog voor een tijd van Een jaar deese volgende Extra ordinaire Belastinge te hernuwen, en dat wel aanvang neemende met den Eerste January 1815.

1°. het Extra Temporaire Hooftgeld ingevolge Publicatie dato 4 November 1805 den 20 of 26 daaraan gepubliceert en successievelyk met den 20 en 26 Decemb. 1813 hernieuwd,

2°. De Extra Belasting op het zeegel bekend ingevolge de Publicatie dato 4 Novem. 1805 en successievelijk hernuwd tot Decemb. 1813,

3°. de quotisatie van de Huur van de Huysen en Erven binne de stad Paramaribo en ressorten van Dien, als bepaald is volgens de Proclamatie Dato 10 Feb. 1812 en Hernuwd Decemb. 1813.

Al hetwelk den ondergeteekende aan het Wijs oordeel van deese Edele Achtbaare Hove overlaat, ten Einde naa bevinding van Zaaken, daarover te oordeele en beslissen."

* * *

Wij gaan de strubbelingen, welke in het Engelsche tusschenbestuur zijn voorgevallen verder voorbij. Het stoken en lasteren tegen Bent eindigde ten slotte met zijn ontslag op 8 Juni 1814 en vertrek uit Suriname op den 18den Juli d.a.v.

In 1815 kreeg Nederland de kolonie terug en vertrok de eerste Gouverneur-Generaal Willem Benjamin van Panhuys daarheen, die het bestuur op 27 Februari 1816 overnam. In de Proclamatie van dien dag werd, behalve vele anderen, ook Van der Tuuk als Raad-Boekhouder-Generaal ontslagen, „echter voor behoudens derzelver verantwoordelijkheid".

Voor het overnemen van zijn kantoor werden 27 Februari aangewezen de Raden F. Beudiker en G. N. Linck. Deze vervoegden zich ten huize van Van der Tuuk om inlichtingen en ophelderingen inzake zekere geldelijke transacties, welke deze 21 Mei schriftelijk vastlegde in den brief van den volgenden inhoud, welke het Hof op 27 Mei d.a.v. voor notificatie aannam.

„Paramaribo, 21 May 1816

HoogEdeleGestrenge Edelachtbare Heeren,

Tot voldoening aan de verlangens van deesen Edele achtbaare Raad, op de vraagen van den Secretaris J. de Koff. per Missive dato 18 deeser uyt naam van deesen Edele Achtbaare Hove gdaan,

om in Scriptie den Hove te verwittigen of door Zijn Excellentie den voormalige Gouverneur P. Bonham, aan de vervulling van Zijn Hoog Ed. Gestrenge Belofte, en aannaame ter dispositie van de bij notulen genoemde somma's als al het verdere bij notulen vermeld, en gementioneerd, voldaan zy, waarop den ondergeteekende de Eere heeft het volgende te berigten:

Dat wanneer het oogenblik Zijn Excellentie den voormalige Gouverneur P. Bonham, aan deese Edele Achtbare Hove te kennen gaf, zijn bereydwilligheid om het Publiek ten kosten van Zijn Majesteit den Koning van Engeland ten dienst te staan,

en ter geruststelling en voldoening, van de nog onbetaalde en ongevideerde commando Rekeningen betaalbaar bij de Cassa teegen de wegloopers, volgens notulen van 23 February l.l. en missive daarbij overgelegt op vijf en dertig à veertig duysend guldens zijnde begroot, zoude vaststellen en deponeeren eene somme van vier en veertig duysend guldens Gelden aan het comptoir der Cassa teegens de wegloopers, ter leen voorgeschoten.

Tot informatie van dit Eerste Poinct dient, dat deese somma van vier en veertig duysend guldens oorspronkelijk zijn, voor zooverre den ondergeteekende zig kan herinneren, uyt Een subsidie, die de welwillendheyd van zijn Excellentie den Gouverneur indertijd heeft kunnen goed vinden uyt Een der Koning's cassen (namentlyk die van de Hooftgelden) aan Een der Coloniale cassen (namentlyk de cassa teegens de wegloopers) voor te schieten, ten einde de menigvuldige betaalinge dien het laast van het voorleedene jaar, van 't corps coloniale Jagers van het comptoir der cassa teegens de wegloopers gevorderd wierden, tegemoet te komen.

Deese voormelde subsidie van vier en veertig duysend guldens behoorde reeds in de maand Maart uyterlijk April, geheel of ten deele zyn afgedaan geweest; wat reeden den ontvanger van 't comptoir der cassa teegens de wegloopers dit heeft versuymt, moet den ondergeteekende volkoomen ignoreeren. De WelEdele Achtbare Heeren Raaden, die ter dien tijd in den Raad Present zijn geweest, en daar nog aanweezig zijn, zullen in concurentie met den ondergeteekende niet kunnen ontkennen, maar wel deegelijk vaststellen, dat deese vier en veertig duysend guldens door een der Konings cassen aan den Landen voorgeschoten, ook wederom van den Landen, aan Koning's cassa behooren terug te keeren, in dier voege als gewoonlijk ten opzigte alle voorgaande subsidien bij de Lands Publique Comptoire heeft plaats gehad en gebruykelijk is.

Om welke reedenen dan ook den ondergeteekende moet veronderstellen, dat deese vier en veertig duysend guldens zoo dikwijls hier vooren gementioneerd, door Zijn Excellentie de thoenmalige Gouverneur P. Bonham, representeerdende Zijne Majesteit, by die gelegenheyd, als Eene deugdelijke onderpand zyn aangemerkt geworden en tot de voornoemde bedoeling daargesteld.

Schoon den ondergeteekende zig geensins wil Inlaaten in de materie van de zaak, daar hem alleen genoeg is oplossing te hebben gegeven, waar en hoedanig deese ƒ 44.000 gedeponeerd zijn geworden.

Ten opzigte van het tweede poinct, waarby Zijn Excellentie andermaal goedvind zijn welwillendheyd aan den dagh te leggen, en zegt:

„booven-dien nog voorneemens was, te stellen en te deponeeren plus Minus Eene somma van sestig duysend guldens, ter voldoening en vereffening voor zooverre die zoude moogen strekken, voor de zoodaanige commando Rekeningen waarvan bij het Compt. der vendu gerecht gewoonlijk de betaalingen worden gedaan, en waartoe Zijn HoogEdelgestrenge Een Commissaris zoude benoemen, en alhier verblijven voor den tijd van de drie Eerstkomende maanden".

Ten opzigte van het laatste poinct, vind den ondergeteekende zig bezwaard meer te antwoorden als alleen:

Dat aangezien de waare achting, en 't behoorlyk respect, die den ondergeteekende bij alle geleegendheedens Zijn Excellentie den voormalige Gouverneur P. Bonham heeft toegedraagen, om den Plicht in Zijne relatie als Raad en Boekhouder-Generaal maar al te wel kennende, zig niet veroorlooft heeft gevonden, om van Zijn Excellentie den Thoenmaalige Gouverneur de Detailles van Hoogst desselfs Voorneemen, Pertinent af te vraagen, of te wel in Hoogst desselfs Particuliere geheymen in te dringen, Uyt dien hoofde is, en blijft deese vraage, weegens de dispositie van Zijn Excellentie, ten opzigte dit laatste poinct voor den ondergeteekende onoplosbaar.

Vertrouwende hiermeede voldaan te hebben aan de Instructie van deesen Edel Achtbaare Hoove, ten opzichte de gerequireerde Informaties p. Missive van den Secretaris J. de Koff, zoo verblijve met alle verschuldigde Hoogagting HoogEd. Gestrenge WelEdelachtbaare Heeren,

Uw HoogEd. Gestr. & WelEdele Achtbare Ootmoedige Dienaar
(w.g.) J. VAN DER TUUK.

Aan den Edele Achtbaare Hove van
Politie en Criminele Justitie deser
Colonie & & &.

In het zelfde jaar eindigde Van der Tuuks ambtelijke loopbaan. Wij vervolgen ons verhaal door een en ander uit zijn particuliere leven mede te deelen.

Toen hij uit 's lands dienst ontslagen werd, was Van der Tuuk 64 jaar oud en een welgesteld man. In 1818 besloten de heer en mevrouw Van der Tuuk ten behoeve hunner kinderen een plantage in Suriname te koopen. Hun oog viel op „Vreedenburg" aan de Parakreek, een suikerplantage van bijna 3500 akkers, waarvan hij zelf reeds administrateur was met C. L. Weissenbruch. Hij kocht de plantage voor de som van ƒ 160.000 van den heer W. F. Schuyt te Amsterdam. Het transport had 11 Februari plaats. In verband met een op dit „effect" te vestigen hypotheek

en tengevolge van het verblijf in het buitenland van zijn dochter, die met den officier van gezondheid Sharp gehuwd was, zonden zij aan den gouverneur een request, waarin zij verzochten goed te keuren, dat de heer A. Cameron, een vriend van Sharp, als diens gemachtigde of vertegenwoordiger zou mogen optreden. Zij schreven:

„Aan Zijne Excellentie Mr. Cornelis Reynhard Vaillant, Gouverneur-Generaal ad interim der colonie Surinamen, mitsgaders opperbevelhebber van Zijn Majesteit's Land- en Zeemagt binnen de voorz. colonie.

Geven eerbiedig te kennen J. van der Tuuk en Maria Helena Geertruyda van der Tuuk geboore van Liesvelt, Echtelieden,

Dat de supplianten, ten behoeve van hunne gezamentlijke kinderen hebben gekogt van den heer W. F. Schuyt, te Amsterdam, de plantage Vreedenburg, geleegen binnen deeze colonie, onder deeze zeer voordeelige conditie, van daarop eene Kusting te vestigen, voor de koopwaarde ter somma van ƒ 160.000 Surinaamsch geld, terwijl dit capitaal by jaarlijksche termijnen uit de voortbrengselen van die plantage moet worden gekweeten.

Dat hoezeer de supplianten als ouders, in ex natuur voogden wel voor hunne minderjarige kinderen by het ooverlijden transport kunnen compareeren, en derzelvens belangen representeeren, bij het te vestigene kusting, op dat Effect, zij echter niet wel kunnen paroiseeren voor hunne meerderjarige dochter Sophia Cornelia Maria van der Tuuk gehuwd aan den heer Jas Sharp, welke tegenwoordig uitlandig is, en geene gemachtigde alhier heeft, zoodat hiertoe een persoon behoord te worde gecommiteerd, die haar belangen representeerd.

Zoo neemen de supplianten de vreyheid, Uwe Excellentie voor te dragen, den heer Adam Cameron, die uithoofde van byzondere vriendschapsbetrekking, met der supp.ten aanbehuwde zoon, zich met deze commissie wel wil chargeeren, en ten blijke deeze meede heeft onderteekend, met verzoek, denzelven te comiteeren, tot curator ad hunc actum, ten einde de belangen van der supplianten voormelde dochter te representeeren, zoo bij het ontvangen van het transport, der door de supplianten, ten behoeve, van hunne gezamentlijke kinderen, gekogte plantage Vreedenburg, als het verlijden van de kusting welke op voormelde Effect van het montant van de koopschat moet worden gevestigd.

't welke doende etc.,

Paramaribo, den Maart 1818

(w.g.) ADAM CAMERON (w.g.) J. VAN DER TUUK
(w.g.) M. N. G. VAN DER TUUK
geboore VAN LIESVELT.

* * *

Het echtpaar van der Tuuk had, zooals wij tevoren hebben medegedeeld, 4 dochters en 6 zoons.

De oudste dochter Sophia Cornelia Maria huwde in 1811 op

haar 19de jaar met den Schotschen geneesheer, in dienst bij het 16de regiment van de Britsche troepen, James Sharp, oud 30 jaar. Zij overleed in den hoogen ouderdom van 95 jaar in 1887 in Mira buiten Venetië, waar zij met haar zuster Wernardine Jacqueline samenwoonde. Sharp werd na de overneming van de kolonie door Van Panhuys met andere militairen naar Demerary overgeplaatst, waar hij, slechts 44 jaar oud, in 1825 overleed.

Onder de inwoners van Suriname had Sharp zich in zijn ambt als chirurgijn der troepen vele vrienden gemaakt. Bij zijn vertrek bleek het, hoe men hem waardeerde, door de aanbieding van een geschenk met huldeadres van den volgenden inhoud: [1])

Suriname den 15e Maart 1816

Mijnheer!

Ten bewijze onzer vriendschap en als een Teeken van die Agting met welke wij U karacter zoo lang in de samenleving beschouwt hebben, vergun Ons, Eer gy deeze Colonie Suriname verlaat, U te verzoeken een stuk Zilver ter waarde van Honderd Gueneas van Ons te willen accepteeren; het zelve zal U ter hant gesteld worden door Messrs Rundel en Bridle Juweliers Zijner Majesteyd, Ludgate Hill, London.

By dit teeken onzer Agting voegen Wij onze beste wenschen voor U gezondheid en aangenaaame reys met U Familie naar Engeland.

Wij zijn, Mijn Heer,

U getrouwe vrienden & D.W. dienaaren:

J. Frederici, E. Conoly, A. W. de Mey, A. Bentinck, W. van der Tuuk, W. Leckie, J. Black, A. White, G. Cruden, Adam Cameron.

Den WelEdele Heer

James Sharp.

Chirrurgyn der Land Troepen.

De andere dochter Georgine Louise Charlotte Antoinetta huwde 29 September 1822 met den 30-jarigen mr. Charles François Mirandolle, lid van den Hove van Civiele Justitie en Auditeur Militair in Suriname. Hij was in Breda geboren als zoon van Henry Mirandolle van Gheert, in leven president van het Departementaal geneeskundig onderzoek en medicinae doctor te 's-Gravenhage en Maria Anna van den Kieboom.

De derde dochter, Wernardine Jacqueline, geboren 27 April 1806, werd ter voltooiïng harer opvoeding naar Europa gezonden en woonde te Brussel bij mr. Baumhauer, Advocaat-Generaal bij het Hooggerechtshof aldaar. Na het overlijden van haar zuster Georgine huwde zij met haar zwager Mirandolle, en na diens overlijden, dus voor de derde maal, met den luitenant der huzaren L. A. J. Vermasen. Toen ook deze stierf, ging zij met haar oudste

[1]) *Surinaamsche Courant*, Zaterdag 23 Maart 1816, no. 24.

zuster, de weduwe Sharp, samenwonen. Zij zelve overleed in den hoogen ouderdom van 104 jaar op 19 Juni 1910 als de oudste inwoonster van Haarlem.

Van de vierde dochter Magdalena is ons niets naders bekend.

Een der zoons van Van der Tuuk, Sigefridus, kwam op tragische wijze op de plantage „Wayampibo" om het leven en werd daar in December 1816 begraven. Jan overleed op jeugdigen leeftijd op 16 April 1810. Van Nicolaas Laurens Renard weten wij, dat hij een begaafde jongen was, die als een der verdienstelijkste leerlingen van den Nederlandschen onderwijzer J. Vrolijk te Paramaribo op 1 September 1819 een eereprijs ontving.

Abraham legde, toen hij 17 jaar oud was, zijn belijdenis af op 11 April 1811 in de Gereformeerde kerk, in een dienst die ds. P. J. van Esch in het Luthersche kerkgebouw hield. Hij werd ontvanger van het kantoor der landtaxen in Januari 1814, dezelfde betrekking als zijn vader eenmaal had bekleed. Bovendien was hij 2de luitenant bij de 3de Compagnie van de Schutterij te Paramaribo. Toen hij voornemens was een reis naar Europa te ondernemen, gaf hij daarvan in de Surinaamsche Courant van 2 Juni 1920 kennis, zooals was voorgeschreven. Hiertegen verzetten zich volgens het Oppositieboek om ons onbekende redenen op 6 Juni verscheidene personen, t.w.: C. van Elmpt qq, mede voor G. H. C. Black, J. H. Rooswijk, M. W. van Middachten, John Sowerly, John Henry en zekere Wesenhagen. Of hij vertrokken is, hebben wij niet kunnen vinden. Hij overleed 4 Juni 1823 ten huize van zijn zwager Mirandolle.

Johannes Wilhelmus was een andere zoon. Hij gaf kennis in de Surinaamsche Courant van 25 April 1818 no. 24 tot herstel van gezondheid naar Europa te willen vertrekken. Tevoren had hij een verzoekschrift aan den gouverneur ingediend om handlichting te bekomen, luidende:

Aan Zijne Excellentie Mr. C. R. Vaillant, Gouverneur-Generaal ad interim der kolonie Suriname, mitsgaders opperbevelhebber van den Land- en Zeemagt in de zelve, & & &.

bij non cessie [1]) van den Edele Achtbaare Hove van Politie en Crimineele Justitie der voorsz. kolonie, & & &.

Geeft met schuldige Eerbied te kennen, J. W. van der Tuuk,

dat den suppliant bereykt hebbende twee en twintig jaaren, volgens hierbij gevoegde doop attestatie en alzo den suppl. zig in staat gevoeld zyne zaaken en belangen zelfs waar te nemen en gaade te slaan,

Wenschte hij te hebben suppletie van jaaren.

mits welke hij bij non cessie [1]) van 't Hoff van Politie Uw Excellentie

[1]) Aldus in het stuk gespeeld.

adieerd met verzoek, daar den suppl. van voorneemen is, om tot herstel van zijn gezondheid binnen kort eene reis naar Europa te doen, aan hem voor zijn vertrek te willen accordeeren en verleenen Brieven van venia aetatis of te suppletie van jaaren, met authorisatie of Hoogstdeszelfs Heer Secretaris derzelve aan den suppliant tegens betaaling der kosten te Extraheeren.
Paramaribo, den 15 April 1918 — 't welk doende, &
(w.g.) J. W. VAN DER TUUK

Wij ondergeteekenden, ouders van den requestrant, consenteeren in dit voorstaande verzoek.
Paramaribo, 15 April 1818 — (w.g.) J. VAN DER TUUK
(w.g.) M. H. G. VAN DER TUUK,
geboren VAN LIESVELT.

't Hof accordeert favorable brieven van overschrijving aan den Gouverneur C. R. Vaillant.
Paramaribo, 19 April 1818. — Ter ordinantie van den Hove
P. J. CHANGUION.

In buitengewone zitting heeft het Hof het verzoek goedgekeurd en ofschoon ook tegen zijn vertrek in het Oppositieboek bezwaren werden ingediend door Jb. Sanches, Elisabeth Seyler, M. L. Nassy en S. E. Godefroy, is de reis toch doorgegaan. Immers wij zien in het register van aangekomen passagiers, dat hij met het schip „Lodewijk Anthony", schipper B. Staghouwer op 3 December 1819 uit Amsterdam in Suriname terugkwam, met een pas, welke den 15den Mei 1818 te Paramaribo was uitgereikt.

Van hem wordt vermeld, dat hij „Coloniaal Commissaris" was. Hij overleed 15 Mei 1821.

Een andere zoon was blijkbaar William, van wien wij alleen lezen, dat hij op den 18den Januari 1816 tot Inspecteur van het Cordon met den rang van Majoor was aangesteld, welke benoeming echter bij Notificatie van den 30sten d.a.v. werd ingetrokken.

Mevrouw Van der Tuuk kwam 20 November 1820 te overlijden, oud 54 jaar. Van der Tuuk droeg, behalve zijn echtgenoote, vijf zijner zoons ten grave, zoodat zijn laatste levensjaren niet van de gelukkigste waren.

Bovendien ging het de plantage slecht. De exploitatie liep op een fiasco uit en zij was een totale mislukking door oorzaken, welke wij hier niet verder zullen uiteenzetten.

De hoofdpersoon van ons verhaal, Jan van der Tuuk, overleed 30 April 1824 op 72-jarigen leeftijd in betrekkelijke armoede na een veelbewogen leven. Zijn nalatenschap werd door zijn

schoonzoon Mirandolle niet aanvaard en verviel aan de Nieuwe Wees-, Curateele en Onbeheerde Boedelkamer. Een aankondiging in de Surinaamsche Courant van 7 Mei 1824 no. 37 daarover luidde:

Kurators der Nieuwe Wees, Kurateele en onbeheerde Boedels Kamer dezer Kolonie zullen op Woensdag den 12den dezer des nademiddags om vier uren ter sterfhuize van wylen den Heer Jan van der Tuuk, publiek verkoopen, deszelfs nalatenschap bestaande in meubilaire goederen. Manskleeren en hetgeen verders ten voorschijn zal worden gebracht.

Alsmede 10.000 cingels en 20 stuks copie planken van de Houtgronden La Ressource en Sonnette, aankomende den Boedel M. Schelkes.
Paramaribo, den 7 Mei 1824 (w.g.). J. DE HEYDER
Gekw. 1e gesw. Klerk".

De verkoop heeft inderdaad plaats gehad; ook van de kleeren van den heer en van Mevrouw Van der Tuuk, welke uit het sterfhuis in het magazijn van de Curateelekamer waren overgebracht en door den 2den gezworen klerk in ontvangst genomen.

Volgens het notulenboek van de Weeskamer verklaarde de heer Mirandolle deze goederen bij prisatie te willen overnemen, hetgeen op 24 Juni heeft plaats gehad, ingevolge de machtiging van het college van 17 Juni 1824, zoo voor zich, als voor de medeerfgenamen der echtelieden.

Ten slotte kunnen wij nog vermelden, dat in de *Surinaamsche Courant* van Dinsdag 6 Juli 1824 no. 54 wordt geadverteerd, dat „aan de Nieuwe Wees-, Curateele en onbeheerde boedels Kamer zijn gedevolveerd de volgende boedels:
„13/96 Aandeelen in de Plantage Vreedenburg, gelegen aan de Parakreek, aankomende den Boedel J. W. van der Tuuk,
13/96 Aandeelen in den idem, aankomende den Boedel Abraham van der Tuuk.
1/16 Aandeelen in idem, aankomende den Boedel Jan van der Tuuk."

en in de *Surinaamsche Courant* van Woensdag 20 October 1824, no. 84:

„dat aan diezelfde Boedelkamer gedevolveerd (zijn) de navolgende Boedels als van Jan van der Tuuk den 1ste Mei 1824.
1/16 Aandeelen in de Plantagie Vreedenburg, gelegen aan de Parakreek aankomende de Boedel Jan van der Tuuk."

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN

V

S c h e e p s t y p e n. Een gewone formatie voor overzeesche expedities was deze, dat een *schip* (of „grootschip") vergezeld werd door een *jacht* en dat men de materialen medenam om ergens op een rustige plek een *chaloupe* in elkander te zetten, welke — opgetuigd en bewapend — de derde eenheid vormde. Aldus ging men te werk, wanneer men ter koopvaart zoowel als wanneer men ten oorlog voer, wanneer West Afrika en Oost Indië zoowel als wanneer Groenland de bestemming was. Bovendien had dan het schip nog een groote boot aan boord, waarmede desnoods eveneens zelfstandig geageerd kon worden.

Van Walbeeck beschikte in 1634 over wat meer materieel; zijn flotille bestond uit een schip, twee jachten en een *fluit* (deze laatste als voorraadschip), terwijl er materialen medegingen voor twee chaloupen (Ned. I., 22, 23). H. heeft blijkbaar aangenomen dat de fluit hetzelfde vaartuig was dat reeds door De Laet genoemd werd als thuisbehoorend in het Noorder kwartier, maar toen als een schip [1]).

De chaloupen kwamen ook bij andere naties voor; bij ons heetten zij Biscaysche sloepen (Ned. I, 22, D. 19), omdat men tot model genomen had de sloepen waarmede de Biscayers op de Terreneufsche kust vischten en die ook goed geroeid konden worden [2]). Overigens voerden deze vaartuigen een vierkant zeil en werden zij met steenstukken bewapend; de Spanjaarden noemden onze chaloupen *gavias*, naar het tuig, blijkbaar overeenkomst ziende met een scheepstype dat in Spanje reeds in de middeleeuwen voorkwam. Zooals ons mars (marszeil, marsra enz.) ver-

[1]) Iaerl. Verh., 21.

[2]) David Pzn. de Vries, Korte Hist., zie vroeger.

band houdt met het voorwerp waarin de reizende koopman zijn waren vervoerde, zoo komt gavia (vela de gavia, mastelero de gavia) in het Spaansch van het Lat. cavea (korf of kooi) [1]).

Ten slotte voeren er in de Caraibische Zee Hollandsche chaloupen en sloepen, alsmede Engelsche „sloops", niet als hulpvaartuigen, doch als het geschikt bevonden materieel voor het verkeer te water tusschen de eilanden onderling en tusschen deze en het vasteland, later ook wel voor de kaapvaart, bij de Engelschen als politievaartuigen tegen den sluikhandel enz. (Ned. I, 53, D. 63; Ned. II, 29, 52, D. 40; Jaarv. IV, Tobago, Bijl. II). Het eerste koopvaardijschip ten slotte dat onder de Amerikaansche vlag een reis naar Oost Azië maakte, was een „sloop" van Boston en H.M. „sloop of war" Harpy, uit Marryats Midshipman Easy, was een oorlogschip van zeker formaat.

De sloepen waarmede volgens H. de Spanjaarden in 1634 Curaçao dachten te belagen (Ned. I, 34) zullen wel *canoas* of piraguas geweest zijn, Indiaansche vaartuigen derhalve; het is merkwaardig dat reeds Dr. Chanca in zijn verhaal van Columbus' tweede reis van een canoa spreekt (Ned. II, D. 4), daarmede zonder eenige toelichting een Indiaansch woord gebruikend (voz Caribe) dat de Spanjaarden kortelings voor het eerst gehoord moesten hebben.

Zelf hebben deze laatsten in West Indië ook allerlei eigen scheepstypen ingevoerd, onder de bij hen bekende namen; het is niet altijd mogelijk precies na te gaan hoe dit materieel er uit zag. De eerste fregatten waren Duinkerker vaartuigen, speciaal voor den kruiserdienst gebouwd [2]); Spaansche *fregatas* (Ned. II, 9) in de Caraibische Zee moeten kleine, wel bezeilde vaartuigen geweest zijn. *Pataches* worden ook herhaaldelijk genoemd (Ned. II, D. 7); het waren tweemast scheepjes voor den verkenningsdienst[3]) Een *saica* (Jaarv. IV, Tobago, Bijl. II) was een tweemast vaartuig, reeds in de vijftiende eeuw in de Middellandsche Zee in gebruik bij Turken en Grieken [4]). *Lange barck* (als voren) is de vertaling van het Sp. barcolongo of barcoluengo, zijnde een éénmast vaartuig, waarschijnlijk overeenkomende met wat tegenwoordig op onze Westindische eilanden nog een barkje heet. Het lijkt wel

[1]) Woordenb. d. Ned. Taal; Espasa, Enc. univ. ilustr. Eur.-Americana; W. I. Gids, XVII, 204; dito XVIII, 178.

[2]) J. E. Elias, Schetsen uit de gesch. van ons Zeewezen (in de Bijdr. v. Vaderl. Gesch. en Oudheidk., 5de en 6de reeks).

[3]) W. I. Gids, XVII, 204.

[4]) Espasa, zie boven.

waarschijnlijk dat vaak verschillende namen gebruikt werden voor eenzelfde sch eepstype.

Het is daarom niet zoo gemakkelijk zich een voorstelling te maken b.v. van de flotille waarmede de Engelschen van Jamaica in 1665 op Curaçao wilden aftrekken; deze scheepsmacht zou bestaan hebben uit *raeseijlen*, een *galijoot* en *barcken* (Ned. I, D. 81). Alles was waarschijnlijk klein materieel, ook de razeilen (chaloupen?); een galjoot was een kustvaartuig. Uit onze geschiedenis van Nieuw Nederland blijkt dat men aldaar reeds in 1614 een jacht bouwde van 44 voet lang, maar in 1658 niet in staat was ter plaatse een galjoot te construeeren [1]). In den aanvang der achttiende eeuw onderhielden blijkbaar Spaansche galeotas het verkeer tusschen Curaçao en de kust (Ned. I, 75).

Aangenomen mag worden dat een *brigantijn* of *bergantijn* (Ned. I, 206, D. 102) een tweemast, vierkant getuigd vaartuig was, wat later een brik genoemd werd; de brigantijnen kwamen in West Indië nog laat in de achttiende eeuw voor [2]).

Pinnace was in het begin der zeventiende eeuw de Engelsche naam voor het vaartuig dat men aan boord zelf, uit medegenomen materialen, in elkander zette [3]); later werd het de naam van de groote scheepsboot. De *pynas* echter welke in 1665 in de Caraibische Zee genomen werd, was anderhalf maal zoo groot als een eveneens vermeesterde fluit (Ned. II, 22); ook bij de Engelschen zal er wel verwarring van namen bestaan hebben.

De Spaansche *kanonneerboot* waar H. over spreekt (Jaarv. III, 58) zal wellicht een barcolongo geweest zijn. Minder gemakkelijk is het, uit te maken wat Du Tertre met een *pyperie* bedoelde (Ned. II, D. 25). Wij weten echter dat de Indianen zich op een vlot, met den wind mede, van Bonaire naar Curaçao lieten afdrijven [4]); even goed kon men in het Noorden der Caraibische Zee op deze wijze van het eene eiland naar het andere komen. Om drijfvermogen aan het vlot te geven kon men inderdaad stammen van den wilden katoenboom gebruiken, maar aanvankelijk kan men wel ledige vaten tot dit doel hebben benuttigd; vaten werden bij ons pijpen genoemd, in het Fr. pipes, in het Sp. pipas en in laatst-

---

[1]) Dr. Hans Keiler, American Shipping (Probleme der Weltwirtschaft, Jena, 1913).

[2]) W. I. Gids, XIV, 377, 378.

[3]) Danish Arctic expeditions, 1605–1620 (verslag Eng. exp. 1612 n. Groenl.), Hakluyt Soc., XCVI, 1897.

[4]) W. I. Gids, XX, 210.

genoemde taal heette het geheel aan watervaten waarmede een schip uitgerust was: la pipería [1]).

Op Curaçao had de vice directeur in de dagen van Stuyvesant blijkbaar de beschikking over een aantal vaartuigen; een jacht, een chaloupe en een waterboot, deze laatste natuurlijk voor de voorziening der nederzetting met water uit bronnen en putten in den omtrek (Ned. I, D. 60, 63, 64). Later is er sprake van de Compagnies *steyger-schuyt* op Curaçao, een vaartuig dat blijkbaar op zee voer (Ned. I, D. 75) en ook wel op Aruba kwam [2]). In 1759 was er op Curaçao een Compagnies bark [3]).

Het verschil tusschen sloepen en (scheeps)booten is bij ons langzamerhand uit het oog verloren (Ned. I, D. 80, 175). Toen echter Bontekoe in 1618 met de Nieu-Hoorn zijn „Oost-Indische Reijse" begon, had hij een groote *boot* aan boord, welke men, zoodra het weder het toeliet, achter het schip aan liet slepen, alsmede een sloep, blijkbaar een kleiner vaartuig, welke ook wel de *schuyt* genoemd werd. Dat er kort voor en kort na 1600 ook gesproken werd van *haringschuyt* [4]) zou er op kunnen wijzen dat, voor de communicatie met den wal, wel kleine visschersvaartuigen werden medegegeven aan schepen die verre reizen gingen maken. De Laet spreekt van „hare Schuyten ende Booten", in het verhaal der expeditie van 1623/1624 naar de Westkust van Afrika; het is merkwaardig dat L'Honoré Naber, die zoowel De Marees als De Laet bewerkt heeft, van meening was dat haringschuit wel een huiselijke benaming zijn zou voor de boot van een schip, waarvan de schipper Haringh geheeten had [5]).

Scheepstermen. *Paarlijnen* (Ned. I, D. 175, 180), gebruikt bij het binnenkomen der schepen in de Sint Annabaai, heetten paardelijnen; tegenwoordig zeggen wij trossen.

Van De Jonge neemt H. over (Jaarv. IV, 28/29), dat de bemanning, bij het *werpen* of *uitwinden* van een schip, met alle kracht aan de kabels trok; dit trekken echter geschiedde niet met

---

[1]) Espasa, zie vroeger.

[2]) Doc. .. Slave Trade .., I, sevent. cent., doc. No. 34, zie vroeger; O'Callagan, Slavers, protest M. Beck, 5 Dec. 1659, zie vroeger.

[3]) J. Hudig Dzn, Scheepvaart W. Afrika en W. Indië, 41, zie vroeger.

[4]) P(ieter) de M(arees), Beschr. Gout Koninckrijck van Gunea, (Linschoten Ver. V, 1912), geval 1599.

[5]) Iaerl. Verh., 8; Dito, bew. Linschoten Ver. XXXIV, 1931, voetnoot bl. 13.

de handen. Werpen ziet op het werpanker dat gebruikt werd, winden op het gebruik van windas of kaapstander.

V l a g g e n. H. heeft het nogal eens over de *prinsenvlag* (Ned. I, 25, D. 64; Ned. II, 30, 31, D. 39; Jaarv. III, 73) en hij verdiept er zich — gelukkig — niet in of het een orange-blanche-bleu, een rood-wit-blauwe, of een oranje vlag was; de strijd over de oorspronkelijke kleuren onzer vlag is zelfs thans nog niet op bevredigende wijze tot een eind gekomen. Hoe lang vóór het besluit der Staten Generaal van 1796 was onze nationale vlag reeds de rood, wit en blauwe en sedert wanneer kon er eigenlijk van een nationale vlag gesproken worden? Was het zuiver uit traditie dat de Nederlandsche zeeman de nationale vlag de princevlag bleef noemen en wat verstond met vroeger onder oranje? Corn. de Jong, marine-officier onder stadhouder Willem V, spreekt van de Hollandsche, of z.g. Prinsevlag, zijnde de rood-wit-blauwe, maar zegt elders, dat toen de vlaggen van de Mars en het convooi omgekeerd geheschen moesten worden, het rood of oranje onder kwam [1]).

Dat in een begrooting van 1645 voor een ,,prince vlagge voorde fortres" op Curaçao drie en dertig gulden uitgetrokken werd, wijst er op dat men destijds van groot formaat vlaggen hield.

Brusse schreef [2]) dat in den Franschen tijd aan den Curaçaoschen havenmond eenigen tijd twee natievlaggen naast elkander hebben gewaaid; volgens H. (Jaarv. I, Een veelbewogen tijdperk) eischten de Franschen in 1796 dat hun vlag naast de onze zou waaien en werd daaraan" eerst later" voldaan.

Gedurende den tachtigjarigen oorlog hebben onze zeevaarders zich vaak vermomd, door *borgoensche vlaggen* te voeren en H. (Ned. I, D. 20) vertaalt: vreemde vlaggen; inderdaad is hier wel wat voor te zeggen. Het is waar, dat wij tot den Bourgondischen staat behoord hebben, dat Philips de Goede onze zeemacht georganiseerd heeft en dat Balthazar de Moucheron, die van Normandische afkomst was, zijn schepen liet varen onder een groene vlag met een Bourgondisch kruis. Dat wil echter nog niet zeggen dat wij, tot het midden der zeventiende eeuw, Spanjaarden en Portugeezen konden misleiden door middel van zulk een Bourgondische vlag, of dat zij zelf die vlag voerden; reeds onder Philips II bestond de Spaansche banier uit roode en gele strepen. Behalve de

[1]) Reize n. d. Car. Eil., zie vroeger.

[2]) Curaçao en zijn bewoners, zie vroeger; W. I. Gids, XVII, 110.

vlag met het kruis evenwel bestond er ook nog een oude Bourgondische banier, welke geblokt was en nu is het merkwaardig dat, wanneer De Laet zegt dat de schepen van Houtebeen in 1635, bij het binnenloopen der haven van S. Jago de Cuba, „elck een Burgoensche Vlagge lieten waeyen", de Spaansche documenten spreken van „uanderas de quadro". Ook de oude Brabantsche vlaggen waren geblokte vlaggen, rood en wit of blauw en wit. Het is derhalve volstrekt niet zeker dat de vlaggen van welke de onzen in den oorlog misbruik maakten, die met het Bourgondische kruis waren. Hoe het „Burgundisch Vendel" er uitzag, dat de Portugeezen in 1636 in Brazilië in een versterking achterlieten, valt niet na te gaan; het onderscheidingsteeken van een legerafdeeling echter was niet hetzelfde als een vlag. Een Nederlandsch admiraalschip voerde in 1642 of daaromtrent een blauw-groen-roode vlag, wat wellicht de kleuren waren van een stad of een Kamer der Compagnie [1]).

C e r e m o n i e e l. H. maakt hier en daar melding van het ceremonieel, in acht genomen bij de ontvangst en *installatie*, alsmede bij het overlijden van een directeur op Curaçao; tevoren waren reeds eenige gegevens dienaangaande gepubliceerd (Jaarv. I, Bijl. D. en E.), van de achttiende eeuw. Van de *begrafenis* der slachtoffers van de ramp, aan het Landsschip Alphen overkomen (Ned. I, 187/190, D. 184), bestaat een afbeelding [2]).

Een foto, door H. afgedrukt (Ned. I, t.o. 178) geeft volgens het onderschrift weer een *galarok* van den directeur Van Bosveld; het lijkt niet juist echter dit kleedingstuk in den tekst (Ned. I, 179) een uniformjas te noemen. Een rok was geen jas en de directeurs droegen geen uniform.

E n g e l s c h k o l o n i a a l b e s t u u r. De *Raad van Koloniën* van Karel II (Ned. II, 43) moet geweest zijn de Committee of the Privy Council, in 1696 vervangen door de Board of Trade and Plantations; uit dit laatste adviescollege ontstond weder de Board of Trade, een thans nog bestaande instelling in Engeland. Denken wij aan Cromwells commissarissen (zie Namen van Perso-

[1]) W. I. Gids, XVII, 183, XIII, 174, XX, 212; W. J. Gordon, Flags of the World, London/New York, 1921; Iaerl. Verh., 488, 519; T. v. d. Laars, Wapens, vlaggen en zegels van Nederland, Amsterdam 1913.

[2]) Ned. Mercurius, 1778.

nen, onder Stuyvesant) en aan de achttiende eeuwsche bemoeienissen met de koloniën van de Secretaries of State, dan moeten wij tot de conclusie komen, dat er in Engeland meer gedaan is voor een gecentraliseerd koloniaal beheer dan in onze oude Republiek, waar zelfs het opperbewindhebber- en gouverneur generaalschap van de stadhouders Willem IV en Willem V slechts zeer geringe sporen achtergelaten heeft in de geschiedenis der compagnieën, terwijl het toezicht der Staten Generaal op haar beleid nimmer veel te beteekenen gehad heeft [1]).

J a a r t a l l e n. De vergadering der Kamer van Amsterdam, waarin een luitenant voor Curaçao aangenomen werd (Ned. I, D. 44) had natuurlijk plaats op 17 Mei *1635*, niet 1735. Een andere vergadering, van de Kamer Zeeland (Ned. II, D. 22), moet gehouden zijn op 16 Juni *1644*, niet 1664. Johannes de Veer Abrahamsz. (Ned. I, 191, 222) werd geïnstalleerd op 15 Augustus *1782*, niet 1762.

M u n t e n. Wat H. zegt van den *peso*, of *stuk van acht* (Ned. I, 217) heeft betrekking op de waardeverhouding tusschen deze en de Nederlandsche munt, den gulden van twintig stuivers. Dat de waarde van den Spaanschen daalder in Nederland bepaald werd naar den zilverprijs, lijkt niet zoo direct voor de hand te liggen; vele stukken van acht waren besnoeid en daarom was het gewicht van belang. Niet alleen in Oost Indië had het stuk koers, maar in geheel Oost Azië, zoowel als in de Amerikas, in den Levant en in Afrika. Een aardige bijzonderheid laat H. onvermeld; in administratiestukken schreef men vóór een bedrag in stukken van acht realen een 8 en, om te voorkomen dat deze 8 als cijfer geteld zou worden, trok men er een streep door, waardoor het tegenwoordige dollarteeken ($) ontstond.

P r o d u c t e n. *Divi divi* wordt door H. niet genoemd en Pater Euwens [2]) vertelde er alleen van dat Van Raders er de handelswaarde van ontdekte. De Spanjaarden bleken in 1634 op Cu-

[1]) The Cambridge History of the British Empire, Cambridge 1929; Hugh Edw. Egerton, A short history etc., zie vroeger; Van Brakel, Holl. Handelscomp., zie vroeger.

[2]) Neerlandia, Bonairenummer, zie vroeger.

raçao reeds een looierij te exploiteeren, met gebruikmaking van „guatapane" als looistof [1]). In 1637 bevond zich onder den buit van Houtebeen, te Amsterdam aangebracht van Curaçao, ook een aantal vaten „gewardapana" [2]); dezelfde kaperkapitein had eenige jaren eerder een scheepje met *cacao* geladen, in de Caraibische Zee vermeesterd, weder laten varen, omdat hij de waarde der lading niet kende [3]). In 1768 werd van Sint Eustatius „guatapanare" verscheept en „waterpanna" [4]), dus divi divi.

Stokvischhout (Ned. I, 78, 84, 105, D. 85) was bij ons de gewone naam voor het roode verfhout uit Brazilië, van de Westindische eilanden en van Campêche. De naam is moeilijk thuis te brengen, tenzij men denkt aan Stokafixa of Scorafixa, een der legendarische eilanden der late middeleeuwen [5]). Giovanni Caboto verwachtte het in Europa zeer begeerde roode verfhout, al vroeg door de Arabieren uit het Oosten aangebracht, te zullen vinden op zijn tocht van 1497 naar Cathay (N.W. doorvaart) en Columbus noemde Yáquimo (Jacmel, in het tegenwoordige Haïti) „el puerto á donde es el Brasil" [6]).

Zout (Ned. I, 93 e.v., 197 e.v.) werd door de onzen aanvankelijk op veel verschillende plaatsen in West Indië gewonnen, zooals o.a. blijkt uit de secrete instructie van 1634 (Ned. I, D. 21), waarin gesproken wordt van Bahia Honda, op het schiereiland Goajira. Andere vindplaatsen, aan de noordkust van Zuid Amerika en op de Antillen — afgezien nog van Bonaire en Sint Maarten — waren goed bekend [7]). Wat *zoutbrieven* waren (Ned. II, D. 11) maakt H. niet duidelijk; particuliere koopvaarders, door de Compagnie gecharterd, naar Brazilië b.v., om troepen en vivres over te brengen, of op eigen gelegenheid uitgevaren, ook wel particuliere kapers, konden vergunning bekomen om binnen de limites van het octrooi voor de thuisreis zout in te zamelen en te laden, dan wel verfhout. *Hout-* en zout*brieven* werden door de afzonderlijke Kamers uitgereikt [8]). Bij den vrede van Munster

1) W. I. Gids, XVII, 205.
2) Kroniek Hist. Gen. XXV, 1869, brief Pavlet 4 Aug. 1637.
3) De Laet, Iaerl. Verh., 215.
4) W. I. Gids, XIV, 387.
5) Wm H. Babcock, Legendary Islands of the Atlantic, New York 1922; W. I. Gids, XVII, 104.
6) Babcock, zie boven; M. Fernandes de Navarrete, Colección de los viages y descubrimientos, Tomo III, 7, noot 1, Madrid 1829.
7) D. Pzn. de Vries, zie vroeger; W. I. Gids, XVII, 195/197, XVIII, 165, 166.
8) Groot Placaatboek, 1632, 1634, 1635, 1637.

gelukte het niet van Spanje openstelling der zoutvaart op West Indië te verkrijgen [1]; na den definitieven vrede met Portugal (1661) verloor deze vaart uit den aard der zaak haar reden van bestaan grootendeels.

Van de uitvoering van het plan op Curaçao *civet*katten te kweeken, zegt H. niets te hebben gevonden (Ned. I, 93), doch de instructie van 1764 voor den directeur (Ned. I, D. 209) gewaagt van dezen tak van bedrijf. Het product dezer dieren werd reeds in de middeleeuwen gebruikt en de katten zelf waren aan de onzen bekend geworden in West en Zuid Afrika [2].

In een beschrijving der kust van Guiné van 1704 wordt de civet „tegenwoordig in ons Holland so wel bekend" genoemd, dat de schrijver het" bijna niet nodig agt, om er hier eenige melding van te doen" [3]. Dat er eenig verband bestaan heeft, in Nederland, tusschen de civetindustrie en een zekere mystieke beweging, was allicht aan H. niet bekend [4].

De *veeteelt* op de Benedenwindsche eilanden (Ned. I, 92, 93, 193, 194) moet vóór de komst der onzen van beteekenis geweest zijn. Wij zagen reeds dat er in 1565 veel vee op Curaçao was (zie Curaçao onder Spaansch bewind); Van Walbeeck kon, dank zij de op het eiland aanwezige *paarden*, een ruiterij samenstellen en Stuyvesant voorzag zich omstreeks 1642 op Aruba van paarden, ten dienste zijner expeditie naar de vaste kust [5]. Naast hetgeen H. mededeelt over de paardenfokkerij (Ned. I, 125, D. 68, 75, 99, 110, 200) kan nog worden verwezen naar den export van *werkvee* naar de Fransche Antillen; in 1658 werd Saint Christophe grootendeels door Curaçao en Bonaire voorzien [6]. De onzen zagen in 1634 op Curaçao Indianen te paard (Ned. I, 28); Exquemelin (1669) beschrijft de inboorlingen van Aruba als groote ruiters [7], dat was dus voordat de Compagnie zich op laatstgenoemd eiland op de veeteelt ging toeleggen (Ned. I, 117). Een andere zeeroover (Wm Dampier) spreekt over de *geiten*, de paarden en het *rundvee* op Bonaire in 1681 [8]. *Schapen* en geiten waren er in Exqueme-

[1]) W. I. Gids, XVII, 166.
[2]) R. Dozy, Oosterlingen, 1867; W. I. Gids, XX, 23 e.v.
[3]) W. Bosman, Nauwkeurige beschrijving van de Guinese goud-, tand- en slavenkunst, 1704.
[4]) Mr. Izak Prins, Gegevens betr. de „oprechte Hollandsche civet" (Econ.-Hist. Jaarb. XX, 1936).
[5]) Rapport Van W., zie vroeger; W. I. Gids, XVIII, 173.
[6]) Mims, Colbert's W. I. Policy, zie vroeger.
[7]) De Americaensche Zee-roovers, Amsterdam 1678.
[8]) New Voy round the World, zie vroeger.

lins tijd ook op Aruba; de inboorlingen leverden die aan de vrijbuiters, in ruil voor lijnwaad enz. [1])

Dat reeds enkele jaren na 1634 van elders afkomstige producten van Curaçao naar Nederland zouden zijn verscheept (Ned. I, 84), m.a.w. dat er reeds spoedig sluikhandel gedreven zou zijn, lijkt niet waarschijnlijk; wel werden op Curaçao aangebracht en van daar naar Patria verscheept, de goederen, buitgemaakt door onze kapers in de Caraibische Zee (zie hierboven, onder divi divi en cacao). Van den clandestienen handel dateeren de eerste berichten van na den vrede van Munster en wel van 1657; Matthias Beck schreef toen aan Bewindhebbers te Amsterdam, dat er veel aanvraag was, niet alleen voor slaven, maar ook voor koopmanschappen, maar dat er op Curaçao geen voorraad was en dat hij den „Biscayer" van Caracas alleen wat monsters had kunnen toonen. De ruilgoederen waren *huiden*, *tabak* en *koper* [2]).

H's mededeelingen ter zake kunnen ons slechts versterken in de opvatting dat de *landbouw* op onze Benedenwindsche Eilanden nooit van werkelijk belang geweest is (Ned, I, 84 e.v., 192, 193). In 1673 was er sprake van *boeren* op Curaçao (Ned. I, 49) en reeds van 1635 af was er gelegenheid gegeven aan vrije kolonisten om zich op het eiland te vestigen en er den landbouw uit te oefenen (Ned. I, D. 35, 36, 37). Van Grol noemt zelfs den naam van een landbouwer die zich, vergezeld van twee knechts, in dit laatste jaar derwaarts begaf [3]).

Suiker is er zeker nooit in aanzienlijke hoeveelheid op Curaçao geproduceerd; 12000 ponden was ten slotte slechts een vrachtje van geringe beteekenis (Ned. I, 45, 84, D. 85). Intusschen echter vertelt Dampier dat in 1681 de suikercultuur sedert kort hervat was [4]) en Raveneau de Lussan dat er in 1685 nog riet op het eiland gekweekt werd (Jaarv. II, Bijl. A.), doch H. heeft gevonden dat in 1688 besloten werd de cultuur op de Compagnies plantages te staken.

Dat in de achttiende eeuw maismeel nog geen volksvoedsel geweest zou zijn (Ned. I, 211), lijkt vreemd; men vraagt zich af waarom dan de *kleine mais* (sorghum vulgare) verbouwd werd, reeds vóór de komst der onzen, een product dat niet uitgevoerd werd en dus voor locale consumptie diende (Ned. I, 84). In 1764

[1]) De Am. Zee-roovers, zie vroeger.

[2]) O'Callaghan, Voy. Slavers, zie vroeger, Beck aan Bewindh. 11 Juni 1657.

[3]) W. I. Gids, XVII, 211.

[4]) New voy. round the World, zie vroeger.

werd den directeur aanbevolen Bomen (boonen?) en mais te doen aanplanten (Ned. I, D. 199), natuurlijk om van aanvoer van buitenaf onafhankelijk te zijn. En wat de andere Benedenwindsche Eilanden betreft, vertelt Exquemelin [1]) dat Aruba wel heel dor was, maar dat er toch „Spaense Tarw" voorkwam. Het spreekt van zelf intusschen dat, wanneer er veel slaven in het depôt waren, men aangewezen was op aanvoer van levensmiddelen uit Europa of Noord Amerika.

Aan den *mijnbouw* (Ned. I, 141, 142, D. 91; Ned. II, D. 29) is op onze eilanden nooit veel aandacht besteed in den Compagniestijd, evenmin als in de Guyanas en in Brazilië. Reeds Abr. Cabiliau was in 1599 van meening dat kooplieden zich niet met goudzoeken konden bezig houden [2]); wat in de zeventiende eeuw in Cayenne en Brazilië, in de achttiende in Suriname en Brazilië verricht is, zonder blijvend resultaat, behoeft hier niet vermeld te worden. Wel is het historisch van eenig belang, dat op Curaçao reeds direct in 1634 getracht is goud te vinden [3]); dit was amateurswerk echter en heeft geen groote rol gespeeld.

H. meent dat de Noorsche bergwerker van het midden der achttiende eeuw den goudmijn op Aruba wel ontdekt zou hebben, wanneer hem meer tijd gelaten ware (Ned. I, 142), maar vermeldt niet dat het onderzoek ingesteld was naar aanleiding van een reeds gedane vondst op dat eiland [4]). Over de ontdekking van omstreeks 1735, dat reeds de Spanjaarden, een eeuw vroeger, zich op Sint Maarten met een bodemonderzoek hadden bezig gehouden en dat er koper op het eiland aanwezig werd geacht [5]), schrijft H. niet.

Aan H's mededeelingen betreffende de *geusurpeerde gronden* op Curaçao zou nog toegevoegd kunnen worden de staat van 1695 (Jaarv. I, Bijl. C.). Verder moge verwezen worden naar het werk over de Curaçaosche grondpolitiek van G. J. van Grol [6]).

B e v o l k i n g. Over de *Indianen* weet H. uit den aard der

[1]) Am. Zee-roovers, zie vroeger.

[2]) De Jonge, Opkomst, I, zie vroeger; vergel. Bijdr. tot de gesch. onzer kolonisatie in N. Amerika, De Gids 1848.

[3]) W. I. Gids, XVII, 201.

[4]) Bosch, Reizen in West-Indië, zie vroeger.

[5]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. IV, par. 7, 11, zie vroeger.

[6]) De Grondpolitiek in het West-Indische domein der Generaliteit, Alg. Landsdrukkerij 's Hage, 1934.

zaak niet veel te vertellen. Waren er op Bonaire in 1774 nog maar eenige weinige (Ned. I, 195). Ds Bosch liet zich in 1822 verzekeren dat er geen enkele onverbasterde roodhuid meer op dat eiland te vinden was [1]). Heel anders op Aruba (Ned. I, 194), waar na 1816 nog 500 à 600 echte Indianen geteld konden worden; men dreef van daar eenigen handel met de kust van Goajira en het schijnt dat nog in den aanvang der negentiende eeuw inboorlingen van dat schiereiland wel als „ostiagiërs" naar Aruba medegenomen werden en daar soms in een staat van mindere of meerdere vrijheid bleven leven [2]).

In de geschiedenis van Curaçao is zelden meer sprake van Indianen, nadat Van Walbeeck in 1634 de meesten naar de vaste kust had laten overbrengen en slechts de hoogst noodige behouden had, als veehoeders enz. Hadden deze Indianen bij de Spanjaarden den status van vrijen gehad, of waren zij hoorigen en bleven zij dat onder ons bewind? Het is wel merkwaardig, dat er in 1713 op Curaçao nog een kapitein der Indianen was (Ned. I, D. 136) en er in 1743 nog sprake kon zijn van de hulp van cavalerie (bereden burgerij) en van Indianen, tot het opvangen van weggeloopen (neger)slaven (Jaarv. I, Bijl. G.); de „naturellen" van 1764 (Ned. I, D. 206) behoeven geen Indianen van het hoofdeiland geweest te zijn. Ds Bosch had vernomen dat eenige der oudste Curaçaosche families van zijn tijd in de vrouwelijke linie Indiaansche voorouders gehad hadden [1]), wat wel een gevolg geweest kan zijn van de nauwe relaties met de Spaansche koloniën aan den overkant. Of er in 1795 nog rasechte Indiaansche inboorlingen op Curaçao te vinden waren [3]), is moeilijk na te gaan.

Aangaande de eerste vestiging der *Joden* op Curaçao (Ned. I, 101, 102, D. 108) was H. niet zeer goed geïnformeerd. Afgezien nog van Samuel Coheño (Ned. I, 35), die een Portugeesche Jood was uit Amsterdam [4]) en van de joodsche kolonisten van 1651 (zie Namen van personen onder Yllan), ligt het geenszins voor de hand, dat de „Vrijheden en exemptiën" van 1659 ook op Curaçao betrekking gehad zouden hebben. De overeenkomst, te Amsterdam met David Nassy gemaakt, gold de „Wilde kust" van Guyana, het eenige jaren vroeger verleende privilege eveneens [5]).

[1]) Reizen in West-Indië, zie vroeger.

[2]) Gedenkb. Ned-Curaçao, 224, 225, zie vroeger.

[3]) Dr. S. Friedman, Nederlandsch Oost- en West-Indië, Amsterdam 1861.

[4]) Gedenkboek Nederland-Curaçao, 69, zie vroeger.

[5]) Als boven; Fr. Oudschans Dentz, De Kolonisatie van de Port. Joodsche natie in Suriname, Amsterdam 1927; W. I. Gids, XII, 591.

In 1727 bleek dat de groote activiteit der Curaçaosche Joden op scheepvaartgebied den naijver van anderen opwekte (Ned. I, 137), maar ook dat zij aanvankelijk zich op den (plantage)landbouw toegelegd hadden; dat zij met dezen laatste geen succes gehad hadden, wordt wel aan geringe medewerking der Compagnie (onvoldoende slavenaanvoer) toegeschreven. De directeur Jan Doncker had, als koopman, een joodschen compagnon en vijftig jaar later maakte Du Fay voor zijn handelszaken van de diensten van joodsche makelaars gebruik [1]). Dat in den bloeitijd van den Curaçaoschen slavenhandel de Joden ook daarbij een rol speelden, vinden wij bij H. vermeld (Ned. I, 75/77,D. 102/194).

Dat de Joden op Curaçao meer vrijheid genoten dan de Roomschen (Ned. I, 101), was in overeenstemming met den toestand in het moederland; die vrijheid evenwel kon slechts in een zeker isolement genoten worden. Hier te lande waren de Joden in 1657 door de Staten Generaal als onderdanen erkend, doch honderd jaar later werden zij in de practijk nog lang niet als volwaardige burgers behandeld [2]), evenmin als de R. Katholieken. Een vergelijking tusschen de beide groepen echter is reeds daarom weinig dienstig, wijl de eene uit land- en rasgenooten bestond, die buiten de staatskerk stonden, de andere een vreemd element was, eveneens van een ander geloof, hetgeen echter geen beteekenis had in de tegenstellingen onder de Christenen.

Van Père Labat nam H. over dat de Joden op Sint Eustatius reeds vroegtijdig een *synagoge* hadden (Jaarv. II, 134); zij kregen tot den bouw in 1739 vergunning, doch het bedehuis moest staan „op een plaets daer zij met de oeffening van hare dienst aan de Christenen niet hinderlijk sullen zijn" [3]). Wij weten dat er destijds sedert een achttiental jaren een joodsche natie op het eiland bestond, niet een talrijke echter en niet een eensgezinde [4]). Een reizigster uit Europa, die in 1775 Sint Eustatius bezocht, trof daar twee verminkte Joden aan, slachtoffers der geloofsvervolging in Frankrijk en Spanje [5]). Na den overval van Rodney in Februari

[1]) Gedenkboek Nederland-Curaçao, 69, 70, zie vroeger.

[2]) Dr. M. Wolff, De eerste vestiging der Joden in Amsterdam, zie vroeger; dezelfde, De houding der Joden in Holland in den strijd tusschen Oranjegezinden en Patriotten (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., IV, 6).

[3]) Notulen der X, Alg. Rijksarchief.

[4]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil. hoofdst. II, par. 21, 34, zie vroeger.

[5]) Journal of a lady of quality, E. Walker Andrews, New Haven 1921.

1781 werden de Joden van het eiland weggevoerd door de Engelschen en naar Sint Kitts overgebracht [1]); de synagoge bestond toen nog [2]).

Van de aanwezigheid van Joden op Sint Maarten blijkt maar even, in 1777 of 1778, toen een burger van dat eiland een eed aflegde, op de Vijf boeken van Mozes [1]).

Wat de Deensche Antillen betreft, waar de Hollandsche invloed ook in de achttiende eeuw zoo sterk was, in 1777 bestond er op geen dezer eilanden een synagoge [3]).

H. spreekt van de synagoge op Curaçao (die in de Kerkstraat was, volgens Brusse van het jaar 1730) [4]) als van een kerkgebouw (Ned. I, 64), wat weinig joodsch klinkt; het is waar dat de Curaçaosche Joden zelf schreven „onse kerk ofte Synagoge" (Ned. I, 101), maar dan in een document dat wel uit het Portugeesch vertaald zal zijn. Ook Parnassims (Ned. I, 138, 162, 163, 204) is niet juist; het enkelvoud is *Parnas*, het meervoud *Parnasim*.

Aangenomen mag worden dat er vóór de komst der onzen op de Benedenwindsche Eilanden geen *negers* waren; Van Walbeeck schijnt in 1634 één neger te hebben medegebracht, die dan de eerste Afrikaan op Curaçao was [5]). De eerste directeur, die de toestanden in Brazilië kende, dacht direct aan den aanvoer van negers op de nieuw verworven eilanden [6]).

De onderscheidingen welke men in West Indië maakte, naar de werkelijke of vermeende herkomst der zwarten, zijn voor ons niet altijd duidelijk. H. meent dat op Curaçao en de andere Benedenwindsche Eilanden de Minasche negers een slechte reputatie hadden (Ned. I, 165, 166, 170, p. 135) maar het is niet duidelijk waarmede zij dezen roep verdiend hadden. In het algemeen stelde men de slaven van de kust van Guiné hooger dan die uit andere deelen der westkust van Afrika, of van Madagascar; in een Nederlandsch slavencontract van 1766 werden negers van Angola of Loango nadrukkelijk uitgesloten [7]). Op St. Thomas schijnt men

---

[1]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. VII, par. 17, zie vroeger.

[2]) C. de Jong, Reize n. d. Car. Eilanden, zie vroeger.

[3]) Oldendorps Geschichte, 267, zie vroeger.

[4]) Curaçao en zijn bewoners, zie vroeger.

[5]) W. I. Gids, XVII, 202.

[6]) Rapport Van Walbeeck, zie vroeger.

[7]) Doc. . . Slave Trade . . , I, sevent. cent., doc. No. 157; dito II, eight. cent., doc. No. 128; dito III, New Engl. and the Middle Col., doc. No. 196; J. Hudig Dzn, Scheepvaart W. Afrika en W. Indië, 25, zie vroeger; Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eilanden, hoofdst. III, par. 2, zie vroeger.

in de achttiende eeuw gedacht te hebben aan een stam of natie, Amina geheeten, levende aan de genoemde kust; het waren Aminanegers die in 1733/1734 op Sint Jan in opstand kwamen [1]). In een memorie van 1670, aangaande de West-Indische Compagnie, werd gesproken over Meynse (Mijnsche) inwoners, die vischtol betaalden; dit waren blijkbaar de inheemschen die in zekeren zin de souvereiniteit erkenden der onzen te Elmina [2]).

De term „Boessaalsche negers" (Ned. I, 170) doet natuurlijk denken aan de bozales, heidensche, wilde, ongekerstende, of in Afrika geboren zwarten [3]); de in de kolonie geborene werden blijkbaar op onze eilanden, evenals overal elders, creolen genoemd (Ned. I, D. 110, 137).

Overal in de nieuwe wereld waar werkkrachten uit Afrika zijn aangevoerd, zijn op den duur de verschijnselen opgetreden van slaven die niet zwart en vrijen die niet blank waren; ook op onze eilanden vormde vooral de laatste klasse een probleem. Vrije negers, vrije mulatten en vrijen van grootendeels Europeesche bloedmenging waren òf van zelf sprekend van burgerlijke rechten verstoken, òf konden die rechten eerst verwerven wanneer voorkomen en levensomstandigheden niet meer aan de Afrikaansche voorouders herinnerden. Evenals elders kon de aanwezigheid van een zich vrij bewegende, maar van slaven afstammende bevolkingsgroep onder zekere omstandigheden gevaar opleveren (Ned. I, 164; Jaarv. I, Een veelbewogen tijdperk, Bijl. G.; Jaarv. III, De slavenopstand op Curaçao in 1795). De rol welke de vrije *kleurlingen* in de revolutie op Saint Domingue gespeeld hebben is voldoende bekend [4]).

In het politieke en het gezelschapsleven heeft de tegenstelling tusschen in Europa geborenen en inheemschen in onze koloniën blijkbaar niet een zoo voorname rol gespeeld als in de Spaansche (chapetones tegenover criollos of Americanos). Van Paddenburgh schreef nog in 1819 over blanke *creolen* op Curaçao [5]); in het algemeen echter heeft in onze Amerikaansche gewesten de naam creool de beteekenis gekregen van gekleurde.

H. spreekt ook over de kolonisatie van Bonaire en Aruba in de achttiende eeuw (Ned. I, 195, 196); Bosch vertelt dat aanvanke-

---

[1]) Oldendorps Gesch., 277, 398, zie vroeger.

[2]) Mr. S. van Brakel, Memorie, zie vroeger.

[3]) W.I. Gids, XXII, 161 e.v.

[4]) Davis, Black Democracy, zie vroeger.

[5]) Beschrijving van het eiland Curaçao en onderhoorige eilanden, Haarlem 1819.

lijk de blanken en hun slaven alleen aan de Zuid- en de Oostzijde van Aruba mochten wonen, maar in 1796 verlof kregen zich ook aan de Paardenbaai neer te zetten. Laatstgenoemde schrijver trof op dat eiland in 1820 of daaromtrent nog blanken van zuiver Hollandsche afkomst aan [1]).

Dat ook op de Bovenwindsche Eilanden oudtijds de blanke inheemschen creolen heetten, blijkt uit een brief van 1792 [2]).

Naamsverbasteringen. Slordige schrijfwijze (Jaarv. V, Huwelijksacten Curaçao 1714/1722) en onbekendheid met vreemde talen zijn de redenen waarom namen van personen er somtijds wat zonderling uitzien in oude geschriften; om slechts enkele voorbeelden te noemen zal Stoonhous wel *Stonehouse* en Brandeau wel *Brandão* geheeten hebben (Ned. I, D. 118). Hetzelfde was het geval met plaatsnamen (zie Aardrijkskunde).

Door omzetting, toevoeging of weglating verkregen namen, als *De Crasto* van De Castro en Sprokkel van Sprock, komen thans op Curaçao nog voor; keernamen vindt men op onze eilanden minder dan in Nederlandsch Indië en Suriname. Van, vóór een familienaam, herinnerde aan den staat van onvrijheid der voorouders en Ds. Bosch vertelt dat in zijn tijd eens de voortgang van een proces gestuit werd, omdat een daarbij betrokkene er van verdacht werd dat „van" opzettelijk te hebben weggelaten [3]).

H. meent dat speciaal de Joden weinig waarde hechtten aan eigennamen (Ned. I, 75), maar dat lijkt toch niet juist gezien; het is een eigenaardigheid bij de Portugeesche Israëlieten, dat zij soms verschillende namen hebben. De bekende David Nassy heette eigenlijke Joseph Nunes da Fonseca [4]); Nassi beteekent vorst en herinnert aan de positie van den Spaanschen Maraan der zestiende eeuw, Joseph Miquez, die door den Sultan tot Hertog van Naxos (stadhouder over twaalf Ionische eilanden) verheven werd. En zoo heetten de Curiëls ook wel Nunes da Costa [5]).

(Wordt vervolgd).

---

[1]) Reizen in West-Indië, zie vroeger.
[2]) W. I. Gids, I, *2*, 147.
[3]) Reizen in W. I., zie hooger.
[4]) Gedenkb. Ned.-Curaçao, 69, zie vroeger.
[5]) Koenen, Gesch. d. Joden i. Ned., zie vroeger.

EENIGE AANVULLINGEN OP DE ENCYCLOPAEDIE VAN NEDERLANDSCH WEST-INDIË

DE BELASTINGEN IN CURAÇAO

EOOR

C. R. WEYTINGH

II

A Belastingen

15 Hondenbelasting

Bij de Verordening van 11 April 1923 (P.B. No. 14) werd opnieuw vastgesteld eene Verordening tot heffing eener belasting op het houden van honden in de Kolonie, tevens maatregelen bevattende om den overlast te keer te gaan, die aan de ingezetenen wordt veroorzaakt door honden, zich bevindende op de openbare straten en wegen, zoomede op voor een ieder toegankelijke particuliere erven.

De belasting bedraagt *ƒ* 5.— per jaar voor elken hond gehouden in het stadsdistrict op Curaçao of in de hoofdplaatsen op de eilanden Aruba, Bonaire en St. Martin en *ƒ* 3.— per jaar daarbuiten.

Het belastingjaar vangt aan met den 1sten Mei; de belasting is voor de helft verschuldigd voor een hond, die door den houder in de laatste 6 maanden van het belastingjaar is verkregen, terwijl de belasting niet is verschuldigd voor honden, die gehouden worden door personen, die korter dan een maand in de Kolonie verblijf houden.

Bij de inwerkingtreding van genoemde Verordening op 1 Mei 1923 verviel de Verordening van 31 October 1901 (P.B. 1902 No. 7), zooals gewijzigd, laatstelijk bij die van 22 Augustus 1917 (P.B. 1918 No. 6).

Deze belasting bracht op in:

1912	*ƒ* 2.067.—	1926	*ƒ* 6.676.—
1913	1.815.—	1927	7.128.—

1914	1.664.—	1928	7.516.—
1915	1.404.—	1929	6.721.—
1916	1.443.—	1930	57.14.—
1917	1.485.—	1931	3.935.—
1918	2.424.—	1932	5.299.—
1919	2.260.—	1933	8.612.—
1920	2.367.—	1934	8.741.—
1921	2.538.—	1935	10.424.—
1922	3.034.—	1936	10.900.—
1923	4.995.—	1937	10.265.—
1924	5.994.—	1938	8.578.—
1925	7.784.—	1939	7.651.—

16 Motorrijtuig-, rijwiel- en motorbootbelasting

Met ingang van 1 Januari 1929 trad in werking de „motorrijtuig-, rijwiel- en motorbootbelastingverordening 1928" (P.B. 1928 No. 77) tot heffing van eene belasting op motorrijtuigen en rijwielen, die op den openbaren weg en op motorbooten, geen zeeschepen zijnde, die op de openbare wateren worden gebruikt.

De belasting bedraagt per jaar:

a voor een motorrijtuig op meer dan drie wielen:
op *Curaçao* en *Aruba* *f* 80.— en op *Bonaire* *f* 50.—.

b voor een motorrijtuig op twee of drie wielen *f* 20.—

c voor een rijwiel *f* 5.—

d voor een motorboot *f* 15.—.

Rijwielen en booten, waarop of waaraan hulpmotoren zijn aangebracht, worden beschouwd als motorrijtuigen en motorbooten.

De belasting wordt geheven door middel van nummerplaten, die tegen betaling van de belasting en van den prijs der platen worden uitgegeven door den Ontvanger.

Ieder nummerplaat is slechts geldig voor het eiland, waarop die is uitgegeven.

De belasting bracht op in:

1929	*f* 172.341.—	1934	*f* 161.095.—
1930	160.164.—	1935	204.055.—
1931	165.409.—	1936	154.013.—
1932	137.308.—	1937	136.642.—
1933	152.345	1938	183.403.—
		1939	217.146.—

17 Petroleumraffinaderijbelasting

Ten einde eventueele oprichters van een petroleumraffinaderij in Curaçao vooraf met stelligheid zouden kunnen weten welke de fiscale rechten zijn waaraan het bedrijf onderworpen zal zijn en in welken vorm die zullen worden geheven, opdat niet de onzekerheid omtrent dit een en ander een beletsel mocht blijken voor de keuze van Curaçao als zetel van het bedrijf, werd op 5 Mei 1915 vastgesteld de Verordening betreffende de petroleum raffinaderijbelasting (P.B. 1915 No. 46), met bepaling dat de Verordening op 1 Augustus 1915 in werking treedt.

De belasting wordt geheven naar de volgende grondslagen

1. petroleum
2. gasoline.

Onder *petroleum* wordt in deze Verordening verstaan de na overhaling uit ruwe olie verkregen zuivere olie, die als lampolie gebruikt kan worden.

Onder *gasoline* dat product der ruwe olie, hetwelk verkregen wordt door distillatie, overgaande alvorens lampolie wordt verkregen, met kookpunt tot 150 graden Celsius.

De belasting bedraagt 80 cent per H.L. petroleum en 40 cent per H.L. gasoline.

Belastingplichtig is hij, die bij den aanvang van het belastingjaar (1 Januari) beheerder der raffinaderij is; de aanslag geschiedt telkens voor één jaar. De aanslagen worden vastgesteld door eene door den Gouverneur te benoemen commissie van 3 leden, waarvan lid en voorzitter is de Inspecteur der Belastingen.

Bezwaren tegen een opgelegde aanslag kunnen ingediend worden bij een Raad van Beroep, die bevoegd is een aanslag op te leggen, afwijkende van dien door de commissie van aanslag vastgesteld.

De belasting is invorderbaar in 4 gelijke termijnen, verschijnende op den voorlaatsten werkdag van elk kalenderkwartaal.

Bij Verordening van 17 Maart 1933 (P.B. No. 50) werd de Verordening van 5 Mei 1915 (P.B. No. 46) zooals gewijzigd bij die van 11 Juli 1917 (P.B. No. 34), ingetrokken; zulks in verband met de heffing van een bijzonder invoerrecht op benzine.

De belasting bracht op in:

1919	ƒ 4.077.—	1924	ƒ 3.418.—
1920	4.425.—	1925	1.656.—
1921	5.061.—	1926	4.422.—
1922	4.088.—	1927	1.346.—
1923	3.511.—	1928	2.454.—

B *Heffingen*

1 Schoolgelden

Bij Besluit van 20 December 1921 (P.B. No. 83) werd de heffing en invordering geregeld van het schoolgeld voor de leerlingen der openbare scholen in Curaçao.

De grondslag der heffing is het bedrag waarvoor de ouders, voogden of verzorgers der leerlingen in de *inkomstenbelasting* zijn aangeslagen.

Het schoolgeld is verschuldigd door de ouders, voogden of verzorgers.

Vrijgesteld van de betaling van schoolgeld voor de leerlingen, geplaatst op een school voor lager onderwijs, zijn de ouders, voogden of verzorgers, die niet in de inkomstenbelasting zijn aangeslagen.

Naar gelang de ouders, voogden of verzorgers van leerlingen, toegelaten tot een openbare school voor *meer uitgebreid lager onderwijs* op Curaçao dan wel tot een openbare school voor *lager onderwijs* in de Kolonie, in de inkomstenbelasting zijn aangeslagen naar een inkomen van:

1° minder dan *ƒ* 1500.— (eerste klasse van heffing)

2° *ƒ* 1500.— of meer, doch minder dan *ƒ* 3.000.— (tweede klasse van heffing)

3° *ƒ* 3.000.— of meer, doch minder dan *ƒ* 4.500.— (derde klasse van heffing)

4° *ƒ* 4.500.— of meer, doch minder dan *ƒ* 6.000.— (vierde klasse van heffing)

5° *ƒ* 6.000.— of meer, (vijfde klasse van heffing).

bedraagt het jaarlijks verschuldigde schoolgeld.

A bij plaatsing in het vierde of een lager leerjaar

Klasse van heffing	Voor het eerste kind. Op een school voor m.u.l.o.	l.o.	Voor het tweede kind Op een school voor m.u.l.o.	l.o.	Voor het derde kind Op een school voor m.u.l.o.	l.o.
1e	*ƒ* 30.—	*ƒ* 3.—	*ƒ* 24.—	*ƒ* 1.80	*ƒ* 18.—	*ƒ* 1.20
2e	42.—	6.—	33.—	3.60	24.—	2.40
3e	54.—	9.—	42.—	5.40	30.—	3.60
4e	72.—	12.—	54.—	7.20	42.—	4.80
5e	90.—	15.—	72.—	9.—	54.—	6.—

B bij plaatsing in het vijfde of een hooger leerjaar

1e	*f* 42.—	*f* 4.80	*f* 33.—	*f* 3.60	*f* 24.—	*f* 2.40
2e	54.—	9.60	42.—	7.20	30.—	4.80
3e	72.—	14.40	54.—	10.80	42.—	7.20
4e	96.—	19.20	72.—	14.40	54.—	9.60
5e	120.—	24.—	90.—	18.—	66.—	12.—

C bij plaatsing op een school voor lager onderwijs buiten het stadsdistrict van een der eilanden in de Kolonie

Klasse van heffing	Voor het eerste kind	Voor het tweede kind	Voor het derde en ieder volgend kind
1e	*f* 1.50	*f* 0.90	*f* 0.60
2e	3.—	1.80	1.20
3e	4.50	2.70	1.80
4e	6.—	3.60	2.40
5e	7.50	4.50	3.—

Voor de toepassing van voormelde tarieven maakt het geen verschil of de kinderen tot één gezin behoorende, een of beide openbare scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs, dan wel één of meer openbare scholen voor lager onderwijs op een der eilanden, in of buiten het stadsdistrict bezoeken en wordt het oudste als het eerste kind beschouwd.

Ouders, voogden of verzorgers van leerlingen, toegelaten tot een openbare school voor meer uitgebreid lager onderwijs op Curaçao, die wegens te gering inkomen niet in de inkomsten belasting zijn aangeslagen, worden voor het betalen van schoolgeld in de *eerste klasse* van heffing gerangschikt.

Tengevolge van eene wijziging van het Regeerings Reglement werden het bijzonder en het openbaar onderwijs gelijkgesteld. De gelijkstelling trad in werking op 1 Juli 1935 tegelijk met de Verordening van 27 Februari 1935 (P.B. No. 44) in zake de uitkeeringen uit 's Lands kas aan de besturen der bijzondere scholen voor onderwijs. Krachtens het bepaalde bij art. 104 der Verordening van 27 Februari 1935 (P.B. No. 43) moeten de besturen der bijzondere scholen voor onderwijs de geheven schoolgelden in 's Lands kas storten.

De opbrengst der schoolgelden heeft bedragen in:

1912	ƒ 11.265.—	1926	ƒ 21.027.—
1913	12.124.—	1927	22.847.—
1914	11.709.—	1928	25.316.—
1915	11.764.—	1929	29.844.—
1916	11.070.—	1930	26.494.—
1917	12.964.—	1931	22.936.—
1918	12.864.—	1932	20.711.—
1919	15.208.—	1933	20.172.—
1920	16.275.—	1934	19.150.—
1921	14.795.—	1935	24.570.—
1922	18.525.—	1936	98.186.—
1923	19.735.—	1937	112.322.—
1924	19.191.—	1938	132.844.—
1925	19.945.—	1939	164.987.—

2 Registratierecht

De „Registratieverordening 1908" (P.B. 1908 No. 47) onderging, voor zooveel betreft het recht, geen verandering.

Het registratierecht heeft opgebracht in:

1912	ƒ 700.—	1926	ƒ 1.463.—
1913	842.—	1927	1.648.—
1914	703.—	1928	1.699.—
1915	709.—	1929	2.432.—
1916	673.—	1930	2.923.—
1917	864.—	1931	2.794.—
1918	712.—	1932	2.139.—
1919	959.—	1933	1.804.—
1920	1.287.—	1934	1.890.—
1921	1.084.—	1935	2.176.—
1922	1.233.—	1936	1.957.—
1923	1.116.—	1937	2.243.—
1924	1.090.—	1938	2.513.—
1925	1.378.—	1939	3.133.—

3 Uitvoerrecht van mijnproducten

Het uitvoerrecht op in of boven den grond op het eiland Klein-Curaçao aanwezige en aldaar gewonnen meststoffen werd bij de Verordening van 14 October 1912 (P.B. No. 50) verhoogd van 4 tot 6% van de waarde, wanneer het phosphaat een hooger gehalte dan 65% heeft.

Voor die aanwezig op Aruba en aldaar gewonnen op het mijnveld in concessie bij de Aruba Phosphaat Maatschappij werd het recht bepaald op 3% van de waarde.

Bij Verordening van 8 December 1922 (P.B. 1923 No. 30) werden de bepalingen omtrent de heffing bij uitvoer van metaalertsen, delfstoffen en door natuurvorming in of boven den grond aanwezige meststoffen, herzien.

Het uitvoerrecht op mijnproducten werd daarbij verhoogd van 4 tot 6% van de waarde.

Het uitvoerrecht heeft opgebracht in:

1912	*f* 13.029.—	1922	*f* 73.827.—
1913	11.864.—	1923	98.250.—
1914	11.209.—	1924	119.775.—
1915	18.830.—	1925	88.693.—
1916	7.851.—	1926	126.685.—
1917	2.813.—	1927	129.444.—
1918	wegens den oorlog werd de uitvoer stopgezet	1928	135.966.—
1919	6.839.—	1929	126.964.—
1920	77.382.—	1930	85.621.—
1921	71.530.—	1931	73.595.—
1932	51.795.—	1936	36.369.—
1933	55.700.—	1937	51.554.—
1934	55.599.—	1938	51.692.—
1935	41.346.—	1939	31.098.—

4 Uitvoerrecht van zout van St. Martin

De Verordening van 16 Juli 1908 (P.B. No. 39) betreffende het uitvoerrecht van zout van St. Martin werd bij die van 16 Maart 1931 (P.B. No. 23) ingetrokken.

Het uitvoerrecht heeft in de jaren 1912 t/m 1931 opgebracht, als volgt:

1912	*f* 388.—	1922	*f* 2.199.—
1913	739.—	1923	2.458.—
1914	1.171.—	1924	2.169.—
1915	837.—	1925	744.—
1916	678.—	1926	1.782.—
1917	924.—	1927	1.219.—
1918	1.815.—	1928	1.389.—
1919	1.587.—	1929	1.229.—
1920	2.422.—	1930	1.355.—
1921	2.682.—	1931	292.—

5 Loodsgelden

Bij de ontwikkeling, die het verleenen ter zee gestadig onderging, was de wetgeving omtrent het loodswezen ten achteren geraakt en beantwoordde zij niet meer aan de toenmalige eischen van het verkeer, zoodat het noodig was de bestaande bepalingen omtrent de loodsgelden te herzien.

Deze herziening kwam tot stand bij de Verordening van 22 November 1917 (P.B. 1918 No. 24) en trad in werking op 8 Mei 1918; tegelijkertijd verviel de Verordening van 24 Januari 1908 (P.B. No. 5) betreffende de loodsgelden, zooals die werd gewijzigd bij de Verordening van 2 Januari 1915 (P.B. No. 1).

Van af gemelden datum bedraagt het loodsgeld:

A Stoomschepen en lichters

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat, of omgekeerd uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, voor een stoomschip of een gesleepten lichter, met een bruto-inhoud:

van beneden 400 tonnen van 2.83 M^3	*f* 15.—
„ 400 tot beneden 800 „ „ 2.83 „	27.50
„ 800 „ „ 1800 „ „ 2.83 „	32.50
„ 1800 tonnen van 2.83 M^3 en daarboven	37.50

2° voor het loodsen in of uit de overige baaien of uitsluitend op de reede van Curaçao en voor het loodsen in of uit de havens en baaien of op de reeden der overige eilanden van de Kolonie in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde*, in alle andere gevallen *de helft* van het onder A 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

B Zeilschepen

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of omgekeerd uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee voor een zeilschip

van beneden 66 M^3 bruto-inhoud	*f* 2.50
„ 66 M^3 tot beneden 133 „ „	4.—
„ 133 „ „ „ 221 „ „	5.50
„ 221 „ „ „ 443 „ „	7.—
„ 443 „ „ „ 886 „ „	11.25
„ 886 M^3 bruto-inhoud en daarboven	15.—

2° voor het loodsen in of uit de overige baaien of uitsluitend op de reede van Curaçao en voor het loodsen in of uit de havens

of baaien of op de reeden der overige eilanden van de Kolonie in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde,* in alle andere gevallen *de helft* van het onder B 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

Voor vaartuigen, die de Kolonie aandoen om ruwe olie aan te brengen voor aldaar gevestigde raffinaderijen, bedraagt het loodsgeld *de helft* van de hierboven onder A en B vermelde bedragen, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

In afwijking van de onder A en B hiervoren bedoeld vermelde tarieven bedraagt het loodsgeld voor oorlogsschepen:

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of omgekeerd uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, *een halve cent* per ton waterverplaatsing;

2° voor het loodsen in of uit de overige baaien of uitsluitend op de reede van Curaçao en voor het loodsen in of uit de havens of baaien en op de reeden van de overige eilanden der Kolonie, *een vierde cent* per ton waterverplaatsing.

Voor een vaartuig, geen loods aan boord hebbende, maar door een schip waarop zich een loods bevindt, gesleept wordende, is eveneens het loodsgeld verschuldigd.

Overigens is voor de navolgende loodsdiensten als loodsgeld schuldig:

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, wanneer een en ander geschiedt tusschen een half uur nà zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang.

een gelijk bedrag als hiervoren bepaald.

2° voor het verhalen van vaartuigen binnen de St. Annabaai of het Schottegat, uit de St. Annabaai naar het Schottegat of uit het Schottegat naar de St. Annabaai, wanneer dit geschiedt op verzoek of ten gerieve van den gezagvoerder of schipper:

voor een vaartuig van 500 M³ of daarboven	*f* 25.—
,, ,, ,, ,, 300 ,, ,, ,, ...	10.—
,, ,, ,, ,, beneden 300 M³	7.50

(Slot volgt).

HOE SURINAME ANDERHALVE EEUW GELEDEN TEGEN DEN BUITENLANDSCHEN VIJAND MAATREGELEN NAM

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Koloniën waren in vroegere eeuwen een onzeker bezit. Rustelooze pogingen wendden de mogendheden aan om elkander haar koloniën afhandig te maken. Tal van malen verwisselden deze van eigenaar en brandschattingen brachten soms aan eigendommen onherstelbaar verlies toe, dat men in vele jaren niet te boven kwam. Zoo kwam Suriname 27 Februari 1667 in handen der Zeeuwen met verlies van één man (niet door een list om de Engelsche vlag te laten waaien op Crynssens schip, zooals beweerd, doch nimmer bewezen is). Dit was voor Engeland een groot verlies.

Bij elken oorlog, waarin het moederland gewikkeld werd, ondervond een kolonie daarvan de gevolgen en stond zij aan invallen bloot.

Wat Suriname betreft, denke men aan den inval in 1712 van den Franschen admiraal Cassard gedurende den Spaanschen successieoorlog, welke inval met een zwaren brandschatting werd afgekocht. De schade van dit rampjaar kwam Suriname in jaren niet te boven. Zij bedroeg *f* 747.350.— Sur. of *f* 622.800.— Ned. Courant.

Maatregelen ter verdediging, o.a. fortenbouw, bleven dan ook niet uit. Onder den gouverneur Bernard Texier (1780–1783) was Suriname in zoodanigen staat van tegenweer, dat de Engelschen het niet waagden de kolonie aan te vallen, zoals zij Berbice, Demerary, Sint Eustatius en Curaçao deden. Een der maatregelen, welke de voortvarende gouverneur in 1781 in samenwerking met het Hof van Politie en Crimineele Justitie nam, was het vaststellen van een ,,Reglement of Ordre, waarna een ieder Colonier en ingezeeten dezer Colonie Surinamen in cas van alarm

weegens Buitenlandsche vijanden zig stiptelijk zullen hebben te gedragen". De politieke Raad arresteerde op 8 Maart 1781 dit reglement, dat de gouverneur den volgenden dag goedkeurde, daartoe door de Directeuren en Regeerders der kolonie Suriname gemachtigd. Het werd in druk uitgegeven ter gepriviligeerde Gouvernements Drukkerij van de Erven J. Brink te Paramaribo.

Het vangt aan met deze woorden:

„Wij Bernard Texier, Gouverneur Generaal over de Colonie van Surinamen, Rivieren en Districten van Dien, Mitsgaders Colonel over de Gezamentlijke Militie deezer Landen, & & &

en

De Edele Achtbaare Heeren Raaden van Politie en Crimineele Justitie der voorsz. Colonie, & & &

Alle den geene die deeze zullen zien ofte hooren lezen Salut: doen te weten; Dat wij tot beveijlinge deezer dierbaare Colonie en ingevalle van Attacque eeniger Buitenlandsche Vijand (het gunt nogthans God Almagtig genadiglijk gelieve te verhoeden) hebben nodig geoordeelt en goedgevonden, vast te stellen ende te Emaneeren het Navolgende REGLEMENT OF ORDRE, waar na een iegelijk Colonier en Ingezeeten deezer Provintie van Suriname in cas van Alarm weegens Buiten-Landsche Vijanden zig stiptelijk zal hebben te gedragen".

De 24 artikelen van dit reglement zullen wij hieronder in het kort behandelen.

Ieder kapitein werd gehouden in zijn wijk bij alarmslag de trom te roeren, zoodra het alarmsignaal van het fort Zeelandia werd gegeven, waarna het Oranjevaandel zich op het Plein moest opstellen voor het gebouw van het Hof van Civiele Justitie; het Witte vaandel moest zich in den ouden Oranjetuin (begraafplaats) opstellen ten Noorden van de kerk; het blauwe vaandel op het kruispunt van Keizer-, Klipsteenen-, Dominestraat en Heiligenweg (de tegenwoordige „Spanhoek"); het Groene vaandel voor den tuin van den heer Calicher [1]) in de Rust- en Vredestraat. De compagnien der vrije burgers, mulatten en negers moesten op hun gewone wachtplaatsen komen, en zij, die bij de brandweer waren ingedeeld, dienden zich aan het brandreglement te houden. Alleen zij, die boven de zestig jaar waren en niet in staat de wapenen te voeren, mochten met stok en degen verschijnen. Alle landsdienaren en gewezen landsdienaren, niet

[1]) C. F. Calicher was Kamerbewaarder bij de Hoven en Collegien, tevens houtmarktmeester.

behoorende bij de Burger Compagnieën, waren verplicht zich met behoorlijk „schiet en zijd geweer" en vier en twintig scherpe patronen te wapenen en ten gouvernemetshuize te verschijnen. Daar zou het Hof van Politie hen naar bevind van zaken te werk te stellen.

De burgers moesten zich van een goede „snaphaan en zijdgeweer" met 48 scherpe patronen voorzien, kruit, lood en vuursteenen „na ad venant".

De kapiteins van Paramaribo dienden, evenals iedere compagnie vrije mulatten en negers, een officier naar het gouvernementshuis te zenden om aldaar hun bevelen af te halen.

Tot zoover de voorschriften in de hoofdplaats Paramaribo.

Van evenveel en wellicht van meer belang was de regeling voor de districten, waar men, zonder de vlugge verbindingen van den tegenwoordigen tijd uren, soms dagreizen, van de stad verwijderd op de aan de rivieren gelegen plantages woonde, omringd door een groote slavenmacht, welke niet steeds vriendelijk gezind tegenover de dikwerf wreede meesters stond, en die dan ook elke gebeurtenis gretig konden aangrijpen om in opstand te komen of te ontvluchten. De planters dienden dan ook zich wel bewust te zijn, hoe zij zich „in cas van alarm" in tegenweer moesten stellen.

In de eerste plaats dan de waarschuwing.

Zoodra de planters en hun personeel het groot-alarm van den buitenlandschen vijand hoorden, moesten zij drie vlug op elkaar volgende schoten lossen en voorts drie maal ieder half kwartier weder een schot. Daarna moesten de kapiteins in iedere divisie (district) met bekwamen spoed een vaartuig de rivier opzenden, een bovenwaarts en een stadwaarts, in welk vaartuig voortdurend alarm getrommeld moest worden. Men stelle zich den toestand van de plantages in dit uitgestrekte land voor oogen, waar men rustig werkend, ver van de bewoonde wereld, plotseling het waarschuwend alarm hoorde, dat gevaar van buiten dreigde!

Op het hooren van het groot-alarm moesten de planters met hun bedienden (opzichters) zich met niet minder dan drie en niet meer dan zes bekwame slaven gereed houden om zich in hun divisie naar de alarmplaats van hun compagniën te begeven. Voornamelijk dienden zij uit hun opzichters en slaven diegenen uit te kiezen, die met vuurwapenen konden omgaan.

Waar waren die alarmplaatsen gelegen?

Voor de bewoners van het district Beneden-Commewijne was het de plantage „Zoelen", voor die van Beneden-Cottica: de

plantage ,,Rust en Werk", voor die van Matappica: de plantage ,,Constantia", voor die van Boven-Commewijne: de plantage ,,La Jalousie", voor die van Boven-Cottica en Perica: de Kerkegrond, voor die van Thorarica: de plantage ,,Mopentipo", voor die van Para, waaronder ook de gronden langs het Pad van Wanica behoorden de: plantage ,,Beekhuizen".

Voor die van de Joodsche natie, die van Zandpunt af tot boven aan de Joden Savanna woonden, was bepaald, dat zij zich met hun bedienden op de Joden Savanna moesten melden, om vandaar uit gezonden te worden waarheen de nood vereischte.

De blanke districtsbewoners waren verplicht een ,,goede Snaphaan en Zijd Geweer", met 12 scherpe patronen, kruit, lood, vuursteenen en provisie van mondkost en drank voor zich en hun slaven voor den tijd van 14 dagen bij zich te hebben.

Het Bestuur verwachtte dat de planters hun bekwaamste slaven zouden medenemen, voornamelijk degenen, die met vuurwapenen konden omgaan. Het verwachtte zulks ,,uit liefde voor den lande en het Gemene Welweezen", en bleek dit niet het geval te zijn of weigerden zij het, dan hadden de kapiteins de plicht die goede slaven eenvoudig te nemen en daarvan aanteekening te houden, ,,zullende die zig daar teegens Opposeeren, Arbitralijk werden gecorrigeert".

Als voorzorgsmaatregel was aan de planters voorgeschreven steeds drooge kost voor den tijd van 14 dagen in voorraad klaar te hebben, zoodat het bij eventueel alarm mogelijk zou zijn in de mondbehoeften te voorzien. Ook bij verzuim daarvan bestond arbitraire correctie.

Zoodra de kapiteins op hun ,,Rendez vous-Plaatse" aankwamen, zouden zij inspectie over hun manschappen houden, hun bewapening en mondkost en van de gebreken daarin nauwkeurig aanteekening houden.

Vervolgens iets over het vervoer.

In Suriname beschikt men over verschillende soorten vaartuigen, zooals ponten, tentbooten, roeibooten en corjalen. Nu was er voorgeschreven, dat ieder, zoowel te Paramaribo als op de plantages in de districten alles in het werk moest stellen zijn ponten en vaartuigen in gereedheid te houden, terwijl de kapiteins in de onderscheidene districten in geval van groot alarm alle corjalen en geschikte vaartuigen, met uitzondering van de tentbooten, welke op de plantages ten dienste van de planters moesten blijven, naar Paramaribo of naar Fort Nieuw-Amsterdam moesten zenden, om ze daar ten dienste van het land bij de hand te hebben.

Op de overheid rustte ook de verplichting, ze later aan de eigenaars terug te geven; eventueel toegebrachte schade zou naar billijkheid worden vergoed.

Het fort Nieuw-Amsterdam lag aan samenvloeiing van de Suriname en Commewijne. Met den aanleg was men in 1734 begonnen; in 1747 was het gereed. Het was een goed strategisch punt en van groote militaire waarde voor de verdediging tegen den buitenlandschen vijand, aangezien alle van zee binnenkomende schepen dit fort moesten voorbijvaren. Vandaar dat was voorgeschreven, dat in cas van alarm de kapiteins van de districten Cottica, Commewijne, en Matappica een corjaal met een blanke naar dit fort zouden zenden. Indien het niet mogelijk was daar te landen, zouden die corjalen naar de plantage „Zoelen" moeten gaan. De kapiteins van het district Thorarica moesten daarentegen een corjaal met een blanke naar Fort Zeelandia zenden, hetwelk dichterbij gelegen was, om de bevelen der regeering af te wachten. Van de hooger gelegen districten moesten de kapiteins een dergelijke corjaal naar de alarmplaats van de benedendistricten afzenden.

Zooals men weet, wordt Suriname aan de Noordkust door den Atlantischen oceaan begrensd. Daarin monden verschillende kreken uit, zooals aan de oostzijde de Motkreek en de Oranje- of Vredenburgerkreek, de Matappica, aan welke kreken, die zich met de Cottica verbinden, toen ter tijde tal van bloeiende plantages gelegen waren. Het was een zeer bevolkte wijk.

Mocht nu het alarm van den zeekant, door de Brandwacht aan de Motkreek of op de post Oranje worden gegeven, dan waren op de planters dezelfde voorschriften van toepassing, welke wij zoo juist hebben genoemd en moesten deze zich op voornoemde posten vervoegen om hulp te verleenen en gehoorzaamheid aan den aldaar commandeerenden officier te bewijzen.

Zij, die woonden van den hoek van de Motkreek en de Boven-Cottica tot aan de plantage „La Paix", moesten zich naar de posten Oranje en Vreedenburg begeven, en zij die stroomafwaarts tot aan de hoek van Paramarica woonden, waren aangewezen om zich naar de Post-Brandwacht te begeven.

Ten slotte was er voorgeschreven, dat ieder zonder onderscheid te Paramaribo er voor moest zorg dragen zijn slaven, die niet ten behoeve van den lande werden gecommandeerd of te werk gesteld, gedurende het alarm in hun huizen en op hun erven te houden en ervoor te zorgen, dat deze zich niet op straat vertoonden op boete van ƒ 250.— voor iedere slaaf, behalve de „arbitraire

Correctie" en de straf, welke bovendien op den slaaf zou worden toegepast.

Er was ook nog een boete van *f* 500.— bedreigd, tegen hen, die in gebreke bleven alarmsein op de plantage te geven. Plantages, welke geen kanon bezaten, mochten 6 kort op elkaar volgende geweerschoten doen lossen.

Het einde van een groot alarm — alles veilig — zou door vier kort op elkaar te lossen kanonschoten van het fort Zeelandia worden aangegeven.

„En zullen" — zoo eindigt het reglement — „de Respective Opper en Onder-Officieren ieder naar zijn rang en qualiteit verpligt zijn te obidieeren de ordre van Gouverneur en Raaden, of derzelver Gecommitteerdens, ook van yder derzelver in 't bijzonder, gelijk de gemeene haare Officieren moeten gehoorzamen en respecteeren, alles doende wat tot afbreuk der Vijanden en Conservatie deezer Landen nodig zal bevonden werden; zullende die geenen die voor bedagtelijk agter blijven, geconsidereerd werden als ontrouwe en bloohartige Onderdaanen, en na Exigentie van zaaken Arbitralijk gecorrigeert, gelijk ook iedereen Principalijk de Officieren, hooge of Subalterne, die eenige Laff hartige daden begaan met de Dood of aan den Lijve na Exigentie van Zaaken zal werden gestraft".

Het voorschrift werd niet alleen te Paramaribo bekend gemaakt en opgeplakt, doch tevens in de districten van plantage tot plantage rondgezonden, evenals zulks met het plakaat van den Bededag was geschied. Er stond een boete van *f* 50.— op, wanneer een planter er geen exemplaar van op zijn plantage liet aanplakken.

Zes dagen later, dat is op 14 Maart — stelde het Hof een aanvulling van het reglement op, dat aan den gouverneur den 8sten tevoren was voorgelegd en goedgekeurd. Zij behelsde de bepaling, dat „om alle confusien en verwarringen voor te komen" niemand zonder uitzondering bij het hooren van het gerucht van het verschijnen van den buitenlandschen vijand of tijdens het groot-alarm alleen of met slaven (ook de slaven niet afzonderlijk) zich naar elders mocht begeven, hetzij buiten Paramaribo, op eenige gronden, hetzij naar plantages. De Raad-Fiscaal was met het toezicht op de naleving belast.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 April 1941, Afl. IV. Brieven uit Curaçao van Pastoor Putman. 1837–1853.

Ons Suriname, April 1941, no. 4. Buitenom en Binnendoor. Reis door onzen schoolinspecteur van Paramaribo over zee naar Albina, over land naar Moengo, en de rivier af naar Paramaribo terug in een week.

Echo's uit de Missies. 25 Maart 1941, no. 4. Reizen in Suriname.

Nederlandsch Zendingsblad. April 1941, no. 4. Suriname en de wereldzending?, door H. M. Bielke.

Bijdragen tot de Taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indië. Deel 100. De Oejana-Indianen door C. H. de Goeje (met 11 foto's en muziek in den tekst).

Neerlandia. April 1941. no. 4. Uit het verleden der Nederlandsche Antillen, door Fred. Oudschans Dentz.

S. Dominicus Penning. April 1941, Afl. 138. Op Sint Eustatius, door A. van Weerelt, O.P.

Oost en West. Mededeelingen. 29 Maart 1922, no. 22. Het 75-jarig Jubileum der Redemptoristen in Suriname. 1866–26 Maart 1941, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. Mededeelingen. 12 April 1941, no. 23. Pieter Stuyvesant, Gouverneur van Curaçao en Nieuw Nederland, door Fred. Oudschans Dentz.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Flora of Suriname (Netherlands Guyana) edited by Dr. A. Pulle. Vereeniging Koloniaal Instituut Mededeeling no. XXX. Afd. Handelsmuseum, no. II. *f* 3.50.

Plantaardige grondstoffen uit Brazilië en paralellen met Suriname en Nederlandsch-Indië. I. Een reis door het drooge Noordoosten van Brazilië en eenige interessante gewassen, door C. van de Koppel. Berichten van de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut no. 162. *f* 0.60.

Inlichtingen en Onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum in 1940. Kol. Instituut Amsterdam. Mededeeling no. LVII Afdeeling Handelsmuseum bo. 22. *f* 2.—, [waarin voorkomt: Rozenhout(-olie) van Suriname — Tonkaboonen uit Suriname — Gedroogde bananen als veevoeder].

O. D.

SURINAAMSCHE SINAASAPPELEN IN NEDERLAND [1]

DOOR

IR. W. SPOON

(Met 8 platen)

De teelt van sinaasappelen (*Citrus Aurantium* LINN.) moet in Suriname reeds vrij oud zijn; volgens de „Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië" blz. 728 betrof dat echter aanvankelijk het aanhouden van eenige boomen op de plantages en grondjes in de omgeving van woningen, teneinde over sinaasappelen voor eigen gebruik de beschikking te hebben, terwijl het overige deel van den oogst op de markt te Paramaribo — de hoofdstad van Suriname — werd verkocht.

De zooeven genoemde Encyclopaedie werd door de redactie, welke gevormd werd door H. D. BENJAMINS en JOH. F. SNELLEMAN, afgesloten in December 1916. Op dat tijdstip kon zij met betrekking tot de sinaasappelen vermelden „de laatste jaren is men zich meer op de cultuur gaan toeleggen; thans vindt men op verschillende plantages belangrijke aanplantingen." Als reden voor die uitbreiding wordt opgegeven de goede prijzen, die de Surinaamsche sinaasappelen bij proefzendingen naar Nederland hadden behaald, zoodat mogelijkheden voor den uitvoer naar Europa aanwezig geacht mochten worden. Ook dichterbij, op de eilanden Curaçao en Barbados, bleek afzetmogelijkheid voorhanden.

Intusschen, er zijn eenige jaren mede gemoeid, alvorens een sinaasappelboom vruchtdragend wordt. Uit zaad wordt vrijwel niet meer gekweekt, omdat het dan ongeveer tot het achtste jaar duurt aleer de boom vruchten draagt, terwijl men vanwege de polyembryonie der zaden niet op uniformiteit kan rekenen. Oculeert men op een geschikte onderstam, dan draagt de boom reeds in het derde of vierde jaar vruchten. Dientengevolge kon in 1922 de

[1]) Tevens Bericht van de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut No. 170.

Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut in de Indische Afdeeling zoowel van de 6de als van de 7de Nederlandsche Jaarbeurs, gehouden te Utrecht in Maart resp. September, speciaal de aandacht op de Surinaamsche sinaasappel vestigen (verg. fig. 7). Daarbij sloot aan een selectie op smaak, waartoe het Landbouwproefstation vruchten van genummerde boomen aan de Afdeeling Handelsmuseum deed toekomen, welke vruchten door den Nederlandschen fruithandel werden beoordeeld op smaak en verdere voor de comsumptie belangrijke eigenschappen. Suriname kreeg zoo de aanwijzing voor de boomen, die bij verdere uitbreiding van de cultuur voor levering van plantmateriaal in aanmerking konden komen; een bekende moederboom is daardoor b.v. „Kwatta 202" geworden.

In 1925 schatte G. STAHEL in Bulletin No. 50 van het toenmalig Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel (blz. 20) het aantal sinaasappelboomen in het centrale gedeelte van Suriname op 5000, oud en jong tezamen. Met die uitbreiding van de cultuur voor oogen was het reeds in 1924 wenschelijk geoordeeld door verzendingsproeven naar Nederland *op commercieele basis* een inzicht te krijgen in de mogelijkheden en kosten van een export. Dank zij de voortgezette uitbreiding konden die proeven in 1932 worden hervat, van welk jaar af de uitvoer naar Nederland regelmatig heeft plaats gehad.

Tot goed begrip laten wij hier enkele cijfers volgen. In tabel I geven wij een overzicht van productie en uitvoer, waaruit blijkt, dat vooralsnog het grootste deel der sinaasappelen in het land zelf wordt geconsumeerd; ruim 2 millioen stuks per jaar kunnen blijkbaar langs dien weg plaatsing vinden. Nu moet bedacht worden, dat sinds 1936 op vele koffie-plantages in Suriname de teelt van *Citrus*-vruchten, in de eerste plaats sinaasappelen, als nevenbedrijf is ter hand genomen, ingevolge de regeling van den koffiesteun van Gouvernementswege. Tot welken omvang, leeren ons de volgende cijfers, die wij ontleenen aan het verslag over 1938 van de Surinaamsche Bank, blz. 21. Op dat tijdstip waren aan nieuwe aanplantingen van één tot vier jaren ouderdom op plantages en bij klein-landbouwers ongeveer 665 ha aanwezig, waarvan 330 ha op door de koffie-centrale gesteunde plantages, terwijl er naar schatting nog 120 ha oudere aanplantingen waren. Een totaal derhalve van bijna 800 ha aanplant, waarvan in de toekomst zeker meer vruchten voor export beschikbaar zullen komen. De in tabel I gegeven taxatie voor oogst-1939 van ongeveer 4 millioen stuks, welke wij ontleenden aan het verslag over dat jaar van de

Surinaamsche Bank blz. 25, is dan ook reeds belangrijk hooger. De uitbreiding van de cultuur in de laatste jaren blijkt verder nog duidelijk, indien wij de beplante oppervlakte op aantal boomen omrekenen, op basis van het in Suriname gebruikelijke plantsysteem van 200 boomen per ha. Bij een beplant oppervlak van bijna 800 ha einde 1938, wordt dat een aantal van rond 160.000 boomen, wel heel wat meer dan de 5000 boomen die volgens de opgave van STAHEL in 1925 aanwezig waren.

TABEL I.

Productie en uitvoer van sinaasappelen in Suriname,
in afgeronde getallen

jaar	productie	uitvoer	consumptie
1933	3.400.000 stuks	950.000 stuks	2.450.000 stuks
1934	2.500.000 ,,	300.000 ,,	2.200.000 ,,
1935	2.900.000 ,,	420.000 ,,	2.480.000 ,,
1936	3.500.000 ,,	1.300.000 ,,	2.200.000 ,,
1937	2.100.000 ,,	700.000 ,,	1.400.000 ,,
1938	2.800.000 ,,	650.000 ,,	2.150.000 ,,
1939	±4.000.000 ,, (taxatie)	670.000 ,,	—

Van de afzetgebieden geeft tabel II, die wij samenstelden uit de handelsstatistiek van Suriname, een indruk. Curaçao en Barbados hebben tot de eerste klanten behoord en het is, in het bijzonder wat het Gouvernement Curaçao aangaat, jammer, dat de uitvoer derwaarts niet in die mate heeft kunnen stand houden, door de moeilijkheden met een snelle en rechtstreeksche scheepvaartverbinding van Paramaribo naar Willemstad. Beide gebieden liggen in de tropen, zoodat, daar vanwege de kosten niet aan koeling gedacht kan worden, alleen een zoo kort mogelijke overtocht in geventileerd ruim uitkomst zou kunnen brengen.

TABEL II.

Uitvoer van sinaasappelen uit Suriname, in stuks

Jaar	totaal	waarvan naar		
		Curaçao	Barbados	Nederland
1930	628.902	421.587 of 67%	106.450 of 17%	59.720 of 9%
1931	988.000	749.134 „ 76%	169.272 „ 17%	69.594 „ 7%
1932	507.007	186.969 „ 37%	201.153 „ 40%	114.085 „ 22%
1933	947.165	279.313 „ 29%	91.625 „ 10%	573.827 „ 61%
1934	312.496	123.464 „ 40%	74.345 „ 24%	110.687 „ 35%
1935	422.677	44.715 „ 10%	11.250 „ 3%	366.712 „ 87%
1936	1.324.412	132.191 „ 10%	121.277 „ 9%	1.067.167 „ 81%
1937	674.079	285.606 „ 46%	— —	363.565 „ 54%
1938	646.332	102.087 „ 16%	— —	543.879 „ 84%
1939	668.052	? —	? —	? —

Zoo blijkt Nederland het voornaamste afzetgebied te zijn geworden. Hier te lande worden van verschillende kanten sinaasappelen aangevoerd, uit Spanje en andere landen rondom de Middellandsche Zee zooals uit Italië, Palestina en Egypte, uit Brazilië, Californië en Zuid-Afrika. Als voorbeeld geven wij in tabel III de invoercijfers van Nederland over het jaar 1938.

TABEL III.

Invoer van sinaasappelen in Nederland in 1938

Totaal.			73.430 ton bruto
waarvan uit:		Brazilië	17.100 ton
Palestina	35.408 ton	Suriname	37 „
Spanje	1.119 „	overig Z. Amerika	190 „
Egypte	552 „	Californië en	
Syrië	264 „	overig N. Amerika	15.172 „
Italië	152 „	Z. Afrika	143 „

via Antwerpen . . . 2.997 ton
via Londen . . . . 103 „

Ter vergelijking met de vorige tabellen diene, dat een ton bruto gemiddeld 5000 sinaasappelen bevat.

Suriname blijkt dus in 1938 nog slechts een bescheiden plaats op de Nederlandsche markt ingenomen te hebben. Het is daarom dubbel jammer, dat, toen in 1939 door de verhoogde productie de uitvoer ruimer kon wezen, de in September ingetreden oorlogstoestand al spoedig verdere verscheping naar Nederland onmogelijk maakte.

Elk productie-gebied heeft zijn vaste maanden waarin de oogst aan de markt wordt gebracht en het is voor zoo'n nieuw gebied dan ook vereischte, dat het van den beginne af op een vast tijdstip levert. Hierin ligt voor Suriname een moeilijkheid, doordat daar weliswaar in den regel de oogst der sinaasappelen in de zomermaanden valt, doch dat tijdstip door klimatologische omstandigheden kan verschuiven, zoozeer zelfs dat somtijds van een voorjaars-oogst gesproken moet worden. De oorzaak is gelegen in afwijkingen in den regenval, waardoor de overgang van droogte op grootere vochtigheid, die in de tropen den bloei beheerscht, niet op het normale tijdstip, d.w.z. voor Suriname in December, valt. Elke verstoring in dien overgang beteekent een verschuiving van den hoofd-oogst, dus niet in de zomermaanden (Juli-September), zoodat Suriname in een ander dan het voor haar normale tijdvak in Europa met haar sinaasappelen te markt moet komen, met alle nadeelen daaraan verbonden. J. D. OPPENHEIM, de in 1938 speciaal voor de Citrusteelt aangestelden tuinbouwconsulent, erkent dan ook in zijn op 9 Februari 1939 te Paramaribo gehouden lezing over de „Ontwikkelingsmogelijkheden van een Citrus-cultuur in Suriname". (verschenen als Mededeeling No. 2 van het Departement van Landbouw-Economische Zaken) dat „het cultuurstreven er op gericht moet zijn den hoofdoogst in de zomermaanden te doen vallen" (blz. 15).

Reeds in 1931 wees K. VAN DER VEER in Bericht van de Afdeeling Handelsmuseum No. 62 op de beteekenis van irrigatie, om daarmede bij een wat te lang aanhouden van den drogen tijd in December zoo noodig de boomen tot bloei te prikkelen. Naderhand heeft STAHEL, die de mogelijkheid voor bevloeiïng lang niet overal aanwezig oordeelde, in de Indische Mercuur van 14 Augustus 1935, gewezen op het nut van een lichte schaduw, te verkrijgen door het vrijwel gelijktijdig met de sinaasappelplantjes tusschenplaatsen van de „koffiemama" (*Erythrina glauca* WILLD., zie fig. 2, waarvan de verwante *E. lithosperma* MIQ., de dadap, in Nederlandsch-Indië als schaduwboom in koffie- en cacaotuinen heeft gediend).

Op grond van de ervaring opgedaan bij de proefzendingen in 1924 hield STAHEL in Bulletin No. 50 van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel een krachtig pleidooi voor het in één hand houden van de sorteering en verpakking der sinaasappelen voor export; de stichting van een centraal pakhuis nabij Paramaribo oordeelde hij zeer wenschelijk. Bij de hervatting der proefzendingen in 1932 kon STAHEL met J. A. BANGE zijn denkbeelden nader uitwerken en de juistheid ervan aantoonen (verg. Mededeelingen Nos. 5 en 6 van het Departement Landbouwproefstation). Na zijn studiereis naar de Vereenigde Staten van Amerika waarvan D. S. FERNANDES in zijn lezing gehouden te Paramaribo op 14 October 1937 verslag deed (verschenen als Mededeeling No. 1 van het Departement van Landbouw-Economische Zaken), werd dan ook door het Gouvernement tot den bouw van een speciaal Citrus-pakhuis besloten. Het gebouw (verg. fig. 4) is geplaatst op Soekibaka aan de rivier en in 1939 in gebruik genomen.

De sinaasappelen worden daar in standaardfust verpakt, onder gebruikmaking sinds 1932 van een handelsmerk (verg. fig. 5), dat is ontleend aan het Surinaamsche wapen en dat men op den kop der kisten en op de wikkelpapiertjes om de vruchten aantreft.

Voor de proeven op commercieele basis in 1924 had STAHEL de Californische kist als model gekozen, aangezien hem die voor Suriname zeer doelmatig voorkwam. Bezwaren werden van de ontvangers in Nederland niet vernomen, zoodat bij de hervatting der commercieele proefzendingen in 1932 wederom dit type kist als fust werd gekozen, temeer daar het ook reeds door Brazilië en Zuid-Afrika in gebruik was genomen. De afmetingen bedragen buitenwerks 26 × 12 × 12 inch, door een tusschenschot wordt de kist in 2 kubi verdeeld, waardoor het verpakken der sinaasappelen zeer regelmatig kan geschieden (verg. fig. 6). In het „Citrus-uitvoerbesluit" van 11 September 1936 (G.B. No. 135), uitvloeisel van de Verordening van 28 April 1936 (G.B. No. 77) houdende bepalingen voor den uitvoer van landbouw-, tuinbouw- en boschproducten uit Suriname, werd vervolgens slechts dit type krat voor den export van sinaasappelen toegelaten. Daarbij zijn de maten *binnen*werks vastgesteld op 63 × 29 × 29 cm. De *buiten*werksche maten zijn vrijgelaten, omdat de dikte der planken en schotten al naar het gebruikte hout iets kan varieeren. Want, hoe vreemd het ook voor een houtrijk land als Suriname mag klinken, de exportkisten waren tot dusverre meerendeels ingevoerde kisten (ingevoerd dan als losse onderdeelen, d.w.z. in bundels van plankjes en schotten). In 1924 waren de kisten wel

uit Surinaamsch hout vervaardigd, in 1932 eveneens, doch al spoedig bleek, dat die kisten tamelijk duur uitkwamen, zoodat zij in 1933 uit Canada en kort daarna ook uit Nederland werden betrokken (van vurenhout, *Picea* sp. div.). Van Surinaamsche houtsoorten zijn beproefd possentrie (*Hura crepitans* L.), soemaroepa (*Simarouba* sp. div.) en baboen (*Virola* sp. div.). Soemaroepa geeft een kist van een aantrekkelijk blanke kleur, maar het hout is wat bros, zoodat de planken nogal eens breken; possentrie voldoet, doordat het elastischer is, veel beter, baboen is nog in onderzoek. Kwalitatief is het materiaal voor een goede exportkist in Suriname dus aanwezig; de mogelijkheid die kist daar te lande nu tevens goedkoop aan te maken, zal te eeniger tijd gevonden moeten worden.

De verscheping geschiedt door de schepen van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij in geventileerd ruim; indien doelmatig opgestapeld, d.w.z. de kisten op een der lange zijden (niet op den kop, noch op bodem of deksel!) en met latjes tusschen de lagen voor de ventilatie, gaat dat zeer wel. Het schip vaart immers uit de tropen naar het Noord-Oosten, zoodat de temperatuur geleidelijk daalt.

Over de eigenschappen van den Surinaamschen sinaasappel lezen wij in de reeds eerder geciteerde Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië op blz. 728: „De Surinaamsche sinaasappelen kenmerken zich door hunne saprijkheid, zoetheid en aangename smaak. De kleur der vruchten is groengeel, bij volle rijpheid goudgeel. Over het algemeen hebben zij harde vliezen en vrij veel pitten". Die karakteristiek van 1916 wordt door C. J. J. VAN HALL in zijn in 1929 voor de groep „Suriname" in het Economisch Museum van het Koloniaal Instituut samengestelde gids als volgt aangevuld (blz. 20). „De kleur is *als bij alle in de tropen geteelde sinaasappelen*, groen of geel groen, de vezel iets sterker ontwikkeld dan bij de Zuid-Europeesche sinaasappels". De cursiveering is van ons, omdat met die woorden het verschil tusschen de Surinaamsche sinaasappelen en de overige hier te lande aan de markt komende sinaasappelen meteen is verklaard. Langzamerhand is het Nederlandsche publiek er nu wel mede vertrouwd, dat de lichtere kleur van de Surinaamsche sinaasappel niet een bewijs is voor onrijpheid, doch slechts een kenmerk van de soort. Uit onderzoekingen, verricht door de Afdeeling Handelsmuseum en neergelegd in haar Berichten Nos. 78 en 139, blijkt verder, dat aan de gegeven beschrijving van de kwaliteit nog kan worden toegevoegd

de zeer dunne schil. Ook komen er, doordat de Surinaamsche sinaasappelen niet alle van één type zijn, verschillen in de smaak voor, waarbij evenwel de kenmerken van hoog sapgehalte en dunne schil standvastig blijven. Voor een zomervrucht is die groote saprijkdom een belangrijk punt (verg. ook fig. 7).

De sinaasappel is voor den mensch een belangrijke bron van vitamine C of ascorbinezuur. Tegelijk met de zooeven beschreven onderzoekingen over de kwaliteit vonden wij MARIE VAN EEKELEN bereid in het hygiënisch laboratorium der Rijks-Universiteit Utrecht bepalingen van het gehalte aan vitamine C te verrichten. Langs titrimetrische weg werd in het najaar van 1935 in vruchten uit 3 zendingen gevonden 49, resp. 50 en 44 mg vitamine C per 100 gram eetbare substantie (zonder schil en pitten), of gerekend per 100 cm^3 sap 52 tot 65 mg vitamine C. Bij sinaasappelen van andere herkomst varieert het gehalte aan vitamine C tusschen 35 en 70 mg per 100 g eetbare substantie, zoodat de Surinaamsche appel zich wat dit betreft normaal gedraagt en een goede bron voor vitamine C vormt.

Het is daarom verheugend, dat de Surinaamsche sinaasappel bij invoer hier te lande niet zooals sinaasappelen van andere herkomst aan monopolie-heffing onderworpen is. Toen op 28 Augustus 1933 het Fruitinvoermonopolie, uitvloeisel van de landbouwcrisiswetgeving, werd ingesteld, heeft de Afdeeling Handelsmuseum terstond stappen gedaan, om de Surinaamsche sinaasappelen van die belasting vrijgesteld te krijgen. Die vrijstelling is vervolgens verleend, voorloopig tot een hoeveelheid van 100.000 kg 's jaars. Het beteekent, dat de Surinaamsche sinaasappelen ƒ 0.02 per kg bruto of rond ƒ 0.75 per kist neerkomende op gemiddeld een halve cent per vrucht, minder aan belasting bij den invoer betalen.

Bij het gereedmaken van sinaasappelen voor den export, valt altijd een deel der vruchten af wegens gebreken, als kleine beschadigingen, niet op de juiste rijpheidsgraad zijn e.d. De locale consumptie kan dergelijk fruit ten deele opnemen, maar al te zeer mag daarop, vooral doordat men op dat tijdstip midden in den oogst zit, dus van alle zijden aanbod plaats vindt, niet gerekend worden. Veiliger is dan ook het voor export afgekeurde fruit zoo spoedig mogelijk op houdbare bijproducten te verwerken. In Suriname is bij de oprichting van het Citrus-pakhuis dan ook terstond daarmede rekening gehouden; naast de afdeeling voor het sorteeren, reinigen en verpakken bevindt zich een afdeeling

waar de afgekeurde vruchten op sap enz. verwerkt kunnen worden, terwijl in de bovenverdieping van het pakhuis een bedrijfslaboratorium is ingericht. Zoo vermeldt het verslag over 1939 van de Surinaamsche Bank op blz. 9 de vervaardiging van een sinaasappelstroop, die onder den naam „Suranje" daar te lande in den handel wordt gebracht. Tevens zijn in het zooeven genoemde bedrijfslaboratorium proeven genomen met de bereiding van een geconcentreerd sinaasappelsap en van sinaasappel-olie.

Beide producten zouden voor export bestemd zijn, aangezien zij grondstoffen voor Westersche industrieën vormen. Van de eerste resultaten werden dan ook terstond monsters naar de Afdeeling Handelsmuseum gezonden teneinde die door de belanghebbende industrieën beoordeeld te krijgen.

Het sinaasappelsap was 1 op 8 geconcentreerd zonder gebruikmaking van conserveermiddelen, terwijl geenerlei bijmenging van suiker of zuur had plaats gevonden, het was dus een zuiver diksap. Fabrikanten van jam, limonade e.d. fabrikaten oordeelden het Surinaamsche diksap in vergelijking met het Californische nog niet van de juiste smaak en kleur, beide zouden krachtiger en voller moeten worden.

De sinaasappel-olie, die feitelijk sinaasappel*schil*-olie zou moeten heeten, omdat het de vluchtige of aetherische olie uit de schil der vruchten is, was verkregen door koude persing. Fabrikanten van reukstoffen, essences, e.d. uit aetherische oliën oordeelden kwaliteit en geur van de Surinaamsche olie goed en minstens gelijkwaardig aan of eerder beter dan van de West-Afrikaansche olie (uit Fransch-Guinea, dat met Italië de voornaamste producent dezer olie is).

Door de gebeurtenissen van Mei 1940 is verder overleg en uitbreiding der proefzendingen, in het bijzonder van het geconcentreerde sap, nog niet mogelijk geweest.

Tenslotte wijzen wij nog op het werk door het te Wageningen, in het Laboratorium voor Tuinbouwplantenteelt der Landbouwhoogeschool, gevestigde Instituut voor onderzoek op het gebied van verwerking van fruit en groenten (directeur Prof. A. M SPRENGER) in de laatste jaren verricht op het gebied van de bereiding van zoete most en wijn uit Surinaamsche sinaasappelen. Ongetwijfeld zal ook de te Wageningen opgedane ervaring t.z.t. de bereiding van bijproducten uit de sinaasappelen in Suriname ten goede komen.

Amsterdam, Mei 1941.

Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut.

LITERATUUR

12de en 13de Jaarverslag, 1922 resp. 1923, van het Koloniaal Instituut.

Bericht Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut Nos. 62, 68, 78 en 139, ook verschenen in de Indische Mercuur *54*, 311 (1931), *55*, 229 (1932), *56*, 211 (1933) en *62*, 471 (1939).

Mededeeling Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut No. 4, 1923, voorts nos. 13, 14, 15, 16, 17 en 21: „Inlichtingen en Onderzoekingen in 1932", resp. 1933, 1934, 1935, 1936 en 1939.

Gids in het Economisch museum van het Koloniaal Instituut, I, Suriname.

De Indische Mercuur *51*, 717 (1928).

De West-Indische Gids *14*, 411 (1932/33).

Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië.

„De economische toestand van Suriname", jaarlijksch verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname, in 1933 geliquideerd.

Bulletin van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname No. 50, 1925.

Mededeeling Departement Landbouwproefstation Suriname Nos. 5 en 6, 1932 en 1933.

Mededeeling Departement van Landbouw-Economische Zaken Suriname Nos. 1 en 2, 1937 en 1939.

Verslag over de jaren 1936 en 1937 van het Departement van Landbouw-Economische Zaken.

De Indische Mercuur *58*, 493 (1935), No. 33 van 14 Augustus.

Handelsstatistiek van Suriname.

Jaarverslagen van de Surinaamsche Bank.

Jaarverslagen van het Instituut voor onderzoek op het gebied van verwerking van fruit en groenten, Wageningen.

„De vitamines" door J. J. Hoff en C. G. Hoff-Vermeer, 6de druk 1941.

Coll. en cliché Bur. v. Handelsinlichtingen

Fig. 1. Plantage Vredenburg: een der oudste sinaasappeltuinen in Suriname, opgenomen omstreeks 1929.

opn. G. Stahel, cliché J. H. de Bussy

Fig. 2. Plantage Mariënbosch: ongeveer 17 jaar oude sinaasappeltuin onder lichte koffiemama-schaduw, 1935.

opn. G. Stahel, cliché J. H. de Bussy
Fig. 3. Plukken van sinaasappelen op plantage Mariënbosch, 1935.

Coll. Kol. Inst., opn. C. v.d. Koppel

Fig. 4. Het Citrus-pakhuis op Soekibaka v. h. Departement van Landbouw-Economische Zaken; begane grond: pak- en verwerkings-ruimte der vruchten, boven: bedrijfslaboratorium.

Cliché J. H. de Bussy

Fig. 5. Handelsmerk v. d. Surinaamsche sinaasappelen en verdere Citrus-vruchten.

Coll. Kol. Instituut

Fig. 6. Kist met 176 Surinaamsche sinaasappelen, geopend na aankomst te Amsterdam; regelmatige verpakking in rijen van 3 en 4 vruchten, om elke vrucht een wikkelpapiertje bedrukt met het handelsmerk.

Coll. Kol. Instituut

Fig. 7. Demonstratie in de Indische Afdeeling van de Nederlandsche Jaarbeurs te Utrecht, 1922; de stopflesschen van 200 cm³ bevatten elk het sap van één vrucht.

Coll. Kol. Instituut

Fig. 8. In 1935 uitgegeven reclameplaat voor de Surinaamsche sinaasappelen, uitgevoerd in kleurendruk in het formaat 33 × 45.5 cm.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN

DOOR

W. R. MENKMAN

VI

Papiamentoe. Dat deze taal bedorven Spaansch zou zijn en reeds vóór de komst der onzen op Curaçao in zwang [1]), lijkt onjuist. In Spaansch Amerika zijn geen creooltalen ontstaan en eenige Indianen van de Benedenwindsche eilanden, die in 1634 in Venezuela verklaringen aflegden aangaande den overval der Hollanders, spraken goed Kastiliaansch, hoewel zij niet schrijven konden [2]). De opvatting dat wij er op de eilanden beneden den wind ook al niet in geslaagd zouden zijn „de bestaande landstaal te verdringen" [3]), kan dan ook niet aanvaard worden; nadat de enkele Spanjaarden en de groote meerderheid der Indianen van Curaçao vertrokken waren, bestond er geen landstaal meer.

Dat het Portugeesche asiento iets te maken zou gehad hebben met de Portugeesche woorden in de Curaçaosche volkstaal (Ned. I, 75), is een vondst van H., waaraan moeilijk eenige waarde gehecht kan worden. Het is wel duidelijk, dat met den intocht van slaven uit West Afrika het kustportugeesch [4]) op Curaçao zijn intrede gedaan heeft, geholpen door de populariteit van het Portugeesch bij de onzen — in verband met onze activiteit in Brazilië en in Afrika — en door de vestiging van Portugeesche Joden op het eiland [5]).

Van Paddenburgh veroordeelde het Papiamentoe, Oldendorp

---

1) Van Paddenburgh, zie vroeger.

2) W. I. Gids, XVII, 199.

3) D. C. Hesseling, Het Negerhollands der Deensche Antillen, Leiden 1905.

4) Joachim Nettelbeck, Seine Lebensbeschreibung, Leipzig 1894.

5) W. I. Gids, XVIII, 45 e.v., 235 e.v.

eveneens [1]), Ds Bosch schreef de geringe vordering van het Nederlandsch toe aan de voorkeur der R.K. missie voor de volkstaal [2]). A. Jesurun betreurde het voortbestaan van het P. en had wellicht een overdreven voorstelling van den omvang van het Afrikaansche element daarin (Jaarv. I, Eenige beschouwingen over de volkstaal van Curaçao; Jaarv. II, Het Papiëmentsch). Dat het P. ook, tot op zekere hoogte, de taal der blanken geworden is, kan worden toegeschreven aan de gewoonte der kolonisten, de kleine kinderen aan de zorgen der huisbedienden toe te vertrouwen; de taal welke men het eerst heeft leeren spreken blijft later de vertrouwelijke omgangstaal. Ook Nederlandsch, Fransch, Engelsch en Deensch hebben in de koloniën waar negerslaven gehouden werden den invloed ondergaan van het talent der Afrikanen om Europeesche talen te vervormen tot huiselijke idiomen.

Europeesche talen. Met *Portugeesch* hadden de onzen reeds kennis gemaakt bijna een halve eeuw vóór de occupatie van Curaçao, vooral op de kust van Afrika; Pieter de Marees, de eerste die een uitvoerige beschrijving gaf van de bocht van Guiné [3]), gebruikte in zijn boek vele Portugeesche woorden, o.a. *cativos* voor slaven en *cabritten* voor geiten (Ned. I, 31, D. 30). Origineele, op onze eilanden ontstane woorden, zullen er wel heel weinig zijn, zelfs in het Papiamentoe.

De Punt (Pap. Poenda), eerst de naam der plaats aan den oosthoek der Sint Annabaai, later die van het oude stadsgedeelte, (Ned. I, 36), doet natuurlijk denken aan het Spaansche punta; verzachting van t tot d komt meer voor [4]). Met Afrikaansch, zooals Jesurun dacht, zal het woord *Punda* wel niets te maken hebben (Jaarv., II).

De titel *Don* wordt in het Spaansch gebruikt in combinatie met den voornaam, men zegt dus Don Nicolás, of Señor Porcio (Ned. I, 74). *Ingenien* (port. ingenios) in Brazilië (Ned. I, 100) waren suikerfabrieken (suikermolens).

Dat de gele koorts bij de Spanjaarden ook wel *chapetonade* genoemd werd (Ned. I, 103), bewijst dat voor deze ziekte, de gele koorts, vooral de in Europa geborenen vatbaar geacht werden.

[1]) Beschr. van het eiland Curaçao, zie vroeger; Gesch. der Mission, 262, 263, zie vroeger.

[2]) Reizen in West-Indië, zie vroeger.

[3]) P(ieter) de M(arees), Beschrijvinghe ... Gout Koninckrijck, zie vroeger.

[4]) W. I. Gids, XXII, 163.

Ouragan (Ned. II, 21) is Fransch; het betreffende Indiaansche woord (voz Caribe) werd bij de Spanjaarden huracán, bij de onzen orkaan, bij de Engelschen hurricane.

Over het *Zeeuwsche taaleigen* op de Bovenwindsche Eilanden, in den aanvang, alsmede over de verspreiding van het *Nederlandsch* op de Deensche Antillen, spreekt H. niet; bij anderen echter is er tamelijk veel over te vinden [1]).

In 1781 kenden op Sint Eustatius vooral de vrouwen slechts *Engelsch* [2]).

Z i e k t e n. Het „venijnich fruijt", van het nuttigen waarvan men subietelijk ziek werd (Ned. I, 29), zal wel de *Manzanilla-appel* geweest zijn. Het is merkwaardig in hoeveel oude Westindische verhalen [3]) het gevaarlijke dezer vrucht beschreven wordt; zij werd waarschijnlijk reeds bedoeld in den brief van Dr Chanca, die Columbus' tweede reis medemaakte (ziektegevallen na de landing op Dominica). De Enc. v. Ned. West-Indië zegt wat er eigenlijk voor gevaarlijks is aan de Hippomane Mancinella.

Of Herings beschrijving van de *gele koorts* wel zoo nauwkeurig is (Ned. I, 103), staat nog te bezien. Volgens Ds Bosch werd Curaçao in de achttiende eeuw vier maal door de rot- of gele koorts geteisterd [4]).

De „worm in Guinea" (Ned. I, D. 139) werd ook wel *bisco* genoemd; het was de kwaal der slavenschepen van West Afrika, waaraan vooral de negers, maar ook de blanke opvarenden, leden [5]). Of de „loop" (Ned. I, 77) altijd door dit insect veroorzaakt werd, dan wel op een andere aandoening dan bisco wees, zal wel moeilijk meer uit te maken vallen; ook in Oost Indië stierven velen aan de „roode loop", o.a. Jan Pietersz. Coen bezweek er aan.

Aangaande een pokkenepidemie op Sint Eustatius in 1739 is thans iets bekend [6]); later moeten *pokken* nog veel op de Bovenwindsche Eilanden voorgekomen zijn [7]). Merkwaardig is, dat in

[1]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. I, par. 14, hoofdst. II, par. 20, zie vroeger; Oldendorps Gesch. d. Mission, 424 e.v. en passim, zie vroeger; Hesseling, Negerhollands, zie vroeger.

[2]) C. de Jong, Reize n. d. Car. Eil., zie vroeger.

[3]) De Rochefort, Hist, nat. et morale, XXIVe chap., art. 3, zie vroeger; Oldendorps Gesch. d. Mission, 222, zie vroeger.

[4]) Reizen in West-Indië, zie vroeger.

[5]) W. I. Gids, XVII, 103, XX, 212.

[6]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. IV, par. 20, zie vroeger.

[7]) W. I. Gids, XV, 109.

de achttiende eeuw in het moederland personen, in West Indië geboren, geacht werden immuun te zijn voor de pokken [1].

In 1705 schijnt het *begraven* der dooden binnen het fort op Curaçao dermate ongewenscht te zijn geacht, dat de directeur Mr Jacob Beck het aanleggen eener begraafplaats in Otrabanda bepleitte (Ned. I, D. 113); op de kaart van 1748 echter komt nog steeds een kerkhof voor ten Oosten van het fort Amsterdam (Ned. I, t.o. 174), dus bovenwinds.

Menschenroof en menschenhandel. Het is inderdaad weinig verheffend, te lezen dat de onzen zich nog in de zeventiende eeuw schuldig maakten aan menschenroof (Ned. I, D. 51; Ned. II, 12, D. 21/23), zóó lang nadat de Spanjaarden daaraan een einde gemaakt hadden, door den georganiseerden aanvoer van onvrije werkkrachten van de Westkust van Afrika. Dat het toezicht op de actie der Nederlandsche vrijbuiters in de Caraibische Zee aan den gouverneur generaal van Brazilië opgedragen was [2], bewijst dat men hier te lande niet onder alle omstandigheden centralisatie van gezag schuwde, al is het Joan Maurits dan ook niet gelukt, één groot Nederlandsch imperium te stichten in Amerika en Afrika.

Het is voor ons een kleine troost, dat anderen niet beter waren dan wij; niet alleen dat de Statiaansche menschenjagers ook voor rekening van de Engelschen op Sint Kitts werkten, maar nog in 1665 werd een Indiaan door een Engelschen kaper op Antigua „voor serves", d.i. als servant (euphemisme voor slaaf of lijfeigene) verkocht (Ned. I. D. 80). Ook moet gezegd worden dat, toen onze landgenooten zich eenmaal in Afrika gevestigd en een handel in zwarte slaven georganiseerd hadden, onregelmatigheden blijkbaar weinig voorkwamen; de geschiedenis der Engelsche en Amerikaansche slavenhalers op de Westkust van Afrika daarentegen, in de zeventiende en de achttiende eeuw, wemelt van klachten over menschenroof.

Voordat wij in staat waren de te verhandelen negers „eerlijk" te koopen, hebben wij slaven als buit op den vijand veroverd. De Laet haalt verschillende gevallen aan [3]) van het weder prijsgeven van buitgemaakte slaven, omdat men niet wist wat er mede aan te vangen; toen wij eenmaal vasten voet in Brazilië

[1]) J. Grabner, Ueber die Vereinigten Niederlande, Gotha 1792.
[2]) W. I. Gids, XVII, 212.
[3]) Iaerl. Verh., 17, 120, 230, 270.

gekregen en ons op Curaçao geïnstalleerd hadden, kwam hierin verandering (Ned. I, 38, 71, 72, D. 47, 48). Individueele gevallen van levering van Afrikaansche slaven in Amerika door Nederlandsche koopvaarders, of kapers, kwamen reeds vroegtijdig voor evenwel; Isaac Duverne verkocht in 1606 slaven aan de Spanjaarden op Trinidad [1]), de eerste negerslaven in Virginia zouden in 1619 door een Hollandsch schip zijn aangebracht [2]).

De maatregel welken Stuyvesant in 1660 nam tegen een aantal Esopus Indianen (vermoedelijk opperhoofden), die zich hadden moeten onderwerpen (Ned. I, 43, D. 73), had natuurlijk niet met den slavenhandel te maken, doch ook niet met het streven om onze eilanden van werkkrachten te voorzien, zooals H. wellicht vermoed heeft. Het gold hier een représaille tegen den overwonnen inlandschen vijand, die naliet blanke krijgsgevangenen uit te leveren. Niet alleen dat de Engelschen een zelfden maatregel genomen hadden in 1637, na hun oorlog met de Pequot Indianen, maar zij maakten zich nog veel later in de zeventiende eeuw aan menschenroof schuldig in Centraal Amerika en aldaar wel degelijk met mercenaire bedoelingen [4]).

Het moge waar zijn, dat men hier te lande in de tweede helft der zeventiende eeuw niets menschonteerends zag in den Afrikaanschen slavenhandel (Ned. I, 75), vroeger was dat anders geweest. Ten Haeff, burgemeester van Middelburg, verklaarde in 1596 dat een aantal „mooren of negers", uit Guiné in Zeeland aangevoerd, „in heur vrye liberteyt" gesteld en niet verkocht behoorden te worden [5]) en Bredero noemde in zijn „Moortje" van 1616 den slavenhandel „Godloose schelmerij". In Zeeland echter kon men met negerslaven niets uitvoeren en te Amsterdam kende men den menschenhandel slechts van hooren zeggen. Dierick Ruiters daarentegen had in Afrika en Brazilië de practijk van slavenhandel en slavernij leeren kennen en hij sprak er schande van, in zijn in 1623 verschenen „Toortse der Zeevaert" [6]).

Van het Spaansche *slavenasiento* had H. zich blijkbaar niet goed op de hoogte gesteld. Een ander schrijver evenwel, Dr A. Eekhof, heeft het nog bonter gemaakt [7]). Laatstgenoemde ver-

[1]) Description of Trinidada, Sloane M.S.S., 3662, ff 43, 47b.
[2]) Doc. ... Slave Trade ..., Vol. IV, Introduction, zie vroeger.
[3]) Cambridge Hist. of the Br. Empire, zie vroeger.
[4]) Wm Dampier, New voy. round the world, zie vroeger.
[5]) De Jonge, Opkomst, I, 38, zie vroeger.
[6]) Linschoten Ver., VI, 1913.
[7]) Van Brakel, Bescheiden. Slavenhandel, zie vroeger.

keerde in de meening dat Afrikaansche slaven naar Curaçao werden vervoerd (n.b. 3000 tot 3500), voor de plantage aldaar van den asentista Domingo Grillo, dat Grillo er op Curaçao vaartuigen op na hield om de slaven aan den wal te brengen en dat de instructie voor den schipper van een vaartuig dat voor de Oost-Indische Compagnie slaven zou overbrengen van Madagascar naar Kaap de Goede Hoop, iets te maken had met de levering voor het Spaansche asiento in West Indië [1]).

Een asiento was niet een slavendepôt (Ned. I, 42), doch een contract, door de Spaansche Kroon gesloten met onderdanen van den Koning, die zich belasten wilden met de levering van Afrikaansche negers aan de Spaansche koloniën. De uitvoering eischte groote kapitalen, welke in Spanje althans niet beschikbaar waren, het contract moest gesteld zijn ten name van personen die als onderdanen konden gelden, in 1640 viel Portugal af van de Kroon en geruimen tijd daarna nog was men in Madrid weinig gesteld op Portugeesche relaties. Liet men vreemdelingen toe in de Spaansche koloniën, ter wille van den aanvoer van slaven, dan bestond er groot gevaar voor het monopolie, want de slavenhalers konden gemakkelijk tevens clandestien andere zaken doen met de kolonisten. De Kerk had grooten invloed in Spanje en zij achtte het Geloof bedreigd, wanneer ketters vrijelijk in de koloniën zouden worden toegelaten en door ketters geleverde slaven aldaar de bevolking zouden komen versterken. Spanje echter bezat geen eigen vestigingen in Afrika welke slaven zouden kunnen leveren in eenigszins grooten getale en over schepen beschikte men evenmin als over kapitaal, terwijl de koloniën dringend werkkrachten noodig hadden — waarvan men zich desnoods ook clandestien kon voorzien — en de Kroon de groote inkomsten niet missen kon welke het asiento aan retributie opleverde. Men moest dus wel in handen vallen van Portugeezen niet alleen, maar, erger nog, van Nederlanders, Engelschen en Franschen. Er ontstond dus, bij het verleenen van asientos en bij de uitvoering der contracten, een systeem van camouflage, intrige, gunstbejag en omkooping, insinuatie en verdachtmaking; onze Balthazar Coymans was volgens Miss Wright bij uitstek de man, bekwaam om de Spanjaarden op hun eigen terrein en met hun eigen wapens tegemoet te treden [2]).

Na den afval van Portugal in 1640 meende men het zonder asiento te moeten stellen; dit laatste was sedert 1600 vrijwel

[1]) Archief voor Kerkgeschiedenis, XI, 1914.
[2]) The Coymans Asiento, zie vroeger.

voortdurend in handen van Portugeezen geweest. Het was gedurende dit asientolooze tijdperk dat er druk sluikhandel in slaven gedreven werd en in 1657 zien wij den vice directeur van Curaçao met Spanjaarden uit Venezuela in onderhandeling treden over de clandestiene levering van negers [1]).

Ten einde aan den sluikhandel paal en perk te stellen en tevens de Koninklijke kas opnieuw met inkomsten uit de levering van slaven te stijven, werd eindelijk weder een asiento verleend, dat, met ingang van 1 Mei 1663, zeven jaar zou loopen. De gegadigden waren de z.g. Genueezen Domingo Grillo en Ambrosio Lomelino (zie onder Namen van Personen); zij mochten zich voorzien bij niet met Spanje in oorlog zijnde naties [2]) en het was met hen, geenszins met Spanje, dat ook de West-Indische Compagnie een leveringscontract sloot (Ned. I, 42, D. 72). De slaven werden niet uit Afrika direct betrokken, doch uit de depôts op Curaçao en sommige Engelsche eilanden. Verwaarloozing der contractueele verplichtingen van de Compagnie tot het leveren van slaven aan de Nederlandsche koloniën (Ned. I, 71) vond altijd haar oorzaak in de gelegenheid om elders het menschenmateriaal voordeeliger af te zetten.

Lomelino stierf in 1668 en Grillo zette de zaken nog eenige jaren voort; na hem trad weder een Portugees als asentista op, die hoofdzakelijk op Curaçao kocht en zeer waarschijnlijk gefinancierd werd door Amsterdamsche kooplieden (Coymans & Co) [3]). Deze houder van het asiento was de Portugees Antonio García, van wien H. spreekt (Ned. I. 75); hij zal wel gesecundeerd zijn geworden door een Spanjaard, contracteerde voor vijf jaar en nam op zich ten minste 2000 en ten hoogste 4000 slaven per jaar te leveren, een marge welke wenschelijk moest geacht worden, in verband met den politieken toestand in Europa [4]). De overeenkomst moest spoedig wegens wanprestatie ontbonden worden en gedurende eenige jaren daarna waren de slavenzaken in handen van de Consulado, een lichaam samengesteld uit kooplieden te Sevilla, dat consenten verkocht, met verbod om op Curaçao slaven aan te koopen [5]).

---

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., I, seventh. cent., doc. Nos 30, 31, zie vroeger.

[2]) Doc. ... Slave Trade ..., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger.

[3]) Als boven.

[4]) Van Brakel, Bescheiden, zie vroeger; Irene A. Wright, The Coymans asiento, zie vroeger; Enc. univ. ilustr. Europeo-Americana, zie vroeger.

[5]) Doc. ... Slave Trade ..., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger.

Wij hebben nu de West-Indische Compagnie leeren kennen als de onderneming die de slaven van West Afrika, waar Nederlandsche vestigingen ontstaan waren, naar Curaçao overbracht en de levende koopwaar aldaar afleverde aan de agenten van het Spaansche asiento. Dat zij „de firma Grillo en Lomelino in den arm nam", omdat het Spaansche monopolie geëerbiedigd diende te worden (Ned. I, 73), is geen juiste voorstelling van zaken. De Compagnie was leverancier van het asiento, dat al spoedig door particuliere Nederlandsche kooplieden aan bedrijfskapitaal geholpen moest worden, kooplieden intusschen die bij de zaken der West-Indische Compagnie betrokken waren en er invloed op uit konden oefenen. Reeds de eerste of oude Compagnie, in haar nadagen, beschikte niet over voldoende geldmiddelen en was maar al te vaak het lichaam dat zelf geen voordeelige zaken deed, doch anderen, die dicht bij het vuur zaten, in de gelegenheid stelde tot winstgevende ondernemingen, of ondernemingen welke winsten belóófden. Er is het een en ander bekend over den stand van zaken omstreeks 1670, toen de Curaçaosche handel meest door particulieren gedreven werd en een apart fonds door aandeelhouders en buitenstaanders bijeengebracht was voor den handel op Guiné [1]).

Om op de slavencontracten terug te komen, in 1679 trok de Consulado zich terug en een asiento werd verleend aan Juan Barosso del Poso (die wel Spanjaard geweest zal zijn); na den dood van dezen asentista door zijn schoonzoon Nicolás Porcio opgevolgd. Men wist in Spanje dat de slaven grootendeels van Curaçao zouden betrokken worden, doch deed daarvoor een oog toe [2]). De firma van Coymans was agente (en tevens geldschietster) van het asiento en de West-Indische Compagnie voerde als tevoren de slaven op Curaçao aan (Ned. I, 74). Gaarne had deze laatste zelf het asiento in handen gehad, doch een poging daartoe, in 1684 aangewend, leed schipbreuk. De Spaansche asentistas waren inderdaad slechts tusschenpersonen, van wie men niets dan last had en vooral Porcio had men gaarne geëlimineerd [3]). Spanje's koloniale politiek evenwel zou zich nog geruimen tijd blijven verzetten tegen direct contact met vreemdelingen.

Over de moeilijkheden van de Nederlandsche belanghebbenden

---

[1]) Van Brakel, Memorie handel West-Ind. Comp. 1670, zie vroeger.

[2]) Doc. ... Slave Trade ..., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger; Irene A. Wright, The Coymans Asiento, zie vroeger.

[3]) Wright, zie boven.

met Porcio en de Spaansche regeering, mede in verband met het administrateurschap van Balthazar Coymans ter zake van het asiento, bestaat veel litteratuur, grootendeels reeds eerder genoemd [1]). De laatste tien jaar der zeventiende eeuw was het asiento wederom in handen van Portugeezen; wellicht had de firma Coymans er achter de schermen nog wel iets mede te maken en was de koopman te Caracas, met wiens medewerking het tot stand kwam, Bernardo Francisco de Guzmán, een harer handelvrienden. Er werd zelfs een Portugeesche compagnie opgericht, welke het echter niet lang volhield en spoedig heeft ingezien dat zij zelf niet genoeg slaven uit Afrika aanvoeren kon en bij anderen terecht moest komen [2]). Of deze compagnie in 1722 nog bestond, of althans nog actief was (Ned. I, 75) lijkt dubieus, hoewel zij zelfs nog veel later in de boeken der West-Indische Compagnie bleef voorkomen [3]).

Het Spaansche slavenasiento was zóó belangrijk, dat het een rol speelde in de internationale politiek in Europa [4]); Willem III trachtte in 1698, tevergeefs, het te verkrijgen, niet voor zijn Nederlandsche landgenooten, maar voor zijn Engelsche onderdanen, zooals Karel II het in 1667 tevergeefs voor zijn nieuwe Royal Africa Company gevraagd had. Philips V, de kleinzoon van Lodewijk IV, verleende het eindelijk aan de Franschen, voor tien jaar, ingaande 1702; dit was het Fransche asiento, waarbij de raadsleden op Curaçao niet betrokken mochten zijn (Ned. I. 76, 119).

De West-Indische Compagnie behoefde niet af te zien van het asiento (Ned. I., 76), want zij had het nooit bezeten; dat zij in de achttiende eeuw niet meer, zooals in het laatste deel der zeventiende, de belangrijkste figuur was in den Afrikaanschen slavenhandel, is iets anders. Bij den vrede van Utrecht (1713) wist Engeland het asiento te bekomen; wel waren onze bondgenooten en wij in 1709 overeengekomen, bij vredesonderhandelingen voor elkander dezelfde handelsvoordeelen te bedingen, doch Van Slingelandt achtte het niet van belang op nakoming van de betreffende bepaling aan te dringen, ten aanzien van den slaven-

[1]) Wright, zie boven; Doc. ... Slave Trade, I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger; W. I. Gids, XVII, 11 e.v.

[2]) Enc. univ. ilustr. Europeo-Americana, zie vroeger; Doc. ... Slave Trade ..., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger; dito Vol. II, eight. cent., doc. No. 78, zie vroeger.

[3]) Rekeningen der Generale Compagnie in het Alg. Rijksarchief.

[4]) Cambr. Hist of the Br. Emp., zie vroeger.

handel. Deze laatste immers zou aan de West-Indische Compagnie moeten zijn toegevallen en zij beteekende niet veel meer [1]; zij zou zich in 1730 een inkrimping van het octrooi moeten laten welgevallen en zich het monopolie voor de kust van Afrika in 1734 zien ontnemen. Metdatal echter is in de achttiende eeuw de Nederlandsche slavenhandel nog lang van beteekenis gebleven. Toen in 1705 de Royal Africa Company en de Fransche Sénégal compagnie een tractaat van vrede en vriendschap sloten — en van eerbiediging van elkanders rechten, werd dit verdrag, tot tijd en wijle der ratificatie, te Leiden gedeponeerd bij André Laporte, vermoedelijk dezelfde die in 1686 naar de West gegaan was en in 1692 of 1693 nog directeur was voor de Brandenburgsche compagnie op Sint Thomas, waar, zooals bekend is, de zaken feitelijk voor Nederlandsche rekening gedreven werden [2]. Overigens onderhandelde de West-Indische Compagnie in 1717 met de South Sea Company, de Engelsche organisatie welke met het asiento van 1713 begunstigd was; de Spaansche regeering verlangde voor de koloniën in Amerika slaven direct uit Afrika, geen slaven uit een Engelsch depôt in West Indië [3].

Er waren met den slavenhandel groote winsten gemaakt, hoewel het verkeerd is, zooals H. doet, die winsten te willen afmeten naar de grootte der remises welke uit West Indië binnenkwamen (Ned. I, 42, D. 72) en welke alleen een denkbeeld kunnen geven van den omvang der zaken. De risicos waren enorm en konden niet alle door assurantie gedekt worden; voor den aankoop der negers, voor de huur van schepen en voor retributie aan de Spaansche schatkist, waren groote sommen noodig, terwijl de verkoop der slaven meest op crediet geschiedde. In 1684 werd de firma Coymans geacht op de kust van Zuid Amerika 600.000 st. van acht uit te hebben staan; de betaling der slaven had plaats door middel der „retouren", d.w.z. der koloniale producten welke met de jaarlijksche „galeones" naar Spanje verscheept werden [4].

De definitie van een *stuk van Indië* (Ned. I, D. 84, 208, 209, 210, 218) is te vinden in een leveringscontract van 1662, te Amsterdam gesloten tusschen twee bewindhebbers voor de West-Indische Compagnie en den gemachtigde van Grillo en Lome-

---

[1] Dr G. Slothouwer, Het einde onzer grootheid (Bijdr. Vad. Gesch. & Oudheidk., III, 7).

[2] Doc. ... Slave Trade ..., II, eight. cent., doc. No. 15, zie vroeger.

[3] Als boven, doc. Nos. 97, 153.

[4] Doc. ... Slave Trade ..., I, sevent. cent., doc. No. 119.

lino [1]). Een „pieza" was aanvankelijk de naam voor een Afrkaanschen negerslaaf van meer dan twintigjarigen leeftijd; later kreeg het woord de ruimere beteekenis van een slaaf die, op grond van een complex van eigenschappen (leeftijd, gezondheidstoestand enz.), geacht kon worden leverbaar te zijn tegen den overeengekomen standaardprijs, met reductie volgens tarief voor kinderen en onvolwaardigen (macarrones). Hoe men kwam aan „pico" de India is niet duidelijk.

Aangaande den slavenhandel op Sint Eustatius zegt H. niets, hoewel deze toch langzamerhand een voorname plaats was gaan innemen, vooral wegens de nabijheid der Fransche en Spaansche Antillen [2]). De Statiaansche handel in slaven berustte, meer dan de Curaçaosche, op „*lorredraaierij*" (Ned. I, D. 104), tegen welk euvel de commandeurs van het eind der zeventiende eeuw en later niet opgewassen waren [3]).

Het *brandmerken* van slaven was reeds lang in zwang vóór 1671 (Ned. I, 78, D. 84); Stuyesant had in 1661 voorgeschreven dat de van Curaçao naar Nieuw Nederland verzonden slaven gemerkt moesten zijn, om disputen te voorkomen met particuliere consignatarissen, ingeval van overlijden der negers onderweg [4]). In de tweede helft der achttiende eeuw kwam het merken van gekochte slaven op de Deensche Antillen nog veel voor [5]). Afdoend was natuurlijk dat de slaven reeds bij de inscheping in Afrika van een merk voorzien werden; nog omstreeks 1735 kregen de door de Engelschen in Guiné aangekochte slaven het merk D.Y. op de borst gebrand, als herinnering aan de relaties van den Duke of York (later Koning Jacobus II) met de Royal Africa Comp. [6]). De *behandeling* der slaven aan boord der Nederlandsche schepen stond steeds bekend als superieur; het was een groot voordeel dat bij ons de slavenhandel zoo lang als monopolie in handen geweest is van een groot lichaam, dat inzag hoe op den duur zijn belang het best gediend werd. Bij lorredraaiers en vrije slavenhandelaars was de toestand gemeenlijk minder goed.

---

[1]) Van Brakel, Bescheiden ... slavenhandel ..., zie vroeger.

[2]) Doc. ... Slave Trade ..., Vol. II, eight, cent., Introd., zie vroeger.

[3]) Knappert, Gesch. Bovenw. Eil., hoofdst. II, par. 6, 7, zie vroeger.

[4]) O'Callaghan, Slavers, Stuyvesant aan Beck, 16 Apr. 1661, zie vroeger.

[5]) Oldendorps Gesch., 359, zie vroeger.

[6]) Doc. ... Slave Trade ..., Vol., II, eight, cent., doc. No. 128, zie vroeger.

S l a v e r n ij. H. breekt soms den staf over de *behandeling* waaraan de slaven op onze eilanden onderworpen waren (Ned. I, 78), doch meent dat in de achttiende eeuw die behandeling niet meer te wenschen overliet (Ned. I, 212). Slavenhouders waren menschen als andere en menschen van hun tijd; daarmede is feitelijk alles gezegd. Uitlatingen over het *tuchtigen* van slaven, afkomstig van ontwikkelde mannen van den aanvang der negentiende eeuw, die op Curaçao geleefd hadden, doen af en toe pijnlijk aan in den tegenwoordigen tijd [1]).

De Compagnie zorgde voor behoorlijke *kleeding* van haar eigen slaven, uit fatsoensoverwegingen (Ned. I, D. 65); Stuyvesant drong er op aan dat slaven die van Curaçao naar Nieuw Nederland verzonden werden, goed tegen de koude uitgerust zouden worden [2]), natuurlijk opdat zij op den overtocht niet van het klimaat te lijden zouden hebben en dus in slechte conditie aankomen zouden.

Ontving men in Patria klachten over de behandeling der slaven op Curaçao (Ned. I., 62, 65), dan hadden die klachten betrekking op de slaven der Compagnie en hetzelfde was het geval wanneer aan de directeurs de zorg voor de slaven aanbevolen werd (Ned. I, D. 206, 207). Hoe particulieren met hun levend eigendom omsprongen, was geen zaak der overheid; wanneer er voorschriften gegeven zijn tegen *mishandeling*, zegt H. niet (Ned. I, 78).

De ambtenaren zullen wel de neiging gehad hebben de *Compagnieslaven* voor eigen rekening te laten werken (Ned. I, D. 211) en in het algemeen zullen er, althans op de Benedenwindsche Eilanden, meer huis- en ambachtsslaven geweest zijn, dan plantageslaven, wat ten goede moet gekomen zijn aan het lot der zwarten. Aan den anderen kant echter misten deze laatsten de elders bestaande gelegenheid om te deserteeren en zich in de wildernis terug te trekken, hoewel blijkbaar het element der *wegloopers* op Curaçao niet geheel ontbrak (Jaarv. I, Bijl. G; Jaarv. III, 122).

Desertie van slaven *naar vreemd gebied* kwam blijkbaar op onze eilanden wel voor; merkwaardig is dat onze negers wel naar de Spaansche koloniën vluchtten, maar niet omgekeerd. In de zeventiende eeuw echter waren de Spanjaarden blijkbaar niet gesteld

[1]) Bosch, Reizen in West-Indië, zie vroeger; Van Paddenburgh, Beschr. v.h. eiland Curaçao, zie vroeger.

[2]) Doc. ... Slave Trade ..., Vol. III, New York & New Jersey, Doc. No. 337, zie vroeger.

op slaven van de Nederlandsche vestigingen; het gelukte in 1673 niet de op Sint Eustatius geconfisqueerde slaven der ontrouwe kolonisten op Porto Rico te plaatsen, hoewel Spanje onze bondgenoot was in den oorlog [1]). Over de tractaten met Spanje, van later tijd, ter zake van de wederzijdsche uitlevering van gedeserteerde slaven, is in dit tijdschrift al eens gesproken; ook Denemarken had zulk een tractaat, maar wij althans hadden geen succes wanneer wij trachtten deserteurs van onze koloniën door de Spanjaarden te doen uitleveren [2]). Begrijpelijkerwijze waren de wegloopers in de Spaansche koloniën veilig, wanneer zij aldaar eenmaal gedoopt waren.

Wat „bakers" waren (Ned. I, 166) wordt door H. niet verklaard en is ook elders niet te vinden. Van de „bombas" (Jaarv. III, 144), zelf negers, hadden de veldslaven het meest te lijden, evenals elders van de bastiaans, commandeurs, of hoe zij in de verschillende plantage-koloniën heetten [3]).

Over de toestanden op de Bovenwindsche Eilanden zegt H. niet veel; over het oproertje van 1688 op Sint Eustatius weidt hij, vermoedelijk wegens gebrek aan gegevens, niet uit (Ned. II, 44). Een *opstand* als die van 1733/1734 op Sint Jan [4]) is bij ons niet voorgekomen; toch was de behandeling op Sint Eustatius, in de laatste jaren der achttiende eeuw, dus juist in een tijd van groote beroering, overal in West Indië, verre van humaan [5]).

Met betrekking tot de twee belangrijke revoltes op Curaçao, die van 1750 (Ned. I., 165/171) en die van 1795, is het opmerkelijkste wel dat de eigenaars en de overheid zoo weinig voorbereid waren; blijkbaar was men in den regel niet op de hoogte van wat er onder de slaven broedde. Aan de geschiedenis van laatstgenoemden opstand is H. niet meer toegekomen; hij had dien evenwel reeds eerder besproken (Jaarv. I, Een veelbewogen tijdperk; Jaarv. III, De slavenopstand op Curaçao in 1795). Het afschuwelijke verhaal van Brusse over den dood van een der aanstichters [6]) acht H. niet geloofwaardig; heel veel consideratie voor

---

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., Vol. III, New York & New Jersey, doc. No. 337, zie vroeger.

[2]) De Zeeuwsche expeditie naar de West, 116, zie vroeger, W. I. Gids, XV, 112; Oldendorps Gesch. der Mission, 397, zie vroeger.

[3]) Justin Girod Chantrans, Reisen eines Schweizers in verschiedenen Kolonien von Amerika, Leipzig, 1786.

[4]) Oldendorps Gesch. 398, 755, zie vroeger.

[5]) De Hullu, Het leven op St. Eustatius, zie vroeger.

[6]) Curaçao en zijn bewoners, zie vroeger.

de muiters echter kon moeilijk verwacht worden en was ook in het strafproces niet betracht.

Of het geval van verminking van slaven van 1694 er een was van huiselijke jurisdictie, dan wel een van *crimineele rechtspleging* (Ned. I., 100, D. 107), blijkt niet duidelijk; vermoedelijk was het laatste het geval. De lijfstraffelijke rechtspleging liet nu eenmaal groote vrijheid, wat de keuze der straf betreft — en was ook voor vrijen niet mild, in de koloniën allicht nog wreeder dan in Patria. Dat de Curaçaosche fiscaal van 1795 principieel tegen pijniging was (Jaarv. III, 139) was tot op zekere hoogte in overeenstemming met den geest des tijds; de Bataafsche Republiek heeft de pijnbank afgeschaft, als middel om aan beklaagden een bekentenis te ontlokken, doch het op gruwelijke wijze ter dood brengen van veroordeelden was iets anders. In 1833 ontzag men zich te Paramaribo zelfs niet om drie jeugdige slaven tot den brandstapel te veroordeelen; de gouverneur generaal, die dit vonnis approbeerde, alsmede een der rechters, waren mede-benadeelden door de brandstichting waar de delinquenten zich aan hadden schuldig gemaakt [1]) en een der leden van het gerechtshof vinden wij terug als secretaris van de Maatschappij tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven en verdere heidensche bevolking in Suriname [2]).

G o d s d i e n s t. Dat reeds in 1635 op Curaçao een proponent aanwezig was (Ned. I, 94), bewijst dat er zeer spoedig voorzien was in de klacht van Van Walbeeck dat er met zijn expeditie zelfs geen voorlezer was medegegeven om in het aan boord gebruikelijke dagelijksche gebed voor te gaan [3]).

H. houdt blijkbaar het verschil niet in het oog tusschen de bepalingen der artikelbrieven en de voorschriften op het stuk der religie in de overzeesche vestigingen (Ned. I., 98, 99, 146, D. 99). Een artikelbrief was een stel bepalingen op de discipline aan boord der schepen, of op overzeesche expedities.

Toen in 1694 Kamer Amsterdam advies vroeg in zake de *kerstening* van heidenen op Curaçao (Ned. I., 90), was dit rijkelijk

[1]) M. D. Teenstra, De Negerslaven in de Kolonie Suriname, 197, 288, 296/302, Dordrecht 1842.

[2]) Eerste rapport der Staatscommissie van 1853 tot het voorstellen van maatregelen t.a.v. de slaven in de Ned. Koloniën, 's,Gravenhage 1855.

[3]) Rapport Van Walbeeck, zie vroeger.

laat, zestig jaar na de occupatie. Intusschen, reeds de predikant van 1642 had zich de zielzorg der achtergebleven Indianen aangetrokken en hun kinderen gedoopt, terwijl in 1649 ook negers gedoopt werden [1]). Dat Stuyvesant en zijn echtgenoote hun slavenkinderen niet heidensch lieten opgroeien, hebben wij reeds gezien (zie Namen van Personen onder Stuyvesant). Trouwens, het Placaat van de Staten Generaal, houdende instructie voor de regeering in Brazilië en de daarna te veroveren landen (23 Augustus 1636), waarin ook gesproken werd over de behandeling en over den godsdienst der slaven, zal wel eveneens van toepassing geweest zijn op Curaçao.

Weldra werden de negers op Curaçao handelsartikel; men hield ze bij duizenden in voorraad, om ze, hetzij clandestien, hetzij onder contract met het asiento, aan de Spanjaarden te verkoopen; dat er geen sprake van kon zijn deze slaven tot (Protestantsche) Christenen te maken, behoeft geen betoog. Ware er een middel geweest om de afnemers tegemoet te komen, met betrekking tot het geloof, dan zou men daar ongetwijfeld toe bereid geweest zijn; iemand die in 1683/1684 de Congo bezocht verhaalde van een Nederlandschen schipper die zich aldaar, volgens gewoonte, door een monnik den zegen liet geven, alvorens met de negotie een aanvang te maken, dit blijkbaar in verband met den strijd tusschen de missie en den z.g. Koning van het land, ter zake van handel met ketters [2]). En toen Balthazar Coymans aan de Spaansche regeering aanbood de verplichtingen van Nicolás Porcio in zake het asiento (zie Menschenroof en menschenhandel) over te nemen, kon hij daarbij de toezegging doen dat er geen bezwaar tegen zou zijn missionarissen met de slavenschepen naar Afrika te vervoeren en dezen in de Nederlandsche vestigingen aldaar te laten arbeiden. Scrupules met betrekking tot het geloof hadden de onzen derhalve allerminst, wanneer het handelsbelang sprak; er bestond echter geen enkele reden om zich het zieleheil der te verhandelen slaven zelf aan te trekken, de groote zorg was dat de afnemers er ons niet van zouden verdenken door middel van den handel den bekeeringsarbeid in hun koloniën te willen bemoeilijken.

Iets geheel anders was natuurlijk de houding aan te nemen tegenover de eigen slaven, ten aanzien van het geloof, bij de Protestantsche naties een netelige kwestie. Was de neger een

[1]) Gedenkb. Nederland–Curaçao, 35, 37, zie vroeger.
[2]) Doc. . . . Slave Trade . . . , I, sevent. cent., doc. No. 118, zie vroeger.
[3]) Irene A. Wright, The Coymans asiento, zie vroeger.

schepsel Gods, vatbaar voor het erlangen der zaligheid — en zoo ja, mocht men hem, als broeder in Christus, in slavernij houden of verkoopen? Ook bij de R. Katholieken is wel van gewetensbezwaren gebleken [1]), althans tegen den handel in menschen; na langdurigen tegenstand, zegt Père Labat [2]), stond Lodewijk XIII zijn onderdanen toe in de koloniën zwarte slaven te houden, de arme blinde heidenen konden dan de zegeningen van het Christendom genieten. Dat de opname van onvrijen in de staatskerk aan het koloniale systeem afbreuk zou kunnen doen, is blijkbaar door Portugeezen, Spanjaarden en Franschen niet gevreesd; Engelschen, Nederlanders en Denen hebben een palliatief gezocht, in een vrij laat stadium echter, in de bekeering der slaven door Methodistische en Herrnhutter zendelingen. Op onze Bovenwindsche Eilanden, met name op Sint Eustatius, waar men in nauw contact stond met de Deensche en de Engelsche kleine Antillen, werden in de achttiende eeuw nogal eens slaven en slavenkinderen gedoopt en werd, zij het na veel tegenstand, de Wesleyaansche zending geïntroduceerd [3]). Op Curaçao zou eerst tegen het midden der negentiende eeuw gedacht worden aan het toelaten van Moravische broeders voor de kerstening van slaven [4]).

Door de verovering van een deel van Brazilië kwamen de onzen voor het eerst voor het feit te staan dat een Nederlandsch bestuur moest worden ingesteld in een landstreek welke tevoren onder ander Europeesch gezag gestaan had; in het regeeringsreglement van 1629 werden politie, justitie, financiën, godsdienst en onderwijs in door de West-Indische Compagnie veroverde en nog te veroveren landen door de Staten Generaal geregeld; het ligt voor de hand dat het aanvankelijk weinig belangrijke Curaçao onder dezelfde bepalingen viel [5]). Ook in de Instructie voor Brazilië van 1636 [6]) werden priesters en monniken gebannen,

---

[1]) Doc. . . . Slave Trade . . ., I, sevent. cent. doc. Nos 20, 118, zie vroeger; Oldendorps Gesch. d. Mission, 434 e.v., zie vroeger; A. H. Bisschop Grevelink, Beschrijving van Sint Eustatius (Bijdr. tot de kennis der Nederlandsche en Vreemde Koloniën, 1846).

[2]) Nieuwe reizen naar de Fransche eilanden van Amerika, Amsterdam 1725.

[3]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. eilanden, hoofdst. III, zie vroeger.

[4]) G. J. Dahlhaus, De chronologische ontwikkeling van het bijzonder onderwijs in de Kolonie Curaçao, bl. 19, 1917.

[5]) Gr. Placaatb.

[6]) Als boven.

als algemeenen regel en behoudens bijzondere voorschriften, doch Jesuieten „niet ghetolereert".

Wat H. mededeelt aangaande den *R.K. eeredienst* op Curaçao en de Bovenwindsche Eilanden, de positie der R.K. priesters enz., (Ned. I, 100, 101, 133, 134, 204, D. 108; Jaarv. II, 134) is niet volledig en andere schrijvers zijn niet altijd eenstemmig in hun berichten [1]). In het algemeen genoten de Roomschen op onze eilanden geen wettelijk erkende rechten, al waren zij allicht iets minder onvrij dan de Protestanten op de Fransche Antillen [2]). Vergunning om (clandestien) hun bediening uit te oefenen, behoefden in onze Caraibische koloniën de R.K. geestelijken niet te koopen, zooals tot op het einde der achttiende eeuw in het moederland nog geschiedde [3]).

Op Aruba kon in de zeventiende eeuw jaarlijks een priester uit Coro ongestoord zijn dienst verrichten onder de Indiaansche bevolking [4]); bij de vermelding van de gepriviligieerde priesters op Curaçao had H. de placaten van 1661 en 1705 kunnen aanhalen. Over het missiewerk van Franciscaners en Jesuieten op Curaçao, van heel in het begin der achttiende eeuw af, is sedert H's publicaties nog het een en ander meer openbaar gemaakt [5]). Volgens Brusse werd met den bouw der R.K. kerk op Otrabanda in 1725 een aanvang gemaakt en was zij in 1769 voltooid [6]); deze kerk wordt genoemd in een door H. gepubliceerd document van 1774 (Ned. I, D. 181). In 1756 werd aan den R.K. priester op Curaçao een bedrag van 200 pesos per jaar toegelegd, uit de armenkas, plus 100 pesos voor de kaarsen [7]), waarschijnlijk als vergoeding voor de diensten bewezen aan slaven en onvermogende kleurlingen.

Van het R.K. leven op de Bovenwindsche Eilanden zegt H. niets; wij kennen echter thans de namen van drie priesters op

[1]) P. A. Euwens O.P., Godsdienstige toestand van Curaçao (Historisch Tijdschrift 1930); Gedenkb. Nederland–Curaçao, 139/157, zie vroeger; fr. Achilleus Meersman, De Minderbroeders der Germania Inferior op Curaçao (Collectanea Franciscana Neerlandica, 2de bundel, 's-Bosch 1931).

[2]) Du Tertre, Hist. Gen., Tome III, Tr. II, Chap. V, Tr. IV, Chap. II, zie vroeger.

[3]) Dr L. Knappert, Het zedelijk leven onzer vaderen in de achttiendeieeuw, Haarlem 1910.

[4]) Exquemelin, Am. Zee-roovers, zie vroeger.

[5]) De Minderbroeders der Germana Inferior op Curaçao, zie boven; Gedenkboek Nederland–Curaçao, 140 e.v., zie vroeger.

[6]) Curaçao en zijn bewoners, zie vroeger.

[7]) G. J. M. Dahlhaus, Mons. Martinus Joannes Nieuwindt, 1924.

Sint Eustatius in de jaren 1783/1790 en van een Capucijn op Sint Maarten in 1776, van wien echter niet bekend is of hij werkelijk op het Nederlandsche deel van het eiland gevestigd was [1]). Er was in 1781 geen R.K. kerk op Sint Eustatius [2]).

De *Gereformeerde* godsdienst (Ned. I, 94) was natuurlijk die der staatskerk; de Gereformeerde Kerk op Curaçao, te onderscheiden van de Vereenigde Protestantsche, is van de allerlaatste jaren.

Conflicten tusschen wereldlijk en kerkelijk gezag (Ned. I, 198, 199) kwamen ook in de zeventiende eeuw reeds voor, al laat H. ons de kwestie van Ds Specht (Ned. I, 96) niet als zulk een conflict verstaan [3]). De directeuren en commandeurs oefenden desnoods ook in kerkelijke aangelegenheden gezag uit en anders kon het ook niet, gegeven de geïsoleerde positie der eilanden. In 1761 stelde de directeur van Curaçao zich op het standpunt dat hij bij den kerkeraad de positie bekleedde van „Commissaris Politicq" (Ned. I, 178) en het model eener commissie voor de gezagdragers op de eilanden van later in de achttiende eeuw sprak van den directeur van Curaçao als president van „alle" colleges aldaar [4]).

Aangaande het Protestantsche kerkelijke leven op de Bovenwindsche Eilanden is bij de voortzetting van H's geschiedenis heel wat voor den dag gekomen [5]); wij kennen thans aardige bijzonderheden, als b.v. de onwetendheid der inwoners, die geen gevoel hadden voor het verschil tusschen gereformeerd en remonstrant (1764) [6]), de concurrentie van de zijde van Luthersche, Episcopale of Anglicaansche geestelijken, waarmede onze dominés te kampen hadden [7]), de bezwaren der blanken tegen het ter aarde bestellen, op hun kerkhof, van overleden kleurlingen, gedurende de geheele achttiende eeuw [8]), de benoeming van een „ongeletterde" tot predikant op Sint Maarten in 1739 [9]), enz.

De samenleving op de eilanden boven den wind was een zeer

[1]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. V, par. 3, zie vroeger.

[2]) C. de Jong, Reize n.d. Car. Eil., zie vroeger.

[3]) Gedenkboek Nederland–Curaçao, 45, 47, zie vroeger.

[4]) Archief der X, zie vroeger.

[5]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. V en passim, zie vroeger.

[6]) Dito, hoofdst. VII, par. 7.

[7]) Dito, hoofdst. V, par. 14.

[8]) Dito, hoofdst. V, par. 24.

[9]) Dito, hoofdst. IV, par. 21.

internationale, met vele relaties in de koloniën onder vreemde vlag in de nabijheid, terwijl de verspreidheid der bevolking over een aantal kleine vestigingen eigenaardige situaties schiep. Van daar de huwelijken tusschen personen van verschillende nationaliteit, of zelfs verschillend geloof, het bevestigen van elders gesloten huwelijken, de spoedhuwelijken, de huisdoop enz, [1]). De dominés moesten vaak water in hun wijn doen, anders wendde men zich tot Protestantsche geestelijken, Nederlandsche of vreemde, die minder principieel, of tegemoet komender waren.

Ook op de Bovenwindsche Eilanden oefende het bestuur invloed uit op kerkelijke aangelegenheden; niet alleen de commandeurs, maar zelfs de vice commandeurs van Sint Maarten, presideerden in de achttiende eeuw de kerkeraden, terwijl huwelijken gesloten werden door, of op last van, commandeur en raden [2]). Natuurlijk was het trouwen voor de magistraat niets nieuws; niet alleen dat reeds in de zeventiende eeuw dit systeem in het moederland bestond, maar de Pilgrim Fathers, die het in Nederland hadden leeren kennen, brachten het naar Nieuw Engeland over [3]).

In 1702 was er op Sint Eustatius geen kerkgebouw, in 1742 werd de kerk aldaar door een orkaan verwoest, een nieuwe was in 1755 gereed, maar ging in 1772 wederom bij een orkaan ten gronde; in 1781 stonden op dit ons voornaamste Westindische eiland drie Protestantsche kerken, een Nederlandsch Hervormde, een Luthersche en een Engelsche [4]).

Wat H. over de *Luthersche* gemeente op Curaçao vertelt (Ned. I, 205, D. 186) laat de aanwezigheid van Lutheranen op dit eiland in de zeventiende eeuw buiten rekening [5]). Dat onder het bestuur van Faesch Gereformeerden zich lieten inschrijven als lidmaten der Luthersche kerk, om te ontkomen aan boeten wegens het weigeren om openbare ambten te bekleeden (Ned. I, 156), werpt zeker een eigenaardig licht op de kerkelijke opvattingen der Curaçaosche notabelen in het midden der achttiende eeuw. Dat in 1766 een Luthersch predikant, die zonder voorkennis van de Compagnie op Curaçao aangekomen was, „beleefdelijk versogt" werd weder heen te gaan, vermeldt H. niet [6]).

[1]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst.V, par. 14, 16, 17, 18., zie vroeger.

[2]) Als boven, hoofdst. V, par. 9, 15, 17, 18, zie vroeger.

[3]) Ruth Putnam, The Durch element in the U.S., zie vroeger.

[4]) Knappert. Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. V, par 23, zie boven; C. de Jong, Reize n. d. Car. Eil., zie vroeger.

[5]) Gedenkboek Nederland–Curaçao, 193, zie vroeger.

[6]) Archief der X, zie vroeger.

Over *Quakers* schrijft H. niet; er bestaat echter geen reden om er aan te twijfelen, dat leden dezer secte in den tijd van Raveneau de Lussan (Jaarv. II, Bijl. A) en in dien van den Abt de la Porte [1]), dus in het laatst der zeventiende en in het midden der achttiende eeuw, op Curaçao leefden. Engelsche Quakers werden in 1665 naar Barbados verbannen [2]) en men vindt hen later terug in de geschiedenis niet alleen van dit, maar ook van verscheidenen andere eilanden in de Caraibische Zee.

Thans weten wij dat er in 1731 eenige Quakers, met hun slaven, op Sint Eustatius aankwamen, op de doorreis naar Jamaica [3]); overigens worden zij in de geschiedenis onzer Bovenwindsche Eilanden niet genoemd.

Dat Ds Henricus Beys in New York, in het begin der achttiende eeuw, in onaangenaamheden gewikkeld werd met de „*Torisse* partij" (Ned. I, 97), is waarschijnlijk een onjuiste, of onvolledige voorstelling der ervaringen van dezen predikant in de Engelsche kolonie; hij was te Londen tot de *Episcopaalsche* kerk overgegaan [4]). De Tories vormden aanvankelijk in Engeland de Hofpartij; de Church of England werd er mede vereenzelvigd, omdat zij het goddelijk recht der vorsten predikte, terwijl in geval van geschillen met het moederland zij die van Britsche sympathieën blijk gaven, in de koloniën Tories genoemd werden.

Van de *Anglicanen* op Saba vertelt H. alleen, dat hun leeraar in 1777 verlof kreeg tot den bouw van een kerk (Jaarv. II, 113). Wij kennen thans den naam van een Engelsch *Presbyteriaansch* geestelijke op het eilandje van 1755 en 1758 en van een op Sint Maarten in 1762 en later, alsmede de namen van Episcopaalsche geestelijken op Sint Eustatius van 1754 tot 1789 [5]).

O n d e r w i j s; c u l t u r e e l e t o e s t a n d. Dat de Compagnie zich niet veel aan het onderwijs gelegen liet liggen (Ned. I, 182), kan hierdoor verklaard worden, dat het niet onder haar, doch onder de kerk ressorteerde.

De eerste berichten aangaande het onderricht aan de kinderen

---

[1]) W. I. Gids, XVII, 98, 99.

[2]) Hollandsche Mercurius, 1665.

[3]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. II, par. 24, zie vroeger.

[4]) Gedenkboek Nederland–Curaçao, 49.

[5]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. 5, par. 3, 4, zie boven.

der kolonisten stammen uit den tijd van Tolck en Stuyvesant, dus vrijwel van den aanvang der vestiging van de onzen op Curaçao; verder lezen wij over een schoolmeester die in 1659 aldaar aankwam en over een neger die aan de kinderen der Indianen godsdienstonderwijs heette te geven [1]). De officieele *school* op Curaçao zal wel altijd in het fort gestaan hebben, niet een zeer rustige plaats, want in 1673 werd aan een afdeeling scheepsvolk ,,de batterij vant school" aangewezen om tegen de Franschen te verdedigen (Ned. I, 48). In 1774 werd in het fort Amsterdam school gehouden onder het ,,coren magasijn" — en de schoolmeester, die er sedert 1764 weder was (Ned. I., 182), woonde daar vlak in de buurt (Ned. I, D. 179).

Veel is er aangaande het onderwijs op onze eilanden niet te vinden, zelfs niet aangaande dat op Curaçao [2]).

Wat de Bovenwindsche Eilanden betreft is er van het schoolwezen en de leerkrachten het een en ander bekend geworden uit het midden der achttiende eeuw [3]). Dat op dit eiland in 1736 Engelsche woorden uit den volksmond in processtukken aangehaald werden, behoeft geen verwondering te wekken [4]); de *verengelsching* moet toen reeds lang gaande geweest zijn. Op Sint Maarten konden de kerkgangers in 1763 geen Hollandsche preek verstaan; in 1780 moest geconstateerd worden, dat de taal van het moederland op dat eiland veracht werd [5]).

Hoeveel van de acht zeventiende eeuwsche Leidsche *studenten*, van wie bekend is dat zij uit West Indië afkomstig waren,kwamen van onze eilanden? In de achttiende eeuw studeeren in Nederland althans veertien jongelieden van Curaçao en zeven van Sint Eustatius [6]).

In 1781 kon een Nederlandsch zee-officier constateeren dat op Sint Eustatius de *levenswijze* geheel Engelsch was [7]). Op Sint Maarten was op het einde der achttiende eeuw geen Compagnies schoolmeester meer aanwezig; het onderwijs zal wel geheel in handen geweest zijn van *particuliere onderwijzers*, terwijl de goed

[1]) Gedenkboek Nederland–Curaçao, 35, 37, 39, zie vroeger.

[2]) Als boven, 111.

[3]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. V, par. 10, zie vroeger.

[4]) Als boven, hoofdst. II, par. 35.

[5]) Als boven, hoofdst. V, par. 10, 13.

[6]) Als boven, hoofdst. V, par. 11; L. Knappert, Naamlijst van West-Indische studenten te Leiden, Utrecht, Groningen en Harderwijk (Bijd. Vad. Gesch. en Oudheidk., VI, 10).

[7]) C. de Jong, Reize n.d. Car. eil., zie vroeger.

gesitueerden hun kinderen elders ter school zonden [1]), wat ook op Sint Eustatius het geval moet zijn geweest. Had op de Bovenwindsche Eilanden het onderwijs, voor zoover het aanwezig was, zich in de achttiende eeuw aangepast aan de behoeften, op Curaçao was dit, hoewel in anderen zin, eveneens het geval; de particuliere scholen aldaar waren destijds zooveel mogelijk ingericht volgens de *geloofsbegrippen* der ingezetenen en dus in drie klassen verdeeld, d.w.z. dat er Israelietische, Protestantsche en Roomschkatholieke particuliere scholen waren [2]).

Juli/November 1940.

---

[1]) Dr. J. de Hullu, Sint Maarten en Saba omstreeks 1818 (Indische Gids 1916).

[2]) G. J. Dahlhaus, De chronologische ontwikkeling etc, zie vroeger.

EENIGE AANVULLINGEN OP DE ENCYCLOPAEDIE VAN NEDERLANDSCH WEST-INDIË

DE BELASTINGEN IN CURAÇAO

DOOR

C. R. WEYTINGH

III (*Slot*)

Van de betaling van het loodsgeld zijn vrijgesteld vaartuigen in gouvernementsdienst of onder overeenkomst met het Koloniaal Bestuur in de vaart tusschen de eilanden van de Kolonie.

Bij de Loodsdienst Verordening 1922" (P.B. 1922 No. 71) werden de bepalingen omtrent den loodsdienst en de loodsgelden herzien; bij de in werkingtreding dezer Verordening op 1 Januari 1923 verviel de Verordening van 22 November 1917 (P.B. 1918 No. 24), zooals die werd gewijzigd bij de Verordening van 6 Juni 1919 (P.B. No. 64).

Bij art .4 der „Loodsdienst Verordening 1922" werd aan gezagvoerders of schippers van vaartuigen, daarmede de haven van Curaçao willende binnenkomen of uitgaan, de verplichting opgelegd zich te bedienen van een loods; van deze verplichting werden uitgezonderd:

1° oorlogsschepen; 2° vaartuigen met een bruto-inhoud van 50 M^3 of daarbeneden, en 3° in de Kolonie tehuis behoorende vaartuigen met een bruto-inhoud van 132 M^3 of daarbeneden.

Het loodsgeld werd vastgesteld als volgt:

A Stoomschepen en lichters

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of omgekeerd uit de St. Annabaai of het Schottegat, voor een stoomschip of een gesleepten lichter met een bruto-inhoud

van beneden 400 tonnen van 283 M^3	*f* 24.—
„ 400 tot beneden 800 „ „ 283 „	40.—
„ 800 „ „ 1800 „ „ 283 „	48.—
„ 1800 tonnen van 283 M^3 en daarboven.	60.—

2° voor het loodsen in of uit de overige baaien of uitsluitend op de reede van Curaçao en voor het loodsen in of uit de havens of baaien en op de reeden der overige eilanden van de Kolonie:

in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde*, in alle andere gevallen *de helft* van het onder A 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

B Zeilschepen

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat, of omgekeerd uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, voor een zeilschip:

beneden	66 M³ bruto-inhoud	*f* 4.—
van 66 M³ tot beneden	133 „ „	6.—
„ 133 „ „ „	221 „ „	8.—
„ 221 „ „ „	443 „ „	10.—
„ 443 „ „ „	886 „ „	16.—
„ 886 bruto-inhoud en daarboven	. . . .	24.—

2° voor het loodsen in of uit de overige baaien of uitsluitend op de reede van Curaçao en voor het loodsen in of uit de havens of baaien of op de reeden der overige eilanden van de Kolonie:

in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde*, in alle andere gevallen *de helft* van het onder B 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

Voor vaartuigen, die de Kolonie aandoen om ruwe olie aan te brengen voor aldaar gevestigde raffinaderijen en voor in de Kolonie tehuis behoorende schepen bedraagt het loodsgeld *de helft* van de hierboven onder A en B vermelde bedragen, naar de daar gemaakte onderscheidingen. (Verordening van 17 December 1923 (P.B. No. 96).

Bij de Verordening van 19 Juni 1925 (P.B. No. 25) werden de bedragen verschuldigd voor loodsdiensten, opnieuw geregeld.

Het loodsgeld bedraagt volgens deze Verordening:

A Stoomschepen en lichters

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat, of uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, voor een Stoomschip of een gesleepten lichter met een bruto-inhoud:

beneden	400 tonnen van 2.83 M³. . . .	*f* 24.—
van 400 tot beneden	800 „ „ 2.83 „. . . .	40.—
„ 800 „ „	1800 „ „ 2.83 „. . . .	48.—
„ 1800 „ „	10000 „ „ 2.83 „. . . .	60.—
„ 10000 „ „	13000 „ „ 2.83 „. . . .	80.—
boven	13000 „ „ 2.83 „. . . .	100.—

2° voor het loodsen in of uit de andere havens en baaien of op de reeden:

in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde*, in alle andere gevallen *de helft* van het onder A 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

B Zeilschepen

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee, voor een zeilschip met een bruto-inhoud van

beneden			25 tonnen	van	2.83 M³.	ƒ	4.—
van	25 tot	beneden	50 ,,	,,	2.83 ,, ...		6.—
,,	50 ,,	,,	75 ,,	,,	2.83 ,, ...		8.—
,,	75 ,,	,,	150 ,,	,,	2.83 ,, ...		10.—
,,	150 ,,	,,	300 ,,	,,	2.83 ,, ...		16.—
boven			300 ,,	,,	2.83 ,, ...		24.—

2° voor het loodsen in of uit andere havens en baaien of op de reeden

in de Paardenbaai op Aruba *drie vierde*, in alle andere gevallen *de helft* van het onder B 1° bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

C Ruwe olie aanbrengende vaartuigen

Voor vaartuigen, die havens en baaien aandoen om ruwe olie in te voeren voor raffinaderijen, bedraagt het loodsgeld *de helft* van de hierboven onder A en B vermelde bedragen.

D Oorlogsschepen

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of uit de St. Annabaai of het Schottegat naar zee:

een halve cent per ton waterverplaatsing

2° voor het loodsen in of uit de andere havens en baaien of op de reeden:

een vierde cent per ton waterverplaatsing.

Boven het hiervoren bepaalde loodsgeld is voor de navolgende loodsdiensten als loodsgeld schuldig:

1° voor het loodsen uit zee in de St. Annabaai of het Schottegat of in de andere havens en baaien waar door het Gouvernement een of meer loodsen ter beschikking worden gesteld, of omgekeerd wanneer een of ander geschiedt vóór 5 u. 30 min. 's morgens of nà 6 u. 30 min. 's avonds,

een gelijk bedrag als volgens het hiervorenvermelde verschuldigd is, naar de daar gemaakte onderscheidingen,

2° voor het verhalen van vaartuigen in de St. Annabaai of het Schottegat uit de St. Annabaai naar het Schottegat of uit het Schottegat naar de St. Annabaai of in andere havens en baaien waar door het Gouvernement een of meer loodsen ter beschikking worden gesteld, wanneer dit geschiedt op verzoek of ten gerieve van den gezagvoerder of schipper,

twee derde gedeelte van het loodsgeld dat verschuldigd zoude zijn om het bediende vaartuig binnen de haven of de baai te loodsen waarbinnen het verhalen plaats heeft.

Voor zoover de loodsdienst het toelaat zullen de te beloodsen zeilschepen door de loodsbooten kunnen worden gesleept, voor welken dienst boven het loodsgeld verschuldigd is een bedrag gelijk aan *de helft* van het loodsgeld.

Bij de Verordening van 26 October 1932 (P.B. No. 95) werd bepaald dat, met ingang van 1 November 1932 voor stoomschepen, die havens of baaien in Curaçao aandoen om ruwe olie of olieproducten gestort in te voeren, zoomede voor stoomschepen in vasten lijndienst, die uitsluitend komen om olie te bunkeren, het loodsgeld bedraagt *de helft* van het vastgestelde loodsgeld.

Oorlogsschepen werden van de betaling van het loodsgeld vrijgesteld.

De op 1 November 1932 geldende tekst van de „Loodsdienst Verordening 1922" werd bij Beschikking van den Gouverneur van 1 November 1932 No. 1189 onder No. 106 van het Publicatieblad opgenomen.

Bij Verordening van 29 Juli 1933 (P.B. No. 68) werd bepaald dat geen loodsgeld wordt betaald voor het loodsen uit en in de St. Annabaai of het Schottegat, de Caracasbaai of de Bullenbaai van een vaartuig dat een reis maakt uitsluitend om ruwe olie of olieproducten te vervoeren of uitsluitend in ballast gaat van het Schottegat naar de Caracasbaai of de Bullenbaai of omgekeerd.

Voorts werden van de betaling van loodsgeld vrijgesteld in Curaçao thuisbehoorende jachten en pleiziervaartuigen en zoodanige vreemde vaartuigen, die tot erkende jachtclubs behooren, behalve wanneer koopmansgoederen of tegen betaling passagiers worden vervoerd. (Verordening van 14 September 1934 P.B. No. 64).

Ten einde de op de zeilvaart tusschen de eilanden van het gebiedsdeel onderling drukkende lasten eenigszins te verlichten, werd bij Verordening van 13 April 1935 (P.B. No. 32) bepaald dat voor het loodsen van een zeilschip, hetwelk komt of vertrekt

naar een andere Curaçaosche haven, *de helft* van het loodsgeld is verschuldigd.

Nieuwe bepalingen betreffende den loodsdienst en de loodsgelden werden vastgesteld bij de Verordening van 2 Februari 1937 (P.B. No. 93). Deze verordening kan worden aangehaald onder den titel van „Loodsdienstverordening 1937"; bij hare inwerkingtreding op 1 September 1937 verviel de Verordening van 21 September 1922 (P.B. No. 71), zooals laatstelijk gewijzigd bij de Verordening van 13 April 1935 (P.B. No. 32).

Door de nieuwe bepalingen, welke een aanzienlijke verlaging der loodsgelden tengevolge had, werd in hoofdzaak beoogd de havens van Curaçao voor de scheepvaart aantrekkelijker te maken, vooral voor de passagiersschepen.

Volgens het verlaagde tarief bedroeg het loodsgeld voor:

A Stoomschepen en lichters

Het loodsen in de haven van Willemstad, de Caracasbaai, de Bullenbaai of de Fuikbaai op Curaçao en de Paardenbaai of de St. Nicolaasbaai op Aruba, of voor het loodsen uit de hierboven genoemde havens naar zee, voor een stoomschip of gesleepten lichter met een bruto inhoud:

beneden	400 tonnen	*f* 21.—
van 400 tot	800 „	36.—
„ 800 „	1800 „	43.—
„ 1800 „	10000 „	54.—
„ 10000 „	13000 „	72.—
boven	13000 „	90.—

B Zeilschepen

alsvoren, voor een zeilschip met een bruto-inhoud:

beneden	25 tonnen	*f* 3.50
van 25 tot	50 „	5.—
„ 50 „	75 „	7.—
„ 75 „	150 „	9.—
„ 150 „	300 „	14.—
boven	300 „	21.—

C het loodsen in of uit andere dan onder A genoemde havens *de helft* van het onder A en B bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

De helft van het onder A, B en C hiervoren genoemde loodsgeld naar de daar gemaakte onderscheidingen, is verschuldigd voor:

Olie aanbrengende schepen

a het in- en uitloodsen van stoomschepen, die havens in Curaçao aandoen uitsluitend om ruwe olie of olieproducten gestort in te voeren.

Passagiersschepen

b het in- en uitloodsen van passagiersschepen.

Zeilschepen

c het in- en uitloodsen van een zeilschip, hetwelk komt van of vertrekt naar een andere haven van Curaçao.

Een vierde van het onder A, B en C hiervoren genoemde loodsgeld, naar de daar gemaakte onderscheidingen, is verschuldigd voor:

Bunkerende Schepen

a het in- en uitloodsen van stoomschepen, die uitsluitend komen om olie of steenkolen te bunkeren. Als stoomschepen, die uitsluitend komen om te bunkeren worden niet aangemerkt die schepen welke meer dan 5 passagiers voor of van de aanleghaven aanbrengen of medenemen en in totaal meer dan 2 ton goederen lossen of laden'

Touristenschepen

b stoomschepen, welke zoogenaamde „cruises" ondernemen. Als touristenschepen worden niet aangemerkt die schepen welke meer dan 5 passagiers voor of van de aanleghaven aanbrengen of medenemen en/of in totaal meer dan 2 ton goederen lossen of laden.

Boven het hiervoren bepaalde loodsgeld is verschuldigd voor het loodsen van een schip uit zee in de havens van Curaçao, waar door den Gouverneur een of meer loodsen ter beschikking worden gesteld, of omgekeerd, wanneer een en ander geschiedt vóór 5 uur 30 minuten des morgens of na 6 uur 30 minuten des avonds:

de helft van het bedrag dat als hiervoren vermeld verschuldigd is naar de gemaakte onderscheidingen.

De hiervoren genoemde Verordening van 2 Februari 1937 (P.B. No. 93) moest na twee jaar gewijzigd worden ten einde de daarbij *verlaagde* tarieven grootendeels weer te *verhoogen*.

De devaluatie van den gulden toch bracht aan den eenen kant voor de meeste scheepvaartmaatschappijen voordeel doordat

deze haar vracht in vreemd geld berekenden, terwijl aan den anderen kant het Gouvernement meer ten koste moest leggen aan zijne bemoeiingen, „*omdat* de gulden in waarde was gedaald". Bovendien behoefden 's Lands middelen versterking in verband met de verhoogde uitgaven voor de defensie welke noodzakelijk waren geworden.

Bij Verordening van 24 Maart 1939 (P.B. No. 15) werden de tarieven herzien en bedraagt van af 25 Maart 1939 het loodsgeld voor:

Stoomschepen en lichters

A het loodsen in de haven van Willemstad, de Caracasbaai, de Bullenbaai of de Fuikbaai op Curaçao en de Paardenbaai of de St. Nicolaasbaai op Aruba of voor het loodsen uit de hierboven genoemde havens naar zee, voor een stoomschip of gesleepten lichter met een bruto-inhoud:

beneden		400 tonnen		*f* 24.—
van	400 tot	800 tonnen		40.—
„	600 „	1800	„	48.—
„	1800 „	10000	„	60.—
„	10000 „	13000	„	80.—
boven		13000	„	100.—

Zeilschepen

B alsvoren, voor een zeilschip met bruto-inhoud:

beneden		25 tonnen		*f* 4.—
van	25 tot	50	„	6.—
„	50 „	75	„	8.—
„	75 „	150	„	10.—
„	150 „	300	„	16.—
boven		300	„	24.—

C het loodsen in of uit andere dan onder A genoemde havens *de helft* van het onder A en B bepaalde, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

De helft van het onder A, B en C hiervoren genoemde loodsgeld, naar de daar gemaakte onderscheidingen, is verschuldigd voor:

Olie aanbrengende schepen

a het in- en uitloodsen van stoomschepen, die havens in Curaçao aandoen uitsluitend om ruwe olie of olieproducten gestort in te voeren

Z e i l s c h e p e n

b het in- en uitloodsen van een zeilschip, hetwelk komt van/of vertrekt naar een andere haven van Curaçao.

Boven het hiervoren bepaalde loodsgeld is verschuldigd voor het loodsen van een schip uit zee in de haven van Curaçao, waar door den Gouverneur één of meer loodsen ter beschikking worden gesteld, of omgekeerd, wanneer een en ander geschiedt vóór 5 uur 30 minuten des morgens of na 6 uur 30 minuten des avonds:

een gelijk bedrag als volgens het hiervoren bepaalde verschuldigd is, naar de daar gemaakte onderscheidingen.

De loodsgelden hebben opgebracht in:

1912	*f* 34.933.—	1926	*f* 330.298.—
1913	34.866.—	1927	433.033.—
1914	34.773.—	1928	663.818.—
1915	31.468.—	1929	793.399.—
1916	30.734.—	1930	770.289.—
1917	30.974.—	1931	631.902.—
1918	27.495.—	1932	617.706.—
1919	40.776.—	1933	790.532.—
1920	56.261.—	1934	801.471.—
1921	60.810.—	1935	787.776.—
1922	75.909.—	1936	869.392.—
1923	182.245.—	1937	919.902.—
1924	180.685.—	1938	883.737.—
1925	234.900.—	1939	1.123.655.—

6 V e r g u n n i n g s r e c h t o p l o t e r i j e n

De Verordening van 28 Juli 1881 (P.B. No. 30) betreffende het aanleggen en houden van loterijen werd ingetrokken bij de Verordening van 28 Juni 1909 (P.B. No. 35), welke tevens nieuwe bepalingen bevat betreffende de loterijen („Loterijverordening 1909").

Op loterijen, tot het houden waarvan de toestemming van den Gouverneur wordt vereischt, wordt een vergunningsrecht geheven van tien ten honderd van het gezamenlijk bedrag der loten.

Het vergunningsrecht bracht op in:

1934	*f* 63.300.—	1937	*f* 104.775.—
1935	78.625.—	1938	116.600.—
1936	98.175.—	1939	131.200.—

Bronnen:
Verslagen van Bestuur en Staat van 1912 t/m 1938.
Begrootingen van 1912 t/m 1940.
Publicatie-Bladen.
De Curaçaosche Courant (voor zooveel betreft de opbrengstcijfers over 1939).

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD

Reizen en trekken in Suriname. Tooverkunst in de wildernis. Wegen der ellende.

DOOR

L. JUNKER

Nagenoeg geheel Suriname, dat ongeveer vier en een half maal zoo groot is als Nederland, is door bosch bedekt. Slechts de stad Paramaribo met haar omgeving, de overige nederzettingen en plantages, de gras- en zandvlakten der savannas en de soms kilometers breede rivieren, vormen betrekkelijk open plekken in het onmetelijk groote, groene tapijt, dat over de kolonie uitgestrekt ligt. De reiziger, die met het binnenland kennis wil maken, ziet zich voor groote moeilijkheden geplaatst, want met uitzondering van den spoorweg, die van Paramaribo slechts 173 kilometer het land inloopt, bestaat er geen enkele landweg, die de stad met het boschland verbindt. Alle verkeer met dit gedeelte der kolonie heeft dan ook langs waterwegen plaats. Er zijn rivieren en kreken, die in het begin goed bevaarbaar zijn, maar slechts in het begin, want daar, waar de zandbanken en stroomversnellingen hindernissen in den weg leggen en de bodem der rivieren met rotsen bezaaid is, moet afstand van de gemakkelijke motorboot gedaan worden. De korjaal, de uit een boomstam gehakte boot, die sterk en buigzaam is, komt dan tot zijn recht. Kleine vaartuigen van dien aard, dikwijls kano's van slechts twee meters lengte en vrachtbooten van vier tot zes ton laadvermogen, worden door behendige boschnegers over zandbanken en klippen, door de met groote kracht aankomende watermassa der stroomversnellingen en vallen, veilig diep het binnenland in geleid. Wie niet in de gelegenheid is geweest een reis naar de binnenlanden van Suriname te ondernemen, kan zich onmogelijk een voorstelling van de behendigheid der boschnegers maken. Een paar staaltjes, die tevens de aan het reizen verbonden moeilijk-

heden en gevaren illustreeren, mogen hiervan een beeld geven.

Wij waren op de thuisreis en bevonden ons in het middengebied der vallen van de Suriname-rivier. De zeer ernstige toestand van een aan dysenterie lijdenden arbeider noopte tot spoed. Door een berucht zijkanaal rondom een van de groote vallen te bevaren zouden wij heel wat tijd hebben kunnen uitsparen. De stuurman van onze korjaal, een oude neger, die in deze streken goed bekend was, meende, dat in het ten hoogste vierhonderd meter lange kanaal voldoende water aanwezig zou zijn om tusschen en over de tallooze klippen te varen. Ik stemde daarom toe den doorsteek te nemen. Toen wij echter de monding daarvan naderden en aan geen omkeeren meer te denken viel, huiverde ik eenigszins bij het gezicht op de vaargeul. Het wit schuimende water stootte als het ware tusschen twee rotsmuren, die nauwelijks 8 à 10 meter van elkander verwijderd waren. naar beneden, en uit de kokende massa staken hier en daar vervaarlijk zwarte klippen haar hoofd op. Wij waren met razende snelheid ongeveer tot de helft gekomen, toen de paddel van den op den voorsteven sturenden boschneger brak. Met een ongekend vlugge sprong zat de jonge neger op het voorste gedeelte van de boot en stuurde deze door haar rechts en links met zijn voeten van de klippen, waartegen de korjaal dreigde aan te vliegen en wis en zeker verpletterd ware geworden, af te duwen in het veilige water der weer open rivier. Kalm, alsof er niets gebeurd was, met een lachend gezicht hernam Tomané zijn plaats op het stuurbankje en greep de altijd bij de hand zijnde reservepaddel.

Een ander maal bevond ik mij ook op de thuisreis, dezen keer op de Tapanahony. Wij hadden te Drietabbetje, den zetel van het grootopperhoofd der Aucaners, een paar dagen rust genomen en zouden van daar de reis naar de Marowijne voortzetten. Even stroomafwaarts van het boschnegerdorp ligt een der grootste vallen in den machtigen stroom, de Granholo. Een smal kanaal met buitengewoon groot verval leidt er omheen. Het is aan de boschnegers verboden bij de dalvaart op deze pratti, zooals de kanalen, die rondom de vallen liggen, genoemd worden, reizigers te vervoeren. Deze moeten boven den val uitstappen en over een eiland naar de uitmonding der pratti in de rivier loopen. Met veel moeite en door eene extra betaling kreeg ik het gedaan om eens de vaart door de zoo gevreesde pratti te mogen beleven. Ik moest beloven tot aan het einde van de doorvaart stil te zitten en het lichaam ook niet op de geringste wijze te verplaatsen. Aanvankelijk onderscheidde zich de vaart door niets van de vaart door de

overige vele kanalen, die rondom de groote rivierversperringen stroomen. Ik begreep dan ook niets van de buitengewone voorwaarden, die de boschnegers voor mij aan de vergunning verbonden hadden. Wij verlieten de hoofdpratti en voeren een kleiner zijtak in, waarin het water sneller stroomde en meer klippen te voorschijn kwamen; langzamerhand werd de waterweg breeder en plotseling doemde in het midden van de kreek een hoog rotsgevaarte op. De twee boschnegers, die voor mij in de boot zaten, hielden op met paddelen. Als op commando vlogen hun paddels in één houding. Onbeweeglijk bleven deze even buiten den rechter boordrand hangen; de roeiers waren blijkbaar gereed in een van de volgende oogenblikken met alle kracht, die hun ten dienste stond, aan de boot een rechtschen draai te geven. In het zelfde oogenblik had ik het gevoel, dat wij, los van het water, door de lucht zweefden. Toen onmiddellijk daarna de corjaal met een zwaren slag op het wild schuimende water neer kwam, werd ik mij bewust, dat het vliegen geen verbeelding was geweest. Op hetzelfde oogenblik galmde een kort bevel van den stuurman door de lucht; tegelijkertijd vlogen met een enkele beweging de beide breede bladen der paddels in het water; met een geweldigen ruk maakte de korjaal een zwaai van meer dan negentig graden en vloog met een razend snelle vaart voorbij de rots, die ik kort te voren uit het vaarwater had zien opdoemen. Alles had zoo plotseling binnen eenige seconden plaats gegrepen, dat ik mij geen voorstelling van de toedracht kon maken. Toen wij even daarna in kalmer water belandden, hadden de boschnegers geen bezwaar weer stroomopwaarts te varen, teneinde mij in de gelegenheid te stellen de plaats, waar tal van korjalen te pletter waren geslagen, nader in oogenschouw te nemen. In de eerste plaats zag ik, dat een dwars door de monding der pratti loopende rots-muur een stoep vormde, die bij den toenmaligen waterstand nagenoeg een meter hoog was. Door de gaping, die tusschen het bovenste en het onderste watervlak in rechte lijn ontstaat, had de boot den weg door de lucht genomen. Op hoogstens vijftig meters afstand recht tegenover de stoep lag de rots in het water. Tegen deze zou de korjaal, die met groote vaart de pratti afvoer, onherroepelijk verpletterd zijn geworden, wanneer de boschnegers niet op zoo behendige en krachtige wijze ingegrepen hadden.

Het varen stroomopwaarts is gedurende lage en normale waterstanden wel tijdroovend, maar niet gevaarlijk. Kunnen de rotsversperringen niet omgevaren worden, dan worden in den

regel de korjalen ontladen, de bagage wordt over de rotsen vervoerd, daarna worden de booten naar boven gesleept en daar weder geladen. Bij de Wonotobo-vallen in de Corantijn beslaan de rotspartijen in den stroom kilometers. Hier worden de corjalen over sleeppaden rond de hindernis vervoerd. Het bovenstaande maakt het duidelijk, dat de reizen het binnenland in drie à vier malen den tijd in beslag nemen, die voor de terugreis noodig is. Bij hoogen waterstand zijn echter de reizen stroomopwaarts ook niet van gevaren ontbloot. Dit heb ik in April 1923 ondervonden.

Mij was opgedragen naar den Pikienrio te reizen, teneinde aldaar besprekingen met het grootopperhoofd der Saramaccaners over den economischen toestand in het boschland te voeren. Toen ik aan de benedenrivier was aangekomen, waren de regens nog niet ingevallen. Ik hoopte de reis van Kabelstation in tien à twaalf dagen te kunnen doen. De boschnegers verzetten zich echter en weigerden mij het geleide naar de bovenrivier. Na vijf dagen onderhandelen werden eindelijk op het dorp Ganzee korjalen en geleiders aangewezen, die mij tot de laatste post der zending, naar Botopasi, zouden brengen. Door dit oponthoud werd mijn geheele reisplan in de war gestuurd en, toen wij den derden dag in het gebied der groote vallen aankwamen, zetten de regens in. Met groote moeite werd den volgenden dag de tweede groote vallenreeks gepasseerd. De koela, de lange stok, waarmede de korjaal tegen den stroom opgeduwd wordt, kon haast den bodem van de rivier niet meer raken, slechts bij het passeeren van klippen kon deze nog van dienst zijn. En het water rees op angstwekkende wijze. Reeds had ik twee malen extra krachten gehuurd om bij het passeeren over hooge vallen behulpzaam te zijn. Zoo kwamen wij op den Zaterdag vóór Palmzondag voor den Koesikamba, den hoogsten val in de Surinamerivier, aan. Aan den rechter oever der rivier leiden twee prattis om den val heen. Ofschoon mijn stuurman goed in dit gedeelte van de rivier bekend was, nam hij niet het veilige buitenkanaal, dat ongeveer een kilometer boven den val uitmondt, doch de pratti, die even boven den val uitkwam. Wij kwamen na eene geduchte worsteling met het met ongekend geweld aanstormende water den val te boven, en toen Weide, de stuurman, blijkbaar even te veel op den wal aanhield, voeren wij boven op een grooten platten steen. Rechts van ons liep een sterke, door een doorbraak van het rotsmassief van den val veroorzaakten, stroom. Op geen dertig meters achter ons lag de wel vijftien meters diepe afgrond, in welken bulderend de on tzaglijke water

massa neerstortte, die de breede stroom aanvoerde. Bij de poging om van de rotsplaat vrij te komen geraakte de voorsteven van de korjaal even in de geweldige zuiging van de doorbraak; dit was voldoende om de boot te lichten en deze mede te sleuren. Met vijf paddels trachtten wij wanhopig en met inzetten van al onze krachten, tegen den razenden stroom op te roeien. Het was vergeefs; langzaam doch zeker zakte de korjaal af, den afgrond tegemoet. Een geluk is het geweest, dat wij er in slaagden, dwars over den middenstroom te komen. Hierdoor kwamen wij voor de tweede maal op een rotsplaat terecht, die geen vijf meter van den trechter verwijderd lag, waardoorheen men onherroepelijk den dood tegemoet zou gaan. In een ommezien hadden de boschnegers hun koela gegrepen; Johannes die voor in de boot stond, vond een goed steunpunt voor zijn stok en Hokahing, een van de twee stadsarbeiders, die mij op de reis vergezelden, hielp hem door mede den koela te grijpen de boot, die reeds van den rots begon af te glijden, tegen te houden. Intusschen had ook Weide met zijn veel korteren stok houvast aan een klip weten te krijgen. Hierdoor werd het mogelijk den koela aan den voorsteven te verplaatsen, waardoor de korjaal een oogenblik stil kwam te liggen. De stuurman schreeuwde iets, maar in het oorverdoovende gebulder van den val kon ik het niet verstaan. Niettemin scheen Johannes de aanwijzing begrepen te hebben. Terwijl hij bliksemsnel den koela van stuurboord naar bakboord verplaatste, gaven hij en Hokahing een ruk naar rechts; de boot draaide en kwam daardoor dwars voor een klip te liggen, een uiterst gevaarlijke positie, die ten hoogste twee à drie seconden duurde, want weder had Johannes den stok verplaatst, en terwijl dit plaats vond, hadden wij anderen allen weder naar de paddels gegrepen om achter de groote rots, die ongeveer vijf meters van ons verwijderd lag, te komen. Met bovenmenschelijke inspanning was het gelukt. Beide boschnegers sprongen op de rots en hielden de boot vast. Wij waren voorloopig aan den dood ontglipt. Door hard tegen elkander te schreeuwen werden, zoodra dit mogelijk was, de toestand en de verder te nemen maatregelen besproken. Schuin rechts van ons waren een aantal klippen te zien. Duidelijk kon men zien, dat zich hier en daar achter de rots een draaiwater gevormd had, stroom met een sterke zuiging liep daar niet. Maar het water rees zienderoogen. Daarom werd, nadat wij eenigszins op verhaal waren gekomen, koers naar de klippen gezet. Het was een geluk, dat de koelastokken gebruikt konden worden. Een reservestok, dien Hokahing hanteerde, bleek van

onschatbare waarde te zijn, doordat door dezen de korjaal vastgehouden kon worden, wanneer Johannes zijn koela verplaatste. Tusschen en over klippen wonnen wij terrein, en eindelijk kwam het oogenblik, dat wij den oversteek over den razend snellen middenstroom wagen konden. Een laatste krachtige stoot van Johannes bracht de corjaal met zijn voorsteven in den stroom; deze greep de boot en wilde haar met onstuimige kracht naar den val sleuren. Met bovenmenschelijke kracht verijdelden wij dit; de paddels vlogen op en neer. Ofschoon ons de stroom meesleepte, kwam het eiland, dat tusschen de pratti en de rivier lag, dichter bij en toen Johannes met levensgevaar naar een paar in het water hangende takken greep en de corjaal met een schok sidderend stil bleef liggen, lagen wij hoogstens twintig meter stroomopwaarts van den steen, waarop wij in het begin van het avontuur vastgezeten hadden. Allen hijgden; niemand was in staat een woord te spreken; stilzwijgend werd de boot aan de takken van het ondergeloopen struikgewas naar een veilige plaats achter het eiland getrokken. Ik keek op mijn horloge; sedert wij van de rots waren weggesleurd, was er nog geen half uur verloopen, en toch scheen het toe, dat de strijd uren geduurd had.

In het bovenstaande heeft de lezer kennis gemaakt met het reizen op de bovenrivieren. Niet altijd zijn daaraan gevaren verbonden. Integendeel, aan deze reizen heb ik de mooiste herinneringen van mijn leven bewaard. Woeste, verlaten rivieren met hun wilde schoonheid wisselen af met geheimzinnige kreken, die altijd in de duisternis van het oerwoud gedompeld zijn. Eénig mooi is de beneden Tapanahony. Altijd weer doemen uit het verschiet blauwe bergen op; zacht glooiende heuvels dalen tot in het glasheldere water en stille, soms slechts met palmen begroeide, eilanden drijven als het ware in den meer dan een kilometer breeden statigen stroom.

De reizen langs de rivieren en kreken vormen in de meeste gevallen slechts het begin of het einde van een trek door een bepaald gedeelte van het binnenland van Suriname; zij zijn van korter of langer duur, naarmate de streken, die bereisd zullen worden, of waarin verkenningen of exploitaties zullen plaats hebben, minder of meer van de uitgangspunten Paramaribo, Nickerie of Albina, verwijderd liggen. Van deze plaatsen vertrokken in den bloeitijd der balata-industrie duizenden arbeiders, bleeders genoemd, naar het zuiden der kolonie. Het reusachtige bosch, met een oppervlakte van nagenoeg 16.000.000 hectaren, was toen in blokperceelen verdeeld. Deze werden in concessies

tot ontginning van balata uitgegeven. Van bepaalde punten aan de rivieren en kreken werden de tracés gekapt, die toegang tot de terreinen mogelijk maakten. Ik wil hier nog opmerken, dat vele kreken, die dezen naam dragen, in werkelijkheid rivieren zijn; zoo kan bijv. de Farakreek gedurende tien dagen opgevaren worden en daarin worden geduchte watervallen en vele stroomversnellingen aangetroffen. De tracés, die naar de bosschen leiden, waarin de balataboom groeit en waar deze getapt wordt, werden gedurende de verkenning der bosschen, de zoogenaamde prospectie naar balata, gekapt en dikwijls nog ten behoeve van den afvoer van het product verlengd. Niet zelden werden ook de grenzen van concessies gekapt en ontstonden hierdoor in het oerwoud wegen, die door onderlinge verbindingen met andere lijnen vaak honderden kilometers lang waren. Ook ten behoeve van de contrôle van gouvernementswege heb ik vele lijnen gekapt; zoodoende is het hoofdkampement van het boschwezen aan de Boven Suriname nabij de Jodensavanna naar het Oosten toe aan de Marowijne en naar het Westen aan de Coppename aangesloten geweest. Ten behoeve van de goudindustrie liepen eveneens wegen door het oerwoud. Vele dezer bestaan nog. Langs de Sarakreek loopen nog de dreewatapasi, de droge tijdwegen; dit zijn de overlandwegen, die gebruikt worden, wanneer de lage waterstand in de kreek het verkeer daarin onmogelijk maakt. De bekendste overlandweg is de Brownsweg geweest, een karrenweg, die in den tijd, toen nog aan geen spoorweg gedacht werd, van Bergendal naar den Brownsberg liep.

Geen vliegtuig, dat boven het oerwoud zweeft, zal de wegen en lijnen ooit kunnen ontdekken. Het zijn als het ware tunnels, die met kapmes en bijl uit de compacte massa van het bosch gehouwen worden. Zelden dringt het zonlicht daarin door; in het altijd heerschende halfduister verrichten de kappers hun werkzaamheden, dragen bleeders en gouddelvers hun zware vrachten. Ofschoon men daaraan went, drukt bij langdurig oponthoud het tekort aan vrij licht zwaar op het gemoed. Eens heb ik dit bijzonder sterk ondervonden. Ruim tachtig dagen had ik de zon zoo goed als niet gezien. Toen werd het verlangen naar licht en ruimte zoo sterk, dat ik de werkzaamheden, die bijna geëindigd waren, aan mijn voorman opdroeg en over het gebergte heen naar de samenvloeiïng van den Gran en de Pikien rio liep. Slechts van een enkelen arbeider vergezeld, snelde ik het licht tegemoet en toen ik, na acht uren loopens (de lijn was van uit het centrale kamp tot aan de waterkant 30 kilometers lang) het wijde water-

vlak en de open lucht bereikte, had ik het gevoel, dat ik van een zwaren last ontheven werd.

Ten einde den lezer in de gelegenheid te stellen zich van het lijnkappen in het bosch een juiste voorstelling te maken, zal ik eene korte beschrijving der werkzaamheden laten volgen. In den regel wordt een eenigszins nauwkeurige lijn, die later voor eventueele plaatsbepalingen gebruikt kan worden, door middel van een boussole uitgezet. Voor prospecties, het opsporen van in of boven den grond voortkomende rijkdommen, worden ruwe paden uit het bosch gehakt, een zakkompas is voldoende om de algemeene richting bij te houden. Eerst later, wanneer de terreinen in ontginning genomen worden, ruimt men de prospectielijnen voor het verkeer op; langs deze moeten immers de benoodigdheden voor een langer verblijf in het bosch worden getransporteerd en het verkregen product worden afgevoerd.

Nabij het begin van een lijn — of deze een aanvang neemt aan een rivier, een kreek of een andere lijn doet niets terzake — wordt het eerste kamp opgericht. Hier wordt de boot ontladen, of worden, wanneer door andere lijnen is gemarcheerd, de benoodigdheden voor het soms maandenlange verblijf in het bosch bijeen gebracht. Levensmiddelen en kleeding, hangmatten en kookgerei, gereedschappen en medicijnen moeten worden medegevoerd. Geweren, munitie en de middelen voor eene primitieve verlichting komen hier nog bij. Al deze dingen moeten telkens nagetransporteerd worden, wanneer een volgend kamp wordt betrokken. Dit heeft in den regel om de zes à acht dagen plaats; dat hangt geheel en al van de omstandigheden af. In goed open bosch vordert een lijn dagelijks tusschen 1000 à 1500 meters. Daarbij wordt door zes arbeiders gekapt, twee à drie man fungeeren als voorkappers, terwijl de overigen den weg opruimen. Men moet niet vergeten, dat hoe meer een lijnvak vordert, des te meer tijd aan den heen- en terugmarsch van en naar het kamp moet worden besteed, en dat hierdoor veel tijd voor de eigenlijke werkzaamheden van het kappen verloren gaat. Daarom moet telkens van kamp verwisseld worden; moet, zooals men het noemt, verhuisd worden. Deze verhuizingen worden geheel en al bepaald door de aanwezigheid van water. Gedurende den drogen tijd, wanneer de kleine kreken uitdrogen en in de beddingen der groote kreken slechts watergaten aangetroffen worden, kan het voorkomen, dat de afstanden van een lijnvak wel acht en meer kilometers lang worden. Twintig kilometers loopen in een tracé is een flinke dagprestatie; met vrachten van normaal draag-

gewicht van 35 kg op den rug kan deze afstand, in het bijzonder in bergachtig terrein, niet afgelegd worden. Hieruit kan men afleiden, dat het kamp verwisselen een tijdroovende geschiedenis is en dat het kappen van een lijn van veertig kilometers lengte, de uit- en thuisreis mede inbegrepen, drie maanden en meer in beslag neemt.

Uit het bovenstaande kan men eveneens afleiden, dat het reizen in het Surinaamsche binnenland zeer kostbaar is en ook daarom dat binnenland zoo weinig bekend is, zelfs bij de meerderheid der inheemschen. Miskenning of onderschatting der moeilijkheden en der kosten kunnen dan ook ligt oorzaak zijn van teleurstelling bij met goeden moed bezielde ondernemers, tot nadeel voor het land en zijn reputatie.

* * *

Boem, boem klonk het door de stilte van het nachtelijke oerwoud. Ik werd er wakker door en hoorde ook de arbeiders in hun hangmatten zachtjes met elkander praten. Een blik met de zaklantaren op mijn horloge deed mij zien, dat het pas half negen in den avond was. Na een vermoeienden dag had ik reeds om 7 uur de klamboe dichtgetrokken en was weldra in een diepen slaap gevallen. De arbeiders, die dien dag vrachten gedragen en een nieuw kamp ingericht hadden, sliepen toen reeds. Goed wakker zijnde, kon ik mij overtuigen, dat ik niet gedroomd had. Ergens in het Zuiden, blijkbaar ver verwijderd, werd een trom geslagen. Wanneer ons kamp in een der buitendistricten of in het boschnegergebied gestaan had, zou dit niets bijzonders te beteekenen gehad hebben. Hier echter, diep in het oerwoud, nabij de waterscheiding tusschen de Surinamerivier en de Marowijne, leek het onverklaarbaar. Aandachtig luisterende, kon ik het rhytme der nachtelijke muziek vaststellen; ongetwijfeld werd daarginds een persoon in trance gebracht, de val der klanken wees dit duidelijk aan. Mijn arbeiders hadden dit ook reeds opgemerkt; zij waren opgestaan, hadden zich om het kampvuur verzameld en uit hun gesprek kon ik opmerken, dat zij zich niet op hun gemak gevoelden. Er bestonden redenen voor onrust; aan den rand van de kreek, aan welke wij dien dag ons kamp opgeslagen hadden, had een kantamassoe gestaan, dien ik tegen den zin van mijn ploeg had doen opruimen. Dit is een in ontbinding verkeerend termietennest, en het opruimen daarvan zou niets om het lijf hebben gehad, wanneer het vieze voorwerp niet als de woning van den

boschgeest werd beschouwd. Beducht voor de wraak van den geest, zal het geen Surinamer in den zin komen een kantamassoe aan te raken. Schrik en vrees bevangt de menschen, wanneer zij in het bosch onverwachts daar tegen aan loopen. Dikwijls stuitte ik op lijdelijk verzet, wanneer een dezer geestenwoningen uit een lijn verwijderd moest worden; in den regel loste ik de kwestie daardoor op, dat ik met het vernielingswerk begon. De geest wist dan, dat ik de schuldige was. Daarmede waren de arbeiders gerust gesteld; mij, dat wisten zij bij ondervinding, deden de geesten geen kwaad. Het behoeft geen verder betoog, dat men het vernielen van den kantamassoe van dien dag in verband met het eigenaardige verschijnsel bracht en de sprookjesverteller van de ploeg gaf dan ook als zijn meening te kennen, dat de beleedigde geest de jorkas had opgeroepen tot een vannodoe. Jorkas zijn de geesten van overleden booze menschen, die eeuwig ronddwalen om kwaad te stichten.

Zooals de lezer reeds opgemerkt heeft, speelt het bijgeloof in het leven der negers van Suriname nog steeds een voorname rol. Noch de zending der Broedergemeente, noch de Roomsch Katholieke Missie, hebben dit kunnen veranderen. Het bestek van dit artikel gedoogt niet dieper op deze aangelegenheid in te gaan en tot bewijsvoering voor de juistheid van het hiervoren gestelde over te gaan. Wel zullen hier eenige uitleggingen omtrent de opvattingen en gebruiken der negers medegedeeld worden, omdat, wanneer dit achterwege blijft, het verhaal gevaar loopt niet juist begrepen te worden.

Alle voorwerpen van buitengewoon aanzien in de natuur, zooals rotsen, watervallen, boomen enz., alle dieren en ook de mensch bezitten geesten. Ook het bosch, de aarde en het water worden door geesten bewoond. In de negertalen worden de geesten met winti aangeduid. Zij kunnen bezit nemen van menschen, en schakelen, wanneer dit het geval is, het bewustzijn der bezetenen volkomen uit. Alle daden en uitspraken, die het medium in den toestand van trance verricht of doet, worden aan den geest, die het tijdelijk bezit, toegeschreven. In den regel worden de geesten door de trom opgeroepen. Het gebeurt echter ook, dat een geest menschen onverwachts overvalt en bezit van hen neemt. Het is mij op boschnegerdorpen dikwijls overkomen, dat ik midden in den nacht door brullen, schreeuwen en gillen uit den slaap werd geschrikt, wanneer zich in een man of in een vrouw een geest manifesteerde. Terwijl het bezeten zijn bij boschnegers geen buitengewoon verschijnsel is, treft men onder de Creolen slechts

weinige personen aan, die een geest tot medium dienen. Zij worden met wintiman aangeduid en oefenen veelal de geneeskunst uit. Hun wijze van behandeling is homoeopatisch; geesten worden door geesten bestreden. Ziekte en tegenspoed worden aan bovenzinnelijke invloeden toegeschreven, of er is een geest in het spel, of een medemensch, die over geesten macht en tooverkracht beschikt, wordt als de oorzaak beschouwd. Met de hulp van den geest, die in hem vaardig wordt, komt de wintiman alles te weten en treft hij zijn tegenmaatregelen. Ook wenschen, die een arme neger heeft, kan de wintiman in vervulling brengen. In de wetgeving worden deze handelingen door afgoderij aangeduid en zijn zij strafbaar gesteld.

Na deze afdwaling keeren wij thans tot ons verhaal terug. Plotseling, na een lang aanhoudenden roffel, hield de trom op met slaan. Toen het daarna stil bleef, zochten ook de arbeiders hun hangmatten weder op. Het was een prachtige nacht; de volle maan had de duisternis onder het niet overal dichte bladerendak van het oerwoud verdreven. Hier en daar braken haar stralen er doorheen en tooverden overal zilveren plekken op de zwarte stammen en bladeren van het onderbosch. De nachtdieren genoten ook van dezen heerlijken avond. De schorre stemmen van verschillende vogels klonken minder hol en akelig dan in de inktzwarte nachten van het bosch en een troep brulapen had zich een grooten, in de nabijheid van het kamp staanden, boom tot concertzaal uitgekozen. Kikkers en padden lieten zich eveneens niet onbetuigd; duizenden krekels en cykaden bespeelden de strijkinstrumenten voor deze nachtelijke symphonie van het oerwoud. Wanneer men daarin langeren tijd vertoefd heeft, storen al deze geluiden niet meer, integendeel, samenvloeiend tot één bizarre melodie, worden zij het sluimerlied van den vermoeiden woudlooper. Dien avond echter bleef deze uitwerking der muziek weg. De gedachte aan de geheimzinnige trom liet mij niet los. Na lang nadenken meende ik de oplossing van het raadsel gevonden te hebben. Daar ginds in het Zuiden moest zich ergens een balatakamp bevinden. Teneinde het melksap in de zon te kunnen drogen, worden op de plekken, waar de drooggronden ingericht worden, een aantal boomen in de richting van Oost naar West geveld. Hierdoor ontstaan open pleinen in het bosch; in maannachten als deze bieden deze prachtige gelegenheid tot improvisatie van een heidensche handeling; noch de politie of de zendeling, noch de missionaris kan hier storend optreden. In ieder geval moest ik den volgenden dag meer van dit nachtelijk gedoe te weten komen.

Omdat de lezer zich allicht de vraag zal stellen, wat ik in dit gedeelte van het oerwoud uitvoerde, zal ik hierop een beknopt antwoord geven. Het bestuur der kolonie had destijds nogal moeilijkheden met de boschnegers van de Tapanahony. Deze waren door de inflatie van den franc in een economisch veel slechtere positie gebracht. Men moet weten, dat de boschneger de vrachtvaart op de Marowijne en haar bovenrivieren, de Lawa en de Tapanahony, uitoefenen. De boschindustrieën, het balata- en het goudbedrijf, zijn geheel en al van het goed functioneeren der vrachtvaart afhankelijk. Met het oog hierop heeft het bestuur der kolonie een overeenkomst met het grootopperhoofd der boschnegers aan de Tapanahony gesloten. Dit hoofd is voor den goeden gang van zaken bij de vrachtvaart verantwoordelijk. Bij deze overeenkomst zijn ook de loonen vastgesteld. Nu werden de loonen in vroeger tijden altijd in de fransche valuta uitbetaald. Zoolang de franc met den Nederlandschen halven gulden in waarde ongeveer gelijk stond, maakte het geen verschil, of het loon in Hollandsch of in Fransch geld betaald werd. Voor beide munteenheden was de benaming banknotoe in zwang. Toen echter de fransche banknotoe in waarde tot 5 à 6 Hollandsche centen daalde, konden de boschnegers, die er op gesteld waren met fransch geld uitbetaald te worden, met dat geld niet uitkomen, wanneer zij inkoopen op Surinaamsch gebied deden, want wanneer zij het inwisselden, kregen zij ten hoogste het achtste gedeelte van een banknotoe in handen. Het behoeft geen betoog, dat dit bij de negers groot misnoegen verwekte, temeer omdat ook de agenten van Surinaamsche ondernemingen misbruik van den toestand maakten en op de oude wijze voortgingen de betalingen met fransch geld te doen. Dit laatste is later, toen de boschnegers in verzet kwamen en de vrachtvaart staakten, bij onderzoek gebleken. Hoe het verder gegaan is, doet hier niet ter zake, vermeld moet alleen worden, dat het bestuur der kolonie in den aanvang onjuist voorgelicht werd. Men wilde te Paramaribo druk op het grootopperhoofd uitoefenen, en daarom werd mij opgedragen een landverbinding van het eindstation van den spoorweg naar de Tapanahony te kappen. Daarmede was ik bezig; nog denzelfden dag had ik eenige Indiaansche balatatappers in het bosch aangetroffen, die mij beloofd hadden den volgenden dag eenige aanwijzingen omtrent een, vermoedelijk door de Lawa-exploratie van de Tapanahony uitgekapte, lijn te geven. Van deze Indianen hoopte ik ook inlichtingen omtrent de personen te kunnen verkrijgen, die de trom bespeeld hadden.

Terwijl mij de Indianen aangaande de oude lijn zeer goede aanwijzingen verstrekten, konden zij mij niets omtrent de tromspelers mededeelen. Wel hadden zij de trom eveneens gehoord en konden zij mij ook mededeelen, dat er in het Zuiden gouddelvers aan het werk waren. Ook zij waren erg onder den indruk van de geheimzinnige muziek. Tenslotte brachten zij mij nog in een hulplijn, een zoogenaamde kepi, die veel op een Indiaansch jachtpad leek, en zeiden, dat deze naar het gouddelverskamp leidde. Omdat men omtrent den afstand niets kon mededeelen, besloot ik weder naar mijn kamp terug te keeren. Denzelfden avond hoorden wij de trom weer; ik stelde de arbeiders echter gerust en vertelde hun, dat gouddelvers en geen spoken de rustverstoorders waren. Daar ik echter het fijne van de zaak wilde te weten komen, besloot ik den volgenden dag op onderzoek uit te gaan. Vergezeld van een arbeider, toog ik den volgenden dag erop uit. Wij namen teerkost en hangmatten mede en bereikten nog vóór twaalf uur een open plek in het bosch, waarop een drietal hutten stonden. Een zieke gouddelver was thuis; de overigen waren aan het werk gegaan. De man was nogal praatziek en ik vernam van hem, dat op een naburig placer twee vrouwen uit Paramaribo waren aangekomen, waarvan de jongste, die hij Pikien Nene noemde, voor baas Conrad, den eigenaar van de concessie, naar goud in den grond zocht. Pikien Nene was door den aardgeest bezeten, en in haar winti-toestand had zij reeds aan goud zeer rijke plekken in den grond aangewezen. Ik had reeds tal van geesten zien dansen, den aardgeest echter nog nooit; daarom wilde ik mij dit genoegen niet ontzeggen en besloot ter plaatse te blijven. Met den houder der concessie was ik bekend, als hij genegen zou zijn medewerking te verleenen, zou ik dien avond in de gelegenheid zijn het opsporen van goud in den grond met de hulp van een geest gade te slaan. Het gelukte mij den man over te halen mij naar het balatakamp van een paar bewoners van de Para te geleiden, dat in de onmiddellijke nabijheid van de kreek stond, aan welke de magische goudprospectie plaats vond. Toen wij op den drooggrond aankwamen, bleek deze tijdelijk verlaten te zijn. In de vergaarbakken was melksap aanwezig, ook eenige vellen gedroogde balata waren er, maar de hangmatten en kookgereedschappen der bleeders ontbraken. Aanvankelijk was ik teleurgesteld, later echter zag ik in, dat de afwezigheid der bleeders als een geluk beschouwd kon worden. Thans was het niet mogelijk mijn aanwezigheid te verraden en kon ik ongestoord een vooronderzoek instellen. Het was nog vroeg in den namiddag, ik

ging er dus op uit. Voorzichtigheidshalve liep ik in het beekje, waarin weinig water stond, en aan welks oevers hier en daar prospectiegaten waren gedolven. Bij een tocht in de kreek kwam ik plotseling voor een schoongemaakte plek aan den rechter oever te staan. Bij onderzoek bleek mij, dat het onderbosch dien dag weggekapt was; een gevallen boom, die eveneens was schoongemaakt, zou vermoedelijk tot zitplaats dienen. Voorzichtig stapte ik aan wal. Hier kon ik vaststellen, dat een breede kepi van de open plek in het bosch uit naar het Zuidwesten liep. Dit pad was eveneens eerst dien dag gekapt. Het een en ander overtuigde mij, dat dienzelfden avond een voorstelling zou plaats hebben; het zou zaak zijn voor een geschikte zitplaats, vanwaaruit ik onbemerkt het schouwspel zou kunnen gadeslaan. zorg te dragen. Op den tegenoverliggenden oever der kleine Kreek helde een heuvel zacht glooiend naar het water toe. Hier vond ik een geschikte plek; hier en daar behoefden slechts een paar takken van het onderbosch weggekapt te worden om een ruim uitzicht op het terrein, waar de dans gehouden zou worden, te verkrijgen. Daarop keerde ik met den ouden gouddelver weder naar het balatakamp terug. Toen de duisternis begon te vallen, verlieten wij het kamp weder, en de arbeider, die niet alleen wilde achterblijven, vergezelde mij. Ofschoon wij veiligheidshalve geen licht mochten opsteken, namen wij een lantaarn mede, omdat die ons op den terugtocht best te pas zou kunnen komen. Het begon reeds donker te worden, toen wij onze schuilplaats bereikten. Aan den overkant was nog niets te doen; het bleef stil in het bosch. Wij wachtten, het werd één uur; toen de maan een flauw licht begon te verspreiden waren nagenoeg twee uren verstreken. Ik vreesde reeds, dat de séance dien avond niet zou doorgaan, toen de arbeider me aanstiet; scherp luisterende, hoorde ik zacht iets kraken en even daarna flitste een lichtschijn door de duisternis. Thans kon men ook hooren spreken; meer lichten — het bleken stormlantaarns te zijn — kwamen uit het bosch opdagen en werden hier en daar op den grond neergezet. Een aantal donkere gedaanten liepen heen en weer. Toen zij blijkbaar hun plaatsen ingenomen hadden, zagen wij een vrouw op den boomstam zitten. De trom liet als intonatie eenige slagen hooren; de vrouw bleef echter voorovergebogen roerloos zitten. Er werden vermoedelijk nog eenige schikkingen op zij van het tooneel of op den achtergrond getroffen, want behalve zacht spreken en het bewegen van eenige takken konden wij niets waarnemen. Daar begon de trom met regelmatige slagen te klinken. De tusschen-

poozen werden korter en korter en het spel eindigde plotseling met een korten roffel. Onder dezen stond de vrouw op, deed eene schrede voorwaarts en bleef daarna met voorovergebogen gezicht besluiteloos staan. Toen de roffel ophield, richtte zij zich met een schok in haar volle lengte op en ging daarna, blijkbaar lusteloos, weer op de oude wijze zitten. Ik had deze vertooningen tevoren vele malen aanschouwd en dikwijls opgemerkt, dat zich de mediums als het ware met tegenzin in trance lieten brengen. De tromslager scheen dit ook te weten, want nauwelijks was de vrouw in haar vroegeren apathischen toestand terug vervallen, of hij zette met een veel sneller maat in. Ook dezen keer had hij geen succes, het weifelen der vrouw hield wel langer aan, doch ook thans ging zij weder zitten. Den derden keer kreeg de muziek invloed op het medium; met onvaste schreden ging zij voorwaarts, daarbij tastbewegingen met de handen makende; een schrille gil doorgalmde de lucht en daarna zagen wij haar eerst wat loome en daarna vlugge heupbewegingen uitvoeren. De muziek werd sneller, na korte roffels volgden onmiddellijk weer harde, elkander snel opvolgende slagen. De danseres werd hierdoor blijkbaar opgezweept, haar bewegingen werden nog vlugger en daarbij werd haar bovenlichaam hoe langer en meer voorovergebogen. Soms maakte het den indruk, dat zij zou vallen, en dan weder dat zij op voeten en handen liep. Daartusschen richtte zij zich telkens weer op, en dan kon men zien, dat haar lichaamsbewegingen door tast- of grijpbewegingen der handen begeleid werden. In het bijzonder de rechterhand was zeer actief; ik kon echter niet vaststellen, of zij in deze hand het een of andere voorwerp, dat den dienst van wichelroede zou hebben kunnen verricht, droeg. Plotseling weerklonk, midden in een razend snellen roffel, een rauwe, akelige kreet; ik zag de danseres haar rechterarm uitstrekken, precies als of zij iets op den grond aanwees en in het zelfde oogenblik viel zij languit neer. De muziek hield op, er kwam beweging op het tooneel, doordat eenige donkere gedaanten naar de op den grond liggende vrouw snelden. Een van deze hield een lantaarn in de hoogte, waardoor ik zien kon, dat men de danseres opbeurde en dat twee mannen de blijkbaar bewustelooze, wier beenen over den grond sleepten, in de richting van het pad wegdroegen. Van vroegere gelegenheden wist, ik dat de bezetenen na de extase òf geheel uitgeput òf bewusteloos raken. Sommige zijn gedurende twee à drie dagen verzwakt en ziek.

Nadat men Pikien Nene weggesleept had, waren ook de overige deelnemers der vanodoe snel verdwenen en keerden ook wij naar

het balatakamp terug. Onder een pijp tabak in de hangmat vertelde mij de gouddelver, dat Conrad door de afgoderij reeds veel goede vondsten gedaan had. Vast staat, dat deze binnen betrekkelijk korten tijd bij de bank der Zending een naar Surinaamschen maatstaf hoog tegoed had staan en dat gedurende de jaren 1918 tot en met 1920 in den omtrek van Harmonie, een goudplacer aan de Sarakreek, enorme goudvondsten werden gedaan.

Tenslotte kan het den lezer nog interesseeren, dat eenige jaren geleden een Nederlandsche mijnbouwkundige, een professor, in dezelfde streken met behulp van de wichelroede, naar goud in den grond gezocht heeft. In zijn geval bleef de aardgeest onwillig de verborgen schatten prijs te geven.

* * *

In het Oosten van Suriname, tusschen de Tempatie, de Patamacca en de Marowijne, ligt het oostelijke gedeelte van de eerste goudzône. Toen de balata-industrie in de kolonie ter hand genomen werd, vervulde deze streek ook voor dit bedrijf een gewichtige rol. Ook werd in dit gedeelte der kolonie de beste kwaliteit letterhout gevonden. Het een en ander bracht met zich mede, dat in het veelal bergachtige heuvelland een groot aantal lijnen werd gekapt, die de streek in alle richtingen doorkruist hebben. Thans zijn de meeste paden weer dicht gegroeid, heerscht weer de grootste verlatenheid in het bosch en op de rivieren. En toch komt men op de rivieren nu en dan, in het bijzonder gedurende den drogen tijd, reizigers tegen. Zij hurken of liggen op zeer primitieve vervoermiddelen, op vlotten van mokko-mokkostammen, die met lianen aan elkander verbonden zijn. De mokkomokko (Montrichardia) is een in het water groeiende Araceae, welker stam, doordat hij geheel en al uit vezels bestaat, buitengewoon licht is. Veertig à vijftig van deze stammen vormen, goed met elkander verbonden, een stevig vlot, waarop twee à vier personen zonder gevaar plaats kunnen nemen. De uit de Fransche strafkolonie naar Surinaamsch gebied ontvluchtende bannelingen en gestraften maken in den regel van deze vlotten gebruik wanneer zij den breeden Marowijne oversteken. Bereiken zij, soms na wekenlang zwerven in het oerwoud, de Surinaamsche binnenrivieren, dan vervaardigen de ongelukkigen nieuwe mokko-mokko vlotten, waarop zij de rivieren tot de eerste boschnegerdorpen of Creolenvestigingen afvaren. Meestal zijn het blanken, die men tegenkomt, soms echter ook kleurlingen, Anna-

mieten, Maroccanen, bewoners van Madagascar enz. Den hongerdood nabij, uitgeput door ziekte en vermoeienissen, soms de beenen met afgrijselijke wonden bedekt, gekleed in genummerde en gescheurde blouses, meestal blootshoofds en dikwijls zonder schoenen, varen deze uit de maatschappij gebannen menschen de rivieren af om na deze, meestal kortstondige, vrijheid weder naar de gevangenis terug te keeren, want zij worden in den regel door de politie opgevangen en van Paramaribo weder op transport naar Cayenne gesteld. Niettegenstaande de uitlevering en de verschrikkelijke ondervindingen, welke de vluchtelingen gedurende hun tochten door het onherbergzame oerwoud opgedaan hebben, probeeren velen het weder opnieuw. Eén banneling was het gelukt via Suriname naar Frankrijk terug te keeren. Hij werd aldaar opgepakt, naar Cayenne teruggezonden en binnen een half jaar was hij weder in Suriname terug. Hier moet opgemerkt worden, dat vroeger aan vele déportés, die tevoren langeren tijd op plantages of in het mijnbedrijf te Moengoe hadden vertoefd, goed opgepast hadden en als goede arbeiders bekend stonden, verblijfsvergunningen werden verleend. Zij huwden met Surinaamsche vrouwen, en vele hunner werden goede ingezetenen der kolonie. Soms worden bannelingen na twee à drie mislukte ontvluchtingen naar een van de eilanden onder de kust gezonden. Van Ile Royale en het door de Dreyfus-zaak meer bekende Duivelseiland, is het vluchten zeer moeielijk. De onbarmhartigste wachters, de haaien, houden daar de wacht.

Ofschoon de gevaren van de vlucht door het oerwoud niet zoo dreigend zijn als bij een ontsnapping van een der eilanden zijn zij niet minder groot; wel zijn vele der vluchtelingen door den dwangarbeid in de bosschen en de steengroeven gehard, maar ieder is nog geen woudlooper. Niet in staat zijnde zich te oriënteeren, dwalen de meesten in de wildernis heen en weer. Hier komt nog bij, dat de vluchtelingen zelden in de gelegenheid zijn mondvoorraden mede te nemen. De kleine hoeveelheden, die men ongemerkt voor de reis machtig kan worden, slinken, wanneer de vlucht langer duurt, dan men verwacht heeft, snel weg of bederven. Het oerwoud biedt geen voedsel aan; palmvruchten rijpen slechts in het voorjaar en gedurende den grooten regentijd. Dan zijn de ontvluchtingen echter bijna onuitvoerbaar; de mokko staat diep onder water en de sterke stroom zou de lichte vlotten onherroepelijk de Marowijne af in zee medesleuren. De ongelukkigen raken dan ook het meest door honger uitgeput. Ook het drinkwater, dat meestal in poelen achterblijft is voor de gezond-

heid zeer gevaarlijk; het veroorzaakt buikziekten; ziek en uitgehongerd strompelen de bannelingen verder, totdat een hunner niet verder kan en neerzijgt om nooit meer op te staan. De dood heeft hem uit zijn lijden verlost, aasgieren en mieren dragen zorg voor de bovengrondsche begrafenis. Het skelet verdwijnt spoedig onder de snel woekerende vegetatie, en komt dan soms weder te voorschijn wanneer een lijnkapper, het onderbosch wegkappend, plotseling een doodshoofd in de lijn ziet rollen.

Een ontmoeting met Fransche vluchtelingen in het oerwoud is mij altijd bijgebleven, zoowel om het tragische van het geval als ten bewijze van de verdierlijking, tot welke de menschen in het bagno vervallen. Wij marcheerden in een oude, hier en daar reeds dichtgegroeide, lijn uit de Coermotibo, een zijrivier van de Cottica, naar het stroomgebied van de Marowijne. Het was in September; het bosch begon reeds uit te drogen en in de rivieren en kreken was de waterstand reeds aanmerkelijk lager geworden. Met het oog hierop had ik een andere ploeg de Tempatie stroomopwaarts gezonden en daar deze reis per boot uitgevoerd werd, konden levensmiddelen en andere benoodigdheden voor een langere oponthoud in de balata-concessies gemakkelijker meegevoerd worden. De arbeiders droegen wel geen zware lasten, maar het terrein was slecht; een reeks kleine heuvels met steile hellingen belemmerden het loopen, en de lijn, die telkens zoek raakte, moest telkens weder opgezocht worden. Tegen den middag van dien eersten dag hadden wij nog geen acht kilometers afgelegd. Vooruit loopende, keek ik naar een geschikte plaats uit om ons twaalfuurtje te nuttigen. Terwijl ik van een helling naar een kleine kreek afdaalde, hoorde ik aan den overkant van het watertje spreken. Om beter te kunnen luisteren bleef ik staan en gaf aan den voorsten arbeider der colonne, die mij dicht op de hielen zat, een teeken om zulks ook te doen. Tegelijkertijd zagen wij een bruine gedaante uit het groen van het onderbosch oprijzen en een paar angstige, uit de omlijsting van een verwilderden zwarten baard lichtende, oogen zagen ons aan. De arbeider zette zijn vracht en ik mijn geweer neer. Daarna gingen wij met het kapmes in de hand vooruit, na een paar stappen gedaan te hebben aanschouwden wij voor ons een tooneel van ellende. Naast den man, die opgestaan was, zat op een boomstam een ander, voorovergebogen, die niet eens naar ons opkeek, terwijl een derde, ineengekrompen als iemand, die aan zware buikpijnen lijdt, op den grond lag. Toen ik iets op zij stapte, keek ik in een paar wijd geopende starre oogen, en wist meteen, dat deze ongelukkige uit zijn lijden ver-

lost was. Intusschen waren de overige arbeiders aangekomen en deelden wij in de eerste plaats ons eten met de twee overlevende bannelingen.

Zooals ik daarna te weten ben gekomen, waren de bannelingen uit St. Jean ontvlucht. Dit oord is de Zuidelijkste aan de Marowijne gelegen strafplaats; daar worden slechts „zware jongens" opgeborgen. De beide overlevenden hadden hun straftijd nog niet voltooid; de doode man daarentegen was een libéré, die reeds vele jaren geleden uit de gevangenis was ontslagen, doch daarna de kolonie niet had mogen verlaten. Hij had de vlucht voorbereid en was ook met de door het Surinaamsche oerwoud te volgen route bekend; daar hij reeds twee malen tot Paramaribo was gekomen, diende hij op zijn derde reis als gids. Op de vraag, of zij getracht zouden hebben den doode te begraven, werd geantwoord: waarom zouden wij ons de moeite getroost hebben? buitendien zouden wij andere dieren hun voedsel ontroofd hebben.

Wij dachten anders daarover; bij gebrek van andere hulpmiddelen groeven mijn arbeiders met hunne kapmessen en handen een graf. Palmbladeren werden gevlochten om als planken voor eene primitieve doodkist te dienen. Toen alles voor de begrafenis gereed was en de arbeiders den doode wilden opnemen, boog zich een der déportés over dezen en nam uit den binnenzak van zijn blouse iets weg. „Het is ons geld", zeide hij: „nagenoeg duizend francs, die wij in ruim twee jaren bij elkander gebracht hebben"; daarbij vertoonde hij een blinkende tube, welke de gevangenen zich aanschaffen om daarin papiergeld te bewaren. Gedurende de visitatie door de bewakers worden deze goed afgewerkte en nauwkeurig sluitende metalen tubes in den anus verborgen.

Blootshoofds stonden wij om de open groeve, plechtig klonk onder deze omstandigheden het gebed van een der arbeiders: „Onze Vader, die in de hemelen zijt".

Hilversum, Februari 1941.

HET KOLONIAAL INSTITUUT.

Het Koloniaal instituut te Amsterdam. Wording, werking en toekomst. Met gebruikmaking van den derden herzienen en vermeerderden druk van de gelijknamige brochure van C. J. Hasselman door Dr. C. J. J. van Hall. Uitgave van het Instituut. Druk De Bussy-Amsterdam. 1941.

Gaarne voldoet de redactie aan het verzoek om aan dit boekje bekendheid te geven. De gedachte leeft nog bij velen, dat het Koloniaal instituut zijn belangstelling en werkzaamheid alleen aan Nederlandsch-Indië wijdt. Dit boekje bewijst, dat ook de West tot het arbeidsveld van het Instituut behoort.

Voor zoover ik weet, is het allereerste wat men verneemt van een verzameling van iets, dat op de West betrekking heeft, de kleine verzameling van steenen, delfstoffen en rotssoorten van majoor Van Raders, onderzocht door prof. C. G. C. Reinwardt, die daarvan mededeeling deed in 1827 in de *Nieuwe verhandelingen der eerste klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten* te Amsterdam. Aanleiding tot dit onderzoek was de ontdekking van goud op Aruba. Prof. Reinwardt deelt in zijn verhandeling mee, dat koning Willem I in het Museum van natuurlijke historie te Leiden eenige stukken goud, uit Aruba opgezonden, heeft doen plaatsen. Ik heb er daar meer dan eens naar gezocht, maar die niet gevonden.

De wordingsgeschiedenis van het Koloniaal instituut, hier beschreven, begint later, nl. bij het besluit van de Nederlandsche maatschappij van nijverheid in 1864 om een verzameling van koloniale geschenken bijeen te brengen, waaruit eerlang het Koloniaal museum te Haarlem gegroeid is. Daaraan is de naam van F.W .van Eeden verbonden, aan wien het Van-Eeden-fonds herinnert, bedoeld tot onderstemming van studiën betreffende de flora van Suriname, maar ook bekend door de uitgaven van

dr. Boldinghs werken over de flora van de Nederlandsche West-Indische eilanden.

Het Koloniaal instituut, waarin het Koloniaal museum overging heeft aanstonds zijn belangstelling voor de West getoond. Het heeft een Commissie van advies en onderzoek in zake de Surinaamsche houtsoorten, en wie in het museum geen onbekende is kent de tentoongestelde land- en mijnbouwproducten van Suriname en de voorstelling van het werk der goudwinning, de afbeeldingen van de haven van Willemstad, die van Saba en St. Maarten en van de Curaçaosche petroleumraffinaderij, het diorama van de Paramaribosche markt met de Suriname-rivier op den achtergrond.

Voorts mogen worden vermeld de lezingen en rolprentvertooningen en de uitgaven, op de West betrekking hebbende en de voorlichtingsdienst van de afdeeling Handelsmuseum, die haar zorgen ook uitstrekt tot de West-Indische producten, met name het Surinaamsche hout.

Ten slotte is er de boekerij met leeszaal en het foto-archief met inbegrip van de lantaarnplaatjes, waarin heel wat over Surimnae en Curaçao te vinden is.

Het Koloniaal instituut geniet tegenwoordig ook den steun der Nederlandsche West-Indische gouvernementen, maar zag zijn middelen in de laatste tien jaren voor den oorlog belangrijk dalen. Dat is heel jammer, want er is nog zoo heel veel te doen, en men mag aannemen, dat het bestuur ook voor de West meer zou willen doen, als de middelen maar niet ontbraken.

Er is in de laatste vijfentwintig jaren meer kennis omtrent Suriname en Curaçao verspreid dan tevoren. Velen hebben daartoe bijgedragen, ook het Koloniaal instituut, dat daardoor aanspraak verkregen heeft op de erkentelijkheid van allen, die in de Nederlandsche West-Indische gebiedsdeelen belang stellen.

B. D. G. F.

BLADVULLING

Van het bestuur van den gouverneur Changuion over Curaqao, 1804–1806, is niet zoo heel veel uit authentieke bronnen bekend. Hier volgt iets, ontleend aan zijn journaal.

2 Nov. 1806. De fiskaal bericht, dat er een „pasquil" verspreid is door Beeldsnijder, voorstellende „een geschilderde liggende ezel, onderdrukt door de zwaarte van zijn last, bestaande in manden en zakken, en van agter bezoedeld met bloed, houdende het hoofd omgekeerd en de mond half open als spreekende", waarboven geschreven „Het wapen van de voormalige Spartaansche republiek" en eronder „a furore monarcharum libera nos Domine". Beeldsnijder werd in arrest gesteld.

5 Nov. C. J. Erkelens, opzichter van Coerman, deelt mee de maker van het prentje te zijn, dat hij daarin liefhebberij had, en den ezel nageteekend had van den ezel van Bileam in een Bijbelsch prenteboek. De gouverneur merkt op, dat dan toch die afgeladen ezel wat vreemd is. Erkelens zei, door niemand aangezet te zijn. De gouverneur stuurt hem naar den fiskaal.

Beeldsnijder verklaart, dat hij het plaatje bij een van zijn kleinkinderen gevonden had. De vader van dit kind, Samuel Beeldsnijder, ook gearresteerd, omdat hij het op de Waag had laten zien aan anderen.

6 Nov. Erkelens verklaart den fiskaal het plaatje geteekend ted hebben, toen wij nog een republiek waren.

8 Nov. De fiskaal stelt voor Erkelens uit te zetten, Beeldsnijder sr. zijn makelaarsakte voor een tijd te ontnemen en Beeldsnijder jr. te water en te brood te zetten.

Het slot leest men in de notulen van den Raad van politie.

27 Nov. Adres van den fiskaal over drie gedetineerden, onder welke Kornelis Anthony Erkelens, die zich onledig heeft gehouden in zijn gevangenis met het beschilderen van den muur met bijschriften, die uit denzelfden geest voortkomen, als waarmee hij bezield is moeten geweest zijn bij het vervaardigen van de hierboven aangehaalde teekening. De raad gaat het zien, waarbij Erkelens verklaart dit alleen uit tijdverdrijf gedaan te hebben. De raad verwijst de zaak naar den gouverneur en besluit Erkelens deze eilanden te ontzeggen, Samuel de Lannoy Beeldsnijder in het college te reprimandeeren en 14 dagen te water en te brood te zetten, en Hermanus Tiberius Beeldsnijder ook in de vergadering te reprimandeeren en zijn leedwezen te doen betuigen, dat hij den gouverneur en den fiskaal door een leugen heeft gecompromitteerd, en uit hoofde van zijn hooge jaren hem zijn detentie als toe te rekenen.

Aldus geschiedt. B. d. G. F.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Oost en West. Mededeelingen no. 27, 7 Juni 1941. De geschiedenis van de Angusturabitter, door Fred. Oudschans Dentz.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. V. 15 Mei 1941. Bij het eeuwfeest van de Eerw. Zusters Dominicanessen van Voorschooten. II [die op Aruba, St. Maarten en de andere Bovenwindsche eilanden werken].

Idem. Afl. VI. 15 Juni 1941. H. Sacraments processie in de Curaçaosche Missie door Pater G. Jongmans.

Ons Suriname. Mei 1941, no. 5. Scholen in het Boschland van Suriname; Het tehuis voor Br. Indische kinderen te Alkmaar in Suriname.

Het Vaderland. 22 Mei 1941, Ochtendblad B. Van soldaat tot Gouverneur-Generaal. [Jurriaen François de Friderici], door Fred. Oudschans Dentz.

Emigratie-kolonisatie [van Joden in Suriname], door W. R. Menkman. Vereeniging Indië–Nederland. Mededeelingen no. 4. 15 April 1941.

De eeuwigheid in het oerbosch, door J. van der Cook. Natuur en Techniek, 1941.

Nieuwe Rott. Courant. 8 Juni 1941. Ochtendblad B. Nettelbeck in Nederland. De held van Kolberg [het artikel bevat gegevens over zijn drie reizen naar Suriname in 1751, 1753 en 1758].

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Jaarboek voor Munt- en Penningkunde XXVII (1940). Geschiedkundige Aanteekeningen betreffende den Muntslag voor Nederlandsch West-Indië, door dr. J. W. A. van Hengel [heeft betrekking op Suriname en Curaçao].

Langs diepe paden. Gods wondere weg met een Chinees in Suriname, door P. M. Legêne. No. 3. Zeister Traktaten 1941. *f* 0,35.

Van Eeden-fonds. 39ste jaarverslag (over 1940). Bijlage no. VIII van het dertigste Jaarverslag, 1940, van de Koninklijke Vereeniging Koloniaal Instituut, Amsterdam.

Economische Stichting West-Indië-Nederland. Jaarverslag. 1940.

Het Koloniaal instituut te Amsterdam. Wording, werking en toekomst. Met gebruikmaking van den derden herzienen en vermeerderden druk van de gelijknamige brochure van C. J. Hasselman door Dr. J. J. van Hall. Uitgave van het Instituut. Druk de Bussy-Amsterdam. 1941.

TRINIDAD, HET GROOTSTE EN SCHOONSTE DER KLEINE ANTILLEN

DOOR

C. K. KESLER

Het is wel merkwaardig, dat dit grootste en schoonste eiland der Kleine Antillen zulk een betrekkelijk rustige geschiedenis gehad heeft. Terwijl om andere eilanden, als Martinique en het ten N.O. van Trinidad gelegen Tobago [1]) herhaaldelijk heftig is gestreden, is dat met dit eiland in veel geringere mate het geval geweest. En eveneens is het eenigszins opmerkelijk, dat het zoo lang geduurd heeft, eer een Europeesche mogendheid — in dit geval Engeland — het belang van het eiland ging inzien en het op moderne wijze ging exploiteeren. Dit geschiedde eerst in de 19e eeuw; voordien was het eiland een Spaansche bezitting, van gering belang voor het moederland.

---

[1]) Tobago is in dit tijdschrift en elders herhaaldelijk ter sprake gekomen. Zie o.a.: „Tobago, een vergeten Nederlandsche kolonie" door J. H. J. Hamelberg in het 4e Jaarverslag van het Geschied- Aardrijks- en Oudheidkundig Genootschap van Curaçao (Amsterdam, J. H. de Bussy, 1900); W. I. G. jaarg. 1928, blz. 527 en vooral W. I. G., jaarg. 1939 en 1940, waarin de heer W. R. Menkman de geschiedenis van het eiland uitvoerig behandelt en verschillende onjuistheden en onvolledigheden van vroegere schrijvers verbetert of aanvult.

Tobago, dat voordien eenigszins onafhankelijk was, werd omstreeks de afschaffing der slavernij in de Britsche koloniën, in 1833, ingedeeld in de groep der „Windward Islands", die van Barbados uit bestuurd werden. Dit stelsel werd in 1876 losgelaten; toen verkregen Trinidad en Tobago ieder een eigen bestuur. In 1899 werd Tobago een onderhoorigheid van Trinidad. Dit werd vastgesteld bij K. B. van 20 October 1898, welk besluit bij Proclamatie van den Gouverneur van Trinidad d.d. 8 December 1898 ter algemeene kennis gebracht werd met bepaling, dat het in werking zou treden op 1 Januari 1899.

De beide eilanden worden thans bestuurd door een Gouverneur, bijgestaan door een Raad van vijf leden, de uitvoerende macht. Daarnaast staat een Wetgevende Vergadering, bestaande uit den Gouverneur, 11 ambtelijke, 6 niet-ambtelijke en 7 verkozen leden.

Volgens berichten werd Trinidad door Columbus tijdens zijn derde reis naar de West op 31 Juli 1498 ontdekt. Een eenvoudig gedenkteeken houdt dit feit op het eiland in de herinnering. Achter de kathedraal te Port of Spain, de hoofdstad, aan het einde van de Marine Square begint de Columbus Square. Hier staat een fontein met een standbeeld van den ontdekker, opgericht in 1881, met dit opschrift:

CRISTOFERO COLOMBO,
Discoverer of the Island, 31st July 1498.

Tusschen de Orinoco-delta en het eiland doorvarende, kwam het Spaansche eskader door de Boca de la Sierpe of de la Serpiente (slangenmuil) in de Golf van Paria. Het eerst kwamen in het gezicht drie heuveltoppen in het tegenwoordige district Moruga, thans ,,The three Sisters'' genaamd. Daarna kwam men voor anker in de nabijheid van een landpunt, die Columbus ,,La Galera'' noemde en die tegenwoordig bekend is als kaap Galeote. De drie, eerstgeziene, heuvels deden den ontdekker den naam Trinidad (Drieëenheid) aan de hand, die het eiland tot heden behouden heeft.

Columbus vertoefde daar slechts kort, dreef eenigen ruilhandel met de Indianen en verliet daarna de golf van Paria in het N. door een der Bocas del Dragon (drakenmuilen) [1]), de vaarwaters tusschen Trinidad en Venezuela. Na dit korte bezoek van den grooten ontdekker duurde het nog geruimen tijd, eer Spanje het eiland definitief in bezit nam. Dit geschiedde in 1532; Trinidad kwam toen onder het bestuur van den eersten Spaanschen gouverneur Don Antonio Sedeño. Veel lieten de Spanjaarden zich echter niet aan de Kleine Antillen en ook niet aan dit eiland gelegen liggen en het duurde nog bijna een halve eeuw, eer er een vestiging van eenig belang op Trinidad plaats had, waardoor er een soort van hoofdplaats ontstond. Dat was het stadje San José

---

[1]) Tusschen het Venezolaansche schiereiland Paria en de N.-W. punt van Trinidad zijn verschillende doorvaarten (boca's) tusschen. de daar liggende eilandjes. Deze doorvaarten dragen de volgende namen: Boca Grande, tusschen Paria en het eiland Chacachacara; Boca de Navios (vaartuigen) tusschen Chacachacara en Huevos; Boca de Huevos tusschen het eilandje Huevos (eieren) en Monos en Boca de Monos (apen) tusschen het laatstgenoemde eiland en Trinidad.

Deze eilandjes zijn geliefkoosde uitspanningsplaatsen voor de bewoners van Port of Spain, de hoofdstad van Trinidad.

de Orduña, gesticht tusschen de jaren 1577 en 1589 op de plaats, waar thans Saint Joseph (ten O. van Port of Spain) ligt.

De nabijheid van de Orinoco en de toegang, die deze rivier al spoedig verondersteld werd te geven tot het goudland van „El Dorado" met zijn wonderbaar rijke stad Manoa op een eiland in het Parima-meer lokte intusschen nog vóór het einde der eeuw allerlei gelukzoekers van andere nationaliteit dan de Spaansche aan, begeerig in het wonderland fabelachtige schatten te verwerven.

Daardoor had het stadje San José de Orduña slechts een kortstondig bestaan, nl. slechts tot 1594, toen het door Engelschen uitgeplunderd en geheel verwoest werd. Dit waren manschappen van schepen, die onder bevel van Sir Walter Raleigh van Plymouth uitgezeild, op weg naar „El Dorado" op 22 Maart bij La Brea aan de Z.W.-kust van Trinidad het anker lieten vallen. Reeds het jaar te voren waren er Engelsche vrijbuiters in de buurt geweest, wat den toenmaligen gouverneur van Trinidad, Don Antonio de Berreo, aanleiding gegeven had, om hulptroepen uit het moederland te verzoeken. Daar werd dan ook een expeditie-corps uitgerust, dat in het laatst van het jaar van San Lucar naar Venezuela uitzeilde met opdracht, de Spaansche vestigingen aan de Orinoco te beveiligen. De boven genoemde Britsche vrijbuiters keerden echter zonder veel voordeel behaald te hebben, na korten tijd naar Engeland terug.

Het waren een paar schepen onder bevel van Jacob Whiddon, een onderhoorige van Raleigh, die door dezen vooruitgezonden waren, om „El Dorado" op te zoeken, daar zijn vrouw [1]) zich er

[1]) Zij was Elisabeth, dochter van Sir Nicholas Throgmorton en gedurende eenigen tijd hofdame van koningin Elizabeth. Raleigh was kort te voren in het geheim met haar gehuwd. Toen de koningin op de hoogte kwam van de betrekkingen tusschen Raleigh en haar hofdame, liet de jaloersche, oude vorstin, die zulke amourettes van haar gunstelingen niet duldde, beiden in den Tower opsluiten. Kort daarna werden zij echter losgelaten, daar de diensten van Raleigh noodig waren, om er toezicht op te houden, dat van de kostbare lading van het, bij de Azoren buitgemaakte, Spaansche schip „Madre de Dios" niet al te veel ontvreemd werd. Dit schip was in Dartmouth binnen gebracht. Een commissie, bestaande uit Raleigh, Drake en Cecil kreeg nu opdracht, zich daarheen te begeven, toezicht te houden op de lossing en zorg te dragen voor een juiste verdeeling van de buit. Deze laatste stemde de koningin, die behalve jaloersch ook niet weinig inhalig was, weder gunstig ten opzichte van haar vroegeren gunsteling; het haar toegewezen aandeel toch van de buit, die £ 150.000 waard bleek te zijn, was wel het leeuwendeel daarvan, ofschoon zij slechts twee scheep-

aanvankelijk met kracht tegen verzette, dat hijzelf het bevel over deze avontuurlijke expeditie op zich nam. Het volgende jaar echter was het hem gelukt, de bezwaren van zijn vrouw te overwinnen en zeilde hij uit, om te trachten ,zelf het begeerde doel te bereiken. Trinidad werd eerst veroverd en de gouverneur De Berreo gevangen genomen.

Raleigh ging met zijn krijgsgevangene vrij vriendschappelijk om en wist van hem verschillende gegevens omtrent „El Dorado" te verkrijgen. Deze toonde hem o.a. een afschrift van een officieel verhoor, afgenomen aan zekeren Juan Martinez, die medegedeeld had, dat hij door de Indianen aan de Orinoco gevangen genomen en zeven maanden in Manoa was vastgehouden, waar hij met eigen oogen de schatten gezien had. Dit verhaal, dat zoowel door Spanjaarden, als door Engelschen geloofd werd, versterkte bij de laatsten het vertrouwen, dat het hun zou gelukken, het Goudland te bereiken. Dit werd echter, noch toen, noch door latere tochten gevonden. Raleigh liet zijn schepen, die hij veronderstelde, niet op de rivier te kunnen gebruiken, bij Trinidad achter en beproefde met 100 man in vijf open booten zijn doel te bereiken. De sterke stroom maakte het echter na enkele dagen onmogelijk, daar verder tegenop te roeien en de expeditie keerde onverrichter zake naar Trinidad en vandaar naar Engeland terug, waar zij in Augustus aankwam. Van het verblijf voor Trinidad had men intusschen gebruik gemaakt, om de schepen voor de thuisreis in goeden staat te brengen en ze te kalefateren met asfalt uit het z.g. Pitch Lake [1]).

jes ter beschikking gesteld had. Raleigh zelf was minder tevreden, want hij kreeg slechts £ 36.000 toegewezen, waardoor hij aan de onderneming, die hij voor het grootste gedeelte zelf bekostigd had, slechts £ 2000 verdiende.

[1]) Dit Pitch Lake, in het Spaansch „Tierra de la Brea" genaamd, (brea = pek, teer; brear = teeren, breeuwen) is een uitgestrekte vlakte, waar door onderaardsche werking asfalt uit den bodem oprijst, dat, als het voldoende verhard is, in blokken weggevoerd wordt. Het ligt bij de Z.W.-kust ten W. van San Fernando.

Een Indiaansche overlevering verhaalt omtrent deze kale vlakte, dat daar in lang vervlogen tijden een weelderige plantengroei was, te midden waarvan een dorp van Indianen van den stam der Chaima's verscholen lag. Deze Indianen waren slechte menschen, die den toorn van den Grooten Geest opwekten door de kolibri's uit te roeien, de vogeltjes, waarin de zielen der afgestorvenen na hun aardsch bestaan een toevlucht vonden. Tot straf voor die euveldaad liet de Groote Geest het dorp met alle inwoners en de gansche omgeving in den grond verzinken en nimmer zou boom of struik op die plaats wassen. Zóó is de kale vlakte van het Pitch Lake ontstaan.

Behalve dit Pitch Lake zijn er nog eenige andere verschijnselen, die

Raleigh's bezoek aan Trinidad was slechts een voorbijgaande episode, waarbij weliswaar belangrijke schade aan het eiland werd toegebracht, maar niet een blijvende vestiging van Engelschen daar beoogd werd. Dit was wel het geval in 1639, toen Warwick beproefde er een kolonie te stichten. Dit werd echter een mislukking, evenals een latere poging van denzelfden edelman, om in 1647 Tobago te koloniseeren.

Hoewel, wanneer zij eenmaal gevestigd waren, de verhouding der Britsche koloniën tot het moederland over het algemeen aanvankelijk niet onbevredigend was, hadden zij toch steeds met binnenlandsche moeilijkheden te kampen, ten gevolge waarvan er verschillende slechts een kort bestaan hadden en na enkele jaren door de kolonisten verlaten werden. Dat was ook met Warwick's kolonie op Trinidad het geval. De Britsche kolonisten stonden over het algemeen sterk op hun rechten en streefden er steeds naar, zooveel mogelijk hun eigen bestuurders te kiezen. Herhaaldelijk verneemt men de klachten, dat er uit het moederland maar gouverneurs gezonden werden, die moesten zien, wat zij van het nieuwe bezit konden maken; dat de belastingen te hoog en de overige kosten van het levensonderhoud te zwaar waren, waardoor Engelschen niet met Franschen en Hollanders, die in andere omstandigheden leefden, konden concurreeren. Zij waren uit het moederland vertrokken, om betere levensvoorwaarden te zoeken; bleken die niet bereikbaar, dan keerden zij liever naar hun oude omgeving terug. Deze gezindheid deed andere Britsche, in de West ondernomen, kolonisaties en ook die van Warwick mislukken.

Trinidad bleef verder Spaansch bezit tot het einde van de 18e eeuw. Gedurende tientallen van jaren bleef het niet veel meer dan een, vrijwel vergeten, uithoek van het overzeesche rijk, tot het tegen het einde der eeuw uit zijn langdurigen slaap scheen te ont-

op een eenigszins vulkanische gesteldheid van Trinidad wijzen. In het Oostelijk gedeelte van het eiland zijn eenige kleine slijk-vulkanen, die modder en kwalijk riekend water uitwerpen. Deze vulkanen werden in 1880 o.a. bezocht door de prinsen Albert Victor en George (den lateren koning George V), die toen een oefentocht met de „Bacchante" maakten.

Verder had op 4 November 1911 op eenigen afstand van het eiland in zee een uitbarsting plaats, waarbij zich kolommen rook en vuur vertoonden en waarna aan de oppervlakte een eiland van ong. 1 H.A. grootte verscheen. Na eenigen tijd liet de gouverneur hierop de Union Jack hijschen, om het voor Groot Brittannië in bezit te nemen. Het verzonk echter weder geleidelijk en was in Januari 1928 geheel onder den zeespiegel verdwenen.

waken, om een bloeiender toekomst tegemoet te gaan. Nadat tot ongeveer 1740 groote armoede op het eiland geheerscht had, begon de toestand er langzamerhand te verbeteren, toen onder het bestuur van den laatsten Spaanschen gouverneur Don José Maria Chacon een Franschman, Saint-Laurent, het initiatief nam tot het vestigen van verschillende nieuwe ondernemingen op het eiland. Met goed gevolg werd vooral sedert 1783 de vestiging van nieuwe kolonisten aangemoedigd, zoodat de bevolking in betrekkelijk korten tijd aanzienlijk vermeerderde. In het bovengenoemde jaar 1783 bedroeg deze nog niet meer dan ongeveer 300 zielen; in 1797 was zij vermeerderd tot 18.000. In dien tijd ontstond ook San Fernando, thans de tweede stad van Trinidad. Zij werd in 1786 door Chacon gesticht en genoemd naar den zoon van koning Karel IV, den lateren Ferdinand VII (1814–1833).

Het Spaansche bewind dat ten slotte nog eenigen bloei aan Trinidad gebracht had, liep echter ten einde. De Fransche revolutie en de daaruit volgende oorlogen deden in sterke mate hun invloed ook in de West gevoelen en ook dit eiland bleef er niet voor gespaard. De strijd in West-Indië ging uiteraard hoofdzakelijk tusschen Engeland en Frankrijk en, dat het Spaansche Trinidad erin betrokken werd, was aan een, eigenlijk onbeteekenend, incident te wijten.

Eenige passagierende schepelingen van het voor Port of Spain liggende schip ,,Alarm'' waren op bezoek geweest bij een Britsche vrouw uit Wales, die in de Frederickstreet woonde. Op weg naar hun schip kwamen zij in botsing met Fransche kapers, die toevallig ook juist op het eiland waren. Eén der Britsche zeelieden werd door Franschen beleedigd, waarop een vechtpartij volgde. Officieren van het Britsche schip, die ook aan den wal waren, snelden hun kameraden te hulp en den volgenden dag liet de commandant, kapitein Vaughan, van het Britsche oorlogschip troepen aan land zetten. Het kwam toen niet tot een gevecht, maar wel was dit incident één der redenen voor de oorlogsverklaring, enkele maanden later van Spanje aan Engeland. Gedurende dien oorlog ging Trinidad voor goed voor Spanje verloren.

Op 12 Februari 1797 ging een Britsch eskader van het, drie jaar te voren op de Franschen veroverde, Martinique onder commando van admiraal Harvey en met een legercorps onder bevel van den generaal Sir Ralph Abercromby [1]) onder zeil, dat den

[1]) Sir Ralph Abercromby (1734–1801) was van Schotsche afkomst. Na een politieke en militaire carrière werd hij als kolonel op non-activiteit gesteld. Toen echter op 1 Februari 1793 de oorlog met Frankrijk

21sten van dezelfde maand voor Trinidad aankwam. Een Spaansch eskader onder commando van den admiraal Apodaca lag bij Caspar Grande in de Chaguarama-baai. Dit deed echter niets voor de verdediging van het eiland; alleen liet de Spaansche admiraal zijn schepen in brand steken, om te beletten, dat zij in handen der Engelschen zouden vallen. Naar vermeld wordt, brak de brand het eerst uit op het admiraalsschip, een driedekker, waarvan de dekken geheel met zwavel en andere brandbare stoffen bestrooid waren [1]). Zonder de bescherming van de vloot

---

uitbrak, trad hij weder in actieven dienst en maakte als generaal den, voor de Engelschen weinig succesvollen, veldtocht in de Zuidelijke Nederlanden in 1794 mede. Hierbij diende de latere Lord Wellington (destijds nog Arthur Wellesley) als luitenant-kolonel onder hem. Het Britsche leger was toen van weinig militaire waarde; de meeste officieren waren onbekwaam en hadden gewoonlijk hun positie aan protectie te danken. In 1795 keerde Abercromby naar Engeland terug en werd toen met 15.000 man naar de West gezonden met opdracht, de door de Franschen bezette eilanden te hernemen. Ondanks vertraging door een storm kwam het transport in het begin van 1796 op Jamaica aan, waarna achtereenvolgens St. Lucia, Demerara, St. Vincent en Grenada genomen werden. Op het eerstgenoemde eiland stelde Abercromby een zijner officieren, Sir John Moore, als gouverneur aan. Deze sneuvelde in 1809 tijdens den veldtocht in Spanje bij Coruña. Daar de Franschen onder Soult in de nabijheid waren, werd hij in alle haast op het slagveld begraven. Het bekende gedicht van den Rev. Charles Wolfe „The burial of the Soldier" herinnert hieraan. Het slotcouplet hiervan luidt:

Slowly and sadly we laid him down,
From the field of his fame fresh and gory;
We carved not a line, we raised not a stone,
But left him alone with his glory.

Abercromby zorgde in de West vooral voor goede verzorging en oefening van de manschappen en moedigde plichtsbetrachting der officieren door gepaste middelen zooveel mogelijk aan.

Na een kort verblijf in Engeland in den zomer van 1796 keerde hij naar de West terug, en bezette kort na zijn terugkeer Trinidad, waar hij den kolonel Picton als gouverneur achterliet. Een, ten slotte door de Engelschen ondernomen, aanslag op Portorico werd door het sterke garnizoen afgeslagen. Abercromby keerde toen wegens gezondheidsredenen naar Engeland terug. Na zijn herstel diende hij nog in Ierland en Schotland en commandeerde een legercorps bij de landing in 1799 in Noord-Holland, welke onderneming o.a. door den dapperen tegenstand van Daendels en de onvoldoende medewerking der Russen mislukte.

Abercromby werd vervolgens naar Egypte gezonden tegen het leger, dat daar door Bonaparte bij zijn vertrek in October 1799 was achtergelaten. Hier sneuvelde hij in een der gevechten.

[1]) Het schijnt niet ontwijfelbaar zeker te zijn, dat de brand op de

aan zichzelf overgelaten, kon de Gouverneur Chacon niet veel anders doen, dan het eiland aan de Engelschen overgeven, waardoor de Spaansche heerschappij, die ruim 2½ eeuw geduurd had, voor goed een einde nam. Abercromby's adjudant, de kolonel Thomas Picton [1]) werd de eerste Britsche gouverneur van Trinidad.

Picton nam al spoedig doortastende maatregelen om het, onder zijn bestuur gestelde, eiland tot grooteren bloei te brengen, dan

---

Spaansche schepen opzettelijk was aangestoken; andere berichten spreken van een ongeluk. Vast staat echter wel, dat de brand het eerst op het admiraalsschip uitbrak. In ieder geval was het gevolg ervan, dat het Spaansche eskader niets kon doen voor de verdediging van het eiland.

[1]) Thomas Picton (1758–1815) diende in het Britsche leger tot den rang van kapitein. Hij werd toen op non-activiteit gesteld met de toezegging, binnen korten tijd in actieven dienst hersteld en tot majoor bevorderd te zullen worden. Deze belofte werd echter door het legerbestuur niet nagekomen, waarom Picton besloot, te trachten, bij de krijgsmacht in de West snellere promotie te verkrijgen, dan in het moederland voor hem mogelijk scheen. Hij grondde deze verwachting op bekendheid met Sir John Vaughan, destijds opperbevelhebber van de Britsche krijgsmacht in de West (dezelfde, die met Rodney aan de plundering van St. Eustatius had deelgenomen). Zijn verwachting werd niet teleurgesteld, daar Vaughan hem als zijn adjudant aanstelde, in welke functie hij gehandhaafd werd door Abercromby, die Vaughan na diens overlijden op Martinique in Augustus 1795 als commandant opvolgde. Met Abercromby nam Picton deel aan de verovering van St. Lucia, waarna hij tot luitenant-kolonel bevorderd werd en van St. Vincent, waarna hij den generaal naar Martinique en vandaar naar Engeland vergezelde. Met Abercromby in Januari 1797 in de West teruggekeerd, nam hij deel aan de expeditie naar Trinidad, waar hij, met zijn grondige kennis van het Spaansch als aanbeveling, tot gouverneur benoemd werd. Na zijn ontslag op 31 Mei 1803 begaf hij zich naar Barbados en nam van hier uit deel aan een expeditie tegen het, door de Franschen opnieuw bezette, St. Lucia, dat op 21 Juni, en aan een tegen Tobago, dat op 30 Juni 1803 in bezit genomen werd. Picton werd toen tijdelijk gouverneur van het laatste eiland, nadat het door den Franschen generaal Berthier was overgegeven. Na het proces in Engeland nam hij deel aan de expeditie van Lord Chatham naar Zeeland in 1809 en werd na de verovering van Vlissingen tot gouverneur van die stad benoemd. De beruchte Zeeuwsche koortsen, die het Britsche leger zoozeer teisterden, tastten ook zijn gezondheid aan, waarom hij naar Engeland moest terugkeeren. Na zijn herstel nam hij deel aan den veldtocht in Spanje en ten slotte aan dien in België. Hij sneuvelde in den slag bij Waterloo tijdens een Fransche cavaleriecharge. Door de zorg van een zijner adjudanten werd zijn lijk later naar Engeland overgebracht. In St.-Paul's Cathedral te Londen werd te zijner eer een monument opgericht.

het onder Spaansch beheer bereikt had. Allereerst reorganiseerde hij het bestuur en bracht daarin verschillende verbeteringen aan. Verder handhaafde hij een strikte discipline onder het garnizoen, dat uit 500 man, waaronder 300 Britten, bestond en organiseerde een politie-corps, dat niet alleen in Port-of-Spain, de nieuwe hoofdstad, maar op het geheele eiland moest dienst doen. Hij zorgde voorts voor verbetering der bestaande en voor aanleg van nieuwe wegen en trachte de welvaart te bevorderen o.a. door den handel met de Spaansche nederzettingen aan den overwal aan te moedigen, ter bescherming waarvan hij in overleg met Harvey [1]) kleine vaartuigen beschikbaar stelde.

Door al deze maatregelen wist hij te bewerken, dat zes maanden na zijn aanvaarding van het bestuur op het geheele eiland volkomen rust heerschte. Toen dan ook de generaal Abercromby vóór zijn vertrek naar Engeland nog een bezoek aan Trinidad bracht, keurde hij de, door Picton genomen, maatregelen onvoorwaardelijk goed. Deze, vooral die, welke den door Spanje verboden handel met de koloniën in Zuid-Amerika betroffen, lokten echter tegen-maatregelen van Spaansche zijde uit. Om dien handel te beletten, lieten de gouverneurs aan de mondingen der rivieren versterkte bastions opwerpen en door die van Guiana en van Carácas werd een prijs van $ 20.000 op het hoofd van den gouverneur van Trinidad gesteld. Toen Picton hiervan kennis kreeg, schreef hij den beiden gezaghebbers een ironischen brief, waarin hij er zich over beklaagde, dat zij hem slechts op dien prijs en niet hooger taxeerden. Erger was het, dat, opgestookt door Spaansche spionnen van den overwal een begin van opstand onder de kleurling-bewoners van het eiland ontdekt werd. Door doeltreffende maatregelen wist Picton deze oproerige beweging echter spoedig te onderdrukken.

Dat door de rustige inwoners het Britsche bestuur echter gewaardeerd werd, bleek o.a. hierdoor, dat, toen in 1801 teruggave van het eiland aan Spanje ter sprake kwam, een aanzienlijk gedeelte der bevolking zich daartegen verzette. En als persoonlijk bewijs van waardeering voor zijn bestuur kan wel gelden, dat, toen in de eerste maanden van 1803 bekend werd, dat de Gouverneur ontslag gevraagd had, door de inwoners van Trinidad een verzoekschrift tot de regeering gericht werd, om dat ontslag niet te verleenen, een verzoek, waaraan niet voldaan werd. Op 31

---

[1]) Sir Henry Harvey (1737–1810) was sedert April 1796 Commander in Chief van de Britsche Leeward Islands.

Mei 1803 legde de eerste Britsche gouverneur van Trinidad het bestuur neer en werd in de volgende maand vervangen door den generaal Frederick Maitland.

Picton's ontslagaanvrage was door het volgende veroorzaakt. De Britsche minister van koloniën Lord Sidmouth wenschte een proef te nemen met een nieuw systeem van bestuur der West-Indische eilanden, nl. niet door gouverneurs, maar door een meerhoofdige commissie. Zulk een commissie werd in 1803 voor Trinidad benoemd, bestaande uit den kolonel William Fullarton [1]), den kapitein Samuel Hood [2]) en Picton als derde lid. Fullarton kwam het eerst op Trinidad aan en, ofschoon hij goed door Picton ontvangen werd, openbaarde zich al spoedig een heftige vijandschap tusschen de beide mannen, waardoor samenwerking weldra geheel onmogelijk werd. Toen ook Hood daarna aangekomen was, besloot Picton ontslag te vragen, dat hem op 31 Mei 1803 verleend werd.

Fullarton meende ernstige bedenkingen te moeten maken tegen de wijze, waarop Picton het bestuur gevoerd had, en beschuldigde dezen o.a. ervan, op grove wijze machtsmisbruik gepleegd te hebben en herhaaldelijk lijfstraffen te hebben doen toepassen. Zoo zou volgens hem een kleurling-meisje, Luisa Calderon, op wreede wijze mishandeld zijn. Toen dit laatste in Engeland bekend werd, verwekte het daar, waar zich juist in dien tijd onder den invloed van Wilberforce en anderen een sterke strooming openbaarde voor afschaffing der slavernij en een meer menschelijke behandeling der inheemsche bevolking, een heftige verontwaardiging. Picton werd openlijk voor een „bloody tyrant" uitgemaakt en werd na zijn terugkeer in het moederland in een proces verwikkeld, waarbij hij zich op 36 tegen hem ingebrachte punten van beschuldiging had te verdedigen. De zwaarste tenlastelegging was het geval van Luisa Calderon. Het bleek, dat deze kleurlinge, te zamen met den man, met wien zij leefde, dief-

---

[1]) William Fullarton (1754–1808) diende eerst in Indië en keerde vandaar met den rang van kolonel naar Engeland terug. Hier werd hij lid van het parlement en werd door Lord Sidmouth tot commissaris van Trinidad benoemd.

[2]) Samuel Hood (1762–1814) was een neef van den gelijknamigen Britschen zee-officier, die onder Rodney aan den slag bij Dominica deelnam en o.a. het Fransche schip „Barfleur" tot overgave dwong.

Tot commissaris van Trinidad benoemd, vertrok hij daarheen in October 1802. Op 25 April 1804 nam hij met Sir Charles Green bezit van Suriname. Onder zijn commando werd o.a. de „Diamond Rock" bij Martinique genomen en 1½ jaar door de Britten bezet gehouden.

stal gepleegd had. De man was daarvoor tot gevangenisstraf veroordeeld; de vrouw was gedurende eenigen tijd in het openbaar te pronk gesteld.

Picton voerde te zijner verdediging o.a. aan, dat hij zich strikt binnen de bepalingen van zijn instructie gehouden had. Deze had hem voorgeschreven, voorloopig het Spaansche recht, zoowel het civiele als het strafrecht, op Trinidad te handhaven. Het Spaansche strafrecht nu kende lijfstraffen en bovendien werden maatregelen, zooals in het geval-Calderon geschied was, ook nog zelfs in Engeland wel genomen. Het proces verwekte een heftige sensatie in Engeland, in het bijzonder in Londen, vooral nadat inmiddels Fullarton uit Trinidad was teruggekeerd. Spoedig begon toen het geschil een zeer persoonlijk karakter aan te nemen en ontaardde in een strijd tusschen de beide tegenstanders. Van weerszijden, maar vooral van de zijde van Fullarton, werd niets nagelaten om de openbare meening te beïnvloeden; o.a. werden op ruime schaal afbeeldingen van de te pronk gestelde Luisa Calderon verspreid. Het proces had een voor Picton ongunstigen afloop; de uitspraak op 24 Februari 1806 was een veroordeeling van zijn beleid. In hooger beroep werd hij echter volkomen gerehabiliteerd. Op 11 Juni 1808 werd hij van alle tegen hem ingebrachte beschuldigingen vrijgesproken en geheel in eere hersteld. Fullarton beleefde deze uitspraak niet; hij was kort vóór het einde van het proces overleden.

Nog eenmaal kwam de kwestie van de teruggave van Trinidad aan Spanje ter sprake en wel bij de onderhandelingen over den vrede van Amiens. Lord Cornwallis vertegenwoordigde daarbij Engeland, Jozef Bonaparte Frankrijk. Evenals dat bij vroegere vredesonderhandelingen geschied was, liet de Eerste Consul ook ditmaal de eischen stellen van de teruggave van de Kaap en van Trinidad. Wat dit laatste betreft, hierop was hij vooral gesteld, om eén geschikt punt te hebben, vanwaar aan Spanje hulp verleend zou kunnen worden bij de moeilijkheden in zijn Zuid-Amerikaansche koloniën, waar zich een bedenkelijke gisting begon te openbaren.

Toen echter weldra de verhouding tot Spanje minder vriendschappelijk werd, liet Bonaparte op raad van Talleyrand den eisch betreffende Trinidad vallen. Engeland bleef daardoor in het bezit van het eiland, wat bij het sluiten van den vrede van Amiens in 1802 officieel bevestigd werd.

En, in plaats van een steunpunt voor Spanje bij oproerige bewegingen in de Zuid-Amerikaansche koloniën, werd het eiland

nu weldra een plaats, vanwaar deze begunstigd werden. Reeds in 1798 had de Britsche gouverneur van het eiland verklaard, dat opstandelingen in Zuid-Amerika konden verkrijgen „all the succour to be expected, be it with forces or with arms and ammunition".

Francisco de Miranda trachtte in 1806 van die gezindheid gebruik te maken, om Venezuela van de Spaansche heerschappij te bevrijden. Met instemming, althans met medeweten van Jefferson, den vierden president van de Vereenigde Staten, en van Madison, zijn opvolger en destijds staatssecretaris, bereidde hij zijn aanslag, hoofdzakelijk op hun grondgebied voor. Met een troep van 200 man, vooral in de Vereenigde Staten aangeworven, begaf hij zich vandaar naar Trinidad en beproefde een landing in Coro. Hij werd echter onvoldoende van Britsche zijde gesteund en ontving ook in Venezuela niet den bijstand, waarop hij gemeend had te mogen rekenen, waardoor zijn onderneming niet het door hem gewenschte gevolg had. In weerwil van de mislukking van dezen aanslag bleef echter in het vervolg Trinidad, gelijk ook andere eilanden aan de Zuid-Amerikaansche kust dat weldra werden, een geliefkoosd oord, vanwaar uit Venezuela uitgeweken aanslagen beproefden op het, hun onwelgevallige, bestuur van hun vaderland [1]).

Het eiland bereikte intusschen onder Britsch bestuur in de 19e en deze eeuw een bloei, dien het onder Spaansch bewind nooit gekend had, hoewel er ook, evenals dat elders in West-Indië het geval was, zich ten gevolge van de afschaffing van de slavernij, gedurende geruimen tijd groote moeilijkheden voordeden. De oorzaak daarvan wordt kort en krachtig uitgedrukt in de verklaring van den gouverneur van Trinidad Lord Harris, die den nieuwen toestand aldus karakteriseerde: „A race has been freed, but a society has not been formed". Inderdaad, een oordeel, dat niet alleen op Trinidad, maar op meer West-Indische gebieden nog geruimen tijd van toepassing was.

Literatuur. Sir Algernon Aspinall, The Pocket Guide to the West-Indies, Methuen & Co Ltd. London, 1934. — Colonel R. H. Vetch het artikel Picton en H. Morse Stephens, het artikel Fullarton, beide in Dictionary of National Biography.

---

[1]) Miranda hield in 1806 ook eenigen tijd op Aruba verblijf, waar hij, zich als heer en meester gedroeg; zijn secretaris was een Engelschman, Nicholas Vansittard. (Zie het art. van Mr. B. de Gaay Fortman in de Indische Gids, Januari 1931).

DE FORTUINLIJKE LOOPBAAN IN SURINAME VAN DEN ZWEED C. G. DAHLBERG

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Het aantal vreemdelingen in dienst van de West-Indische Compagnie is — evenals bij de O.I.C. — vrij groot geweest. Velen hebben belangrijke plaatsen in Oost en West ingenomen en wetenschappelijk werk verricht. Ook zijn tal van vreemdelingen als militairen naar onze koloniën vertrokken en vooral was dit met Suriname het geval, waar de strijd tegen de Marrons (weggeloopen negerslaven) in het midden der 18de eeuw een vrij groote legermacht vereischte.

Reeds onder gouverneur Van Aerssen van Sommelsdyck hadden zich tal van vreemdelingen als planters in Suriname gevestigd en hun aantal nam voortdurend toe. Van hen kwamen er verscheidenen tot grooten welstand en werden plantage-eigenaren.

Zoo zien wij Franschen, Zwitsers, Duitschers, Zweden, Schotten, zelfs Italianen in Suriname wonen. Zij, die plantagebezitters werden, namen al spoedig een invloedrijke positie in de samenleving in, en werden geleidelijk als medebestuurders van 's lands zaken geroepen, waartoe volgens art. 19 van het octrooi de „aanzienlijkste, verstandigste en moderaatste" ingezetenen als raadsleden — hoewel onbezoldigd — waren uitverkoren. Van die vreemdelingen waren er zelfs verscheidenen — zoowel burgers als militairen — die de Nederlandsche taal niet eens konden schrijven. Een opmerkelijk verschijnsel was het voorts, dat velen der vreemdelingen met Nederlandsche vrouwen huwden, en aangezien de sterfte onder de mannen in die dagen groot was, zag men niet zelden, dat de vrouwen twee- drie- en meermalen in het huwelijk traden, waardoor in de kleine samenleving een onderling verwante côterie ontstond, welke grooten invloed op den gang van zaken uitoefende.

Onder de vreemdelingen, die als militair in het midden der 18de eeuw in dienst der W.I. Compagnie naar Suriname kwamen, zien wij een Zweed, Carl Gustaf Dahlberg, in Nieuw Copia (waarschijnlijk is bedoeld Nyköping) geboren. Hij behoorde tot de Luthersche (Augsburgsche) confessie. De directeuren der W.I.C. hadden Dahlberg aan den gouverneur aanbevolen. De jonge man is arm in Suriname aangekomen, slechts in het bezit van enkele stuivers, en is er als rijk man overleden.

Hij bracht het tot sous-lieutenant op 3 Mei 1748 en werd op 1 Maart 1752 op herhaald verzoek uit den militairen dienst ontslagen.

Dahlberg was een man, die een gemakkelijk leven verkoos boven een van ontbering en zwaren militairen dienst. Het land beviel hem goed, en om zijn positie te verbeteren en zich verder op te werken zag hij uit naar een Nederlandsche levensgezellin, die hem in het maatschappelijk leven hooger kon opvoeren. Zijn oog viel op Johanna Catharina Bedloo, weduwe van den burger-kapitein E. Brouwer, een op 13 Januari 1721 geboren dochter van Willem Bedloo, een der oudste en meest bekende kolonisten, eigenaar van de plantage „Nieuw Timotibo", welke bekendheid verworven heeft door den negerslaaf Quassie, een vriend der blanken. Deze is de man, die het naar hem genoemde koortswerend middel uit een zekere struik, het kwassiehout, heeft gevonden.

Everardus Brouwer, raad van Civiele Justitie, een groot tegenstander van den gouverneur, was in 1747 uit de kolonie gezet, evenals de burger-kapitein Jan Pieterse Visser en de Israëlietische burger-kapitein Isaac Carilho, op grond van het aan den gouverneur en de raden toegekende recht van politieke uitzetting, aangezien zij door hun woelig gedrag en tegenwerking de rust in de kolonie verstoorden. Het schip, waarop Visser vertrokken was, kwam nimmer aan, en de boot, waarmede Brouwer de kolonie verliet, werd door Fransche kapers genomen. Hij overleed te Morlaix, een plaats, waar het kaperschip was binnengeloopen.

Door zijn verloving nu met de weduwe Brouwer werd Dahlberg, die tevoren nimmer een tegenstander van gouverneur Mauricius was geweest, dezen integendeel dank verschuldigd was, opgenomen in den kring van de ontevredenen, die jaren lang een stelselmatige campagne tegen hem hebben gevoerd, opgezet door het raadslid Salomon Du Plessis, een rijk en machtig plantage-eigenaar, raad van Politie, die met de rijke weduwe Pichot

was gehuwd. Deze had een kring van familieleden en vrienden om zich verzameld, die den gouverneur niet alleen jaren lang het leven zuur hebben gemaakt, maar op de meest grievende wijze hem hebben gehoond en beleedigd. Zoowel de mannen als hun vrouwen behoorden tot die tegenpartij, door Mauricius als de „Cabale" betiteld. Dahlbergs aanstaande echtgenoote was een der hevigste cabalisten, tot welke o.a. behoorden met Du Plessis de commandeurs Chambrier en L'Archer van Keenenburg, de fiscaal Mr. J. S. Van Halewyn van Werven [1]), de raden van Politie Nicolaas Freher, Jean David Celliers, Dirk Guldensteeden, mr. Samuel Paulus Pichot, Johannes Moll, Isaac Godefroy en Johan Godfried Sultz [2]), alsmede de raden van Civiele Justitie, Jan Pieterse Visser, Estienne Couderc, Jean Paul Taunay, de secretaris van het Hof Ephraïm Comans Scherpingh en de beruchte Elisabeth van der Lith met haar laatste en vijfde echtgenoote, de Waalsche predikant ds. Duvoisin. Zij was reeds gehuwd geweest met de gouverneurs H. Temming, C. H. E. de Cheusses, en Joan Raye van Breukelerwaard en met den Waalschen predikant A. Audra. Haar invloed was groot en deze door den gouverneur genoemde „vetula beata" of „'t salig oudwijf" stookte op onbarmhartige wijze de ontevredenen op.

Velen dezer „Cabale" waren aan elkaar verwant en om een indruk dezer familiekliek te geven vermelden wij hun familieband.

Mr. S. P. Pichot, N. Freher en J. P. Taunay waren zwagers, met de zusters l'Espinasse gehuwd. Visser was de stief-schoonvader van Guldensteeden, Brouwer was de schoonzoon van Moll, Pichot en Celliers waren zwagers van Du Plessis, Couderc was de schoonzoon van mevrouw Duvoisin. Celliers was op clandestiene wijze door ds Duvoisin met Constantia Maria Pichot in den echt verbonden. Comans Scherpingh was met de weduwe Van der Beets gehuwd, en de stiefdochter van Scherping, juffrouw Van der Beets, was met Jan Willem Pichot gehuwd, een neef van S. P. Pichot, stiefzoon van Du Plessis, enz.

Om een of andere reden had Dahlberg van den commandeur op 14 September 1750, huisarrest gekregen, waaruit hij eerst op 23 December werd ontslagen. Nu hij niet kon uitgaan, ontving hij geregeld bezoeken van de vrouwelijke leden der „Cabale",

---

[1]) De familie van Halewijn van de Werve in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz, W.I. Gids Maart 1932.

[2]) Was chirurgijn, 25 Nov. 1728 in Suriname aangekomen

hetgeen Mauricius aanleiding gaf op 1 October 1750 in zijn journaal aan te teekenen.

„Dahlberg braveert op een ondragelijke wijze. De dames der „Cabale" met Mevrouw Duvoisin aan 't hoofd, de vrouw en dochter van Scherping etc. gaan hem dagelijx besoeken, en hij geeft se musijk. N.B. hij is verloofd aan de wed. van den capitein Brouwer, een der impertinenste helleveegen der cabale. Zij heeft een stuivertje, en een man, die nog zo onlangs hier gekoomen is als corporaal, met een zielenkooperstransport, en nu zo schielijk hoog geklommen is, meent dat dit een Cresus rijkdom zal zijn. Al zijn bravade is, om te behagen aan zijn infante. Men remarqueert hier weder de ondankbaarheid van dit land. Dahlberg is alles, wat hij aan mij schuldig is, vergeeten".

Twee dagen later, 3 October, was het dochtertje van Dahlbergs verloofde, mevrouw Brouwer, jarig. Hoe dit feest gevierd werd, zal uit het volgende blijken. In de eerste plaats teekent de gouverneur in zijn journaal op dien dag aan:

„De meeste scheepen vlaggen en schieten, even en meer of 't voor den Prins was. Het dochtertje van de wed. Brouwer word heeden vijf jaaren oud, daar zal 't avond een bal zijn".

Dahlberg kon dit festijn helaas niet bijwonen, want ofschoon hij aan den gouverneur een request indiende om dien dag van huisarrest te worden ontslagen, werd er afwijzend op beschikt. Het bal had plaats, niet in haar eigen huis maar in dat van haar tante, de weduwe Wossink, die het groote huis op den hoek van het Gouvernementsplein bewoonde, de tegenwoordige Gouvernements-secretarie.

Hoe de aanstaande mevrouw Dahlberg met haar cabalistengasten zich dien avond heeft gedragen, heeft Mauricius aan directeuren der Societeit in zijn brief van 3 October 1750 no. 1197 medegedeeld.

Als een staaltje van de toenmaals in Suriname heerschende toestanden en van het gebrek aan eerbied voor den landvoogd Mauricius en van de praktijken van de cabalisten, geven wij dien brief in zijn geheel weer. De gouverneur schreef dan als volgt [1]):

„De hoogbedroefde Weduwe van den Capitein Brouwer, die haar verongelukten Mans dood met heete tranen beschreid, kreeg in haar hoofd om op Saturdag den 3 October 1750 een eclatant Bal te geven, tot celebratie van de Geboortedag van

[1]) Recueil van Egte stukken en bewijzen, door Salomon du Plessis, enz. tegen Mr. Jan Jacob Mauricius, enz. Deel IV, stuk no. 54, blz. 295.

haar Dochtertje, 't welk vijf jaren oud was. Om zulks met te meer eclat en bravade te doen, verzoekt zij daar toe het Huis van de Weduwe Wossink, haar Tante, een eenvoudige vrouw, die op haar Plantage is, en dus haar zonder erg dit heeft toegestaan. Dit huis NB staat op het Plein, vlak over dat van den Heer Commandeur, zoo dat' er de straat maar tusschen beide is, en vervolgens ook zoo digt bij 't Gouvernement, dat in de Gallery niet hard gesproken kan worden, of men kan 't op mijn stoep bescheidentlijk hooren.

De preparaties van dit Bal gaven aanstonds veel opspraak, dewijl 't juist den avond voor des Heeren H. Avondmaal was. Ik weet, dat de Familie haar daar over remonstrantien heeft gedaan, gelijk ook de eigen Zwager Talbot, die genodigt was om 't Bal te openen, daar niet heeft willen gaan. Dus is ook desselfs Vrouw, Zuster van de Wed. Brouwer, t'huis gebleeven, en de eigen Moeder, de Wed. Bedlo, en haar andere Zuster, de Vrouw van Bley, zijn, zoo ras de musyk begon, na huis gegaan.

De Predikant Yver, welke 's anderdaags 't H. Nagtmaal zou uitdeelen, en ook 's namiddags de Dankzegging doen, hier van verwittigt zijnde, heeft door den Koster haar een beleefde waarschuwing laten doen, doch een fier antwoord gekreegen, dat het maar een Kinderbal zou zijn, zoo als best uit den Brief van zijn Eerw. zelfs gezien kan worden.

Om vijf uuren zag men over en ter zijde het Plein aankomen niet alleen alle de Kinderen der Cabale, maar ook een talrijk gezelschap van Heeren en Dames, vooral die van de Familie van Pichot en Scherping. Kort daar op hoorde men een geschal van Trompetten, en ten zes uuren begon het Bal, niet alleen van Kinderen, maar wel degelijk van groote menschen. Tegen zeven uuren wierp Leonard van der Beets, Voorzoon van Scherpings Vrouw, zwermers en raketten, zoo onbezuisd, dat ze tot op mijn stoep vloogen, en genoegzaam in 't huis van den Commandeurs, alles onder een groot gejouw van slaven; dit niet alleen, maar de twee Schildwagten, die voor mijn deur stonden en vooral die voor 't huis des Commandeurs, konden op hun post niet blijven door de zwermers, en als ze iets zeggen wilden, wierden ze uitgescholden en met oranjeappelen gegooid.

Omtrent agt uuren, wanneer de Slaven niet meer mogen op straat zijn, zonder een Lantaarn, stilde dit een weinig, en ik dagt dat het daar mede zou uit zijn. Doch na negenen, en dus na besloten Wagt, begon men weder op nieuw raketten en zwermers te werpen, 't welk ik door den Schout liet verbieden, gelijk men

ook ophield. Doch kort daar op liet men weder met de Trompetten helder opblazen, en NB een der Trompetters was een der Militairen, die na negenen uit hun quartier niet mogen zijn, op poene van spitsroeden. Verder continueerde men met musyk en dansen. Ik ordonneerde daar op mijn Adjudant om den gem. Militair in arrest te laten brengen; waar op een Onder-Officier aan 't huis gekomen zijnde, en na den Militair met beleefdheid vragende, is hem de deur voor de neus geslooten, en men heeft den Militair laten eschappeeren.

Ik zond te gelijk den Schout, met order om de Musikanten te verbieden om verder te speelen, alzoo 't morgen Nagtmaal was, en de Wed. Brouwer hem binnen geroepen, en de reden gevraagt hebbende, waarom hij de Muzikanten zulks verbood, heeft hij nogmaals geantwoord, om dat het morgen Nagtmaal was. Waar op zij zeide: *de Gouverneur is meester in zijn huis, en ik in 't mijne*, en ik zal laten speelen. Egter de Musikanten daar op zig geretireert hebbende, heeft de Vrouw van den Secretaris Scherping tegen haar Zoon Leonard van der Beets gezegt: *Leentje neem jij de Viool je kunt hem ook speelen, ze konnen het u niet beletten*: gelijk die dan ook beneffens Crepy, een Clercq ter Secretary, en zekeren Sielander, voortgevaren zijn met speelen, en 't gezelschap met dansen. Dit is nog 't minste. Maar bijna tusschen elken dans heeft Crepy en eenige andere uitgeschreeuwt: *morgen zullen de Burgers blacke breddie eeten, Hoezee*! waar op dan al de Kinderen, zoo hard zij konden dit *Hoezee* of *Houree* moesten naschreeuwen. Tussen beide had Leonard van der Beets de brutaliteit nog, van op de Trompet te blazen, niet ordentelijk, maar met het aller infaamste geluid des waerelds, terwijl de Wijven, Kinderen en Slaven overluid lachten en jouwden.

Dit heeft zoo geduurt tot half twaalf, met geduurige reprises van *Hourees* en spottelijk geblaas, waarop ik zond na den Heer Talbot, als de eenige Raadsheer van Politie, die aan 't Fort present was (terwijl alle de andere absent waaren) hem verzoekende aan 't Gouvernement te komen, om deeze historie zelf te zien en te hooren; hij kwam ook; en schoon het zijn Schoonzuster was, disapprobeerde hij haar doen ten hoogste. Deeze Conferentie met een Raadsheer zoo laat in den nacht, schijnt het gezelschap bedenken gegeeven te hebben, dat ik iets in den zin had, waar over ik eerst met een Raadsheer spreken wilde. Immers ten twaalf uuren ging het gezelschap na huis".

In de ,,Remarques op 't Relaas van 't Bal der Wed. Brouwer, 3 Octob. 1750" teekent Mauricius onder punt 1 aan [1]):

,,De Remarques die op dit Relaas vallen, springen van zelfs in de oogen; doch om ' er een regt begrip van te hebben, moet men zig figureeren de situatie der plaats en de nabijheid van 't huis, daar al dit onlijdelijk geraas van *Hourees*, en trompetten gemaakt is. De bravade der Wed. Brouwer is te tastelijker, om dat anders haar eigen huis groot genoeg was tot een Kinderbal. En de intentie van bravade is te waarschijnlijker, om dat deeze *Amante* gepiqueert is over 't arrest van haar beminde *Dahlberg*".

* * *

Niet lang na dit voorval, op 13 Maart 1751 trad Dahlberg met de weduwe Brouwer in het huwelijk. Hij was toen nog in militairen dienst. Volgens de huwelijksacte werd zij bijgestaan door haar moeder Johanna Maria Lemmers, weduwe Bedloo.

De sous-luitenant Dahlberg was thans door zijn echtgenoote mede-eigenaar van twee plantages geworden, nl. ,,Brouwershaven" aan de Perica en ,,Carlsburg" aan de Boven Cottica. Toen hij het jaar daarna, 3 Maart 1752, ontslag uit den militairen dienst nam, wijdde hij zich verder aan zijn plantage-aangelegenheden. Bovendien had hij een huis in de Heerenstraat te Paramaribo gehuurd, waarvoor hij de voor dien tijd belangrijke som van 1000 gulden huur betaalde. Hij was thans op weg naar meer welvaart, rust en onafhankelijkheid.

Zelfs werd de gewezen korporaal tot raad van Politie en Crimineele Justitie verkozen, waarvoor hij op 19 November 1753 den eed aflegde, maar lang is Dahlberg geen raadslid geweest. Hij kon zich de weelde veroorloven een reis naar zijn geboorteland te maken en nam als raadslid op 5 Februari 1754 ontslag.

Met ,,De Vrouw Elisabeth", kapitein Jan Pons, vertrok hij 20 April naar Europa, bezocht Zweden en keerde het volgend jaar met hetzelfde schip terug. Op 20 April 1755 was hij weer in Paramaribo bij zijn gezin. Hij had ditmaal de reis alleen gedaan.

Een tweede maal vertrok Dahlberg op 25 April 1761 met het schip ,,Jean François" naar Zweden met vrouw en twee kinderen. Ditmaal bleef hij langer weg, want eerst 20 Maart 1765 keerde hij met het schip ,,De Spion", kapitein Kersjes Prent in Suriname terug met zijn in Stockholm op 5 December 1763 geboren dochtertje Carolina Wilhelmina.

[1]) Ibidem, blz. 297.

Dahlberg heeft de reis naar Zweden nog aan een zakelijk en wetenschappelijk doel dienstbaar gemaakt. Hij had nl. een tros bloemen, enkele vruchten en bladeren van het quassiehout op brandewijn medegenomen. Deze plant was — zooals tevoren medegedeeld — als koortswerend middel in gebruik gekomen en sedert 1730 het eerst door den neger Quassie toegepast, aan wien zij den naam ontleende. Dahlberg wenschte de aandacht van Linnaeus hierop te vestigen [1]). Hij had daarmede niet alleen een menschlievend maar tevens een zakelijk oogmerk. Op 28 Mei 1763 promoveerde te Upsala Carolus M. Blom uit Smoland, die uit een koninklijke beurs studeerde, op het proefschrift [2]) De Ligno arboris quassiae [3]), in welk proefschrift de volgende Nederlandsche brief is opgenomen:

,,Dat 27 Nov.
Rec. 12 Dec. 1764.

Hoog—Edele Gestrenge Heer,

Heeden in het politicq weinig of niets te verhandelen zijnde, alsoo de saak, waarvan ik onder den 20 deeser de eer had mentie te maaken, nog niet afgedaan is neem ik de vrijheid door deese, een dissertatie van het quassie hout over te senden, welke hier door desselfs heilsaame nuttigheid bij de botanisten seer in agting gekoomen is; wijlen den Heer Van Marteville heeft veel baat voor sijne quijnende siekte aan het selve gevonden; den Heer Legations-Secretaris Titzchkau, welke seedert dertig jaaren hier van weegens het Saxische Hof resideert, is een leevendig Getuige dat gemelde hout seer nuttig voor het menschelijk ligchaam is, alsoo hij tweewerf desselfs herstelling enkelijk aan de geneeslijke kragt van dit hulpmiddel is verschuldigt geweest, het welk thans hier in naam begint te raaken; en vermits het van de Colonie Suriname, onder het ressort van Haar Mogende, sijn oorsprong neemt, agte ik het van mijne pligt te zijn, daarvan kennis te moeten geeven, nadien het even soo wel als de Cortex Peruviani of China en de Radix Rhabarbar met de tijd eene wigtige handeltak soude kunnen worden, welke ik tot mijn leedweesen bespeure dat de Sweeden sig tragten toe te eigenen ver-

1) Linnaeus gaf het den naam Quassia amarum L.

2) Koloniale Boekerij te Paramaribo, H 89, waar in de catalogus bij vergissing staat Ligne, inplaats van Ligno.

3) De Nederlandsche vertaling van dit proefschrift luidt: Het Quassiehout uit Suriname als voornaam koortsmiddel.

mits sij op dezelve geen het minste regt hebben; seekeren Dahlberg, Oud-crimineel Raad der Policie en Justitie te Suriname, een Sweed van geboorte, aan wien het (soo hij voorgeeft) maar alleenlijk bekend is in Suriname, waar dit hout wascht, heeft hier met seeker botanist van de kroon een monopolium opgeregt, om het teegens twee ducaten het pond te verkoopen: De menschlievendheid vereischt dat gemelde geneesmiddel voor desselfs heilsaamheid en deugdelijke werking meerder in Europa verspreid werd; waartoe de Nederlandsche geoctroyeerde Westindische Compagnie misschien aanleiding geeven kan; tot meerder seerkerheid voege ik hier neevens een stukje van het hout in, het welk van de bastzijde genoomen is, ook heb ik eene afteekening van het blad en vrugt aan het einde van gemelde dissertatie doen voegen, tot nader opheldering, in hoope dat haar Hoog Mog. mijne diesweegens aangewende vlijt sullen gelieven te approbeeren den opgenoemden Heer Titzchkau heeft mij versprooken diesweegens eene dissertaatie te geeven, welke hij beesig is met op te stellen, dog alsoo ik bevreest ben dat een langer versuim misschien nadeelig voor de Nederlandsche handeltak soude kunnen zijn, heb ik niet langer op deselve kunnen wagten.

Waar meede, & Stokholm den 27 November 1764,

(w.g.) H. van Kretschmar".

* * *

Dahlberg richtte in Zweden op 16 December 1762 een verzoekschrift tot den koning om dien te verzoeken zijn invloed aan te wenden bij hunne Hoog Mogenden om de belasting van f 600.–, welke de Luthersche gemeente te Paramaribo jaarlijks aan het Militair Hospitaal moest betalen, kwijt te schelden. De pogingen daartoe in Suriname aangewend, hadden tot dusverre steeds gefaald. Of 's konings invloed succes heeft gehad, is niet bekend, maar wel weten wij, dat in 1789 werd toegestaan deze belasting met een som van ƒ 8.000,– af te koopen. De oud-ouderling der Evangelisch Luthersche gemeente J. G. Felbinger bood deze som op 4 Februari 1768 aan, welk aanbod dankbaar werd aanvaard. Het consistorie te Amsterdam wendde zich daarop met ondersteuning van den gouverneur tot de directeuren der Societeit, die daarop 5 October 1789 antwoordden. Het volgend jaar kreeg de zaak haar beslag.

De directeuren deden den gouverneur de vraag, waarom

Dahlberg weder naar Suriname vertrok, waarop deze den 18den Januari 1766 antwoordde:

„En Dahlberg aangaande kan ik niet anders begrijpen, hij hier is gekoome om sijn finantiën te herstellen, die seer gedelabreert benne door de depenses, die hij in Sweeden heeft gedaan, en houd sig ook seer stil op sijn plantage, ook kan niet merke dat hij eenig werk maakt van het quassy houd egter hebben de fiscaal Texier gelast om het oog op sijn conduits te houden, en onder de hand daarmee te informeeren, conform d'orders van U Edele Groot Achtbaare.

En ten opsigte uitgaande rechten op het quassie houd sal dan over een comparitie belegge met den ontfanger Lynslager en boekhouder-generaal".

Nog eenmaal, en voor het laatst, ging Dahlberg naar zijn geboorteland terug, toen hij 11 November 1771 ten derden male de reis met zijn echtgenoote aanvaardde met het schip „De Swaen" kapitein Govert Theunis. Zij keerden eerst 9 Juli 1775 per „Maria Reinbrandina Agnes", kapitein J. F. Gnette, te Paramaribo terug.

Niet lang daarna zien wij in de Wekelijksche Surinaamsche Courant van 25 October 1775 no. 64 gewag gemaakt van de advertentie van Dahlberg, waarin hij met bewijzen staaft, dat de praatjes, welke sedert eenige jaren in omloop waren, gelogen waren, nl. dat hij den vrijen neger Baron, aanvoerder der Marrons, aan een Jood had verkocht en zijn belofte niet was nagekomen, hem, na zijn reis naar Zweden, waarheen deze hem zou hebben vergezeld, de vrijheid te geven, ingevolge waarvan Baron een der meest gevreesde wegloopers werd. Wij hebben in De W.I. Gids daarover volledige inlichtingen medegedeeld [1]). Het hof van Politie en Crimineele Justitie heeft daarop Dahlberg volkomen recht laten wedervaren.

Dahlberg was, zooals wij schreven, tot grooten welstand gekomen. Toen Stedman, de bekende schrijver van „Narrative of a five years' expedition against the revolted Negroes of Surinam", Dahlberg na zijn derde reis in Suriname bezocht, toonde deze hem een gouden snuifdoos met brillanten ter waarde van £ 600 afgezet en verder 2 in goud gevatte muntstukjes, waarop de volgende inscriptie voorkwam: „Soli Deo Gloria. Fortuna beati-

[1]) Het einde van de legende Dahlberg-Baron, door Fred. Oudschans Dentz, De W.I. G. Juli/Aug. 1928.

cum etc." Deze 2 muntstukjes vertegenwoordigden al het geld dat Dahlberg bezat, toen hij in Suriname kwam!

Hierop vroeg Stedman: „Hebt gij gewerkt?" „Neen" was het antwoord. „Hebt gij gebedeld"? „Neen" was nogmaals Dahlbergs antwoord. „Gij hebt niet gestolen"? was de derde vraag. Wederom luidde het antwoord ontkennend, maar Dahlberg voegde er aan toe: „entre nous, ik klaagde en speelde de belangstellende, wat soms zeer noodzakelijk is, en ik verkieslijker vond dan werken, bedelen en stelen".

Zonder werken, stelen of bedelen was de Zweedsche korporaal in Suriname rijk geworden, waar hij 6 September 1781 overleed en den volgenden dag in den Nieuwen Oranjetuin werd begraven.

Zijn in Zweden geboren dochtertje, Carolina Wilhelmina, was slechts zeven jaar oud, toen zij op 9 November 1770 te Paramaribo was overleden, en zijn echtgenoote, de woelzieke tegenstandster van Mauricius en eenmaal lid van de beruchte „Cabale" volgde hem 29 Juli 1803.

Eenige jaren geleden woonden er in Suriname nog enkele kleurlingen met den naam Dahlberg, die misschien van den Zweedschen Dahlberg afstammen. Zekerheid bestaat daarover niet.

Als bijzonderheid kan nog worden medegedeeld, dat Linnaeus ter eere van Dahlberg een geslacht der Leguminose „Dahlbergia" heeft genoemd. Uit het artikel van dr. J. Lanjouw en dr. H. Uittien blijkt, dat Dahlberg zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt voor bekendmaking der Surinaamsche geneeskruiden, behalve het quassiehout, waarvan zijn manuscript, handelend over een verzameling planten, welke hij naar Europa zond, getuigt. Dit manuscript is aanwezig in het Natural History Museum te Londen en een afschrift ervan in de boekerij van het Botanisch Museum en Herbarium te Utrecht.

Litteratuur:

Surinaamsche archivalia.

J. G. Stedman, *Narrative of a five years' expedition against the Revolted Negroes of Surinam*, 1813.

West-Indië deel II, 1858.

C. A. van Sypesteyn, *Mr. J. J. Mauricius*, 1858.

J. Wolbers, *Geschiedenis van Suriname*, 1861.

Pharmaceutisch Weekblad, 1911 en 1916.

Dr. J. Lanjouw en dr. H. Uittien, Surinaamsche geneeskruiden in de tijd van Linnaeus, De W.I.G. 1934/5, blz. 173 e.v.

LUTHERSCHEN OP CURAÇAO

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Ds. S. van Dissel ,die van 1855 tot 1865 predikant is geweest bij de Vereenigde protestantsche gemeente van Curaçao, heeft verdienstelijk werk gedaan door de Kerkelijke archivalia ter plaatse te onderzoeken en zijn studies, daaraan ontleend, aan de drukpers toe te vertrouwen. Het Kerkhistorisch archief II, 1859, bevat de geschiedenis van „De hervormde, thans Vereenigde protestantsche gemeente van Curaçao", terwijl *Eenige bijzonderheden betreffende de voormalige evangelisch-luthersche gemeente op Curaçao* een afzonderlijke uitgave is, in 1865 bij A. W. Sijthoff te Leiden verschenen. J. H. J. Hamelberg heeft in *De Nederlanders op de West-Indische eilanden* (1901) daaraan, wat de Luthersche gemeente betreft, maar heel weinig toegevoegd uit de door hem op het Rijksarchief geraadpleegde bronnen (blz. 205). Er is echter een andere schrijver, die, gezien de beperkte omvang van zijn boekje, juist over dit onderwerp nogal uitvoerig is. J. H. Hering wijdt in zijn *Beschrijving van het eiland Curaçao en de daar onder hoorende eilanden, Bon-aire-Oroba en Klein Curaçao* (Amsterdam, 1789) niet minder dan tien van de negentig bladzijden aan bijzonderheden omtrent de Luthersche gemeente. Het is, naar ik meen, op goede gronden verondersteld door P. A. Euwens O.P., dat Hering nimmer op Curaçao is geweest, en in menig opzicht kan hij dan ook niet voor een betrouwbaren gids gehouden worden. Van Dissel tast met name Herings gezag aan met betrekking tot sommige van diens mededeelingen over de Luthersche gemeente.

Dank zij de medewerking van den archivaris der Evangelisch Luthersche gemeente te Amsterdam en een gunstige beschikking der kerkelijke autoriteiten ben ik in de gelegenheid geweest de daar aanwezige archivalia, op Curaçao betrekking hebbende, te raadplegen. Zij stellen mij in de gelegenheid Van Dissel aan te vullen en eenige punten op te helderen, die dezen schrijver

duister bleven. Ik kreeg ook een beteren indruk van Hering.

Men moet ook niet vergeten, dat Hering, in 1731 geboren (Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek VIII, 754), tijdgenoot was van de gebeurtenissen, die hij beschrijft; Van Dissel zelf doet wel mededeelingen omtrent herinneringen, die na zeventig en tachtig jaren op Curaçao voortleefden (blz. 46, 47, 51).

Omdat het oudste archiefstuk in Curaçao is een verzoekschrift aan de bewindhebbers der West-Indische compagnie om ,,vrijheid van godsdienst en religie-oefening", waarop een 27 Mei 1755 gedagteekend antwoord ontvangen werd, meent Van Dissel, dat niet waar kan zijn wat Hering verhaalt, dat er reeds aan het einde der zeventiende eeuw een predikant was op Curaçao, die voor de Luthersche ingezetenen in een houten loods preekte. De wettigheid der zending van dezen predikant is niet gebleken, zegt Hering. Naderhand van ,,wangevoelens" beschuldigd, zou hij naar Amsterdam vertrokken en op de reis overleden zijn. Ruim veertig jaar bleef de gemeente herderloos, ofschoon er nu en dan wel pogingen werden gedaan om een geregelde godsdienstoefening te verkrijgen. Er werden verzoekschriften gericht aan het Amsterdamsch consistorie of door gemachtigden daarmee overleg gepleegd, om van die zijde raad en ondersteuning te ontvangen. Eerst in 1743 deed het consistorie een voorstel, dat hierop neerkwam: brengt op Curaçao een fonds van ƒ 40.000.— bijeen, dan zullen wij de beroeping van een predikant bevorderen. Daarna duurde het nog twaalf jaar, vóór verdere stappen konden worden gedaan.

Tot zoover Hering, wiens mededeelingen bevestiging schijnen te vinden in een mededeeling, die ds. H. W. Eldermans, zonder te zeggen waaraan hij die ontleent, doet in het Gedenkboek Nederland–Curaçao 1634–1934, blz. 193: ,,In de 17de eeuw is er al eens een Luthersch predikant op Curaçao werkzaam geweest, die evenwel wegens kettersche gevoelens in 1685 is heengegaan." Omtrent hetgeen in de eerste helft der 18de eeuw, vóór 1755, voor de Lutherschen op Curaçao gedaan is, bevat het archief der Evangelisch Luthersche gemeente van Amsterdam eenige gegevens. Zeker is reeds in het begin der 18de eeuw door Lutherschen op Curaçao verbinding gezocht met het Amsterdamsche Consistorie. En uit een brief, 23 Maart 1744 door het consistorie te Amsterdam naar Berbice gezonden, blijkt, dat in het vorige jaar een verzoek om steun van de Lutherschen op Curaçao vooralsnog is afgewezen.

Het genoemde archief bevat behalve de aanteekeningen in de notulen omtrent Curaçao alleen een map met 17 stukken, tusschen 1717 en 1859 gedagteekend.

Het eerste stuk, gericht aan „d'Heeren diacens & ouderlingen, toegedaen d'onveranderde Augsburgse geloofsbelijdenisse" te Amsterdam, is gedagteekend uit Curaçao 8 Januari 1717. De onderteekenaars zijn Daniel Hoffman, die in Duitsche letters schrijft, en Jacob Stridbeck.

Zij deelen mee, dat zij al veel jaren op het eiland gewoond hebben, en alles in het werk gesteld hebben om een predikant van hun geloofsbelijdenis te krijgen, en dat zij dien ook zouden kunnen onderhouden, maar Roomschen en Joden laten zich blijkbaar meer aan hun godsdienst gelegen liggen, dan Lutherschen aan den hunnen. Dit is slechts een inleiding tot hetgeen volgt, n.l. de mededeeling, dat op 19 Augustus 1716 is overleden Anna Andries, weduwe van Jan Robijn, die een legaat van 500 stukken van achten heeft vermaakt „aan de Luyterse Kerck off derselver armen". Als uitvoerders van dezen uitersten wil vragen de briefschrijvers nu, hoe zij dat geld moeten overmaken, en dan volgt „sullende sulx niet eerder geschieden, bevooren antwoordt mitsgaders een predikant van U.E. sullen verwagten".

In verband met het voorafgaande zou het van beteekenis kunnen zijn te weten, of dit legaat aan de Luthersche Kerk te Amsterdam is vermaakt, en anders waarom het aan die gemeente toekwam, maar ik heb het testament in het Oud-archief van Curaçao en onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba niet aangetroffen.

Het antwoord der Amsterdamsche heeren is slechts ten deele af te leiden uit den volgenden brief.

3 September 1717 antwoorden dezelfde Curaçaosche heeren, dat zij vanwege de gevaren van zeeroovers en orkanen nog wat zullen wachten met de zending, die over twee of drie maanden zal volgen met „de Beurs van Amsterdam", kapitein Jan Berland „in contanten offte goede sifianten [suffisante?] Bodemarij". Op de zaak van den predikant zullen zij terugkomen.

2 April 1718 beklagen zij zich erover op dezen brief niets gehoord te hebben, en ook niet op de overzending van twee bodemerijbrieven. Voorts schrijven zij, dat zij voor het verkrijgen van een predikant niet zooveel moeite bij de gouverneurs en de Compagnie kunnen doen, maar meer verwacht hadden van de liefde der geadresseerden voor hun geloofsgenooten. Intusschen zijn er kort

geleden verschillende „principaalste" van de gemeente overleden, zoodat er afgewacht moet worden.

Eerst in 1755 krijgt de zaak voortgang. Van Dissel deelt het verzoekschrift mee, dat een achttal personen, der Augsburgsche belijdenis toegedaan, tot de Bewindhebbers der West-Indische Compagnie gericht hebben om vrijheid van godsdienstoefening te verkrijgen, en het daarop ontvangen gunstige antwoord.

Wie deze acht personen waren, leert het archief der Amsterdam sche Luthersche gemeente, met welke de uitvoering der plannen verder is voorbereid. Het waren: Albert Urdaal, Pietter Kier, Christian Kraagh, Gebhard Lupke, Pieter Redoch, Thomas Pietersz. Beek, Juriaan de Pool [1]) en Christiaan Telting.

Bij brief van 25 April 1755 geven zij de noodige inlichtingen „Aan Haar Eerwaarde de Heeren Predikanten, ouderlingen en Diakens, van de Lutherse gemeente, uytmaakende het consistorium der stadt Amsterdam". Als hun gemachtigden daar ter stede zullen optreden Jacob van der Vliet, Rijnier Spithoff, Caspar Telting en Caspar Wenkebach. Van Dissel deelt mee, dat twee dezer zich verontschuldigd hebben.

Het traktement van den predikant wordt gesteld op 700 pesos van achten à 48 stuivers onder borgstelling van de „gecommitteerdens uyt het corps der gemeente". De Amsterdamsche gemachtigden zouden den predikant beroepen en het Luthersche consistorium wordt verzocht den beroepene in te zegenen. Gewenscht wordt een ongetrouwd persoon tusschen 20 en 30 jaar, „van beproefde capacitijt en principaal van een goede en duydelijke uytspraak, alzoo het wel konde gebeuren, dat hij door Leeraeren van andere gesindheedens meer dan eens gehoord en op de proef worden gesteld."

Tenslotte stelde men zich voor de kerkelijke ordonnantie van Amsterdam naar de plaatselijke omstandigheden van Curaçao te wijzigen.

Van Dissel zegt, dat er een inteekenlijst is rondgegaan; hij vermoedt, dat er veel gegeven is, omdat het toen een rijke tijd op Curaçao zou zijn geweest; echter zijn de desbetreffende stukken daar verbrand.

Het is daarom aardig, dat een afschrift van deze lijst in het Luthersche archief te Amsterdam bewaard is. Daaruit blijkt, dat

[1]) Geboren te Koningsbergen volgens de Genealogie in het vijfde jaarlijksch verslag van het Geschied-, taal-, land- en volkenkundig genootschap te Willemstad. Curaçao, blz. 22.

het de bedoeling is geweest, dat de gemeenteleden zich zouden verbinden tot een gezamenlijk bedrag van 1000 pesos jaarlijks voor het predikantstraktement. Werd voor meer ingeschreven, dan zouden de bedragen naar verhouding verminderen. Er is ingeteekend voor 1248 pesos [1]). Velen, zoo wordt gezegd, hebben niet willen inteekenen, in de meening, dat er niets van komen zou. Een naamlijst van Curaçaosche ingezetenen is altijd belangrijk; deze voegt aan de bekende namen weer eenige toe en volge daarom hier:

J. A. Bouman Ps.	30	Christ. Freed^{k}. Maak	10
Maarten Hempel	30	Maarten Wendel	5
Paulus Snijder Hansen	30	Nicolaas de Moor	30
Pieter Kier	10	Marten Tornquist	5
Hend^{k}. Smit	15	Christoffel Arenhol	10
Gebhard Lupke Ps.	40	Jan Hend^{k}. Huysleeven	5
Jurrian de Pool	20	Dirk Wijn	10
Dirk van der Meer	30	Christian Bleek	6
Jan van der Linden	30	Mattheus Gruys	5
Hendrik Teepken	50	Lourens Bras	10
Albert Urdaal Ps.	35	Hend^{k}. Stoetenberg	5
Pieter Swaan	20	Coenraad Lange	20
Corn^{s}. H^{sen}. Heyn	10	Jan Godfried Posner	5
Christian Telting	25	Anthon Gerlacus Meyer	10
Carel Doerfell	30	Gotlieb Clemens	5
Johan D. Vetter	10	Wermer	5
Roelof Meyboom [2])	30	Jan Wit	5
Jan Ihnen Eenebeek	25	Carl. Cleman	5
Hendrik Cassing	20	C. Wennerich	5
Fred^{k}. Christian Goebel	10	Johan Taegschner	5
Frans Hendrik Recao	10	Christiaan Bossen	10
Brugman	10	Pieter Blaasen	5
Jan Paul George	15	Dirk Maningh	4
Jan Hend^{k}. Brugman	25	Johan Gotlieb Boomgard	5
Hend^{k}. Ladich & Comp^{n}.	20	Christoffel Apitsz	10
Mattheus Westman	15	Andries Bierkman	20

[1]) Het is niet waar, wat Van Dissel beweert, dat Hering deze inteekening op 9000 pesos zou stellen. Dàt bedrag noemt Hering als opbrengst eener inzameling voor kerkbouw, toen de predikant al eenigen tijd op Curaçao was.

[2]) Over zijn testamentaire beschikking ten voordeele van de Luthersche gemeente, Van Dissel, blz. 36 e.v.

Maarten de Pool	15
E. Graaf	5
Thomas Pieterse Beek	25
Lourens Hartingh	10
Jan Hend^{k} Schuman	10
Frederik de Wit	10
Jan Hend^{k}. Eyborg	10
Hendrik Scholten	5
Claas Hennings	2
Mattheus Lourensz	5
Pieter Pietersen Sweed	4
Jochem Christian Holst	5
Jurgen Nymassen	5
Weed.^{we} van wijlen Claes Erasmus	25
Pieter Redoch	20
Pierre Brugman	10
Daniel Boom	16
Gothelff Israël Hoyer	6
Jan Koster	10
Carl Lodewijk Kalkreuter	10
Johannes Fahrenbag	6
Cornelis Willemsen	10
Dirk Boeys Brakstoom	12
Frederik Herman	10
Harmanus Spilkert	5
Andries Florijn	10
Jan Droogkop	10
Jurrian Boom	6
Anna Catriena de Jong	6
Anna Christiena Everts	5
Eva Rosiena Conradie	2
Jacob Boom	15
Jurrian Boom iunior	8
Jan Martijn Rijnshansz	5
Maria Dorcas	20
Elisabet Jacoba Hans	8
David Bineman	5
Andries Boothman	10
Lourens Bruyn	10
Juran Kieperse	17
Cornelis Holm	10
Jan Germer	5
Christoffel Theod^{s}. Salbag	10
J. P. Rudeloff	5

Hering wijt het aan bezwaren, die het Amsterdamsch consistorie maakte, dat de zaak nog twee jaar sleepende bleef, en dankt het aan de doortastendheid der gemachtigden, Telting en Wenkebach, dat eindelijk desondanks ds. J. G. Muller van Leeuwarden, door hen beroepen krachtens hun volmacht, uitging. Uit het Luthersche archief blijkt niet wie de schuld draagt van dit langzame opschieten.

Ds. Muller was bij zijn benoeming 25 jaar oud. Ook geeft het archief geen opheldering over zijn inzegening van wege het consistorie.

Het eerstvolgende stuk in het Luthersche archief is een brief van den Curaçaoschen kerkeraad (Michael Fleischer, Ludolph Johan Iden, N. Reuvenhagen, Johan Caspar Hueck, Roelof Meijboom en Jan Hendrik Jutting) van 6 September 1780 aan ,,'t Eerwaarde Consistorium van de Luthersche Gemeente te Amsterdam''.

Ds. Muller was in 1778 gestorven en met medewerking van de gemachtigden (Cr. Telting & Soon, Dd. Wendorp & Soon, en I. R. Reêrshemius) en het consistorie was ds. G. H. Pfeiffer uit-

gekomen. Deze brief nu bevat niet anders dan een dankbetuiging voor deze medewerking.

De vreugde over ds. Pfeiffers komst is kort van duur geweest. Van Dissel deelt mee, dat hij, van onrechtzinnigheid beschuldigd, zijn ambt neerlegde. De brief, die de kerkeraad (Fleischer, Meijboom en Jutting als boven, en verder August Leberegt Muller, Jan Hendrik Meijer en Adriaan Adriaansz) 18 April 1783 naar Amsterdam schreef, geeft niet veel nieuw licht. Na eenige preeken gehouden te hebben, zoo wordt gezegd, kwam ds Pfeiffer voor den dag met verscheidene dwalingen, „die Regtdraads tegen de waare Luthersche Leere en Augsburgsche confessie etc. aanliepen". Daarover in het vriendelijke een en ander maal aangesprooken synde, ging onsen Eerw. nogtans sijnen gang, en toonde in alles, dat Hij meer de stellingen van Socinus als Luther toegedaan was, eyndelijk siende Sijn Eerw. dat hij geenen bijval kreeg, maar dat men hem veel eerder van het teegendeel sogte te overtuygen, bedankte Sijn Eerw. de Gemeente en vertrok van hier".

Gevraagd wordt verder om de gebruikelijke medewerking bij de uitzending van een nieuwen predikant.

Ds. Van Dissel heeft zich zeer bezorgd gemaakt over het lot van ds. Pfeiffer. Daaromtrent kan het volgende worden meegedeeld. Mr. J. Loosjes noemt hem in zijn bekende *Naamlijst* als predikant te Beverwijk in 1782, hetgeen bevestigd wordt door gegevens in het archief van het Consistorie. Drie jaren was hij daar, toen hij op een vergadering van het Consistorie verscheen, „versoekende aan hem in tijdt en wijlen te gedenken om alhier eens te mogen prediken". De kerkeraad vindt dan, dat hij een testimonium moet inleveren van de gemeente op Curaçao. Blijkbaar heeft ds. Pfeiffer daartoe ook moeite gedaan. Er is n.l. een ongedagteekende brief van den Curaçaoschen Kerkeraad (Ds. Quitman, Fleischer, Muller en J. Teubner, L. Gerding, C. G. F. Serx [?]) met de potloodaanteekening 1785, waaruit blijkt, dat ds. Pfeiffer zich tot hem gewend heeft met de mededeeling, dat hij weer tot leeraar eener gemeente zou kunnen worden aangesteld, als hij een goed getuigenis omtrent zijn leer en leven van Curaçao zou kunnen overleggen. Hierover nu schrijft de genoemde kerkeraad naar Amsterdam: Gedrag en leven van ds. Pfeiffer onder ons waren „geduurig.... onberispelijk...., gelijk het een oprecht christen betaamt." Over de leer moeten de Amsterdamsche heeren zelf maar oordeelen naar de „leerrede en bijlaag", hun destijds opgezonden. Met dit laatste is tevens opgehelderd, waar de preek gebleven is, die, naar men ds. Van Dissel vertelde, heimelijk uit

ds. Pfeiffers rokzak zou genomen zijn, toen hij van den preekstoel kwam. Het is jammer, dat die preek hiermee niet te recht is, want in 't Amsterdamsche archief is zij niet.

Ook blijkt uit den brief van 1785 nog, dat ds. Pfeiffer heeft verklaard van gevoelens veranderd te zijn. Zooals Loosjes opgeeft, bleef hij tot zijn dood in 1710 predikant te Beverwijk.

Opvolger van ds. Pfeiffer is geweest ds. F. H. Quitman, reeds terloops genoemd. Uit diens tijd zijn vijf brieven aanwezig, onder welke die van „1785". Vermeldenswaard is uit een brief van 14 April 1783, waarin hij zijn aankomst bericht, de mededeeling, dat de gemeente besloten heeft het nieuwe gezangboek in te voeren.

De laatste brief is van 29 Jul 1791 en loopt over de in Amsterdam opgetreden moeilijkheden die tot scheuring en het optreden der Hersteld Luthersche gemeente heeft geleid. Ds. Quitman, die deze brief alleen heeft onderteekend, namens zijn kerkeraad, schrijft:

> Eerwaardige Heeren,
>
> Zeer geliefde Medebroeders in Christus!
>
> UEerw: gevierde Letteren van den 18 Mey hebben wy by de aankomst van Capt. Ault [?] wel ontfangen en niet zonder weezentlijke Aandoening daaruit gezien, dat de Geest van Tweedragt zo veel veld in UEerw: Gemeente gewonnen en dezelve met een daadelijke Scheuring wordt bedreigt. Het Gerucht had dit onaangenaame Nieuws reeds op dit Yland verspreidt; maar de Brief of het Boekje waarvan UEerw: gewaagen is ons tot dusverre niet ter Hand gesteld.
>
> Wij verfoeyen alle Partijzucht als geheel strijdig met den Geest van den kristelijken Godsdienst, die niets als vreede ademt, en gelooven op goede Gronden dat de braave en waardige Leeraars der Amsterdamsche Gemeente daaraan onschuldg zijn, dat dezelve veel meer aan eenen verkeerden ijver voor den Godsdienst, die uit Onkunde wordt gebooren is toe te schrijven.
>
> UEerw: kunnen verzeekerd zijn, dat wij nooit aan zoortgelijke schandelijke en naadeelige Twisten, die gemeenlijk Dingen betreffen, die niet tot het Weezentlijke van den Godsdienst behooren, zullen Deel neemen; maar zo veel als in ons vermoogen is, den gezeegenden vreeden bij onze Gemeente zullen trachten te bewaaren en denzelven bij anderen te herstellen medewerken en UEerw. altoos, gelijk voorheen in [een ?] zuivere Hoogachting en Genegenheid zullen toedraagen. — Wij beveelen UEerw. Perzoonen en Gemeente in de gunstige Bescherming des Allerhoogsten en ons in UEerw. aanhoudende Vriendschap.....

Om geheimzinnige redenen is ds. Quitman in 1795 vertrokken tot groot leedwezen van kerkeraad en gemeente. Hij ging naar Noord-Amerika en overleed in 1831.

Een vijftal latere brieven in het Luthersche archief te Amsterdam is van weinig belang.

16 Augustus 1797 berichten de gemachtigden te Amsterdam (Jan Hendrik Jutting en Jan Hendrik Telting) de beroeping van ds. Jacob Muller I.Azn., die zelf 8 Januari 1798 uit St. Thomas zijn overtocht meedeelt.

6 Juli 1842 zendt C. Daal, bouw- en schrijnwerkersmeester op Curaçao, „de jongste Curaçaosche courant".

A. I. K. Meyer roept 30 November 1842 den steun in van den Lutherschen Kerkeraad te Amsterdam voor den bouw van een weeshuis en opvoedingsgesticht voor de Hervormde en Luthersche jeugd op Curaçao, en ten slotte is er een brief van ds. Van Dissel, van 28 Februari 1859 over de zaak, die hij bespreekt op blz. 37 van zijn boekje.

Amsterdam, 19 Juli 1941.

Naschrift. Nadat het bovenstaande ter perse gezonden was, vestigde de heer W. R. Menkman mijn aandacht op het opstel van P. A. Euwens O.P. „Godsdienstige toestand van Curaçao in de eerste eeuw (1634–1742) van het Hollandsch bestuur" in het *Historisch tijdschrift* 1930, blz. 317 e.v. en 1931, blz. 103 e.v. Vooreerst vind ik daar terug de opmerking, dat J. H. Hering wel Lutheraan zal geweest zijn, en de veronderstelling, door mij ook reeds gemaakt, dat hij het archief van het Amsterdamsche consistorie der Evangelisch Luthersche gemeente heeft geraadpleegd. Euwens haalt verder uit de *Encycloplaedie van Nederlandsch West-Indiç* (blz. 289) aan een brief van ds. N. Verkuyl, van 1679 tot 1713 gereformeerd predikant op Curaçao, aan heeren X van Februari 1685 over de komst van een Lutherschen predikant, waardoor twisten waren ontstaan „tusschen die van de Gereformeerde religie en de Luytersche gemeente". De vergadering van Tienen droegen daarop den directeur van Curaçao op dezen predikant, die „buyten kennisse van dese vergaderinge sonder eenigh caracter nae Curaçao vertrocken is", aan te zeggen, dat hij het eiland moest verlaten. Pater Euwens heeft ook een nieuwe bron „Relatio itineris" van pater Schabel S.J., een Latijnsch handschrift in het archief der missie. Daarin is sprake van een Luthersch predikant, die vóór 1699 wegens ergernis en overspel gedwongen werd van dit eiland in ballingschap te gaan, en van zijn opvolger, die er in het genoemde jaar was, een afvalligen Roomsche, Lutheraan en zelfs predikant geworden, die er een herberg op na hield.

SURINAAMSCHE HONING ALS EXPORTPRODUCT [1]

DOOR

DR. P. A. ROWAAN

Wereldproductie en -uitvoer van honing.

In vroegere tijden, toen het gebruik van suiker onbekend was of nog als luxe werd beschouwd, was de honing, afkomstig van eenige bijen(*Apis*)-soorten, het algemeen gebruikelijke zoetmiddel. Eerst bij de opkomst van de suikerindustrie, zoowel van de riet- als de bietsuiker, is daaraan een einde gekomen. Maar ook daarna is de productie van honing in bijna alle landen van meer of minder groote beteekenis gebleven, aangezien het product zoowel voor directe consumptie (tafelhoning), als vooral in de koek- en suikerwerkindustrie (industrie- of bakkershoning) nog op groote schaal wordt gebruikt. Ook in de pharmacie en in eenige andere industrieën vindt honing toepassing.

De wereldproductie [2] is niet met zekerheid bekend, maar zal met 200.000 ton per jaar wellicht nog te laag geschat zijn; de voornaamste producenten zijn de Vereenigde Staten, Rusland en Duitschland. Meer is er bekend van den werelduitvoer van honing, die den laatsten tijd op ongeveer 20.000 ton per jaar kan worden gesteld. Daarin spelen verschillende Amerikaansche landen een groote rol, vooral in Midden-Amerika: Cuba, Mexico en andere, waaronder sinds ruim tien jaren ook *Suriname* een plaats van toenemende beteekenis is gaan innemen; voorts Chili, Canada, de Vereenigde Staten enz.; buiten Amerika exporteert geen enkel land meer dan eenige honderden tonnen honing per jaar. De invoer van honing is voornamelijk naar Duitschland, Nederland, Engeland en in mindere mate naar eenige andere Europeesche landen gericht.

[1]) Tevens Bericht van de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut No. 172.

[2]) Verg. W. SCHUBRING, Rev. Intern. Agr. *31*, 602 S (1940) en Gordian *46* (1092), 10 (1940).

Nederland voert, bij een eigen jaarlijksche honingproductie van niet meer dan 1.000 ton, 4.000 à 5.000 ton (in 1939 ruim 6.000 ton) in, voor rond 60% uit Cuba, ruim 10% uit Mexico, kleinere hoeveelheden uit de Vereenigde Staten, Frankrijk, Canada, San Domingo, Guatemala, *Suriname* enz.

In Nederlandsch-Indië [1]) is de bijenteelt (de bijensoort is hier *Apis indica* LINN.) plaatselijk, vooral in de klapperstreken van Midden- en Oost-Java, wel van eenige beteekenis, maar in de eerste plaats met het oog op de winning van was (voor de batik-industrie); de verkregen honing dient voor directe consumptie. Van uitvoer van honing is dan ook geen sprake; wel heeft er eenige import (bijna 100 ton per jaar) van dit artikel plaats.

Wat Nederlandsch-West-Indië betreft, ook in het gewest Curaçao [2]) wordt de bijenteelt voor eigen gebruik gedreven. Bovendien heeft eenige invoer van honing plaats (o.a. van tijd tot tijd uit Suriname).

Winning van honing in Suriname.

In Suriname is de bijenteelt ook van oudsher bekend. Vooral in de omgeving van Paramaribo biedt de locale markt een geregelden, maar beperkten afzet; de prijs van de honing is er betrekkelijk hoog, doorgaans hooger dan men bij export kan bedingen. Sinds 1929 heeft zich echter in het district Coronie een bijenteelt ontwikkeld, die den afzet in het bijzonder in den uitvoer van de gewonnen honing zoekt. De bijen zijn van de gewone Europeesche soort (*Apis mellifica* LINN.); door invoer van Italiaansche koninginnen heeft men een verbetering van den bijenstand bewerkstelligd. Men gebruikt uitsluitend de houten bijenkasten, voorzien van houten raampjes (verg. de illustratie), zooals die ook in Europa worden gebezigd. Men had eerst de verwachting, dat de bijen voedsel zouden betrekken van de bloeiende cocospalmen, die in Coronie op vrij groote schaal zijn aangeplant. Dat bleek echter niet of nauwelijks het geval. Behalve vruchtboomen en bloemen wordt vooral de parwa- of paroewa boom (*Avicennia nitida* JACQ.), die in de mangrove-vegetatie langs de kust van Coronie zeer veel voorkomt, door de bijen bevlogen. De parwa bloeit gewoonlijk van Juli tot December; meestal is het daarom noodig, de bijen van Mei tot Juli bij te voederen, waartoe

[1]) Econ. Wbl. Ned. Indië *6*, 2393 (1937).

[2]) Curaçao *2*(7), 8(1940); over honing en was van St. Eustatius verg. P. VAN DER WIELEN, Ind. Mercuur *28*, 326 (1905) en Pharm. Wbl. *42*, 409 (1905).

Coll. Kol. Inst.

Bijenkolonie in Suriname, district Coronie.

een kwantum honing gereserveerd wordt. De parwabosschen zijn vooral in het Westelijk deel van het district Coronie bijzonder uitgestrekt en gunstig gelegen. De voorwaarden zijn hier dus gunstig voor de bijenteelt, al vereischt die veel zorg en geregelde aandacht. Sinds den aanvang van het bedrijf in 1929 heeft dan ook een geregelde uitbreiding plaats gevonden. En ook voor de toekomst koestert men goede verwachtingen.

De groei van de honingwinning in Suriname [1]) komt duidelijk naar voren uit de in de tabel verzamelde, aan de handelsstatistiek ontleende exportcijfers (in liters, totaal en naar de verschillende bestemmingen).

UITVOER VAN HONING UIT SURINAME,
in liters.

	Nederland	Duitschland	Engeland	Curaçao	Totaal
1929	200	1.185	—	—	1.385
1930	—	10.346	—	50	10.396
1931	—	200	2.448	785	3.435 *
1932	37	720	14.696	162	15.615
1933	11.185	—	23.784	—	35.299 *
1934	2.280	33.385	—	47	35.712
1935	28.000	—	12.130	55	40.185
1936	6.640	7.130	32.935	—	46.705
1937	—	—	55.218	110	55.328
1938	21.298	9.693	47.611	—	78.602
1939	(—)	(—)	(—)	(—)	35.058 **

* In 1931 2 kg, in 1933 330 kg naar Britsch-Guyana.
** De bestemmingen van den uitvoer in 1939 zijn hier te lande in 1941 nog niet bekend.

Men ziet van 1929 tot en met 1938 een gestadige toeneming van den export tot een maximum van 78.602 l of meer dan 100 ton in het laatstgenoemde jaar. Gemiddeld was de uitvoer ruim 40 ton per jaar. Het lagere cijfer voor 1939 is waarschijnlijk op rekening van den oorlogstoestand te stellen.

[1]) Verg. ook W. SPOON, West-Ind. Gids *14*, 409 (1932/1933).

Gedurende de tienjarige periode 1929/1938 is bijna 60% van den honinguitvoer naar Engeland gegaan, terwijl Nederland en Duitschland elk ongeveer 20% voor hun rekening namen; de naar Curaçao en Britsch-Guyana geleverde hoeveelheden waren slechts van geringe beteekenis.

Beoordeeling van de Surinaamsche exporthoning.

Op verzoek van het Landbouwproefstation te Paramaribo heeft de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut zich eenige malen belast met het onderzoek en het verkrijgen van deskundige beoordeelingen van verschillende monsterzendingen Surinaamsche honing in Nederland [1]).

Bij het chemische onderzoek in ons laboratorium bleken de monsters exporthoning, afkomstig uit het district Coronie, geheel te voldoen aan de eischen, gesteld in het Honingbesluit van de Nederlandsche Warenwet, evenals aan die van de Nederlandsche Pharmacopee. Honing uit de omgeving van Paramaribo, waar andere planten dan de parwa, b.v. tamarinde (*Tamarindus indica* LINN.) en swietieboontje (*Inga* spec.), door de bijen worden bezocht, voldeed echter niet steeds ten volle daaraan, en was voorts soms tamelijk dun vloeibaar en iets bitter van smaak.

De beoordeeling van de Surinaamsche exporthoning, het product van Coronie dus, door deskundigen (importeurs, makelaars, fabrikanten) was over het geheel gunstig. Kwaliteit, geur, smaak en consistentie werden goed bevonden. Als basis voor de beoordeeling op de Nederlandsche markt dient de honing van Cuba (de z.g. Havana-honing), die wordt geleverd in vijf gradeeringen, namelijk van donker tot licht: light amber, good light amber, pale, white en water white. De meeste Coronie-honing kan als „pale" gekwalificeerd worden. Voor het gebruik op groote schaal in de bakkerij is deze kwaliteit feitelijk iets te mooi en dus te duur; voor dit doel betrekt men gewoonlijk de iets donkerder soort „good light amber". Volgens sommige beoordeelaars zou het Surinaamsche product ook bruikbaar zijn voor menging met andere honingsoorten tot tafelhoning. Begin 1939 liepen de taxaties voor de Surinaamsche honing uiteen van ƒ 18.— tot ƒ 26.— per 100 kg cif. Amsterdam, terwijl de prijs van de „good light amber" kwaliteit van Cuba terzelfdertijd ƒ 19.— per 100 kg cif.

[1]) Verg. de jaarlijksche mededeelingen „Inlichtingen en Onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum" 1932, 31; 1933, 23; 1937, 20 en 1939, 14.

Amsterdam bedroeg. Suriname blijkt dus met een geheel volwaardig honingexportproduct aan de markt te komen.

Voor de verpakking heeft men in Suriname tot dusverre gebruik gemaakt van goed gereinigde en vervolgens inwendig uitgebrande en geparaffineerde gebruikte zout vleesch-vaten à 150 kg of van petroleumblikken à 25 kg honing (twee van deze blikken tezamen in een kist). De honinghandel geeft echter de voorkeur aan de voor de Havana-honing gebruikelijke — liefst nieuwe, inwendig geparaffineerde, eikenhouten — vaten à 200 tot 300 kg (voor tarra wordt gewoonlijk een vast bedrag van 12% afgetrokken). Wellicht kan ook het Surinaamsche soemaroepa hout (van *Simarouba* spec.), dat voor de vervaardiging van vaten en kisten [1]) geschikt gebleken is, voor dit doel dienen.

Suriname blijkt dus sinds ruim tien jaren een plaats onder de honing exporteerende landen in te nemen. Het product is hier te lande gelijkwaardig aan de op groote schaal gebruikte Cuba-honing bevonden, en de voornaamste honing invoerende landen, zoowel Nederland als ook Duitschland en Engeland, betrekken reeds geregeld belangrijke hoeveelheden Surinaamsche honing. En al bedraagt de uitvoer van ruim 100 ton in 1938 nog niet meer dan een half procent van den wereldexport van honing, zoo mag de toekomst van de zich uitbreidende bijenteelt en honingwinning in Suriname, waar de mogelijkheid voor verdere uitbreiding vooral door de aanwezigheid van enorme hoeveelheden honingbloemen in het district Coronie bestaat, zeker gunstig worden beoordeeld.

Amsterdam, Juni 1941.

Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut.

[1]) Voor sinaasappelkisten van dit hout verg. W. SPOON, Ber. Afd. Handelsmuseum *170* (1941), ook verschenen in De West-Ind. Gids *23*, 193 (1941).

AANVULLING OVER 1938 OP DE JAARCIJFERS VAN SURINAME

DOOR

L. C. PREY

Teneinde de lezers, die in het bezit zijn van de Jaargangen XXI, XXII en XXIII, waarin de „Jaarcijfers van Suriname" zijn opgenomen, in staat te stellen deze bij te werken met de cijfers over 1938, zijn deze hieronder in staatvorm opgenomen.

In elke kolom komen de cijfers voor in dezelfde volgorde, waarin zij, in het nummer van den jaargang, dat boven de staten is vermeld, in *horizontale* richting zijn gesteld. (Zie voorbeeld a.o.z.)

Enkele cijfers zijn in verband met den ingetreden oorlogstoestand, die het verkrijgen van gegevens onmogelijk maakte, niet bekend. Te dezer plaatse zijn in de kolommen de letters: n.b. opgenomen.

De cijfers der „Middelen en inkomsten" zijn voorloopige. Er hebben daarna nog eenige verrekeningen plaats, zoodat het definitieve cijfer eerst later bekend wordt. Deze definitieve cijfers konden, wegens bovenvermelde redenen, niet worden verkregen. In den regel wijken de definitieve cijfers echter weinig van de voorloopige af.

De cijfers in de drie kolommen in Jaargang XXIII No. 2 zijn over de aan 1938 voorafgegane jaren, die, welke in het Slot van Rekening zijn opgenomen. Dit stuk is, wat het dienstjaar 1938 betreft, — mede tengevolge van den oorlogstoestand — nog niet verschenen. In plaats daarvan zijn de cijfers opgenomen, zooals zij in de vastgestelde Surinaamsche begrooting zijn vermeld. Ook deze cijfers zullen later wellicht eenige wijziging behoeven.

VOORBEELD

De cijfers uit de eerste kolom op bladzijde 296 kunnen op de hieronder aangegeven wijze in de correspondeerende statistiek worden overgenomen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN TE PARAMARIBO EN REGENVAL TE PARAMARIBO EN OP ENKELE ANDERE PLAATSEN

Jaren	Luchtdruk in mm herleid op 0° C.		Temperatuur graden C.		Dampkring-drukking in mm.		Betrekkelijke vochtigheid in % gem:	Bewolking (0—10) gem.	Totale regenval in mm					
	max.	min.	max.	min.	max.	min.			Paramaribo	Republiek	Brownsweg	Alliance	Coronie	Nickerie
1938	764.1	756.7	35.7	20.0	25.5	14.0	81.—	6.1.	2715.4	2380.3	2534.1	3085.0	2933.2	2668.9

JAARCIJFERS VAN SURINAME 1938

Jaargang XXI. No. 2						Jaargang XXI. No. 4						
Weerkundige waarnemingen te Paramaribo en andere plaatsen	Gemiddelde regenval boven verschillende stroomgebieden	Algemeen overzicht van den loop der bevolking	Bevolking in de districten en in het gewest	Verdeeling der bevolking naar den landaard	Verdeeling der bevolking naar de kerkgenootschappen	Immigratie (aantal aangevoerde en aanwezige immigranten	Contractanten en vrije arbeiders	Hercontractanten, geldbelegging en geldzendingen	Verdeeling der immigranten als gebruikers, huurders en eigenaren van grond	Krankzinnigenverpleging	Armenzorg (Gesticht 's Lands grond Boniface)	Weezenverzorging
764.1	2780.0	152.589	52.760	624	8.773	—	—	—	517	1	270	
756.7	2954.7	646	42.839	387	3.915	—	—	—	56	150	133	
35.7	2647.9	483	25.646	654	29.575	—	—	—	676	147	—	
20.0	2407.9	475	3.517	352	30.277	11	—	—	3.351	50	403	
25.5	2593.8	958	4.027	31.968	799	2	—	7.742	2.745	52	218	
14.0	2873.7	1.785	14.994	36.587	66	13	3.905	131.612	9.236	0	127	
81.–	2913.4	1.771	8.806	23.338	357	—	3.181	5.950	951	0	51	
6.1		3.556	—	21.136	527	—	1.861	24.365	2.595	20	3	
2715.4		4.514	152.589	17.491	41.475	—	1.689	—	6.502	13	4	
2380.3		42	± 19.000	14.632	32.160	23.338	10.636	5.700	1.870	13	403	
2534.1		204	± 2.600	1.642	1.300	21.136	—		3.124	15	60	
3085.0		242		528	3.365	44.474	—		—	17	2	
2933.2		1.916		1.876		17.491	—		243	15	62	
2668.9		2.598		1.374		14.632	—		4.255	150	—	
		n.b.				32.123	—		22.345	156	67	reeds opgenomen
		n.b.					608				30	
							420				—	
							407				97	
							357				1	
							17.92				31	
											142	
											205	
											24	
											403	

Jaargang XXI. No. 5		Jaargang XXI. No. 6					Jaargang XXI. No. 7 en 8			Jaargang XXI. No. 9			
Voogdijraad	Gevangeniswezen	Spoorweg, Vervoerde reizigers en goederen. Opbrengst	Telefoon	Aantallen voertuigen, rijwielen en motorvoertuigen	Posterijen. Ontvangen en verzonden pakketten	Posterijen. Postwisseldienst	Postspaarbank	Postspaarbank	Marktvergunningen, vuurwapenvergunningen en opbrengst havengelden	Openbaar onderwijs	Bijzonder onderwijs. Scholen der Evangelische broedergemeente	Bijzonder onderwijs. Scholen der Roomsch Katholieke gemeente	Bijzonder onderwijs. Scholen der gemeente van gedoopte Christenen
1.261	58	n.b.	123	24	11.740	11.070	11.880	19.707		5	7	9	1
638	10	49.750	327	1.399	55.224	11.079	469.774	1.272.862		1	1	2	—
1.899	840	4.717	226	8.711	820	294.853	56	64		1	1	2	—
430	769	54.469	420	104	97.717	295.287	1.654	13.521		7	9	13	1
1.469	67	71	450	5	2.266	27	80	536.804		3	4	5	—
386	—	32.839	646	203	69.659	27	2.224	40		33	20	19	—
1.096	259	4.414	957.820	60 [1]	1.725	10.486	34	9.247		—	14	17	—
417	266	7.203	903.255		49.253	9.732	1.181	538.832		43	33	37	1
27.633	15	44.521	46.848		242	311.061	495	58		59	69	129	22
	—	214	7.717		316.452	257.196	29.279	1.559		74	49	58	—
	36	99.138	327.959			29	209	1.188		133	118	187	22
	30		21.848			26	11.779	—	n.b.	658	1.133	1.563	412
	—		39.959				767	2.028		578	1.176	1.654	443
	—		33.951				20.914			1.236	2.309	3.217	855
	4						8 059			296	177	300	—
	4						478.809			273	123	262	—
							28			569	300	562	—
							1.134			225	81	247	—
							33			167	60	191	—
							1.991			392	141	438	—
							32			1.179	1.391	2.110	412
							958			1.018	1.359	2.107	443
							379			2.197	2.750	4.217	855
							24.419			2.808	1.392	1.705	—
							104			1.908	1.171	1.324	—
							12.512			4.716	2.563	3.029	—
							612			—	272	[2] 340	—
							19.009			—	207	277	—
										—	479	617	—
										3.987	3.055	3.815	412
										2.926	2.737	3.431	443
										6.913	5.792	7.246	855

[1]) Cijfer over 1937 moet niet zijn 18, maar 48.
[2]) Overeenkomstige cijfeors vor 1937 moeten zijn: 342, 377 en 619.

Jaargang XXI. No. 10			Jaargang XXI. No. 12				
Bijzonder onderwijs. Scholen v. d. African Methodist Episcopal Church	Openbaar en bijzonder onderwijs Aantal scholen en geëxamineerde onderwijzers	Openbaar en bijzonder onderwijs Aantal leerlingen	Inkomstenbelasting	Inkomstenbelasting	Hypotheken	Landbouwleenbanken	Surinaamsche Bank
2	24	3.985	5.823	29	390 [2]	6 [2]	1.129.466
—	4	4.089	8.560.540	1.912.700	779.810	3.462	1.908.109
—	4	8.074	8.069	191.270	434	6	261.900
2	32	773	8. 076.400	6.595	1.103.858	150	44.08
—	12	658	229.026	34	3.250	682	834.333
1	73	1.431	39.32	161.800	10.255.720	21.137	795.912
—	31	553	252	16.180		638	78.574
3	85	418	500.260	476		23.444	
10	117	971	—			21.072	
3	289	5.950	500.260			11.208	
13	184	4.418	13.215			3.483	
219	473	10.368	52.44			43.812	
238		612				2.499	
457		484					
—		1.096					
—		2.197					
—		2.750					
—		4.217					
—		855					
—		457					
219		4,716					
238		2.563					
457		3.029					
45		—					
15		60					
60		11.261					
—		9.583					
—		20.844					
—							
264							
253							
517							

[2]) waaronder 3, tot een bedrag van ƒ 31.879 wegens bedrijfsverband

Jaargang XXII. No. 4				Jaargang XXII. No. 6.				
Landbouw Voortbrengselen van den Klein landbouw	Landbouw Waarde der productie van den Klein Landbouw (guldens)	Klein-landbouw op de vestigingsplaatsen	Klein-landbouw buiten de vestigingsplaatsen	Groote landbouw	Groote landbouw Voortbrengselen	Landbouw Voortbrengselen van groot- en klein-landbouw tezamen	Landbouw Voortbrengselen van groot- en klein-landbouw tezamen	Veestapel
38.696.073	1.356.360	9.105	9.337	41	—	12.856.500	3.509.000	22.277
3.508.970	105.370	24.616	48.814	33.360	n.b.	368.500	1.529.900	504
2.054.084	78.163	10.728	13.050	11.014	367.451	2.923.900	325.000	1.332
5.198.720	155.961	22.853	30.675	—	2.933.867	96.400	3.252.700	96
1.757.252	17.572	3.491	15.692	4.749	—	1.767.000	—	733
94.751	33 511	26.344	46.367	3.299	17.770	651.100	44.950	4.766
156.760	29.786	35.500	57.900	—	1.495.496	400.000		7.192
651.055	260.960	144.900	11.800	8.048		2.151.700		53
382.771	49.759	11.516.100	1.156.900	649		38.745.700		2.985
125.068	34.887	386.400	21.365.800	1.637.284		5.198.700		323.587
1.529.940	198.891	1.980.900	1.516.500	12.856.500				2.086
		434.400	208.700	—				98.743
		256.300	725.800	97.725				
		1.046.600	4.376.100	49.220				
		1.431.200	399.700					
		163.000	57.100					
		1.207.900	300.600					
		50.643	218.900					
		33.004	34.029					

Jaargang XXII. Nos. 7–8					Jaargang XXII. No. 10					
Delfstoffen Vergunningen tot onderzoek, enz.	Delfstoffen Goudproductie	Delfstoffen Vergunningen tot onderzoek, enz. (bauxiet)	Boschproducten Vergunningen tot onderzoek, enz. (hout)	Boschproducten Vergunningen tot onderzoek, enz. (balata)	Scheepvaartbeweging	Handel Waarde van den invoer, verdeeld naar de goederen	Handel Waarde en herkomst van den invoer	Handel Uitvoer van de voornaamste gewassen en producten	Handel Uitvoer van de voornaamste gewassen en producten	Handel Waarde en bestemming van den uitvoer
72	207.747	—	—	—	321	3.264	2.573.459	2.784.769	15.392	1.740.435
249.219	335	—	—	—	1.045.898	2.041.206	495.098	300	20.991	207.856
130	69.842	7	91	4	102	3.818.495	45.517	10.920.310	729	9.711
n.b.	57.332	43 684	829.313	703.300	337.675	820.571	1.756,468	646.332	3.418.767	3.861.263
21	104.198	594	4.930	9	10	178.220	46.146	120.215	55.290	37.035
7,273	661	377.213	21.025	1.587.100	1.935	6.861.759	23.145	6.720	6.974	65.686
1	—	118.461	25.955	13	2		239.792	15.598	40	46.325
200	116	47.911	68.087	2.290.400	232		81.509	7.136.051	78.602	4.089
—	—	166.372		1	435		43.384	71.444	35.434	7.069
—	440.231			43.927	1.385.740		294.222	39.436	1.452	99.819
22	39.335			457	396		6.861.756	156.546	15.626	2.685
7.473				730	1.322.962			7.140	89	154.551
13				—	27			15.722	377.598	144.692
10.245				168.528	60.580				485.181	205.321
19				105.872	11					6.609.139
25.152				15.177	2.139					
28					1					
38.116					28					
60					435					
73.513					1.385.709					

Jaargang XXII. No. 12							Jaargang XXIII. No. 2		
Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Middelen en inkomsten	Overzicht van de werkelijke uitgaven van de verschillende afdeelingen van bestuur	Overzicht van de werkelijke uitgaven der verschillende afdeelingen van bestuur	Overzicht van de ramingen en de werkelijke uitgaven, inkomsten en Rijksbijdrage
476.177	68.849	21.681	8.417	1.296	—	—	441.970	159.809	6.506.644
121.832	16.783	8.592	—	40.104	—	—	555.745	917.913	6.741.222
—	53.878	118.461	31.147	99.305	—	—	882.542	1.098.560	234.578
60.280	7.811	54.307	22.188	—	3.000	4.272	—	—	—
18.408	643	—	—	—	—	101.310	—	6.318	3.721.863
1.450.470	1.965	4.930	4.133	39.150	—	1.750	1.317.535	1.302.830	4.243.308
360.801	26.213	21.025	6.243	8.374	—	5.580		58.000	521.445
32.126	1.095	11.564	—	1.161	—	—			—
47.911	8.444	7.462	12.782	108.001	—	—			2.784.781
7.082	3.776	19.039	25.423	—	—				2.497.914
86.082	—	106.122	1 450	—	—				—
21 240	8.899	7.281	1.213	—	—				286.867
5.769	86.656	61.978	—		79.377				
4.975	7.185		9.840		—				

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD

Jacht en jachtwild in Suriname

I

DOOR

L. JUNKER

Tusschen de jacht, zooals die hier te lande wordt beoefend, en het jagen in de bosschen, op de savanna en de rivieren van Suriname, bestaat een hemelsbreed verschil. In de eerste plaats is de jacht daar slechts in zeldzame gevallen een middel tot ontspanning; zij vormt in werkelijkheid een der gewichtigste factoren van het vraagstuk der voedselvoorziening. Dit geldt in het bijzonder voor de primitieve bewoners van het binnenland en de aan de bovenrivieren gevestigde creolen, die den landbouw op primitieve, van de Indianen overgenomen, wijze uitoefenen en daarnaast in de boschbedrijven, voornamelijk bij den houtkap, werkzaam zijn. Gedurende den wereldoorlog is ook de stadsbevolking op den aanvoer van wild aangewezen geweest. Toen bleef de invoer van gezouten vleesch, spek en visch gedurende langen tijd achterwege. Deze levensmiddelen, als ook het voor het brood benoodigde meel, worden in Suriname uitsluitend uit de Vereenigde Staten betrokken, en toen Noord-Amerika een uitvoerverbod instelde, kwam men in Suriname spoedig aan alles te kort. Terwijl ik tevoren meer uit liefhebberij ter jacht toog, werd toen het jagen een noodzakelijkheid en besteedde ik in den regel den Zaterdag daaraan. Hierop kom ik later meer dan eens terug; thans ga ik de overige omstandigheden, die het karakter van de jacht in Suriname bepalen, naar voren brengen.

De jacht is geheel vrij en aan geen enkele tijdsbepaling gebonden. Ieder, die in het bezit van een vuurwapen en een vergunning is, kan ter jacht gaan. Terwijl deze aan geen jachtrecht gebonden is, bestaat voor het visschen wel eenige beperking, welke echter slechts de beroepsvisschers treft; zij zijn gehouden een vergunning aan te vragen, waarop de plaatsen worden ver-

meld, waar zij mogen visschen. Voor de visscherij-vergunning wordt geen recht geheven.

Wanneer de inboorlingen met pijl en boog op de vischvangst gaan, noemen zij dat jacht op visschen, hunti fisi, terwijl, wanneer visschen op andere wijze gevangen worden, dit kisi fisi, dat is visch vangen, heet. Worden de visschen met behulp van vischvergif bemachtigd, dan spreekt men alleen van ponsoe. Het vangen van visschen met bedwelmende middelen is bij de wet verboden en strafbaar gesteld. Niettemin wordt deze methode veel toegepast, hetgeen tengevolge heeft, dat in door boschnegers en Indianen bewoonde streken de kreken zeer vischarm zijn, daar door het ponsen de jonge visschen niet slechts bedwelmd, maar gedood worden. Hierop kom ik in het vervolg der jachtverhalen nog terug.

Zooals bij het visschen treffen wij ook bij de jacht methoden aan, waarmee zich een Nederlandsche Nimrod niet zal kunnen verzoenen. Wanneer deze hierna in de verhalen ter sprake komen, dan vergete men niet, dat de jacht voor den inboorling geen sport is, dat hij alleen er op uit trekt om vleesch te bemachtigen. Dit gaat dikwijls met groote moeilijkheden, zelfs met levensgevaar, gepaard; niet altijd keert een jager, na een dag in het oerwoud te hebben rondgezworven, met buit beladen naar zijn hut terug. Hier wachten vrouw en kinderen op vleesch, en zij moeten het soms gedurende weken met geroosterde bataten of in peperwater gedompeld cassave-brood stellen, wanneer door de mannen geen vleesch naar huis wordt gebracht. De strijd om het bestaan is bij deze primitieven moeilijker dan bij vele hunner natuurgenooten elders. Daarom moeten ook hun methoden van jagen van een ander standpunt uit worden bekeken.

* * *

Terwijl zoowel de Boschnegers als de Indianen van de benedenlanden geweren bezitten, jagen de roode mannen in het zuiden van Suriname nog met pijl en boog. De losse punten der pijlen, die in een goed gesloten koker worden bewaard, worden in oeralie, het pijlgif, gedoopt, dat meer onder den naam van curare bekend is. Wordt het wild geraakt, dan valt het bijna onmiddellijk daarna dood neer, en de jager haast zich het vleesch rondom de door de punt van den pijl veroorzaakte wonde weg te snijden, daar anders al het vleesch van het gedoode dier oneetbaar wordt. De Indianen der benedenlanden zijn met de bereiding van de

oeralie niet meer bekend. Wel heeft mij een oude Indiaan eens de plant, een strychnosaard, die het hoofdbestanddeel voor het pijlgif levert, aangewezen. Hij vertelde mij toen, dat de vrucht dezer plant door apen gegeten wordt, en dat de Indianen de ingewanden dezer apen begraven, daar de honden, die daarvan eten, spoedig daarna sterven. De tegenwoordige Indianen schieten met boog en pijl slechts kleinere vogels, boomhagedissen en visschen.

Door de natuur met hoog ontwikkelde zintuigen uitgerust, zijn de Indianen ongeëvenaarde spoorzoekers en jagers. Zonder moeite ontdekken zij in de zee van groen, van struikgewas en boomen, de groote groene boomhagedis en volgen zij de voetsporen van het grootere wild op den dikwijls dik met droge bladeren bestrooiden grond. Een van mijn eerste lessen in het spoorzoeken, die een schitterende getuigenis voor het kunnen der Indianen oplevert, zal ik hier verhalen. Gedurende een vacantieuitstapje naar de bosschen van den Boven Saramacca toog ik met Sasiba, een jongen Indiaan van het dorp Matta, op jacht. De jachtkepi van Sasiba was een nauwelijks te herkennen smal pad, dat ik destijds zonder te verdwalen onmogelijk alleen had kunnen beloopen. Al spoedig liet hij mij de voetsporen van wilde varkens zien, die, zooals hij zeide, in den namiddag van den dag tevoren een in de nabijheid gelegen Indiaanschen kostgrond bezocht hadden. Hij raapte van den grond een klein stukje cassavebast op, dat ik te midden van de droge bladeren en takken niet zou opgemerkt hebben. Omdat het te tijdroovend zou geweest zijn door het volgen der sporen bij den troep varkens te komen, liet hij het spoor varen en vervolgden wij onzen weg. Plotseling bleef Sasiba staan en beduidde mij met eene handbeweging dit eveneens te doen. Daarop verdween hij in het dichte onderbosch en kort daarna floot hij zachtjes. Ik liep op het geluid af; Sasiba wachtte aan den rand van een kleine kreek op mij en wees op het vrij duidelijke spoor van een blijkbaar groot dier. Hij legde mij uit, dat een tapir vroeg in den ochtend het pad en de kleine kreek gekruist had en dat hij voornemens was het spoor te volgen en te trachten het wild op zijn slaapplaats te verrassen. Het vooruitzicht mede op groot wild te mogen jagen stemde mij prettig en ik beloofde alle aanwijzingen nauwkeurig op te volgen. Wanneer wij de rustplaats van het dier naderden, zou het minste geluid het wakker kunnen maken en zou de tapir ervandoor zijn gegaan, vóór wij de gelegenheid zouden hebben onze geweren te gebruiken. Bij wijze van voor-

zorgsmaatregel haalde Sasiba twee kogels uit zijn jachttasch, die wij in de patroon van den rechter loop legden. De bufroe, dat is buffel, zooals de tapir in Suriname genoemd wordt, is een dikhuid; de gewone kogelkorrels dringen niet door het vel heen. Sasiba volgde het spoor, ik ging achter hem aan, en daar ik schoenen droeg, moest ik uiterst voorzichtig loopen, om geen gedruisch te maken. Het lukte niet altijd; menig keer bleef de Indiaan staan en dan trof mij telkens zijn wel wat verwijtende blik. Ik hinderde hem blijkbaar, zijn jagers-instinct was ontwaakt, en hij kon niet zoo snel vooruitkomen, als hij gaarne wilde. Ofschoon ik mijn best deed Sasiba bij te houden, viel mij dat zeer moeilijk. In het dichte onderbosch, waarvan de takken met de handen op zij moesten worden geschoven, wemelde het van doornen; de stammen van palmen en slingerende lianen, die telkens den weg versperden, zaten er vol van. Onder vermolmde bladeren op den grond hadden wortels vallen uitgezet, waarin mijn voeten meer dan eens bekneld geraakten. Mijn gids scheen van deze ongemakken geen last te hebben; hij liep blijkbaar ongehinderd door; voor hem bestond slechts het voetspoor van den tapir. Nadat wij ruim een uur geloopen hadden, raakte dit bij een grootere kreek zoek. Sasiba stak alleen de kreek over en zocht stroomafwaarts naar het voetspoor. Hij vond het daar niet terug en wij zakten daarom in de kreek af, teneinde in het water loopende stroomopwaarts verder te zoeken. De waterstand was niet hoog; slechts op enkele plaatsen reikte het water ons tot over de knieen. Na eenige minuten loopens werd het voetspoor teruggevonden; de tapir had in een moerassig gedeelte van het bosch de kreek verlaten en wij volgden hem weder door zwamp en bosch. Wederom verliep meer dan een half uur, zonder dat er eenige verandering kwam. Daar bleef Sasiba plotseling staan; hij beduidde mij te blijven waar ik was, en het geweer tot schieten gereed te houden. Hij verdween geruischloos in het dichte groen van het onderbosch, en ik stond alleen in de stilte van het oerwoud. Het eerste, wat ik deed, was de omgeving op te nemen. In de richting, waarin Sasiba verdwenen was, viel niets bijzonders op te merken. De Indiaan had met de hand echter recht voor mij uit gewezen; aan die richting moest ik blijkbaar bijzondere aandacht schenken. Toen ik dan ook scherp uitkeek, zag ik door het onderbosch heen aldaar twee over elkaar liggende boomstammen. Hoe langer ik daar naar tuurde, des te duidelijker teekende zich de omtrek van de blijkbaar door een storm ontwortelde boomen af. Ik wachtte lang, wel een kwartier, en was

na den vermoeienden marsch weder op mijn verhaal gekomen, toen de stilte van het oerwoud plotseling door een harden slag werd verbroken. Bijna onmiddellijk daarna weerklonk een geweerschot en nagenoeg op hetzelfde oogenblik vloog een donkere gedaante van, zooals het mij toescheen, reusachtige afmeting over de versperring heen. Toen het gevaarte op den grond belandde, schoot ik; een oogenblik zag ik vier in de lucht spartelende pooten en kort daarna had de groene zee alles verzwolgen. Een oogenblik stond ik beduusd; alles was zoo snel in zijn werk gegaan en ik had het gebeurde nauwelijks in mijn gedachten verwerkt, toen een zachte voetstap mij weder tot de werkelijkheid terug riep. Sasiba stond lachend naast mij en trok mij mede in de richting, waar het gedoode dier moest liggen. De tapir lag thans op zijn zijde; met een laatste stuiptrekking strekte hij de pooten uit en bleef daarna stil liggen. Wij zetten ons op een der gevallen boomen, ik stak een pijpje op en Sasiba verhaalde hoe zich alles toegedragen had.

„Even voordat wij deze plek bereikt hadden", zoo vertelde hij, „bemerkte ik, dat de buffel in de nabijheid van de door hem uitgekozen rustplaats was aangekomen. Hij had heen en weer geloopen, teneinde naar een geschikte plaats voor zijn eerste leger uit te zien. U moet weten dat een tapir nooit direct naar zijn slaapplaats loopt. Altijd maakt hij twee of drie plekken in de nabijheid van zijn bij voorbaat gekozen rustplaats schoon en vlijt zich op deze voor eenigen tijd neer. Dit doet hij om eventueele vervolgers te misleiden; het moet dezen in den waan brengen, dat de tapir verder getrokken is". „En nu moet u zien", zoo vervolgde de Indiaan, „met welke sluwheid het dier zijn werkelijke leger heeft uitgekozen. Deze boomstammen dienden den tapir om zijn aftocht te dekken. Wanneer de jager achtereenvolgens de misleidende schoongemaakte plekken gevonden heeft, kan dit allicht met het veroorzaken van eenig gedruisch gepaard gaan. Hierdoor wordt het slapende dier gewaarschuwd, het springt over de boomen heen en, voordat de jager de hindernis kan nemen of daar om heen kan loopen, heeft zich de tapir in veiligheid gebracht. Het gelukte mij echter het slapende dier geruischloos te naderen. Toen moest ik den tapir wakker maken, dit geschiedde door een slag met het kapmes tegen de groeilijst van een parelhoutboom; opgeschrikt sprong de tapir op en maakte zich voor den sprong over de boomstammen gereed. In het zelfde oogenblik schoot ik".

Het bleek later, dat dit schot doodelijk was geweest, de kogel

had de dikke huid boven de linker voorpoot doorboord en de long getroffen, terwijl mijn kogel in den buik van het dier was terecht gekomen. Een dergelijk schot doodt het dier niet onmiddellijk; dit heb ik later eens ondervonden. Toen schoot ik des avonds bij onzeker licht een tapir in een waterplas. Het wild ging ervandoor, en twee dagen later vonden wij het een kilometer van de plas verwijderd in staat van volkomen ontbinding terug. Een groot aantal aasgieren had zich van het karkas meester gemaakt. Deze vogels, de mieren en een aaskever, ruimen alle doode beesten binnen zeer korten tijd op; na eenige dagen blijft niets anders dan het keurig schoongemaakte skelet over. Volgens het geloof der Boschnegers vertoeft de granman, het opperhoofd, der gieren in de nabijheid van den grangado, den oppersten god. Dit vertelde mij een neger, nadat ik eens diep in het bosch een wild varken geschoten had. Toen de buit schoon gemaakt werd, nam hij de ingewanden en rende daarmede het bosch in. Na zijn terugkomst vroeg ik den Boschneger, waarom hij de ingewanden niet voor de visschen in de kreek had geworpen. Hij antwoordde: „ik heb het vleesch voor den gierenkoning gebracht en dezen aangeroepen. Hij weet, dat u hem den maaltijd heeft gezonden en zal dit aan den grangado vertellen. Deze zal uw goede daad beloonen en u een ander wild laten schieten".

Zooals wij reeds weten, is de tapir een nachtdier, dat eenzaam door het donkere oerwoud zwerft. Slechts gedurende den bronstijd treft men de voetsporen van verschillende bij elkander vertoevende dieren aan. De tapir voedt zich met planten en vruchten. Aan den hevea-aanplant van het Boschwezen brachten de in den omtrek der boschcultures levende tapirs groote schade toe, doordat zij den bast der jonge boomen afschilden. Er moesten toen Indiaansche jagers in dienst genomen worden, om jacht op deze ongenoode gasten te maken.

De tapirus americanns wordt tot een meter en twintig centimeter hoog en bereikt een lengte van ongeveer twee meter. Bijzonder opvallend zijn de lange kop, die in een slurfachtigen snuit uitloopt, en de korte, naar boven zeer breed verloopende, pooten. De in vijf vingers gespleten hoef laat — door het groote gewicht van het dier — een volwassen tapir kan tot 400 pond zwaar worden — steeds een goed spoor achter.

Wij bleven niet langer bij het geschoten dier vertoeven, daar de vrouwen geroepen moesten worden om het vleesch naar het dorp te dragen. Weldra had Sasiba een jachtkepi gevonden, dat ons in staat stelde binnen anderhalf uur het dorp te bereiken.

De vreugde was daar groot; binnen tien minuten reeds waren tien à twaalf vrouwen, voorzien van de koeroekoeroe, den uit bast gevlochten draagkorf der vrouwen, op marsch. Sasiba moest mee om den weg te wijzen; ik had er voor dien dag genoeg van en strekte mij lekker in de hangmat uit.

Alvorens met de beschrijving van de jacht, die het bemachtigen van dierlijk voedsel ten doel heeft, voort te gaan, zal ik omtrent de jacht op voor de menschen gevaarlijke dieren van het geslacht Felis, de katten die in Suriname voorkomen, het een en ander vertellen. Inderdaad zijn de tijgers, zooals men aldaar de verschillende kleine en groote, in het wild levende, katten noemt, niet zoo gevaarlijk. Ongetwijfeld is het voorgekomen, dat zoowel de jaguar (Felis onca) als ook de Puma (felis concolor), menschen heeft aangevallen, maar de verhalen, welke daaromtrent de ronde hebben gedaan, zijn alle zeer vaag, tenminste ik heb nooit vernomen, dat een volwassen mensch het slachtoffer van een tijger is geworden. Een paar jaar geleden roofde een jaguar wel het kind van een Britisch Indiër uit diens hut, en eens heb ik een Indiaansche jongen verbonden, die eveneens door een jaguar was aangevallen en verwond geworden. Dit heeft echter de groote kat het leven gekost; den jongen was het gelukt het dier met zijn jachtmes de keel door te snijden.

Op mijn veelvuldige tochten door alle streken van Suriname heb ik de beide groote katten, den jaguar en den puma, dikwijls ontmoet, doch slechts enkele malen onder schot kunnen krijgen. Meestal zag ik hen in een flits, doch ook wanneer de ontmoeting soms van langeren duur is geweest, beperkte zich deze tot eenige seconden. Steeds sloegen de dieren op de vlucht en de enkele malen, dat ik in de gelegenheid ben geweest een der roofdieren neer te leggen, heeft dit bij verrassing, die aan beiden zijden aanwezig was, plaats gehad. Zoodoende schoot ik eens een grooten jaguar, die achter een troep pingos liep, met het kennelijk doel een afgedwaald wild zwijn aan te vallen. Ik stond op de helling van een heuvel en aan den voet daarvan trokken de varkens voorbij. Zij hadden jongen bij zich, die onder de buiken hunner moeders mede liepen; het was een alleraardigst gezicht en eerst toen het everzwijn, dat de achterhoed vormde, bijna uit mijn gezicht was, bracht ik het geweer in aanslag. Op hetzelfde oogenblik stond nog geen twintig passen van mij af een jaguar, gereed voor den sprong op het achterste dier van den troep. Een seconde later weergalmde het schot en stortte de kat neer. Ofschoon de jaguar in een windrichting van mij af achter

de wilde zwijnen aan jaagde, had hij door den intensen stank, dien de boschvarkens verspreiden, den menschengeur niet waargenomen.

Dat de groote Surinaamsche roofdieren moed missen, heeft mij eens een puma duidelijk gemaakt. Op onderzoek naar hars leverende boomen in het Savannabosch zijnde, hadden mijn Indianen eenige boomen ontdekt, welker bastoppervlak ik wilde opmeten. Ik liet mijn geweer aan den boschrand achter en zocht de boomen op. De Indianen gingen verder op verkenning uit, en ik mat den eersten boom. Toen ik daarmede gereed was, draaide ik mij om, teneinde den volgenden boom op te nemen. In hetzelfde oogenblik kreeg ik een schok en liep het mij ijskoud over den rug, want vlak voor den boom, slechts weinige schreden van mij verwijderd, stond de bemodderde gedaante van een puma. Het was een geweldig groot beest, de groote kop kwam grotesk boven het geheel vermagerde lichaam uit, blijkbaar had het uitgehongerde dier in een der moeraskreken visschen trachten te verschalken. Wij keken elkander in de oogen, geen van ons beiden verroerde zich; terwijl ik het handvat van het kapmes stevig omvatte, trachtte ik tevens mijn rug te dekken, door eenige stappen achteruit naar den opgemeten boom te doen. De puma maakte een duikende beweging, het scheen als of hij zich voor den sprong op mij gereed maakte. Terwijl ik den rechterarm met het kapmes in de hand ophief, sprong de puma inderdaad, doch de sprong was een zijwaartsche; op hetzelfde oogenblik was hij in het dichte onderbosch verdwenen. Een zachte stap deed de spanning, waarin ik nog eenige seconden bleef verkeeren, ophouden, en de Indiaansche arbeider, die uit het groen opdook, keek verwonderd over de defensieve houding, die ik nog altijd bewaarde. Ik vertelde hem wat mij overkomen was; de man lachte slechts en zeide, dat dit de gewoonte van den puma was, wanneer hij onverwachts een mensch in het bosch ontmoette. Noch de jaguar noch de puma vallen aan; zij vluchten altijd. Wel sluipen zij de jagers, wanneer deze met honden jagen, achterna, om die neer te slaan en weg te sleepen. Sommige Indianen dresseeren daarom hun honden voor de tijgerjacht; deze honden vallen de katten moedig aan en stellen de jagers in de gelegenheid ze te dooden.

De in Suriname levenden katten leveren dus geen eigenlijk gevaar voor den mensch op. Daarentegen zijn zij in sommige streken voor veehouders lastig. Zoo kan ik mij herinneren, dat een jaguarpaar tal van koeien op de plantage Pieter-

zorg roofde en al de geiten der Britsch-Indiërs aldaar wegsleepte. Het gelukte door het plaatsen van vallen de roovers onschadelijk te maken; op gelijke wijze helpt men zich elders, wanneer een kat voor het vee of de honden gevaarlijk wordt. Een kleinere soort van het geslacht felis, felis macrura, welks grondkleur van het vel grijs is, bezoekt bijzonder gaarne de hoenderhokken en haalt ook de slapende honden weg. De Felis yaguarundi, die in kleur en teekening op den jaguar gelijkt, is zeldzamer dan de vorige; beiden bereiken de grootte van een Europeesche herdershond, terwijl de tijgerkat, Felis pardalis, niet grooter dan een huiskat wordt.

Aan de Marechalskreek schoot ik eens een volkomen zwarte kat, welke bij groote slankheid ook veel grooter dan de tijgerkat was en heel veel van een kleine panter had. Ik nam het geschoten dier mede naar de werkplaats van Boschnegers, die aldaar hout kapten. Toen ik hun de kat toonde, schrokken zij en een neger vroeg mij, of ik het dier geschoten had. Het een en ander maakte mijn nieuwsgierigheid gaande en gedurende het daarop volgende gesprek kwam ik te weten, dat de kat, door de Boschnegers Ania genoemd, de drager is van den tijgergeest, den Winti, welke in de Boschnegerwereld een groote rol speelt. Volgens de opvatting der Boschnegers weigert ieder geweer, dat op het dier gericht wordt. Noch in de West-Indische encyclopaedie noch in een ander, de dierenwereld van Suriname beschrijvend werk, wordt van deze soort felis gewag gemaakt.

Hierboven werd opgemerkt, dat honden voor den strijd tegen de katten gedresseerd worden. Dit heeft ook plaats om allerlei wild te jagen en daarbij worden de honden tegen afzonderlijke wildsoorten afzonderlijk afgericht. Zoo jagen honden speciaal schildpadden, of herten, of tapirs enz. Het dresseeren van een hond voor het jagen op een bepaald wild duurt van zes weken tot twee maanden. Het begint met het „neus openen" d.i. het reukorgaan speciaal voor den geur van het wild, dat de hond moet opspeuren, te ontwikkelen. De honden worden met roekoezaden (Biza Orellanah) gewasschen, en daarna wordt hun een pap in de neusgaten gewreven, die uit gestampte deelen van capsicum, andere scherpe kruiden en de zweetklieren van het wild bestaat. De procedure is een vreeselijke marteling. De honden spartelen tegen, bijten en huilen, en raken tenslotte bewusteloos van uitputting. Sterke dieren, die men niet vast kan houden, worden voor de behandeling gebonden. Na deze voorbereiding moeten de honden „medicijnen" innemen en worden zij om de twee of drie

dagen met kruidenbaden behandeld. De kennis van de kruiden en van de overige middelen, die voor de behandeling noodig zijn, is het geheim van slechts weinige Indianen en negers. Voor de jacht afgerichte honden worden goed betaald; een neger bijv., die met groot succes honden dresseerde, verkocht deze grif voor ƒ 60 per dier. De Boschnegers van den Tapanahony maken, om jachthonden te koopen, lange reizen naar de in de bovenlanden wonende Indianen. De honden dezer roodhuiden staan als bijzonder goede jagers bekend, maar blijven in de benedenlanden niet in leven.

Het is waar, dat voor de jacht afgerichte honden niet alleen goede speurders zijn, die het wild opjagen, zij vallen ook aan en verstaan al de kunstjes, die een ontkomen van het wild onmogelijk maken. Jaagt een hond op schildpadden, dan draait hij, zoodra hij bij het dier is gekomen, dit om, zoodat het hulpeloos op zijn rug komt te liggen. Daarna blaft de hond op bijzondere wijze, waardoor de jager begrijpt, dat er een schildpad gevangen is. Honden, die wilde zwijnen jagen, drijven deze voor zich uit, totdat een of meer van de varkens in het hol van een gevallen woudreus hun toevlucht zoeken. Voor de opening daarvan houden de honden, altijd door blaffende, de wacht, tot dat hun baas met het geweer ter plaatse is. Herten worden door de honden naar de rivieren gedreven. In deze varen de jagers in corjalen op en neer en zij luisteren naar het blaffen der honden. Tracht het hert te ontkomen, door zwemmende de rivier over te steken, dan wordt het door de jagers opgevangen. Het dier wordt gedood door het bij de achterpooten te grijpen en den kop onder water te houden, totdat het verdronken is. Dit is wel geen edel jachtvermaak, doch, zooals reeds gezegd is, gaat het uitsluitend om het bezit van het vleesch, en daar komt nog bij, dat, wanneer men het hert in het water zou schieten, het dier zou zinken, en eerst in staat van ontbinding verkeerende weder aan de oppervlakte komen zou. Wilde zwijnen zinken niet, wanneer zij in het water worden geschoten; het watervarken of kapoea komt binnen het kwartier, en de tapir binnen het uur weder aan de oppervlakte.

De afgerichte honden zijn ook zeer moedige dieren. Daarvan kon ik mij eens overtuigen, toen drie kleine honden een tapir, waarvan zij de slaap hadden verstoord, verhinderden te vluchten en hun baas in de gelegenheid stelden het dier te dooden. Wij waren bezig een tracé in de nabijheid van de Surinamerivier te kappen; op een der vestigingen van Creolen had ik een arbeider bij gehuurd en deze, de eigenaar van een koppel goede jacht-

honden, had mij verzocht zijn drie dieren mede naar het bosch te mogen nemen. Tegen twaalf uur 's middags, wij zouden juist gaan schaften, hoorden wij de honden op vrij grooten afstand vervaarlijk blaffen. De creool vroeg mijn geweer te leen en ging daarmede op het geblaf af het bosch in. Geruimen tijd later hoorden wij een schot. Tegen één uur kwam de arbeider terug en vertelde, dat hij een tapir geschoten had. De honden hadden hem van zijn leger opgejaagd en hem, toen hij wilde vluchten, den weg versperd. Telkens wanneer de tapir de wijk in een bepaalde richting had willen nemen, vond hij een van de kleine keffers op zijn weg, die hem naar den snuit vloog en beet. Het logge dier draaide in de rondte, maar kwam niet van de plaats weg. Met een oogopslag overzag de creool de situatie en toen de tapir opnieuw, doch weer tevergeefs, met den kop voorover een der honden met zijn tanden te pakken trachtte te krijgen, schoot hij de gemakkelijke prooi neer.

Behalve op de hierboven beschreven wijzen wordt de jacht door de Indianen ook met behulp van magische middelen uitgeoefend. Dit geschiedt door betoovering van het wild, door de toelala. Geloofd wordt, dat de toebereide knollen van den taaia, een Araceae, het wild aanlokken, het dwingen op den jager af te komen, zoodat deze het gemakkelijk onder schot kan bekomen. Van den taaia groeien in Suriname wel honderd variëteiten. Eenige dezer leveren aardvruchten en andere weer groenten. Deze worden zoowel om den knol als om het blad aangeplant. De meeste soorten groeien echter in het wild en van sommige zijn de bladen prachtig gekleurd. Naarmate de teekeningen der gekleurde bladen der ariumvariëteiten gelijkenis met lichaamsdeelen van bepaalde dieren vertoonen, spreekt de Indiaan van hert-, boschvarkentaaia enz. Planten, waarvan de bladeren deze kenmerken vertoonen, worden aangeplant met het doel ze voor de bereiding van de lokmiddelen te gebruiken. Slechts de knollen worden gebruikt, die met andere kruiden en de diverse klieren van het desbetreffende wild fijn gestampt en met elkander vermengd worden. Het mengsel wordt kortweg taaia genoemd. Gaat een Indiaan ter jacht, dan neemt hij het een of ander mengsel in de jachttasch met zich mede. Meestal wordt de pakirataaia, de toelala, die het boschvarken betoovert, mede in het bosch genomen.

Omtrent de uitwerking der lokmiddelen kreeg ik dikwijls groote verhalen te hooren. Persoonlijke ondervindingen heb ik nooit opgedaan. Ofschoon ik vaak het pakiramiddel op boschtochten in mijn weitasch had, is nooit een wild zwijn op mij afge-

komen; alle, die ik geschoten heb, moesten behoorlijk verschalkt worden. Ook heb ik wel eens met anjoemarataaia gehengeld, en daarbij ben ik ook niet gelukkiger geweest, dan wanneer ik met gewoon aas de groote visschen ging vangen.

De oude opvattingen en gebruiken raken bij de tegenwoordige, benedenlandsche Indianen zoek. Omtrent het pijlvergif is zoo goed als niets meer bekend, en de toelala kent slechts als ingewijden eenige oude roodhuiden, die nog wat voor piaaiman (medicijnman) spelen, Een van hen was een oude vriend van mij. Thans is Ta Kwassi reeds bijna veertig jaren dood; het verhaal van zijn bekeering doet echter nog altijd de ronde, en omdat het iets met de jacht te doen heeft, zal ik het hier vertellen.

Ta Kwassi was in de oogen der Indianen een goed piaaiman en een bijzonder gelukkig visscher in diep water. Het eerste was een doorn in het oog van den missionaris, die op geregelde tijden het dorp van Ta Kwassi bezocht. De oude piaaiman was de eenige ongedoopte Indiaan in de vestiging. Telkens wanneer de pater naar het dorp kwam, verdween Ta Kwassi; dan ging hij voor eenigen tijd naar de Saramacca om met zijn toelala anjoemara te verschalken. Eens ontmoette hij den pater onverwachts bij een kreek, die deze laatste op zijn tocht naar het dorp moest oversteken. Ta Kwassi werd door den missionaris aangesproken en beloofde zich te zullen laten doopen, zoodra de pater hem in het dorp zou aantreffen. Op deze belofte bouwde de pater zijn plan en op zekeren dag verscheen hij onaangemeld in het dorp. De piaaiman was thuis, en dienzelfden dag werd hij gedoopt en kreeg hij den naam Frederik. Geruimen tijd later bezocht de pater wederom, en wel op een Vrijdag, het dorp. Gedurende zijn bezoek aan de hutten kwam hij ook bij Ta Kwassie terecht. In een groote ijzeren pot kookten groote hoeveelheden vleesch, en Ta Kwassie kloof vergenoegd den poot van een pakira af.

„Frederik wat is dat"? vroeg de Pater „je mag toch op Vrijdag geen vleesch eten".

„Ik eet geen vleesch" klonk het lakonieke antwoord van Ta Kwassie.

„Wat? Lieg je nog bovendien?"

„Neen pater, maar laat ik u de zaak even uitleggen. Heden ochtend ging ik naar de kreek om wat visschen voor mijn middagmaal te vangen. Vlak bij de kreek ontmoette ik pakiras; ik schoot er een. Het beest was echter niet onmiddellijk dood; ik liep daarom vlug naar de kreek, haalde wat water en doopte het pakira, voordat het stierf, anjoemara. Op dezelfde wijze heeft

u immers van Ta Kwassie Frederik gemaakt. Ik lieg dus niet wanneer ik zeg dat ik hier anjoemara eet".

Tenslotte blijft nog te bespreken een met de eigenlijke jacht niets uit te staan hebbende wijze van wild te bemachtigen. En toch schuilt er iets van de jacht in het zetten van geweren en vallen, omdat dit zonder spoorzoeken niet mogelijk is. Sommige dieren hebben de gewoonte gedurende eenigen tijd geregeld van hun overdagsche verblijfplaatsen uit zekere paden af te loopen. Dit houdt verband met het bezoek aan bepaalde plaatsen, welke den nachtdieren gedurende bepaalden tijd voedsel aanbieden. Zoodoende graaft de laba, dien men in Suriname haas noemt (Coelogenys paca), gaarne de knollen der voedselgewassen op de kostgronden der inboorlingen uit. Heeft het dier eenmaal een geschikte plaats, die hem gemakkelijk zijn voedsel geeft, ontdekt, dan blijft het deze ook gedurende eenigen tijd bezoeken. De haas of hee is een holbewoner, die zijn hol op vernuftige wijze aanlegt. Hij draagt steeds zorg, dat zijn verblijftplaats tenminste twee, doch meestal drie, uitgangen heeft. Men kan daarom het sluwe dier nooit uitgraven. Is er onraad, heeft bijv. een hond het spoor gevolgd, en is deze bij een der uitgangen, dien de laba op zijn laatsten nachtelijken tocht als toegang heeft gebruikt, aangekomen, dan ontsnapt het dier door een der andere uitgangen.

In tegenstelling tot den laba graven de gordeldieren (Dasypus), die tot de tandloozen behooren en waarvan in Suriname vijf soorten voorkomen, zich met een enkelen toegang in. Hierdoor kan dit wild gemakkelijk uitgegraven worden. Wanneer de inboorlingen de monding van den onderaardschen gang van het gordeldier ontdekt hebben, wordt met behulp van een stok de richting ervan bepaald. Daarna wordt het eerste gat op den afstand, die de stok aangeeft, loodrecht op den gang gedolven. Omdat het gordeldier nog al eens van richting verandert, moet de peiling telkens herhaald en dikwijls moeten een aantal gaten gedolven worden, om het dier, dat angstig voortgraaft, in te halen.

Het hert (Cervus) is ook een van de dieren, die overdag rusten en des nachts hun voedsel zoeken. Het kleinste, de Kariakoe der Indianen, zwerft rond, terwijl het groote hert (Cervus Savannorum) de kostgronden der inboorlingen opzoekt om zich aan het loof der batatensoorten en de jonge cassave te goed te doen. Dit hert heeft eveneens de gewoonte gedurende eenigen tijd des nachts een en hetzelfde pad af te loopen.

Een opmerking omtrent de soorten van herten, die in Suriname

voortkomen, is hier op haar plaats. Kappler vermeldt in zijn boek *Surinam*, 1887, behalve de hierboven genoemde cervus simplicicornis en cervus rufus. In het gebergte heb ik echter eens een hert zonder gewei en met zeer lange ooren geschoten; het dier had een donkergrijze vacht. Later trof ik eens een Boschneger, die eenzelfde dier van de jacht naar huis bracht. Hij noemde het Mba, dat is woudezel, terwijl de Boschnegers het gewone hert Koesaai noemen, vermoedelijk een verbastering van het Caraibische Koesari, zooals Cervus Savannorum bij de Indianen heet. Dat men met verschillende soorten te doen heeft, bewijst een verhaal, dat bij de Boschnegers de ronde doet. Hierin wordt beweerd, dat de Mba veel slimmer dan de Koesaai is.

De Koesaai ontmoette den boeboe, dat is den puma in het bosch. De streek was arm aan wild, vertelde hij aan het hert, hij moest het nu reeds weken met visschen stellen, die hij in de bijna uitgedroogde plassen der drooge kreken ving. Hij stelde aan het hert voor met hem mede te gaan en hem behulpzaam te zijn een der plassen uit te scheppen. Het onnoozele hert ging op het voorstel in, en bij den plas gekomen, zeide de boeboe: ,,Fisi de a boenoe, fisi an de a boenoe" hetgeen in het Nederlandsch beteekent: Zijn er visschen, dan is het goed, zijn er geen visschen, dan is het ook goed. Er waren geen visschen in het gat, maar de tijger sloeg het hert neer en at het op.

Eenigen tijd later ontmoette de boeboe het Mba. Hij deed hetzelfde voorstel en de sluwe woudezel ging er op in. Voorzichtigsheidshalve liet hij echter het roofdier vooruit loopen en met het water uitscheppen beginnen. Toen er geen visschen te zien waren, zeide de boeboe: ,,Als er visschen zijn, is het goed, zijn er geen, dan is het ook goed". Nauwelijks had hij het laatste woord geuit, of de Mba nam een sprong en gallopeerde, voordat de boeboe tot den sprong gereed was, het bosch in.

Na deze afdwalingen keeren wij weder tot het eigenlijke onderwerp, de jacht op de dieren, die gedurende de nacht hun voedsel zoeken, terug. Op de hoogte van het dier, dat men wil bemachtigen, worden in het pad, dat het gewoon is af te loopen, een paar stevige stokken met vorken aan de uiteinden in den grond gedreven. Hierop wordt een geladen geweer stevig bevestigd. Op eenigen afstand vóór den mond daarvan wordt een heel dunne, donker gekleurde draad dwars over het pad gespannen. Die draad staat in verbinding met een touw, dat aan den trekker van het geweer bevestigd wordt. Wanneer alles gereed is, wordt de haan overgehaald en zoo het geweer gespannen. Loopt het

wild tegen den draad aan, dan wordt het touw met een ruk strak gespannen en haalt den trekker van het geweer naar achteren. Het schot gaat af en het recht in de borst getroffen dier stort doodelijk gewond neer.

Het zetten van geweren is een gevaarlijk bedrijf. Dikwijls zijn, wanneer zij in de nabijheid van bewoonde plaatsen werden gezet, menschen de slachtoffers daarvan geworden.

Het vallen zetten is in Suriname minder in zwang; men kan tenminste niet zeggen, dat bepaalde wijzen van vallen zetten bestaan, of dat bepaalde constructies van vallen algemeen gebruikelijk zijn.

(Wordt vervolgd).

DE SCHIPBREUK VAN DE SIRENE BIJ HET EILAND BONAIRE

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In September 1829 verliet Z.M. brik „Sirene" Vlissingen met het doel deel uit te maken van Z.M. zeemacht in West-Indië onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee H. van de Graaf. Als 1ste officier was aan boord C. van der Hart. Aangezien de commandant Van de Graaf, die gedurende de reis ernstig ziek was geweest, bij aankomst te Paramaribo nog niet hersteld was, betrok deze bij aankomst aldaar in Mei een woning aan den wal.

Hij was een zeer corpulent man, die 300 pond woog, en wien de hitte van Suriname bij zijn ziekte geen goed deed, zoodat hij 7 Februari 1831 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde en met militaire eerbewijzen te Paramaribo werd ter aarde besteld.

Denzelfden dag stelde de toenmalige gouverneur-generaal der West-Indische bezittingen P. R. Cantz'laar Van der Hart tot commandant van de „Sirene" aan.

Weinig had deze gedacht welk onheil hem met zijn schip zou overkomen.

Midden Januari 1832 kreeg hij opdracht met de brik naar Curaçao te vertrekken en de eilanden Sint Maarten en St. Eustatius aan te doen ter overbrenging van dienststukken, soldaten en goederen.

Negen maanden had men vrijwel werkeloos in Suriname gelegen, slechts door plantagebezoek, jacht en beleefdheidsbezoeken in beslag genomen, zoodat deze reis een welkome afwisseling was.

De brik vertrok 8 Februari en kwam 18 Februari op St. Eustatius aan om, na zijn opdracht te hebben uitgevoerd, een tweetal dagen later naar Sint Maarten te zeilen. Van daar vertrok men 23 Februari naar Curaçao, waar men den 27sten binnenviel. Hier werd het schip opgeknapt en hersteld, hetgeen dringend noodig was.

De commandant ontving kort daarna opdracht van den gezaghebber om voor vlagvertoon een reis naar Venezuela te maken. Tevens kreeg hij drie misdadigers mede, die op Bonaire hun straftijd moesten uitdienen.

Vol moed ondernam commandant Van der Hart zijn eerste diplomatieke zending op 20 Juni 1831 met de „Sirene", die echter haar laatste reis zou doen.

Na een verblijf van 3 dagen was de „Sirene" den 24sten Juni vertrokken. Een angstig voorgevoel kwelde den commandant den geheelen avond, toen bij helderen maneschijn en een onbewolkten hemel een lichte stofregen viel. In den vroegen morgenstond, 4 uur, stak een hevige wind op, waardoor het schip begon te zwaaien. Een geweldige orkaan was in aantocht. De „Sirene" werd naar den wal gevoerd en stootte met het achterschip op het harde zand en den koraalgrond, en, toen getracht werd met uitgooien der beide ankers van den gevreesden wal af te blijven, brak een der ankertouwen en hield het werpanker niet, zoodat het schip tegen het rif voer.

De zee werd steeds onstuimiger. Hevige orkaanvlagen smeten de brik al meer en meer den wal op. Het schip viel om, sloeg lek en ondanks het pompen steeg het water in de brik al hooger en hooger en des morgens 9 uur brak zij op twee plaatsen met woest geweld.

Donder, bliksem en een stortvloed van regen maakten het tooneel van verwoesting nog afgrijselijker en na scheepsraad te hebben gehouden, werd besloten den bodem te verlaten.

Er waren 110 koppen aan boord, die in veiligheid gebracht moesten worden. De redding slaagde met verlies van slechts één man, die in de branding verdronk.

De commandant was de laatste, die het schip verliet en den wal bereikte, de weinige kleeren doorweekt.

De bewoners van het eiland deden al het mogelijke om de schipbreukelingen te helpen en van kleeren te voorzien. Voor huisvesting der bemanning werd de R.K. kerk afgestaan en voor allen werd onderdak gevonden. Den commandant werd met den 1sten officier van gezondheid bij den gezaghebber huisvesting verleend.

Veel van de levensmiddelen, kleedingstukken, kaarten, instrumenten, enz. van het verongelukte schip werd nog geborgen, gedroogd en onder bewaking gesteld. Van Curaçao uit werden vaartuigen gezonden om de geredde goederen af te halen en 13 Juli vertrok de commandant Van der Hart per schoener zelf

naar Curaçao, waar hij gastvrij werd onthaald en gehuisvest om dan per Z.M. transportschip „Dordrecht" naar het vaderland terug te keeren, waar hij het laatst van December 1831 behouden te Hellevoetsluis aankwam. Het Militair gerechtshof te Utrecht, waarvoor hij ter verantwoording geroepen werd, sprak hem van alle schuld vrij.

Zoo eindigde de rampspoedige reis van de „Sirene" naar de West met haar ondergang, doch gelukkig met de redding van zoo goed als alle opvarenden.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

De Ingenieur. 20 Juni 1941, no. 25. *Mededeelingen uit de Geological Survey of British Guyana*, door prof. ir. C. L. van Nes, [voordracht, gehouden voor de Afdeeling voor Mijnbouw van het Kon. Instituut van Ingenieurs op 27 December 1940 te 's-Gravenhage].

Oost en West. 18 Juli 1941. Mededeelingen no. 30. De geschiedenis van de Victoria Regia. De Koninklijke waterlelie van Zuid-Amerika, door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. Mededeelingen no. 33. 30 Augustus 1941. Suriname verheerlijkt, lofzang door P. F. Roos op het einde der 18de eeuw, medegedeeld door F. O. D.

Echo's uit de Missies. 25 Juni 1941, no. 7. Iets over het oerwoud en zijn bewoners.

Idem. 25 Juli 1941, no. 8. Het een en ander over Suriname, door Sr. Marie Anthusa; Oud moedertje [op Kralendijk, Bonaire], door Sr M. Beatrice.

Ons Suriname. Juli/Aug. 1941, no. 7/8. In Memoriam Zuster Ruth Schütz-Hensen; De Jaarrekening 1940; Brief van Zr. Nelly de Borst uit Ganzee.

S. Dominicus Penning. Afl. 139. Juli 1914. St Barthelemy [Fransche Antillen], door A. v. Weerelt. O. P.; Chineezen en vitaminen [op Curaçao], door Pater M. D. Latour. O. P.

Het Landhuis. Op de Hoogte, Juni 1941 no. 6. De Muziek der Antillen, door dr. H. M. Merkelbach [Fransche Antillen].

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. VII, 15 Juli 1941. Een buitengewoon jubileum, door P. Jucundus. O. M. Cap. [de Zusters Domicanessen van Roosendaal en de Missie van Curaçao 1842, Bonaire 1856 en Aruba 1856].

Idem. 15 Augustus 1941, Afl. VIII. De droogte op de Beneden-Windsche eilanden, door V. R.; Brieven uit Curaçao, van Pastoor Putman 1837–1853.

De Spiegel. 14 Juni 1941, no. 37. Haitï, het ,,Paradijs'' der negers [met 8 ill.].

Idem. 5 Juli 1941, no. 40. Curaçao, erfdeel onzer vaderen, door Fred. Slag.

Haagsche Post. 19 Juli 1941. no. 1448. Surinaamsche Winti-Dansen.

Idem. 2 Augustus 1941. Negersatire op Martinique.

De week in beeld. 25 Juli 1941, no. 20. Curaçao, belangrijk eiland van onze overzeesche bezittingen (met 5 afbeeldingen).

De Indische Gids. Augustus 1941, no. 8. Jacobus Joannes Eliza Capitein, een Afrikaansche Moor, die predikant werd op de kust van Guinea, door Fred. Oudschans Dentz. O.D.

AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN [1])

DOOR

W. R. MENKMAN

VII (Slot)

Hieronder volgen eenige Aanvullingen en Verbeteringen, welke ik aan de vroegere aanteekeningen kan toevoegen, hier en daar een dankbaar gebruik makend van de opmerkingen, welke eenige belangstellende lezers wel hebben willen maken.

Namen van personen De la *Barre* (bl. 4) verleende in 1667 aan Abraham Crijnssen bij het gezamenlijk optreden tegen de Engelschen in de Caraibische Zee niet den bijstand welken de onzen verwachten mochten [2]).

Een *Van Beverhout* (Ned. II, zie den naamlijst op bl. 46), met den voornaam Adriaan, vinden wij omstreeks het midden der achttiende eeuw op de Deensche Antillen [3]).

Adriaen Block(bl. 6), zeer waarschijnlijk een ander dan die van 1644, bevoer reeds onder het generaal octrooi van 1614 Nieuw Nederland en was in 1615 commissaris generaal van wege de Staten bij de walvischvaart [4]).

Van *Samuel Blommaert* (bl. 6 en 7) is, behalve het portret, in het bezit van de familie Del Court van Krimpen [5]), ook de handteekening bewaard gebleven [6]).

Wanneer *Jan Claesz. van Campen* (bl. 8) reeds in 1631 comman-

[1]) Loopende jaargang, 1 e.v., 33 e.v., 65 e.v., 97 e.v., 161 e.v., 203 e.v.

[2]) Warnsinck, Abr. Crijnssen, zie vroeger.

[3]) Oldendorps Gesch. d. Mission, 702, 748, zie vroeger.

[4]) Mr. N. C. Lambrechtsen van Ritthem, Korte beschrijving van... N. Nederland, Middelburg 1818.

[5]) Nederlanders over de Zeeën, Utrecht 1940, t.o. bl. 17.

[6]) Woodrow Wilson, A History of the American People, I, 168.

deur was van Sint Maarten, dan was hij „the only sober Dutchman", dien Sir Henry Colt ooit ontmoet had [1]).

Wellicht is de *David Coppin* van 1648 (bl. 10) dezelfde Davit Coppijn, die later aan de Pomeroon gevestigd was en volgens de instructies der Staten van Zeeland, aan Abr. Crijnssen, van 23 December 1666, gevangen genomen en naar Patria opgezonden moest worden [2]).

Van het geslacht *Coymans* enz. (bl. 10) kan nog verteld worden: dat Coenraad Cooiman in 1582 betrokken was bij een expeditie van Lissabon naar Brazilië [3]), dat Isaac Coymans te Hamburg geboren en makelaar te Amsterdam was [4]) en dat John Coumans, van Amsterdam, verantwoordelijk gesteld werd voor het nemen van Engelsche Guinévaarders in 1656 [5]).

Er mag nog wel speciaal op gewezen worden, dat *Pierre le Grand* (bl. 13) een belangrijk aandeel gehad heeft in het afweren van den aanslag op Ned. Brazilië in 1639–1640 [6]).

Van particuliere zijde werd vernomen dat *Willem Heldewier* (bl. 15) geboren werd in 1677, als zoon van Abraham Heldewier (geb. 21 Mei 1630 te Frankfort a.M.) en diens tweede echtgenoote Agneta de Hulter, dochter van Gautier en Helena Warmondt en geboren te Rotterdam in 1646.

Het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam bezit het handschrift-journaal dat de vice admiraal *Meppel* (bl. 18) op De Ruyters reis naar West Indië bijgehouden heeft.

Pieter Mortamer (bl. 19), 1641–1642 directeur der nieuwe conqueste ter Westkust van Afrika, leverde een interesante beschrijving van Angola; de naam werd ook wel geschreven Moortamer en Morthamer (vernederlandsching van het Eng. Mortimer?) [7]).

Het geslacht *Schorer* (bl. 36) was vermaagdschapt aan vele andere geslachten, bekend in onze Oost- en Westindische geschiedenis, zooals blijkt uit de naamlijst der 336 nabestaanden van wijlen den ordinaris raad van Ned. Indië Theodorus de Hase (1731) [8]).

[1]) Harlow, Col. expeditions, documenten paragr. II, zie vroeger.

[2]) Warnsinck, Abr. Crijnssen, zie vroeger.

[3]) Dr. E. C. G. Brünner, De waarde der Scibsfart-tabellen (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 9).

[4]) Kernkamp, Zweedsche Archivalia, zie vroeger.

[5]) Japikse, Verwikkelingen, Bijl. X, zie vroeger.

[6]) J. C. M. Warsninck, Een mislukte aanslag op Ned. Brazilië 1639–1640 (De Gids, Febr. 1940).

[7]) S. P. L'Honoré Naber in Bijdr. en Mededeelingen Hist. Gen. LIV, 1933.

[8]) Kroniek Hist. Gen. 1849, 58.

Bartholomeus *Tribier* (bl. 41), in 1670 assistent op Curaçao en in 1713 nog in leven, was de zwager van Is. Lamont [1]).

De Windts (bl. 43) hebben later in de achttiende eeuw ook op Sint Thomas gewoond [2]).

Persoonsnamen Bovenwindsche Eilanden (bl. 46/50). In dit lijstje staan Columbus, Cuvilje, Erville, Hoboken, Meppel en Westerbaan alphabetisch niet op hun plaats.

Sint Eustatius en de Amerikaansche revolutie (bl. 98). De correspondentie van Benjamin Franklin met den geheimen Amerikaanschen gezant te 's-Gravenhage liep in 1775 over ons eiland; de firma echter die aldaar voor de doorzending zorgde, droeg een Engelschen naam [3]).

Toen Frankrijk met de Noordamerikaansche staten in 1778 een handelstractaat gesloten had, vreesde Amsterdam achterop te zullen geraken, van daar de overeenkomst aangaande een leening en de regeling der toekomstige commercieele relaties, welke overeenkomst Engeland zoo hoog opgenomen heeft; tijdens den vierden Engelschen oorlog werd nog met Maryland het z.g. tabakstractaat gesloten [4]).

Voormalige Nederlandsche vestigingen (bl. 99). De slechte gang van zaken in Brazilië deed vele Nederlanders omstreeks het midden der zeventiende eeuw naar elders verhuizen, zooals Matthias Beck in 1654 schreef [5]); er kwamen er in dat jaar ook op Martinique en Guadeloupe aan [6]). En toen de Engelschen in 1655 zich van Jamaica meester maakten, troffen zij aldaar ook Nederlanders aan [7]).

De naam *Anguilla* is natuurlijk de verengelsching van het Spaansche Anguila (aal).

---

[1]) Knappert, Gesch. Ned. Bovenw. Eil., zie vroeger.

[2]) Oldendorps Gesch. der Mission, 619, 696, 709, 714, zie vroeger; C. de Jong, Reize, zie vroeger.

[3]) F. W. van Wijk, De Republiek en Amerika 1776–1782, 1921.

[4]) P. J. van Winter, Het aandeel v.d. Amst. handel aan den opbouw v.h. Amerikaansche gemeene best, 1917.

[5]) F. A. Varnhagen, Historia das Lutas com os hollandezes no Brazil, 1871, app.

[6]) Du Tertre, Hist. gener., tome I, chap. XVII, par. 1, zie vroeger.

[7]) Pitman, Development Br. W. I., uit Henry Whistler's Journal, zie vroeger.

Reizen Columbus (bl. 101). De Z.O. punt van Trinidad, die welke Columbus in Juli 1498 het eerst verkend moet hebben, werd in een document van 1513 [1]) genoemd: la punta de la Galea; deze punt heet tegenwoordig Galeotapunt en moet niet verward worden met Galerapunt, den N.O.-hoek van het eiland.

Nederlandsche Geschiedenis Benedenwindsche eilanden (bl. 101). Voor P. C. Amelunxen lees C. P. Amelunxen.

Nederlandsche Geschiedenis Bovenwindsche Eilanden (bl. 102). Voor Dutertre lees Du Tertre (twee maal).

Krijgswezen (bl. 106). Van 1580 af en verder gedurende de geheele zeventiende eeuw vinden wij den rang van *adelborst*, bij het leger, de schutterij, de waardgelders en de stadssoldaten, eveneens bij de mariniers en (in den aanvang der zeventiende eeuw) bij de marine. Adelborsten waren soms gewezen officieren die op een nieuwe commissie wachtten, dan wel invaliden; dat nog in de achttiende eeuw een gewezen officier adelborst werd, bewijst het geval De Mepsche (zie onder Namen van personen). In 1584 werd gesproken van „luitenants vendrichs ende andere adelborsten" [2]).

Plaatsnamen Benedenwindsche Eilanden (bl. 107). Pater Euwens heeft ook later nog nasporingen gedaan naar den naam *Brandaris*, op Bonaire en op Curaçao [3]), doch daarbij blijkbaar niet geraadpleegd het Woordenboek der Ned. Taal (III, I, Bo-Byzantijn, 1902), dat niet van eenigen heilige spreekt, doch brandaris een in het Nederlandsch gevormd woord noemt, met den Rom. uitgang aris.

Plaatsnamen Bovenwindsche Eilanden. Dat *Dommelingdijk* (bl. 108) zelf een verbastering zou zijn, wordt waarschijnlijk gemaakt door de vondst van Prof. Knappert, dat

[1]) Navarrete, Colección, III, 539, zie vroeger.
[2]) G. Fabius, Adelborst of Cadet (Mil. Spectator, Maandbl. voor de Weermacht van Nederland en Indië, jaarg. 104, Juni 1935); Arch. v. Kerk. en Wereldsche geschiedenissen, III, Stads kameraarsrekeningen Utr., zie vroeger.
[3]) W. I. Gids, XV, 257 e.v., 289 e.v.

er op Sint Eustatius in 1748 een fort Sommelsdijk bestond [1]). De betrekkingen tusschen Zeeland en onze Bovenwindsche Eilanden waren langen tijd zeer nauw.

A a r d r ij k s k u n d e La Republica Dominicana (bl. 109, tweede alinea) moet zijn La República Dominicana.

S c h e e p s t y p e n. Een *chaloupe* (bl. 161) was blijkbaar ook wel eens langsscheeps getuigd, althans bij De Laet is hier en daar sprake van een Besaen-Chaloupe [2]).

Opgezette sloepen en groote scheepsbooten (bl. 161, eerste alinea) voeren soms over groote afstanden zelfstandig mede met de schepen of eskaders waartoe zij behoorden; nog in de tweede helft der achttiende eeuw nam een Nederlandsch slavenschip de groote boot, welke men op de westkust van Afrika gebruikt had, bij vertrek van daar niet aan boord, doch liet haar medezeilen over den oceaan (naar Suriname), met zeven man equipage, alsmede de noodige uitrusting en proviand [3]).

De beschrijving welke Muller van het Hollandsche *fluitschip* (bl. 161) gaf, komt overeen met die welke bij een Franschen schrijver te vinden is [4]). Dr. J. H. Kernkamp sprak indertijd over de fluitschepen als ontstaan uit de vliebooten- en verwees naar prenten, o.a. van Hollar [5]). De prent van W. Hollar van 1647 geeft inderdaad eenige koopvaarders van een zeer lomp model, doch dit waren volgens het opschrift „Naues Mercatoriae Hollandicae, vulgo Vlieten", derhalve vliebooten(?). Bestaat er verband tusschen onze vliebooten en de Engelsche flyboats? Deze laatste echter, geconstrueerd te Rye, aan de Z.O. kust van Engeland, door zekeren Fletcher, waren juist snelzeilende en gemakkelijk manoeuvreerbare vaartuigen [6]), wat weder denken doet aan de Fransche flibustiers in West Indië, die wel juist scheepjes van deze laatste kwaliteiten gebruikt zullen hebben. De fluit en de vlieboot waren blijkbaar bij de onzen verschillende typen en de

[1]) Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. VI, par. 17, zie vroeger.

[2]) Iaerl. Verh. 127, zie vroeger.

[3]) Joachim Nettelbeck, Seine Lebensbeschr., reis 1771/1772, zie vroeger.

[4]) Dr. P. L. Muller, Onze Gouden Eeuw, tw. druk, I, 200; Viconte Du Motey, Guillaume d'Orange et les origines des Antilles Françaises, Paris 1908.

[5]) N. Rott. Courant, 1 Febr. 1935, avondbl.

[6]) James Anthony Froude, English seamen in the sixteenth century, lecture I, London 1896.

laatste was waarschijnlijk identiek met het oude hoedeschip (hue-de, heude of hui) [1].

Behalve vela de gabia en mastelero de gabia (bl. 162) kenden de Spanjaarden ook navíos de gabia (gavia), vierkant getuigde schepen dus, waarmede Columbus in 1502 voor de vierde maal den oceaan overstak [2].

De *fregatas* (bl. 162) hadden een Europeesche vóórgeschiedenis als roeivaartuigen [3]. Ook langschepen waren reeds zeer oud, t.w. uit den tijd der Vikings [4]; zie barcolongo, barcoluengo, *Lange barck* (bl. 162).

Pataches (bl. 162) was de naam welken de Franschen ook wel gaven aan wat bij ons chaloupen of sloepen heetten, d.w.z. de vaartuigen welke men op de reis zelf construeerde uit de daartoe medegenomen materialen [5].

Behalve van *haringschuyten* (bl. 164) was er ook sprake van „Haring-Gaickjens ofte Buysjens", waarvan er een in 1643 van Rotterdam naar Madera voer en van daar met een lading wijn via West Indië naar Nieuw Amsterdam in Noord Amerika, voor den verkoop in Virginië [6]. Dat men heel in het begin „harinck-schuyten" medenam op transatlantische reizen, blijkt ook uit het verhaal der expeditie van Abr. Cabiliau in 1597/1598; met twee zulke vaartuigen voer men van Santo Tomás de Caroni op [7].

V l a g g e n. Van Riebeeck sprak nog over het orange blanche bleu, als gebruikt voor het signaleeren van schepen van den Tafelberg aan de Kaap de Goede Hoop [8]. In verband met de vraag wat men vroeger onder oranje verstond (bl. 165) is misschien nog van belang dat er in 1363 van rood oranje laken gesproken werd [9].

P r o d u c t e n Dat *divi divi* (bl. 167/168) vroeger niet uit-

---

[1]) Ned. Zeeschepen van ongev. 1470 tot 1830, J. Philip v.d. Kellen Dzn. Leiden 1913; H. G. van Grol, Het Zeeuwsche Prijzenhof te Vlissingen etc. (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 4).

[2]) Navarrete, Colección, III, 10, noot 3, zie vroeger.

[3]) Espasa, Enc. un. ilustr. Eur.-Americana, zie vroeger.

[4]) Dr. Jan de Vries, De laatste wikingtochten etc. (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 10).

[5]) Voyages .... faits par Jean Mocquet, tw. boek, reis 1604 n. West Indië, Rouen 1645.

[6]) D. Pzn de Vries, Korte Historiael, zie vroeger.

[7]) De Jonge, Opkomst, zie vroeger.

[8]) Dagverhaal, Werken uitg. d.h. Hist. Gen.

[9]) Mr. J. Ph. Monté Ver Loren, De bewijsmiddelen kamp en handijzer enz. (Tijdschrift voor strafrecht, XXXVIII, Leiden 1928).

sluitend een product was van het vasteland en van de Benedenwindsche Eilanden, kan ook hieruit blijken, dat Oldendorp, met betrekking tot de Deensche Antillen, nog in 1777 sprak van „Waterbananne oder Waterpanne" [1]).

Blommaert schreef 28 Januari 1640 aan den Zweedschen rijkskanselier Axel Oxenstierna, dat Spanje (in 1633)de onzen van Sint Maarten verdreven hadden om de zoutvaart te kunnen beletten, maar dat er sedert andere vindplaatsen van *zout* (bl. 168) ontdekt waren; en verder, dat ook met het oprichten van een fort (omstreeks 1621) aan Punta del Rey, de Koning de bedoeling gehad had, dat de onzen gedwongen zouden zijn het zout uit zijn Europeesch gebied te betrekken [2]).

B e v o l k i n g. De voorkeur welke men in den slaventijd had voor *negers* (bl. 174/175) van een bepaalde herkomst — en de bezwaren tegen die van andere streken, zijn voor ons niet altijd meer goed te verklaren. Angolanegers, die in 1766 niet gewenscht waren, werden in 1634 door Van Walbeeck juist aanbevolen [3]), hoewel in beide jaren Angola Portugeesch was. Van negers van Calabar (Kaap Formosa tot R. del Rey) wilde men omstreeks 1670 in den Curaçaoschen slavenhandel niets weten [4]), terwijl omstreek 1700 de onzen juist in Calabar den grootsten handel dreven [5]). Ook voor Suriname achtte men in 1684 negers van Calabar niet gewenscht [6]).

E u r o p e e s c h e t a l e n Het *Portugeesch* (bl. 204, zie ook bl. 174 vierde alinea) was nog geruimen tijd in de zeventiende eeuw, ook in Nederland, de gewone omgangstaal der sephardische Joden [7]); tot hun erkenning in 1657 als onderdanen van den staat konden zij zich ook tegenover de overheid van die taal bedienen. Op Curaçao moet het Portugeesch veel langer stand gehouden hebben.

N a a m s v e r b a s t e r i n g e n (bl. 176, laatste alinea). De eigenaardigheid dat vele joodsche geslachten meer dan één naam

[1]) Gesch. d. Mission, 217, zie vroeger.
[2]) Kernkamp, Zw. Arch, zie vroeger.
[3]) Rapport, zie vroeger.
[4]) Van Brakel, Memorie, zie vroeger.
[5]) Doc. . . Slave Trade. . . ., II, eight. cent., doc. No. 16, zie vroeger.
[6]) Brieven Van Aerssen van Sommelsdijk, W. I. Gids, V, 427.
[7]) J. d'Ancona, in Gesch. der Joden in Nederland, tw. boek, hoofdst. I, 239, Amsterdam 1940.

droegen, staat in verband met de geschiedenis der onvrijwillige bekeeringen in Spanje en Portugal. De Cristãos Novos namen andere namen aan, om die weder voor de oude joodsche te verwisselen, wanneer zij in Nederland tot het oorspronkelijke geloof terugkeerden [1]).

Z i e k t e n. De Guineaworm (bl. 205) drong ook volgens Samuel Brun door den anus in het lichaam; hij sprak van anderhalve el lange wormen [2]). Twee honderd vijftig jaar later gaf een andere medicus aan de Westafrikaansche wormziekte den thans in Suriname zoo beruchten naam Filaria en getuigde dat de verwekker niet door het darmkanaal, doch door de huid binnendringt [3]).

Laatstgenoemde geneesheer echter beschrijft de malaria als veroorzaakt door de „uitdamping" der moerassen; het zou tot 1880 duren, voordat men tot juistere denkbeelden geraakte aangaande dezen geesel der tropen.

M e n s c h e n r o o f e n m e n s c h e n h a n d e l. De Consulado (bl. 209, 210 treffen wij reeds omstreeks 1600 aan als betrokken bij het *asiento* [4]). Dat Nicolás Porcio (bl. 210) een Venetiaan was [5]) toont aan, dat Italianen nog in het laatste kwart der zeventiende eeuw in Spanje bemoeiïngen hadden met den slavenhandel; blijkbaar was P. de voornaamste persoon in de combinatie welke het asiento verkreeg, zooals tevoren Lomelino geweest was.

G o d s d i e n s t. Het zou den schijn kunnen hebben alsof de regeering in Nederland zich in den aanvang aan de *kerstening* der slaven (bl. 216) gelegen liet liggen; immers de „Instructie... voor, de hooge en de lage Regieringe der Geoctr. West-Indische Compagnie" van 23 Augustus 1636 [6]) schreef in art. LXXXV voor dat „De Negros ende Slaven" tot de „publicque exercitiën vande Religie" moesten worden toegelaten en op de rustdagen niet met arbeid bezwaard mochten worden. Wij behooren echter te bedenken, dat de instructie voor Brazilië gold en dat de slaven der

[1]) D'Ancona, zie vroeger, passim.
[2]) Toortse der Zee-vaert, Sam. Brun, Linschoten Ver. VI.
[3]) J. S. C. Gramberg, Schetsen van Afrika's Westkust, 19, 20, 100, 101, Amsterdam 1861.
[4]) Doc. ..Slave Trade...., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger.
[5]) Doc. ..Slave Trade...., I, dos. No. 119, zie hooger.
[6]) Groot Plakaatboek.

Portugeesche kolonisten aldaar (Afrikanen en Indianen) althans voor een deel gedoopt zullen zijn geweest; de religie waarover gesproken werd was dan de Roomschkatholieke eeredienst.

Prof. Knappert [1]) haalt art. 3 van het regeeringsreglement van 26 April 1634 aan, dat op de religie betrekking heeft en toleranter lijkt dan de tweede titel der statuten van Batavia van 1642. Ook hier evenwel mogen wij niet vergeten, dat „Ordre ende Reglement" van 1634 [2]) op Brazilië betrekking had, waar de *R. K. eeredienst* (bl. 219) de bestaande was en waar men de Roomsche (en joodsche) kolonisten niet tegen het Nederlandsche bewind wilde innemen; voor WestIndië in het algemeen was derhalve op dit punt het reglement in kwestie geen maatstaf.

Lees voor „ongeletterde" (bl. 220, voorl. regel) „ongeleerde", niet opgeleide.

Onderwijs; cultureele toestand. Met „Dit eiland" (bl. 223, derde alinea) is bedoeld Sint Eustatius.

Verbeteringen in de voetnoten. Bl. 10 ,2) toevoegen: G. Edmundson, The Dutch in Western Guiana, Engl. Hist. Review, XVI, 1901; Williamson, The Caribbees, zie vroeger.

Bl. 11, 4) toevoegen: J. C. M. Warnsinck, Abr. Crijnssen, Amsterdam 1936.

Bl. 13, 2) Doc. . .Slave Trade. . . ., m.z. Doc. . .Slave Trade. . . ., I.

Bl. 16, 3) Linschoten Ver. XI m.z. Linschoten Ver. XL.

Bl. 169 2) toevoegen: P. d. M. Gout Koninckrijck, zie vroeger; Journael Nassausche vloot (Nov. 1623, 19), zie vroeger; H. Dehérain, Le cap de bonne espérance au XVIIe siècle, 1909.

Bl. 172, 2) toevoegen: Bosch, Reizen, zie hooger, II, 75, 76, 77/80, 86.

---

[1]) Gesch. Ned. Bovenwindsche Eilanden, hoofdst. V, par. 2, zie vroeger.

[2]) Groot Plakaatboek.

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD

Jacht en jachtwild in Suriname

II

DOOR

L. JUNKER

Terwijl de lezer door het voorafgaande kennis met de verschillende jachtmethoden heeft gemaakt, zullen wij thans ertoe overgaan, de jacht op het in Suriname voorkomende wild in haar bijzonderheden te bespreken. Daarbij wordt de lezer in de gelegenheid gesteld een gedeelte der Surinaamsche fauna te leeren kennen. Tevens zullen de beschrijvingen zeker licht op de economische toestanden en de bij de primitieven en half primitieven heerschende opvattingen werpen. Wij zullen met de jacht op de in Suriname voorkomende apen beginnen. Alvorens hiertoe over te gaan, zullen wij het even over het apenvleesch hebben. Het vleesch van al de in het land levende acht apensoorten wordt door de inboorlingen gegeten. De Indianen prefereeren het vleesch van den brulaap, terwijl de Boschnegers meer op den Kwatta gesteld zijn. De capucijneraap levert eveneens een zeer smakelijk vleesch. De apen worden gedurende de eerste zes maanden van het jaar, wanneer de palmvruchten rijpen, vet, en gedurende dien tijd is hun vleesch het smakelijkst. Sommige Creolen eten geen apenvleesch; bij hen speelt echter taboe een rol, voor hen zijn alle op boomen levende dieren treef, d.w.z. verboden. Hierbij gelden geen totemistische voorstellingen; het etensverbod is louter op bijgeloovige opvattingen gegrond. De meeste Europeanen hebben een vooroordeel, zooal niet afkeer van het gebruik van apenvleesch. Ook Amerikanen werden huiverig, wanneer ik het met hen over deze lekkernij had. Het is ruim vijfentwintig jaren geleden, dat ik met eenige Amerikaansche ingenieurs op onderzoek naar bauxiet in het bosch aan de Boven Suriname vertoefde. In de verte hoorden wij eene kudde brulapen hun

avondconcert geven. Onwillekeurig kwamen wij over het eten van apenvleesch te spreken. Allen waren het er over eens, dat zij het nooit zouden doen. Terwijl ik den volgenden ochtend met de opname van houtopstanden bezig was, meende ik de baboens, zooals de brulapen genoemd worden, te ruiken. Ik riep een Indiaan en deze bevestigde mijn vermoeden, dat hier brulapen langs getrokken waren. Bijna op hetzelfde oogenblik hoorden wij het diepe, akelige gereutel van den mannetjesleider eener kudde, die de overige dieren voor naderend gevaar waarschuwt. Daarna hoorden wij een groot aantal dieren over de takken der boomen vluchten, en toen wij op het daardoor veroorzaakte geruisch afgingen, zagen wij de roodbruine gedaanten slingerende en klimmende de wijk nemen. Een der apen klom tegen een boom op, bleef even stil hangen en keek naar ons. Zijn nieuwsgierigheid werd hem noodlottig; doodelijk getroffen viel de aap met een harde slag voor mijne voeten neer. Dien avond droeg mijn kok zorg voor een wildschotel bij den maaltijd. De Amerikanen aten lekker van het apenvleesch en vonden het allen overheerlijk. Toen ik hun later vertelde wat zij gegeten hadden, werd erom gelachen.

In Suriname komen acht à tien verschillende apensoorten voor. Kappler meent, dat het er slechts acht zijn; bij de Boschnegers aan de Granrio heb ik echter eens een lichtbruine aap gezien, die niet onder de in Kapplers boek beschreven apen voorkomt. De kop van het dier werd mij door een hond ontstolen, hetgeen mij destijds zeer speet, later ben ik deze aap, die eenigszins op een kwatta leek, niet meer tegengekomen. Een van de bekendste en grootste apen is de brulaap, Feitelijk komen twee soorten brulapen in Suriname voor. Een kleine brulaap, die donkerbruin van kleur is, en, staande, niet grooter dan een halve meter wordt, leeft in de bosschen van het kustgebied. In Suriname noemt men dezen aap kwakoe. De groote brulaap of baboen zwerft in kudden van tien à vijftien in de boomen van het oerwoud der binnenlanden. Ik heb echter in het Savannengebied den kwakoe meermalen in het gezelschap van den baboen aangetroffen. Zijn naam heeft deze aap aan zijn vreeselijke gebrul te danken, dat de kudden gemeenschappelijk, soms gedurende heele nachten, doen hooren. Doch ook gedurende den dag laten zich de brulapen niet onbetuigd.

De zoölogische naam van den brulaap is Mycetes seniculus en hij onderscheidt zich van de overige apen door een veel sterker ontwikkelde luchtpijp. Buitendien is de luchtpijp van een aanhangsel voorzien, dat tusschen den onderkaak hangt. Dit is een

beenen zak van de grootte van een ganzenei, die het voortgebrachte geluid weerkaatst. Met behulp van dit orgaan versterkt de brulaap het toch reeds luide brullen nog meer. Bij iedere troep bevindt zich een voorzanger, door de jagers domine genoemd, die niet slechts het brullen inleidt, doch ook voor de veiligheid zorg draagt. Deze mannetjes worden nagenoeg een meter hoog en wegen in den tijd, waarin de palmvruchten rijpen, wel dertig pond. Terwijl de wijfjes meer roodbruin zijn, bezitten de mannetjes een prachtig geelrossig vel. Het groote weerkaatsende orgaan der mannetjes gaat in de kolonie voor een goed geneesmiddel voor stotterende en in de spraak achterlijke kinderen door. Even groot als de brulaap is de spinnenaap (Ateles panibus), die in de kolonie kwatta genoemd wordt. Zijn vleesch, dat, wanneer de aap vet is, met donkergeel vet is doorregen, is voor den Boschneger de grootste lekkernij. Op een terugtocht van den Tapanahony schoot ik twee kwattas. Wij hadden ons kamp aan de Pikienrio gemaakt en zouden den volgenden dag naar Sidomopo, den zetel van het grootopperhoofd Jankoso, verder reizen. Toen ik met mijn buit in het kamp aankwam, was niemand thuis; allen waren op jacht om wat vleesch te krijgen voor de lange rivierreis, die ons te wachten stond. Even later kwam een van mijn Boschnegers met een pingo, het groote navelzwijn, uit het bosch naar den waterkant. Hij zag de twee geschoten apen en bleef maar om mijn hut ronddraaien. Blijkbaar wilde Witticensi mij iets vragen, maar hij dorst er niet mede voor den dag te komen. Ik kwam hem tegemoet en vroeg hem, of hij wat op zijn hart had. Toen kwam het hooge woord er uit; de Boschneger stelde mij voor de apen voor het pingo te ruilen. Er was echter meer, ik zou aan niemand mogen zeggen, dat ik de apen geschoten had. Ik wist, dat Witticensi een groote Don Juan was, die reeds herhaaldelijk door beleedigde echtgenooten en hun vrienden afgerost was geworden. Nu is het voor een Boschneger een groote eer een kwatta geschoten te hebben; hier waren er echter twee, het vooruitzicht op de gunst der vrouwen was enorm. Witticensi kreeg zijn zin en ik verheugde mij al op de tooneelen, die ik den volgenden dag bij den intocht in de residentie zou kunnen aanschouwen. Geholpen door de andere boschnegers, die niet weinig jaloersch op den gelukkigen jager waren, slachtte Witticensi de apen en roosterde het vleesch zorgvuldig. In den namiddag van den volgenden dag kwamen wij te Sidomopo aan. Toen de mare rondging, dat twee kwattas medegekomen waren, liep het geheele dorp uit en omringde ons. In triomf werden de draagkorven met het vleesch

naar de hut van Witticensi gebracht; de vrouwen dansten en omhelsden hem, de mannen echter zagen afgunstig toe, hadden slechts het eenigszins tevredenstellende vooruitzicht Witticensi binnen korten tijd door het toedienen van een geducht pak slaag te kunnen ontnuchteren.

Het geheele lichaam van den kwatta is met gitzwarte haren bedekt, het gezicht en een gedeelte van den nagenoeg een meter langen grijpstaart zijn kaal. Dezen gebruikt hij als een hand, en wanneer hij stil op een tak zit, of daaraan hangt, slaat hij den staart er om heen, of hij houdt zich daaraan stevig vast. Dikwijls gebeurt het, dat de door een schot gedoode aap aan den tak blijft hangen en eerst neervalt, wanneer het lichaam tot ontbinding overgaat.

Terwijl de baboen en de kwatta niet veel geschoten worden, maakt de capucijneraap (Cebus apella) nogal dikwijls den jachtbuit van den Indiaan uit. Het vel is donkerbruin gekleurd; de handen en de staart zijn zwart. Hij leeft in kudden van soms meer dan twintig stuks, de ietwat grootere mannetjes worden even groot als de kwakoe. In het binnenland komen drie à vier soorten Cebus voor, die alle lichter gekleurd zijn dan de Capucijneraap. Een lichtgrijs gekleurde troep ontmoette ik eens in de onmiddellijke nabijheid van eene kudde Cebus apella; zij hinderden elkander niet en zochten hun voedsel blijkbaar op dezelfde boomen. Zooals alle overige apen brengen de capucijnerapen een jong ter wereld, dat zich op den rug der moeder vasthoudt. Dikwijls brengen de Indianen, wanneer een wijfje geschoten is, de jongen van de jacht mede naar huis. Zijn de diertjes nog te jong om voedsel te nuttigen, dan nemen de Indiaansche vrouwen ze aan de borst. Zij gewennen snel en blijven evenals de kwatta soms vele jaren in leven.

Het vleesch der capucijnerapen is, met name in het voorjaar, wanneer de apen vet zijn, zeer smakelijk, en vormt steeds een zeer gewaardeerde bijdrage voor de keuken der primitieve bewoners van het land.

Van de overige in Suriname voorkomende apen zijn twee nog voor de voedselvoorziening van beteekenis. Het zijn Pithecia Satanas en Pithecia leucocephala. De eerste, die met den capucijneraap ongeveer in grootte overeenkomt is de mooiste van al de in Suriname levende apen. Hij komt evenals de kwatta niet in het lage land voor en wordt zelden in kudden aangetroffen. Hetgeen dezen aap zoo merkwaardig maakt, is zijn mooi kapsel en zijn goed onderhouden baard. Geen kapper zou de scheiding

midden over den kop kunnen verbeteren, en ook de zwarte baard der mannetjes doet denken, dat deze iederen dag zorgvuldig uitgekamd wordt. De Boschnegers noemen hem kwatta zwagri, dat is schoonbroeder van den kwatta.

De tweede Pithecia is de Wanacoe. Hij wordt niet zoo groot als de vorige en is misschien de eenigste onder de apen, die een monogaam huwelijk kent. De Wanacoe voedt zich vooral met de vruchten van Strychnos toxifera, een liaan, die een bestanddeel voor de oerali, het pijlvergift der Indianen, levert.

Tenslotte kunnen nog de eekhoornaap (Chrysobryxsciurea) en een kleiner soort het sagowijntje (Hapale Midas) genoemd worden. Deze worden wel eens geschoten, maar in den regel heeft dit slechts plaats, als er groot vleeschgebrek heerscht.

Van veel grooter beteekenis voor de huishouding der bewoners van de binnenlanden van Suriname is de jacht op de navelzwijnen. Van deze komen twee soorten voor, het groote zwijn, dat pingo genoemd wordt, en het veel kleinere pakira. De pingo (Dicotyles labiatus) zwerft in kudden van 50 tot 200 varkens in het hoogere oerwoud en komt wel eens op bezoek in het Savannagebied. Op hun zwerftochten trekken zij de groote rivieren over en worden dikwijls bij tientallen daarin gedood. Met een knots of een bijl worden de dieren afgemaakt, een goed gemikte slag op den kop, even boven de snuit, is voldoende. Daar de gedoode pingo evenals het pakira in het water blijven drijven, doodt men er eerst zoo veel mogelijk om daarna de ronddrijvende doode dieren in de corjalen te verzamelen.

Eens was ik er getuige van, dat de Boschnegers aan de Sarakreek in een ochtend een en veertig pingos doodden. Gedurende het jaar 1925 werden nabij mijn hoofdkamp aan de Jodensavanna door mijn arbeiders 82 varkens in de rivier en het bosch gedood.

De pingo's leven van insecten, larven en zwampvisschen. Nabij kreken, in de dalen en ravijnen en in uitgedroogde moerassen, woelen zij soms groote oppervlakten om. Ook zijn de pingo's de grootste vijanden van de op den grond levende slangen, die zij, waar zij ze aantreffen, verscheuren en opvreten. Gedurende den tijd, dat de palmvruchten rijp worden en op den grond vallen, voeden zij zich daarmee en worden de pingo's zeer vet en zwaar. Ik heb eens een ever geschoten, die nagenoeg honderd pond woog; in den regel echter worden zij 60 à 70 pond zwaar. Alle navelzwijnen hebben een groote klier op den rug, die een stinkend vocht afscheidt. Zelfs als men tegen den wind een troep pingos nadert, ruikt men de dieren op vrij grooten afstand. Boschge-

deelten, waarin pingo's den nacht doorgebracht hebben, blijven nog dagen den hevigen stank behouden. Deze gaat, wanneer men niet onmiddellijk na het dooden de klier uitsnijdt, op het vleesch over, Dit geldt ook voor het kleinere soort boschvarkens, de pakira (Dicotyles torquatus), die niet als de pingo zwart, doch donkerbruin gekleurd is. Deze dieren leven in troepen van ten hoogste twintig stuks en komen ook in de bosschen ten Noorden van het Savannagebied voor. De pakiras zijn hier en ook in de zuidelijker gelegen, door de Boschnegers, Indianen en Creolen bewoonde, streken gevaarlijke dieren. Zij vernielen soms geheele aanplantingen van cassave, waarvan zij de knollen uitgraven en opvreten. Evenals deze dieren niet vatbaar voor slangengift zijn, levert ook het in betrekkelijk groote hoeveelheden in de cassaveknollen voortkomende blauwzuur geen gevaar voor hen op. Koeien, die deze knollen binnenkrijgen of van het perswater der geraspte knollen drinken, sterven in den regel binnen korten tijd.

De boschvarkens zijn groote zwervers; van een geregelde speurjacht op hen is dan ook geen sprake. Wel kan men een zeer versch spoor, dat men in den vroegen ochtend aantreft, volgen en heeft men dan ook kans de varkens te ontmoeten, omdat zij na het verlaten van hun nachtleger ergens in de buurt naar voedsel woelen en gemakkelijk te besluipen zijn.

In het algemeen is de jacht geheel en al van het toeval afhankelijk. Onverwachts stoot men op een troep apen, of komt men den grooten miereneter tegen, en ook de vogelwereld biedt, zooals wij later zullen zien, den jager goede kansen.

Wij hebben den miereneter genoemd; dit vrij groote dier, het kan 70 à 80 pond zwaar worden, dat in Suriname tamanoa genoemd wordt, levert aan de keuken der primitieven een zeer gewenschte bijdrage aan vleesch. De miereneter (Myrmecophaga jubata) behoort tot het geslacht der tandeloozen en is een dier, dat overdag zijn voedsel zoekt. De beenen zijn buitengewoon dik en gespierd; aan de voorpooten heeft het vier en aan de achterpooten vijf sterke klauwen. Met deze slaat het de termietnesten stuk en haalt daarna met zijn lange, kleverige tong de insecten uit hun woning.

Behalve de op den grond levende tamanoa komen in Suriname nog twee op boomen levende miereneters voor. De grootste, die wat grooter dan een kat is (Myrmecophaga tetradactyla) wordt gegeten, terwijl de kleine soort (Myrmecophaga didactyla) niet grooter dan een eekhoorntje wordt en daarom geen voorwerp voor de jacht is. De op de boomen levende miereneters voeden zich

met op de boomen levende termieten, die men in Suriname houtluizen noemt.

Tot een andere soort van tandeloozen behooren de gordeldieren. Hierboven is reeds het een en ander over deze dieren gezegd; ik bepaal mij daarom tot de mededeeling, dat er drie gordeldieren in Suriname gevonden worden en wel Dasypus gigas, Dasypus unicinctus en Dasypus sexcinctus.

De derde groep van tandeloozen, die gejaagd worden, zijn de luiaards. In tegenstelling tot de andere edentaten voeden zij zich met bladeren. Het vleesch der luiaards wordt in het bijzonder gaarne door de Boschnegers gegeten. De naam dezer dieren zegt reeds, dat zij de tegenstelling tot de beweeglijkheid der apen vormen. Langzaam klimt de luiaard tegen de takken der bôomen op en soms kan hij dagenlang aan een en denzelfden tak blijven hangen. Ten aanzien van de luiaards kan men dan ook niet van jacht spreken. Men klimt in den boom, waarin het dier hangt en kapt den tak af. Daarna wordt het op den grond met het kapmes afgemaakt. De luiaards zijn in Suriname door twee soorten vertegenwoordigd, de Bradypus cucculiger en de Bradypus didactylus.

Ook het geslacht der knaagdieren heeft in Suriname eenige vertegenwoordigers, die om hun vleesch gejaagd worden. Het grootste knaagdier is de kapoea, ook watervarken genoemd, (Hydrochoerus capybara) dat meer dan honderd pond zwaar wordt. De kapoea voedt zich met sappig gras en waterplanten, en is in het bijzonder op suikerriet gesteld. Dikwijls vernietigt een troep, die tot 20 stuks kan tellen, den geheelen aanplant van een Indianenfamilie. Men loert op de dieren in heldere maneschijnnachten en schiet hen met het geweer. Het vleesch is altijd zeer vet en heeft, versch toebereid, een traanachtigen smaak. Goed gezouten en daarna gerookt, heeft het veel van rookspek weg.

De pooten van het watervarken zijn zeer kort en van zwemvliezen voorzien. Het dier kan moeielijk op den beganen grond loopen, in het water echter is het vlug en het duikt onder zoodra het gevaar bespeurt.

Daarnaast treft men de laba aan, dien men in Suriname hee, d.i. haas noemt. (Coelogenys paca). Hierboven is reeds het een en ander over dit wild verteld. Een bijzonderheid bij de jacht verdient echter nog vermelding. Wanneer de laba door honden of door een geruisch in een van de toegangen tot zijn hol uit den slaap opgeschrikt wordt, vlucht hij steeds naar het in de nabijheid aanwezige water, naar de rivier of een kreek. Hier duikt hij

onder en zwemt, dikwijls over eene lengte van honderd meter, onder het water door; de richting, waarin hij zwemt, wordt door waterbellen aangegeven. De inboorlingen volgen de waterbellen en schieten den laba, zoodra hij opduikt, meestal met den pijl, omdat het dier, wanneer het doodelijk geraakt wordt, in diep water wegzinkt. Het vleesch van den laba is het beste van al de Surinaamsche wildsoorten, en daar het dier wel twintig pond zwaar wordt, zal het begrijpelijk zijn, dat het een zeer gezocht wild is.

Minder smakelijk is het vleesch van een konijnachtig dier, de agoeti, dat in Suriname konnikonni genoemd wordt (Dasyprocta aguti). De agoeti leeft in holle boomen en zoekt overdag zijn voedsel, dat uit wortelen en palmvruchten bestaat. Het dier komt in geheel Suriname voor en is in alle kostaanplantingen een ongewenschte gast. Een kleinere soort, de Mampoela (Dasyprocta acouchy), leeft op het hoogere land. Men richt geen honden door de jacht op den konnikonni af, daar het volksgeloof wil, dat honden, die dit dier jagen, een prooi van den tijger worden.

Het grootste wild, dat in Suriname voorkomt, is de zeekoe, Trichechus manatus. Zij is in de rivieren en sommige groote kreken van het lagere land geen zeldzaam dier. Van een eigenlijke jacht op de zeekoe, de jaroa der Caraïben, kan niet gesproken worden; het is altijd een toeval, als men dit groote dier voor de harpoen of het geweer bemachtigt. Soms wordt het in de netten door visschers gevangen, en eens ben ik in de Casipoerakreek getuige geweest van het schieten van een zeekoe door Indianen. Het dier was wel drie meter lang, had de vorm van een walvisch met een kleinen ronden kop. Twee groote vinnen, die ter weerszijden dicht onder den kop zitten, dienen tot voortbeweging; de staart is rond en plat. De zeekoe kan zes tot acht honderd pond zwaar worden. Het vleesch smaakt naar traan en is grof van vezel.

Tenslotte moeten nog eenige vertegenwoordigers uit de klasse der Amphibiae, die bij de voedselvoorziening der inboorlingen een rol spelen, vermeld worden. In de eerste plaats is er de landschildpad Testudo. Van deze soort komen er twee, de eene geel en de andere rood gevlekt, in aanmerking. Terwijl de eerste overal aangetroffen wordt, leeft de tweede in de bosschen van de hooge Savanna. De dieren worden 50 à 60 M. lang en geven een zeer smakelijk vleesch, dat in het bijzonder bij de in Suriname levende Chineezen zeer gezocht is. In sommige bosschen zijn de landschildpadden zeer talrijk; in het gebergte ten Westen van de

Granrio verzamelden mijn arbeiders in ongeveer twee maanden meer dan vijftig stuks, waaraan zij de vrijheid terug gaven, toen wij de streek verlieten. Ook sommige Boschnegers houden in het bosch gevangen schildpadden en voeden deze met bananen en bataten. Boven werd reeds vermeld, dat honden speciaal voor de jacht op schildpadden worden afgericht. Haar eieren, die rond en grooter dan kippeneieren zijn, bezitten een harde kalkschil, smaken gekookt zeer goed, maar kunnen niet gebakken worden, omdat hierbij de dooier stolt en hard wordt. De verschillende moeras-, rivier- en zeeschildpadden worden niet gegeten. De laatsten hebben in Suriname slechts twee gelegenheden om voor het leggen van haar eieren aan land te komen, en wel aan de monding van den Marowijne en van den Suriname. Hier worden zand- en schelpenbanken aangetroffen, die met eb droog loopen, terwijl de geheele overige kust van Suriname uit modderbanken bestaat. Deze banken bezoekt de Greenturtle, waarvan de bekende schildpadsoep gemaakt wordt, om op de hooger gelegen plaatsen de eieren in te graven. De eieren, die soms bij honderden in een nest gevonden worden, hebben een perkamentachtige schaal en worden als Krapéeieren verkocht. Krapé is de inheemsche naam dezer zeeschildpad (Chelonia viridis Schw.).

Van de amphibieën worden ook de kaaiman (Caiman palprebosus Cur) en een boomhagedis, de leguaan (Inguana tuberculata Laur), gejaagd. De Indianen eten het vleesch van den kaaiman gaarne; voor vele Boschnegers echter is deze een godheid en zou het dooden van een kaaiman dood of ziekte tengevolge hebben. Te Bergendal, een Creolendorp op de grens van het boschnegergebied, wordt een kaaiman vereerd en wordt in het geheim aan dezen geofferd. Ofschoon de elkander opvolgende zendelingen hun best gedaan hebben om het bijgeloof uit te roeien, mocht hun dat niet gelukken.

De negers vertelden mij herhaaldelijk, dat geen geweer den kaaiman kon dooden. Op een dag zag ik aan de landing van den politiepost aldaar een groote kaaiman, die op weg naar de rivier was, uit een ravijn komen. De negers keken mij angstig aan, toen ik de revolver voor den dag haalde en op het dier vuurde. Geen der schoten raakte op den vrij grooten afstand; de negers glunderden reeds, vlug greep ik daarom mijn geweer, en voordat de kaaiman onderdook, schoot ik hem door zijn kop. Later vernam ik, dat ik niet den juisten kaaiman gedood had en nog heden ten dage worden in de Mokko Mokko aan de landing van het dorp offeranden voor dezen god gebracht.

Ofschoon onder de inboorlingen aan de verschillende rivieren verhalen van een buitengewoon grooten kaaiman de ronde doen, staat vast, dat de Surinaamsche krokodillen niet langer dan twee meters worden. De groote monsters van 6 à 7 meters, die zoowel aan den Orinico als aan de Amazone worden aangetroffen, zijn niet tot de Surinaamsche wateren doorgedrongen. Het vleesch van den kaaiman is wit; de staart van jongere dieren smaakt zeer goed. Beter dan het vleesch van den kaaiman is dat van den leguaan. Wanneer Indianen de groote, groene hagedis — zij kan met den langen zweepstaart wel twee meter lang worden — ontdekken, rusten zij niet, voordat zij de lekkernij bemachtigd hebben. Deze hagedissen verlaten de boomen en het struikgewas slechts om haar eieren in het zand aan den wal of op den zandbanken in de rivieren en kreken te leggen. Dit heeft plaats in het begin van den drogen tijd, en de Boschnegers noemen de negende maand van hun jaartelling (een maand begint steeds met de nieuwe maan) Wajamakkaliba, dat is de maand van den leguaan. Wajamakka is de Caraïbische naam van de hagedis en liba het Boschnegerwoord voor maand. Onder de kleine zandheuvels worden per nest 40 à 50 eieren gevonden, die, met een perkamentachtige schaal, in zout water gekookt als kippeneieren smaken.

(*Slot volgt*).

DE ONTDEKKING EN DE NAAM VAN HET EILAND MARTINIQUE

DOOR

C. K. KESLER

Wat in het artikel over La Martinique op blz. 112 (April 1941) omtrent de ontdekking en den naam van het eiland werd aangehaald op grond van wat Aspinall daaromtrent vermeldt, blijkt bij nader onderzoek toch niet zoo vast te staan, als deze schrijver zou doen gelooven.

Vooreerst het jaar en de datum der ontdekking. Wat het jaar betreft de meeste encyclopaedieën geven dat evenals Aspinall op als 1502. De *Encyclopaedia Brittannica* heeft echter eenig voorbehoud en schrijft: „.....was *probably* discovered by Columbus on the 15th of June 1502, *although by some authors the discovery is placed in 1493*".

Dit laatste geschiedt o.a. in Bouillet, *Dictionnaire d'histoire et de géographie*, waar men op p. 1185 leest: Découverte par Christophe Colomb en 1493.

Een uitzondering maakt de *Encyclopaedie* van Oosthoek. Daarin vindt men (IX p. 51) als jaartal der ontdekking opgegeven 1498 zonder datum, wat vermoedelijk een vergissing is. Immers dat zou dan geweest zijn tijdens de derde reis van den ontdekker, toen hij 30 Mei 1498 uit Spanje vertrokken was, Trinidad en een gedeelte van de Noordkust van Zuid-Amerika gevonden had en ten slotte naar Española zeilde, vanwaar hij door Francisco de Bovadilla gevankelijk naar Spanje terug gezonden werd. Deze tocht ging van Trinidad door de golf van Paria, ten Z. van het eiland Margarita en vervolgens in N.W. richting door de Caraibsche Zee naar Española. De schepen bleven dus op verren afstand van de Kleine Antillen. Wellicht behoort de 8 van het jaartal een 3 te zijn.

De *Dictionnaire géographique* van Vivien de St.-Martin geeft eenigszins een verklaring van het verschil in de jaartallen. Daarin

toch vindt men, dat Columbus het eiland *ontdekt* heeft op zijn tweede reis en dat hij er tijdens zijn 4e reis op *17 Juni* 1502 geland is en het eiland opgenomen heeft. (Men lette intusschen op den gecursiveerden datum). Wat die tweede reis betreft, het volgende: Columbus vertrok toen op 25 September 1493 met een vloot van 18 karveelen uit Cadiz en was ruim een maand later nl. op Zondag 3 November 1493 op de hoogte van Dominica (Vandaar de naam van dit eiland; het werd op Zondag — Sp. Domingo — ontdekt). Van hier zeilde de vloot in hoofdzakelijk Noordelijke richting ten Westen van de Kleine Antillen naar Portorico en vandaar naar Española, waar zij op 25 November aankwam. Columbus *kan* dus van Dominica uit *misschien* in Zuidelijke of Z.W. richting een ander, nog onbekend, eiland gezien hebben, dat dan Martinique zou geweest zijn.

Nu bestaat echter in de literatuur juist omtrent die tweede reis nogal verwarring en zijn zelfs berichten van reis- en tijdgenooten geenszins eenstemmig. Dit is verklaarbaar; de berichten toch omtrent deze reis zijn te danken aan twee verslagen, nl. een van een zekeren dr. Chanca [1]) uit Sevilla, die de reis medemaakte en er een brief over schreef aan het bestuur zijner stad; het andere is afkomstig van Pietro Martire [2]), die het samenstelde te Rome

---

[1]) Dr. Diego Alvarez Chanca uit Sevilla werd bij ordonnantie van 23 Mei 1493 benoemd tot geneesheer van het eskader van Columbus en was bestemd om in de nieuwe Spaansche koloniën de functie van notaris op zich te nemen. Op Española aangekomen, schreef hij eind Januari 1494 (de datum is op het oorspronkelijke stuk, dat zich te Madrid bevindt, niet meer leesbaar) een uitvoerigen brief aan het bestuur van Sevilla, waarin hij verslag geeft van de gebeurtenissen tijdens de reis. Hij vermeldt daarin o.a. ook de ontdekking van en een gevecht met Indianen bij een eiland, dat St. Martin genoemd werd, maar het is twijfelachtig of daarmede ons eiland Sint Maarten bedoeld is.

(Zie o.a. *The Geographical Review*, October 1931).

[2]) Pietro Martire d'Anghiera (lat. Anglerius), geb. 1455 te Arona aan het Lago Maggiore, overl. 1526 te Granada, was een afstammeling uit een aanzienlijke familie uit Anghiera aan hetzelfde meer. Hij was eerst medicus en trad waarschijnlijk in dienst van Lodewijk XI van Frankrijk als diens lijfarts. Door dezen koning werd hij met een missie naar Rome gezonden, waar hij met hooggeplaatste geestelijken in aanraking kwam. In 1487 werd hij door den graaf van Tordilla medegenomen naar Spanje. Hier werd hij belast met het toezicht op de pages van Isabella, bekleede later verschillende geestelijke waardigheden en werd onder de regeering van Karel V benoemd tot prior van de kathedraal van Granada. De verovering van deze stad op de Mooren had hij destijds persoonlijk medegemaakt. Hij stond in betrekking tot verschillende groote ontdekkers en veroveraars van zijn tijd, als Columbus, Magellaen,

uit gegevens, die hij daar wist te verkrijgen. Deze beide verslagen komen in hoofdzaken overeen, doch vertoonen in enkele onderdeelen verschillen.

Zooals boven gezegd werd, is het denkbaar, dat de positie van één of meer schepen bij Dominica in het laatst van 1493 zoo was, dat de hoogste toppen van Martinique, wellicht de Mont Pelé en/of enkele andere in de verte juist nog zichtbaar waren. Inderdaad vindt men in den brief van Chanca vermeld, dat men verschillende andere eilanden onderscheidde. Waarschijnlijk zag men die in de verte zóó, als men onder bepaalde omstandigheden aan de Zuidkust van Curaçao de kust van Venezuela en aan Oostpunt het eiland Bonaire flauw kan zien. Vrij zeker heeft de vloot van Columbus *toen* niet meer met betrekking tot het onbekende eiland of de onbekende eilanden gedaan. Als deze veronderstelling juist is, schuilt er toch eenige overdrijving in, als men het jaar 1493 als dat der ontdekking van Martinique noemt.

Blijft dus over het jaar 1502. Dit schijnt volkomen aannemelijk Bij zijn vierde reis toch, waartoe hij op Woensdag 11 Mei 1502 uit Cadiz vertrok, had Columbus zich ten doel gesteld een doorvaart naar Azië te vinden. Na de Caraibische Zee bereikt te hebben, stak hij deze van Oost naar West over en zeilde daarna de geheele kust van Midden-Amerika van Honduras tot de landengte van Panamá langs. Na den oversteek van den Atlantischen Oceaan waren toen de eerste eilanden van de Kleine Antillen, die in het gezicht kwam, het reeds bekende Dominica en het ten Z. daarvan gelegen Martinique. Diego de Porras, een reisgenoot van Columbus op diens vierde reis, schrijft in een verslag daarvan, dat men op Woensdagmorgen, den 15en Juni een eiland bereikte, dat Matinino heette, een der eerste eilanden van de Indiën. Omtrent dit eiland had de ontdekker reeds vroeger bijzonderheden gehoord en wel tijdens zijn eerste reis. Bartolomeo de las Casas, die een verslag van deze reis geschreven heeft, gebaseerd op gegevens, die hij van Columbus, met wien hij zeer bevriend was, ontvangen had, verhaalt daaromtrent het volgende: Woensdag, 16 Januari 1493 had Columbus het voornemen, het eiland te gaan opzoeken, waar volgens berichten van Indianen een volkstam woonde, die telkens rooftochten naar de omliggende eilanden ondernam. Zij noemden

---

Vasco da Gama e.a. Hun berichten en mondelinge mededeelingen verschaften hem de stof voor zijn geschriften over de nieuw ontdekte landen. In 1516 en 1536 verschenen te Alcalá de twee gedeelten van zijn werk *De orbe nove*. (*Enciclopedia Universal Ilustrada* V p. 552).

dit eiland Carib [1]). Ongunstige wind en de toestand zijner schepen beletten echter de uitvoering van dit plan. De Indianen zeiden, nadat de koers veranderd was, dat men in die richting zeilende het eiland Matinino zou bereiken. Reeds te voren had Columbus merkwaardige dingen omtrent dit eiland vernomen, nl. dat het alleen door vrouwen bewoond werd [2]) en dat er veel goud te vinden was, meer dan op Española.

Matinino werd dus ontdekt op 15 Juni 1502 en Matinino was zeer waarschijnlijk [3]) het eiland, dat tegenwoordig Martinique heet. Columbus *kan* het in 1493 reeds gezien hebben, maar hij is er in 1502 eerst geland om het in bezit te nemen. Hieromtrent zijn de meeste geraadpleegde berichten het eens [4]).

Blijft nu nog de vraag, hoe het eiland aan den tegenwoordigen naam gekomen is. Oosthoeks Encyclopaedie brengt er evenals Larousse den dag van den H. Martinus bij te pas, zonder echter te vermelden, welke H. Martinus bedoeld is. Er zijn nl. niet minder dan acht heiligen van dien naam, afgezien nog van drie heiligen, die den naam van Martinianus dragen. In Oosthoek vindt men (IX p. 51): „Martinique werd ontdekt door Columbus op St. Martins dag in 1498, waarom hij het eiland Martinique noemde". (Als dit juist was, zou het moeten luiden La Martinica, de

---

[1]) Een andere naam voor dit eiland, thans Portorico genaamd, was Buriquen; Columbus noemde het, nadat hij het tijdens zijn tweede reis bezocht had, S. Juan Bautista (ter eere van Johannes den Dooper).

[2]) Dit verhaal omtrent een volksstam, die alleen uit vrouwen zou bestaan, heeft lang in de literatuur stand gehouden. De Laet maakt er o.a. gewag van in zijn *Beschrijving van West-Indie* (1633) en wel aldus: „Matinino of Matilino (door de inlanders Madianam genoemd en alleen door vrouwen bewoond, zooals Martyr getuigt...."

Zooals bekend is, werden verhalen omtrent dergelijke Amazonen ook verteld met betrekking tot streken in het N. van Zuid-Amerika.

[3]) *Zeer waarschijnlijk*; in de Fransche vertaling toch van het werk van M. F. de Navarrete, *Colección de Viajes* (Relations des quatre voyages entrepris par Christophe Colomb, Paris 1828) vindt men in III p. 82 bij Mantinino een noot van De Navarrete: Ile de Ste Lucie, terwijl op de kaart achterin de Fransche uitgave, waarop de gevolgde routes zijn aangegeven, eveneens het eerst bereikte eiland Sta Lucia is. In de *Notice chronologique* (I p. 351) vindt men echter de mededeeling: 1502, L'amiral Christophe Colomb entreprend un quatrième et dernier voyage avec quatre navires. Il part de Cadiz le 11 mai et, passant par les Canaries, il s'élève à la hauteur de la Martinique.

[4]) Zooals boven aangehaald werd, vermeldt Vivien de St. Martin in afwijking van de meeste andere encyclopaedieën, dat Columbus niet op 15 Juni, maar eerst twee dagen later, op den 17en landde en het eiland in bezit nam. Het is natuurlijk mogelijk, dat men eerst twee dagen nadat het eiland in het gezicht gekomen was, er geland is.

Spaansche naam van het eiland). Met St. Martins dag kan moeilijk bedoeld zijn 11 November het feest van den H. Martinus van Tours, den populairen St. Maarten, al wordt ook op 4 Juli zijn priesterwijding herdacht. Vóór de naamsafleiding van Martinus spreekt weliswaar de gewoonte der Spaansche ontdekkers, aan nieuw ontdekte landen of plaatsen een naam te geven, die herinnerde aan den heilige van den dag der ontdekking, maar het gebeurde toch ook vaak, dat zij dat niet deden, zooals blijkt uit namen, als Española, Juana (thans Cuba), Venezuela, Deseada, Corda, Barbados e.a.

Het meest waarschijnlijk is het dus, dat Martinique een vervorming van een ouden Indiaanschen naam geweest is. Hoe die luidde, wat hij beteekende en aan welke Indiaansche taal hij ontleend is, is moeilijk uit te maken. Zooals uit de aanhaling uit De Laet blijkt, geeft deze reeds drie spellingen; er zijn er meer. Dr. F. C. Wieder was zoo welwillend mij een lijstje van oude kaarten toe te zenden, waarop Martinique voorkomt. Dit lijstje bevat er 24, nl. 14 uit de 16e, 6 uit de 17e en 4 uit de 18e eeuw. en wel Spaansche, Italiaansche, Portugeesche, Fransche, Nederlandsche en Duitsche kaarten. Het eiland wordt daarop respectievelijk aangegeven met de namen Matinino, Matinia, Martinio, Martinino, Matinmo, Matanino, Matalino. Eerst in 1714 vindt men op een Engelsche kaart den naam Martinica en op een Fransche van 1739 den tegenwoordigen naam La Martinique. Deze naam schijnt omstreeks dien tijd bij de Franschen in gebreuik te zijn gekomen, althans Vivien de St. Martin stelt vast bij zijn vermelding van het feit, dat het eiland in of omtrent 1735 door Franschen in bezit genomen werd, dat het toen La Martinique heette.

Aan welke Indiaansche taal het oorspronkelijke woord Matinino, of hoe het dan luidde, ontleend is, weten wij niet. Het kan Caraibisch, Arowaksch of wellicht iets anders geweest zijn. Het meest waarschijnlijk schijnt het eerste. De meeste schrijvers toch vermelden, dat Martinique bewoond was door Caraiben, die oudere bewoners verdreven hadden. Dit komt overeen met wat reisen tijdgenooten van Columbus omtrent de meeste Kleine Antillen verhalen. De *Enciclopedia Universal Ilustrada* zegt daaromtrent: „Los habitantes eran de raza caribe y habían expulsada la población anterior". In de *Encyclopaedia Brittannica* vindt men: „It was at that time inhabited by Caribs who had expelled or incorporated an older stock". Misschien is dit „incorporated" zóó op te vatten dat de Caraiben van de oorspronkelijke (Arowaksche?) bevolking de mannen gedood en opgegeten of verdreven en de vrouwen in

hun stamverband hadden opgenomen, gelijk dat ook op andere eilanden het geval schijnt geweest te zijn.

Resumeerende moet men dus wel tot de conclusie komen, dat, al blijft er ruimte voor twijfel over, de mededeeling in Aspinall toch wel juist zal zijn, dat Martinique op 15 Juni 1502 door Columbus is ontdekt en dat de naam een vervorming van een ouderen Indiaanschen naam is.

LUTHERSCHEN OP ST. EUSTATIUS EN IN ESSEQUEBO

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Bijna alle West-Indische koloniën hebben zich op hun beurt tot het Amsterdamsche consistorie der Evangelisch Luthersche gemeente gewend om hulp en bijstand ten einde tot kerkstichting te komen. Aan een drietal is dit gelukt: Suriname, Curaçao en Berbice; St. Eustatius en Essequebo kregen nul op 't request.

De Amsterdamsche gemeente had het zelf niet gemakkelijk en de zorg voor meer dan één vaderlandsche gemeente rustte op haar. Daarom mogen wij haar niet hard vallen over haar telkens herhaalden eisch, dat men eerst een behoorlijk fonds zou bijeen brengen, dat de betaling van het predikantstraktement zou waarborgen, alvorens aanspraak te maken op naam en rechten van dochter-gemeente van het consistorie te Amsterdam. Alleen in Suriname heeft dit het gewenschte gevolg gehad. Voor Berbice (1752) en Curaçao (1757) heeft het consistorie ten slotte min of meer de hand over het hart gestreken. Eigenlijke dochter-gemeenten, voor welke Amsterdam als moederkerk verantwoordelijkheid aanvaardde, zijn zij niet geworden, maar wel heeft de Amsterdamsche gemeente geregeld voor predikanten gezorgd, en ik geloof niet, dat zij veel geld aan de gemeente aldaar gekost hebben; waarschijnlijk niet meer dan een enkele „liefdegift".

Ik geef hier het verzoekschrift, dat een aantal Lutherschen op St. Eustatius in het begin van 1763 tot het Luthersche consistorie te Amsterdam richtte.

Aan de wel Eerwaarde en Hoog Geleerde Heeren Predikanten der Luthersche gemeente tot Amsterdam alsmeede den Seer Eerwaarde en respective Kerkenraad der selver gemeente.

Wij Geloofsgenoten der onveranderlijke Ausburgsche Geloofs belijdenisse en Suplianten hier onder geschreeven neemen ons de vrijpostigheyd onsen nood en elende weegens onse Lieve dierbaare

Religie, die hier niet geëxcerceerd of volgens ordning kan gebruykt worden door dien dat wij hier geen kerk Predicant nog andre Leeraars hebben, Hopende dat uw Ed: Heeren Predicanten Geagte en Respective Kerkenraad deese onse voorhebb: welmeenende en hoogwigtige werk ten dienste van onse arme sielen saligheyd sullen in consideratie neemen en ons alle mogelyke assistentie te bieden. Wij verwagten als ook ootmoedig smeekende van uwEd: en HoogGeleerde Heeren met geagte en Respective Kerkenraad dat de sugt voor en in het bevorderen onser dierbaare en teeder geliefde Religie het WelEd: Grootagbare Generaale Geoctroyeerde West-Indische Compagnie op 't Teederste voorgedragen word opdat wij met vreugde mogen inoogste hetgeene wat wij met moeyte gesaayd heeft, want onse onderdrukking is tot heeden swaar hetwelk uijt navolgende verzoek Puncten sullen kunnen geobserveerd worden als

Eerstelijk. Het grootste gedeelte van ons ondergeteekende sijn vaste ingezetene en onse Families hier hebbende, sijn verpligt onse nieuw geboorne kinderen in de gereformeerde kerk te laaten doopen en wanneer sij verder opwassen dat sey een begin in 't oeffenen haarer Christelijke Religie sal beginnen sijn verpligt haar aan gereformeerde Schoolmeesters over te geeven — en meenig een kind door het vroeg afsterven haarer ouders, loopt dan als een dwalende schaap niet weetende wat weg het kiesen sal. —

Ten Tweede. Onse kinderen die bequaam seyn om haarer belijdenisse te kunnen doen moeten soo heengaan sonder den regten grond haarer Religie te weeten, hetwelk smertelijk voor ons is, daarbij sijn wij oude, die lange jaaren als opregte beleyders der Lutersche Religie het Heylige en Hoogwaardige Avondmaal ontnoemen, die tot laving en troost voor ons arme, elendige sondaars en sondaressen sielen strekt. —

Ten Derden. Sijn onse ootmoedige smeekinge, dat wij door de liefde en versoekende gunst, door uwelEd: en Hoog Geleerde mits Respective Heerens goede voordrag aan het WelEd: Compagnie een bequaam plaats hier op het Land mogte vergund worden om een Kerk of Gods Huys op te bouwen. —

Ten Vierden. Dat wij een goeden Herder en Sielsorger onder de classis sorteerende mogen toegesonden worden, en dat de Beneficis, wat wij verpligt moet seyn te geeven aan den Gereformeerden Domini als voor trouwen en kinderdoop etc. voor hem verkreegen word. —

Ten Vijfden. Bij aldien wij eyndelijk deese twee lest versogte puncten (gelijk wij niet aan twijfelen) vergund worden, soo is onse ootmoedige verzoek aan UWelEd: en Hoog Geleerde mits geagte en respective Heeren dat door een collecte onser seer teeder Geliefde geloofsgenote Broeders en Susters in Christo versoeke haarer liefderijke hand te bieden om deese onse voorhebbende hoog wigtige en voor onse en meer arme Sielen hoognodige werk te bevorderen; wij sullen van onse kant niet nalaaten om onse uyterste beste soo ver onse vermogens strekken alles bij doen wat moogelijk is, in verwagting dat deese van ons met opregte en begeerige herten wenschen de goede werk spoedig mogte volbragt worden.

Soo recommandeere wij ons nogmaals aan UWelEd: en Hooggeleerde mit Respective Heerens goede voorspraak en vigilantie, die den alderhoogste God rijkelijk sal en wil beloone, wij sijn en blijven.

Uw Eerwaarde en Hoog Geleerde Heeren Predicanten mits Respective Heeren Kerkenraad in de Christelijke Luthersche gemeente

St. Eustatius den
A°. 1763

UwelEd: ootmoedigste dienaars
en Liefhebbers in 't Gelooff
N. C. Walberg
D. C. Luders

Ernst Christian Runge
Hendrik Nolob
Jan Schooning
Friderich Hensch
Jan D. Heimgärtner
Jan Elsten
C. H. Ribon
Daniel Meester
Jan Riebon
C. M. Schults
Roloff Cederking
J. G. Frislin
S. C. Muller
Lourens Krön
J. W. Muller
Casper Rigter
Booy Pietersz
Jonas Silverling
F. Braun
Hans Weijrop
Hermanus Erberg
Andries Ekman
Jan Fridrik Pieters
Magnus Mobek
Rudolph Heinrich Grevenstein
Andries Sweerus
Jan Eldersiek
Christian Holm
Johan Gottfried Swart
Jan Stiesel
Jan Benada
Joghem Anderisz
Andries Hansen
Jonas Hoop
Christian Krull
Johan Georg Schmalz
Sybrand Vooght
Jan Holm
Philip Iohn
Johan Friedrich Thyme
Casper Meyer
Michiel Wegenar
Dirk Cornelis
Martin Böllers
Jacob Thomasen
U. F. Sanders
Marten Hijger
Jacob Hodom
G. M. Hartman
Thomas Sonavond

Het is merkwaardig, dat bij deze namen weer zoovele tot nu toe onbekende zijn, die men niet vindt noch bij Knappert in zijn geschiedenis der bovenwindsche eilanden noch in de door Hamelberg in het zesde jaarlijksch verslag van het Curaçaosch genootschap opgenomen genealogie. Slechts een vijftal heb ik bij hen gevonden.

Knappert noemt blz. 57 *Jan David Heimgärtner* als echtgenoot van Elisabeth Spieringh en vader van Jan Sautijn, terwijl Hamelberg, blz. 92, zijn huwelijk op 15 November 1750 meedeelt; hij blijkt dan te zijn een „jongman", geboren te Demmin in Pruisisch Pommeren.

Van *Booy Pietersz* geeft Hamelberg (blz. 74) de ondertrouwgegevens. Hij was een „jongman, zeevarend persoon, geboortig van het eiland Silt in het Holsteinsche" en huwde 8 Januari 1747 met Maria Olm, weduwe van Engel Jeems.

Johan Caspar Meyer (Hamelberg, blz. 75) was ook een „zeevarend persoon", geboortig uit het Stift Minden van Elvese, en huwde 26 Februari 1747 Maria Hendrikzen, wed. van Abraham Raspzaat.

Hendrik Noelop (Hamelberg, blz. 39) was geboren te Hannover; hij ondertrouwde 2 October 1734 Zusanna Lordijk, weduwe Geboren.

Ten slotte was *Jacob Hodom* (Hamelberg, blz. 74), die 31 Januari 1747 F. Lordijk, weduwe Jacob Jantzen, huwde, weer een „zeevarend persoon", van Ottesheim in het Wirtembergland geboortig.

Zelf vond ik nog in de ondertrouw- en trouwboeken Christiaan Krull, geboren te Tonder in Denemarken, die als weduwnaar van Maria Graval 20 April 1777 hertrouwde met Maria de Weever, weduwe van Johannes Jeems, en Michiel Wegenaar, jongman, geboortig van Stettin in Pruisisch Pommeren, 33 jaar oud, die 12 Februari 1757 huwde met Elisabeth de Buyk.

Het consistorie maakte zich al heel kort van het verzoek der Statiaansche broeders af. De notulen van de ordinaire consistoriale vergadering van 20 April 1763 geven het antwoord, dat luidt:

Eerwaarde Heeren.

In antwoordt op UEd. missive van den.... 1763 dient, dat wij volgens de constitutie onzer Kerken alhier ons niet in staat bevinden om van de verscheidene versoeken in UEd. missive gemeldt, een eenige ter uitvoer te kunnen brengen, bevelende UEd. verder Gode en Zijne genade, blijven wij naar groetenis....

Toch heeft Sint Eustatius één Lutherschen predikant gehad. Knappert vermeldt hem (blz. 163, en ook S. van Dissel, Ned. Kerkhistorisch archief II (1859), blz. 407). Johannes Simons van Guntersblum in Rijn-Hessen werd 20 Maart 1780 door de Heeren X benoemd, bleef tot 1782 op St. Eustatius en aanvaardde in Augustus van dat jaar ad interim hetzelfde ambt op Curaçao, waar hij 13 Maart 1783 overleed.

C. de Jong, *Reize naar de Caribische eilanden in de jaren 1780 en 1781*, blz. 107 zag er ook een „Hoogduitsche Luthersche" kerk en de gouverneur De Veer deelde in 1819 mee, dat er 5 Lutherschen op het eiland waren.

Men vindt in het doopboek der Nederduitsch-Hervormde gemeente in den tijd van ds. Simons (Oude archieven van Sint Eustatius, Sint Martin en Saba no. 250) een paar doopen vermeld als „door de Luiterschen Predikant" en „door den WelEerw. Heer Johan Simon" bediend, en wel op 1 Februari, 4 Mei , 4 en 11 Juni 1780. Daarmee is echter niet gezegd, dat deze doopelingen kinderen van Lutherschen waren. Na 11 Juni 1780 komen, als op andere plaatsen, doopen van den Engelschen predikant Gordley en zelfs van „de Roomsche Priester" voor.

De vermelding op 1 Februari 1780 van den doop door een Lutherschen predikant werpt vragen op in verband met de opgegeven datum van benoeming van den eenigen Lutherschen predikant, die prof. Knappert opgeeft, 20 Maart 1780, te meer daar in de zeer onregelmatige volgorde der doopen in 1781 ineens voorkomt „Den 16 Novbr. 1779 is gedoopt door de Luthersche Predikant Catharina, geboren den 20 Mey 1779". Ds. J. H. Reneman, later op St. Eustatius maar toen nog op St. Martin, heeft „de disorder in 't kerkboek" verklaard als „veroorsaakt door de algemene wanordre van 't nemen van 't Eiland door Admiraal Rodney en Generaal Vaughan en 't niet opgeven der namen der gedoopte kinderen van de Engelsche Predikant J. Gordley". Er worden daarna door ds. Reneman allerlei doopattesten ingeschreven, die „accordeeren" met de origineelen naar zijn verklaring, waaronder ook een van ds. Simons.

Essequebo heeft getracht eerst bij Berbice onderdak te vinden in dier voege, dat de predikant daar eenige malen 's jaars de Lutherschen in Essequebo zou komen bedienen. Blijkbaar waren zij zeer begeerig naar geestelijken bijstand. Toen de eerste voor Berbice bestemde predikant nog in lang niet komen zou, nl. in 1746, schreef men van Essequebo aan den gouverneur van Berbice, Lössner, om gewaarschuwd te worden voor de eerste Luthersche godsdienstoefening, daar men wilde overkomen. Eerst 22 October 1752 hield ds. Faerkenius zijn intree, en uit niets blijkt dat broeders uit Essequebo daarbij tegenwoordig waren.

Op de kerkeraadsvergadering van 2 Januari 1853 te Berbice was een brief van G. L. Dijkman te Essequebo met de vraag of ds. Faerkenius mocht overkomen. Twee maanden later was Dijkman zelf ter vergadering. Hij kwam den predikant halen en kreeg hem ook mee. Van den directeur-generaal was in afwachting van de beschikking van de machthebbers in patria vrijheid van gods-

dienstoefening aan de Lutherschen te Essequebo verleend. Men had er in Berbice ook geen bezwaar tegen, dat de predikant geregeld één- of tweemaal 's jaars naar Essequebo zou gaan, maar hoopte op eenigen geldelijken steun van daar. Die is ook verleend. Toen ds. Faerkenius na twee maanden terug kwam, bracht hij *f* 200 uit Essequebo mee. Of hij later nog weer gegaan is, blijkt niet. Helaas is ds. Faerkenius einde 1754 overleden. De band met Berbice schijnt hiermee verbroken te zijn. 12 Februari 1757 wendden zich vier broeders in Essequebo, onder welke de genoemde Dijkman en Johann Adam Keijser, tot de „Hooch en Weleerwaarde Heeren" van het consistorie te Amsterdam. Zij schrijven van de hulp, door ds. Faerkenius hun verleend, en van hun pogingen om een fonds bijeen te brengen ten einde een predikant te onderhouden. Met de kolonie te Demerary samen hebben zij *f* 5.960.12 bijeengebracht, „te betalen bij het arrivement van eene Predikant alhier". Zij vragen steun van vermogende broeders in Amsterdam. Het blijkt niet welke beslissing hierop genomen is, maar men kan uit het voorafgaande wel afleiden, dat die afwijzend is geweest.

Fred. May schrijft aan het slot van een opstel over de Lutherschen in Berbice in T i m e h r i V (1918), dat een kleine Luthersche gemeente bestaan heeft in Essequebo en Demerary, die omstreeks 1755 in stand gehouden werd uit de opbrengst van een plantage „Witte zwaan". Veel meer is er niet van bekend, schrijft May; nu bestaat zij niet meer.

C u r a ç a o. In de Septemberaflevering 1941 blz. 280 e.v. schreef ik over „Lutherschen op Curaçao". Sedert werd mijn aandacht gevestigd op A. Hallema, „Iets over de geschiedenis der voormalige Luthersche kerk en gemeente op Curaçao" in N e d e r l a n d s c h a r c h i e f v o o r k e r k g e s c h i e d e n i s Nieuwe serie, dl. XXVII (1935), 221. Dit opstel is een samenvatting van gegevens uit de West-Indische encyclopaedie, Hering en Van Dissel, en er zou geen reden zijn daarvan alsnog melding te maken, ware het niet, dat Hallema tweemaal een opmerking maakt voor eigen rekening, die m.i. geen steun in de feiten vindt. Zoo begroot hij de nieuwe Luthersche gemeente op Curaçao op 400 tot 500 zielen, omdat voor 1200 stukken van achten jaarlijks „minstens 100 gezinnen" teekenden. Ik heb de namen der 98 inteekenaars meegedeeld. Onder hen zijn ten minste 6 vrouwen. En de veronderstelling is gewettigd, dat onder de overige Lutherschen hier als elders vele ongehuwde soldaten en zeevarenden

zijn geweest. Het door De Hullu in het Ned. archief voor kerkgeschiedenis, Nieuwe serie, deel XVII (1923) meegedeeld „Verslag omtrent de kerkelijke statistiek van Curaçao in 1816 geeft voor de „Lutheranen" de volgende cijfers: 65 mannen-en 58 vrouwen-lidmaten, ± 115 niet-lidmaten, te zamen 238.

In de tweede plaats noemt Hallema de door hem in vogelvlucht beschreven geschiedenis der Luthersche kerk op Curaçao een bewijs van wat de vrijzinnigheid reeds in vroeger eeuwen in Tropisch Nederland vermocht en dat het vrijzinnig Christendom ook op deze zoo lang miskende vulkaanbrok van de West zijn geschiedenis heeft. Ik heb dit bewijs tevergeefs in het opstel gezocht, en acht het ook niet te leveren, omdat uit niets blijkt, dat de Lutherschen op Curaçao vrijzinnig waren. Integendeel, het door Van Dissel meegedeelde en door mij aangevulde omtrent de geschiedenis met ds. Pfeiffer, die „geenen bijval kreeg", wijst eer op het omgekeerde.

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD

Jacht en jachtwild in Suriname

III
(Slot)

DOOR

L. JUNKER

Ofschoon in Suriname geen jacht op slangen gemaakt wordt — zij worden zelfs vereerd — en men haar alleen bij toevallige ontmoeting doodt, zal hier het een en ander over deze reptielen medegedeeld worden.

Directe aanleiding hiertoe is het feit, dat men zich in Nederland omtrent het slangenleven in Suriname verkeerde of overdreven voorstellingen maakt. Het is nog niet zoo lang geleden, dat de correspondent van een bekend Nederlandsch weekblad den lezers in het moederland gruwelverhalen omtrent het voorkomen en de kwaadaardigheid van slangen in Suriname opdischte. In werkelijkheid merkt een gewone bezoeker in Suriname niets van slangen, Laten wij daarom in de eerste plaats vertellen, dat er giftige en niet giftige slangen worden aangetroffen en dat er slangen zijn, die overdag jagen en andere die nachtdieren zijn. De giftige soorten behooren alle tot de laatste categorie; men ontmoet die overdag slechts, wanneer ze van hun rustplaatsen opgeschrikt, in haar slaap gestoord worden. Laat ik daarbij nog opmerken, dat de gevaarlijke slangen alle zeer lui zijn en nooit anders dan ter zelfverdediging aanvallen. In de vele gevallen, waarin ik menschen, die door slangen gebeten waren, behandeld heb, is mij altijd gebleken, dat de gebeten personen het dier aanleiding tot verweer gegeven hadden. In den regel trapt men op slapende slangen, die, opgerold tegen een boomstam, of onder struikgewas, zoo goed als niet van den haar omringenden grond te onderscheiden zijn. Eens werd ik door een vrij groote ratel-

slang aangevallen. Ik had in de Savanna een patrijs geschoten en liep naar het struikgewas, waaronder deze moest liggen. Op het zelfde oogenblik schoot een slang daaronder vandaan en kwam recht op me af; gelukkig kon ik haar, toen zij mij op minder dan drie meters genaderd was, de volle lading van den linker loop van mijn geweer door den kop jagen. Het was een ratelslang met tien ringen aan het uiteinde van den staart, het vel van het prachtig geteekende dier heb ik tot heden toe als een memento mori bewaard.

De adderachtige slangen, die op den grond leven, twee à drie meter lang kunnen worden en op verschillende wijzen gekleurd zijn, hebben in de Surinaamsche fauna de meeste vertegenwoordigers. Het zijn inderdaad nuttige dieren, die muizen, ratten en insecten verdelgen. Zij bezoeken ook de uit gevlochten palmbladeren opgebouwde hutten en houden zelfs daarin verblijf. In mijn kamp aan de Jodensavanna huisde een bijna twee meter lange slang, die tenslotte, nadat ik haar eenige malen doode ratten en vleesch van wild had toegeworpen, zeer vertrouwelijk werd. Kwam ik na weken- of maanden lange afwezigheid naar mijn hoofdkamp terug, dan kwam de slang op het raamwerk voor den dag en siste. Meestal had ik een lekkernij voor haar medegebracht, die zij gaarne in ontvangst nam.

Veelvoudig zijn ook de boom- of zweepslangen. Ook deze zijn niet giftig en toch zijn de inboorlingen doodelijk beangst voor haar. Een prachtige, zwart en geel gevlekte, die de inboorlingen sabakaraslang noemen, wordt wel drie meters lang en vijf à zes centimeters dik.

Wij komen nu bij de groote groep der boas terecht. Het is vooral de groote vertegenwoordigster dezer groep, de anaconda, Eunectus Murinus, die de aandacht vraagt. Deze reuzenslang is overal in de nabijheid van water te vinden; in het lage land leeft zij in de moerassen en in het hooge land zijn de kreken en rivieren haar woonplaats. Hier leeft zij voornamelijk van het overzwemmende wild, en het is verwonderlijk, hoe zij bijv. navelzwijnen verslinden kan, die vele malen grooter zijn dan de kop der aboma, zooals deze boa in Suriname genoemd wordt. Wanneer de slang een stuk groot wild verslonden heeft, blijft zij vele dagen — de Indianen beweren eenige weken — in een zachte bedding van gras en waterplanten op dezelfde plaats liggen om den buit te verteren. In dezen toestand verkeerende, is het machtige dier hulpeloos en kan het gemakkelijk gedood worden. Nabij een nachtverblijf op een der eilanden van de Boven-Suriname heb

ik eens een boa aangetroffen, die in een hoop van bijna een meter hoog lag opgerold. Een van de arbeiders porde met een langen stok in den hoop, terwijl ik met het geweer gereed stond om het beest door zijn kop te schieten. Eerst na herhaaldelijk hard porren verwaardigde zich de slang den kop op te steken, en toen zij de volle laag te pakken had, ontrolde zij zich gedeeltelijk en gleed daarna onder een opspuitende watermassa met ontzettend lawaai in den stroom weg. Het speet mij wel, want ik had de slang, die buitengewoon lang en dik was, gaarne willen meten. De inboorlingen beweren nl., dat de aboma dertig à vijfendertig voeten (10 à 12 meters) lang kan worden. Een ander maal had ik meer geluk; aan de Coesewijne troffen wij een boa aan, die een groot hert tusschen haar kronkelend lichaam fijn kraakte. Ik schoot de verraste slang, die ons met uitgestrekte tong woedend aansiste, dood, en toen bleek dat, ofschoon het dier nagenoeg twintig centimeters dik was, het slechts een lengte van even over de zeven meter had. Ook bij andere gelegenheden heb ik nooit een boa van grooter afmetingen aangetroffen. Terwijl de anaconda eentonig gekleurd is — rug en zijden zijn donkergrijs met groote zwarte vlekken, de buik vertoont een vuilgele kleur — is een andere boa, de afgods- of papaslang, Boa constrictor L. of dagowe, zooals deze slang in Suriname algemeen genoemd wordt, een van de mooiste dieren, die in de natuur aangetroffen worden. Ofschoon de grondtoon der teekeningen van het vel, met uitzondering van een schitterend geel motief, donker is, brengt het geheel door het regenboogachtig in elkander loopen der kleuren een prachtig effect teweeg. Groote, lichtbruine, zeshoekige plekken, met daaromheen roodbruine, gele en zwarte teekeningen, vormen het mooie beeld van het geheel. De dagowe wordt niet zoo lang als de anaconda, ten hoogste vijf meter en houdt zich, anders dan deze laatste, op hooge en droge gronden op. Dikwijls houdt zij haar siësta op kleinere boomen, waarop zij soms gedurende dagen tot een dikke klomp opgerold blijft hangen. Zij jaagt op agoetis, hoenderachtige vogels, leguanen enz. Wat deze slang vooral merkwaardig maakt, is de plaats, die zij in het psychische leven der inboorlingen inneemt. Zij is de draagster van den papawinti, dat is de geest van het volk der Papa, een Westafrikaansche stam, waarvan vele leden als slaven in Suriname zijn gekomen. Zij zijn vermoedelijk slangenvereerders geweest; in een der dorpen van de nakomelingen der Papanegers, het dorp Semoisi aan den Boven-Suriname, staat nog een tempeltje, waarin aanhangers van den slangendienst voor de aldaar aan-

wezige beelden offeren. Het geloof aan de macht der papaslang is echter over geheel Suriname verspreid; zelfs te Paramaribo telt dit geloof onder inwoners van Afrikaansche afstamming aanhangers. Op een plantage aan de Commewijne werd aan een dagowe op geregelde tijden geofferd, en toen de telefonist ter plaatse het dier gedood had, werden de bij overlijden van menschen gebruikelijke begrafenisplechtigheden gehouden. Hetzelfde heeft plaats, wanneer bij het branden der kostgronden een papaslang om het leven komt. In dit geval worden de overblijfselen der slang — de kop is aan de uitstekende kaakbeenderen te herkennen — in een kist geborgen en begraven. Acht dagen daarna komt men op de gebruikelijke wijze bijeen en wordt op het graf der slang geofferd. Van de dagowe wordt verondersteld, dat haar geest bezit van den mensch neemt, en dat deze geest hem, die het dier doodt, met krankzinnigheid straft. Het bestek van dit opstel gedoogt niet, dieper op deze aangelegenheid in te gaan; het bovenstaande is reeds een afdwaling, en wij keeren weder tot het eigenlijke onderwerp terug.

In het hooge land van Suriname heb ik herhaaldelijk een groote boa ontmoet, die geheel gelijk aan de papasneki is, maar de gele teekening mist. Eens liep ik in een lijn af, toen ik plotseling een groote slang voor mij uit zag kruipen. Het dier had blijkbaar geen haast; ik versnelde daarom mijn pas om er dicht achter te komen. Toen de slang het pad wilde verlaten en haar kop bloot gaf, schoot ik en raakte. Zij zweepte haar staart wel een meter hoog de lucht in en bleef daarna vervaarlijk kronkelend in de lijn liggen. Met het meetlint gemeten, bleek de slang meer dan dertien meter lang te zijn, terwijl de omtrek in het midden van haar lichaam een en veertig centimeter bedroeg.

Buiten deze groote boa's leven nog tal van kleinere soorten in de bosschen. Vele daarvan bereiken niet eens de lengte der adders, en haar kopvorming komt dikwijls met die der gifslangen nagenoeg overeen. Van deze laatste zijn in Suriname drie soorten bekend, nl. de lachesis, de crotalus en de bothrops. De meest gevreesde en overal voorkomende gifslang is de makkaslang, Lachesis mutus L. Zij is geelachtig met donkerbruine vierkante vlekken, heeft een zuiver driehoekigen kop en bezit vier giftanden, waarvan de voorste wel vier centimeter lang kunnen worden. De makkaslang wordt drie tot vier meter lang, een van mijn voorlieden schoot echter nabij het boschnegerdorp Pada eens een exemplaar, dat vijf meter lang was. Deze slang was veel donkerder gekleurd dan de andere lachesis, die ik vroeger

gezien had. Het merkwaardige van dit geval was, dat kinderen in de nabijheid van het slapende beest speelden en dit zich niet in het minst daaraan stoorde. Een voorbijgaande vrouw zag het dier en stiet een vreeselijken gil uit. De boschwachter liep erop af, zag de slang en liep terug om zijn geweer te halen. De makka bleef rustig doorslapen en de man vuurde veiligheidshalve in het midden van den hoop. Toen het schot gevallen was, zag hij links zich iets bewegen en een tweede makkaslang slaperig haar kop oprichten. Deze kreeg toen op korten afstand eveneens de volle laag. Later vernam ik van de Boschnegers, dat deze slangen de gewoonte hebben paarsgewijze op jacht te gaan. Of dit de waarheid is, weet ik niet.

Niet minder dan de makkaslang wordt de ratelslang, Crotalus horridus Schl., gevreesd. De huid der ratelslang is licht grijs met vierkante en halfronde bruine en zwarte teekeningen. Zij wordt niet zoo groot als de makkaslang en het tienjarige dier, waarover ik sprak, was slechts één meter vijftig centimeter lang. Men beweert, dat het gif der ratelslang veel sneller werkt dan dat der overige gifslangen; een mensch, die gebeten wordt, zou binnen tien minuten sterven. Ik heb dit nooit kunnen nagaan; in alle gevallen van slangenbeet, die ik behandeld heb, waren het andere slangen, die de wonden veroorzaakt hadden. De ratelslang is vrij zeldzaam, en leeft bij voorkeur op hooge, vooral zandige, gronden. Hier komt nog bij, dat zij een nachtdier is, en de mensch dus slechts bij uitzondering met haar in aanraking komt.

Anders is het met de bothropsoorten gesteld. Deze brengen den dag op koele en vochtige plekken door en worden in de kostgronden tusschen de wortels van boomen en zelfs in de korjalen aangetroffen. Omdat de mensch nogal aanraking met deze slangen heeft, is het verklaarbaar, dat zij de oorzaak van de meeste slangenbeten zijn. In Suriname noemt men de bothrops oeroekoekoe, dat is uilenslangen. Zij zijn in tal van soorten vertegenwoordigd en worden overal aangetroffen. Bijna alle zijn donker gekleurd; de grondkleur is grijs tot zwartgrijs met zwarte en bruine teekeningen en vlekken. Eenigen lijken verrassend op takken van verschillende boomen. Zoo noemen bijv. de Boschnegers een bothrops sinja pretoe man, d.i. tak van den basralokus, een boom, die nogal veel geveld wordt en welks takken dan ook veelvuldig op den grond worden aangetroffen. Een soort der oeroekoekoe wordt ongeveer twee meter lang, de meesten zijn echter kleiner: een soort bereikt slechts een lengte van 40 cM.

Het gif der bothrops is veel zwakker in zijn uitwerking dan het

gif van de hiervoren genoemde gifslangen. Dikwijls had ik ter genezing succes door een flinke kruissnede dwars door het gezwollen gedeelte van de bijtwonde. Meestal bijten de slangen in de beenen, zelden hooger dan de knie. De sneewond veroorzaakt een sterke bloeding, die veel gif afvoert; het overige wordt door kristallen van hypermangaanzure kali geneutraliseerd. Bovendien wordt het gewonde lichaamsdeel boven den beet afgebonden. Eens heb ik ook met alcohol succes gehad. Een van mijn boschwachters werd op de jacht door een oeroekoekoe gebeten. Hij had onmiddellijk daarna een inlandsch middel, een zoogenaamde slangenkoti, in de wond gewreven. Toen hij echter tegen den avond in het kamp terugkeerde, was zijn been sterk gezwollen. Ik liet den man, die geheelonthouder was, een waterglas cognac drinken. Hij werd er stapelgek van, en ik moest hem in de hangmat laten vastbinden. Den volgenden ochtend was de zwelling echter geslonken, en na een paar dagen verdwenen ook de pijnen.

Tenslotte moet nog van een gifslang, die vermoedelijk geen nachtdier is, melding gemaakt worden. Het dier is niet groot, tenminste de twee of drie, die ik gezien heb, waren het niet. Zij waren ten hoogste een meter lang, lichtbruin van kleur, met blauwgrijze of grijze dwarsringen. Wanneer deze slang verrast wordt, maakt zij zich wel twintig centimeter breed, springt huppelend op en neer en tracht sissende te bijten. Engelsche balatableeders, die een slang van deze soort gedood hadden, noemden haar bushmaster, en vertelden mij, dat deze in Demerara niet tot de zeldzame slangen behoort. In Suriname schijnt dit wel het geval te zijn.

Alvorens wij van de slangen afscheid nemen, zal nog verteld worden op welke wijze de inboorlingen zich tegen haar trachten te beveiligen. Het moet gezegd worden, dat er in het algemeen een groote vrees voor alle slangen bestaat; men neemt de vlucht voor de kleinste en onschuldigste, die men ziet. Ook wordt geloofd, dat er middelen bestaan, welke tegen slangengif onvatbaarheid verschaffen, en deze worden als voorbehoedmiddel gebruikt. De prophylaxe heeft op twee wijzen plaats: òf men maakt insnijdingen in de huid en wrijft het middel in de daardoor ontstane wonde, òf het middel wordt ingenomen. Het geheim van de bereiding der voorbehoedmiddelen berust bij enkele families, die alle van zuiver Afrikaansche afkomst zijn. Zooals de meeste middelen, welke de inboorlingen tegen ziekten gebruiken, zijn ook de snekikoti, de middelen tegen slangenbeet, van magischen

aard. Men veronderstelt, dat het aangewende middel invloed op de slang uitoefent, deze verlamt en ongeschikt tot bijten maakt. Ik heb altijd sceptisch tegenover dit geloof gestaan; niettegenstaande eenige verbluffende gevallen, die ik beleefd heb, meen ik, dat het buiten werking stellen van het voornemen der slang om te bijten nooit op overtuigende wijze werd aangetoond.

Anders is het gesteld, wanneer iemand, die door een gifslang gebeten is, met de koti behandeld wordt, en het middel, dat tegengif kan bevatten, in de wonde gewreven of ingenomen wordt. Ik heb dikwijls personen, die door de makkaslang of door een oeroekoekoe gebeten waren, zien herstellen. Het leek mij steeds aannemelijk, dat het in het bloed gebrachte tegengif zijn werking had gedaan. Ook is het mogelijk, dat bij personen die door gifslangen gebeten worden en het tegengif in het bloed opgenomen hebben, de reacties van het gif minder heftig zijn, zelfs volkomen geneutraliseerd worden. Vele boschloopers nemen dan ook de koti geregeld in; men neemt aan, dat de werking na twee maanden ophoudt, en voorzichtige menschen gebruiken het middel om de vijf à zes weken.

Met het oog op de behandeling van slangenbeten dient opgemerkt te worden, dat bij de Boschnegers geneeswijzen van beenbreuken en verwondingen worden toegepast, waarvan de uitkomsten aan het wonderbaarlijke grenzen. Ook hier beperkt zich de uitoefening der geneeskunst tot eenige individuen, tot enkele families behoorend, bij wie de geneeswijzen van geslacht tot geslacht worden overgeleverd. Het magische moment ontbreekt geenszins, wat echter niet wegneemt, dat praktische resultaten bereikt worden. Dieper hierop in te gaan zou te ver voeren; opgemerkt wordt slechts, dat de mogelijkheid niet uitgesloten is, dat de voorouders der negers een goed slangentegenvergif hebben bezeten, en dat dit in Afrika toegepaste middel in Amerika in door de omstandigheden gewijzigden vorm wordt gebruikt.

Voor wat de bereiding en samenstelling der verschillende koti aangaat wordt de grootste geheimzinnigheid betracht. De koppen van alle gifslangen worden, totdat zij bijna verkoold zijn, bij het vuur gedroogd. Daarna worden deze in hun geheel, dus met de gifklieren en tanden, tot poeder gestampt. Ook worden eenige gedroogde kruiden, waaronder het slangenkruid (snekiwiwiri) het voornaamste is, fijngestampt om met het poeder vermengd te worden. Het geheel wordt daarna tot een poeder of eene pasta verwerkt.

Na deze afdwalingen komen wij weder op ons eigenlijke onder-

werp, de jacht, terug. De lezer die mij tot nu toe gevolgd heeft, zal er verwonderd over zijn, dat nog geen melding van de jacht op vogels is gemaakt, en allicht onder den indruk kunnen komen, dat in Suriname geen gevogelte, dat de jacht loonend maakt, wordt aangetroffen. Het tegendeel is het geval; in de bosschen, langs de rivieren, in de moerassen en aan het zeestrand, is de vogelenwereld in groote verscheidenheid vertegenwoordigd, worden tal van vogels aangetroffen, die voor het doel der jacht, zooals dit in Suriname op den voorgrond staat, van groot belang zijn.

De grootste verscheidenheid wordt in het strandgebied aangetroffen. Wie deze streken niet bezocht heeft, kan zich onmogelijk een voorstelling maken van het dierenleven aldaar. Vaak heb ik aan den rand gestaan van een der groote pannen, zooals men de uitgestrekte wateroppervlakten noemt, die òf na springvloeden òf, in hooger gelegen land, na lang aanhoudenden regenval achterblijven; ik kon het dan niet over mijn hart verkrijgen, door een schot het indrukwekkende tafereel, dat zich aan mijn oogen voordeed, te verstoren. Vele duizenden vogels liepen of zwommen door elkander op en neer; nu en dan vlogen enkele op, of kwamen er nieuwe aan. Het mooiste was echter de kleurenpracht: groote witte, blauwgrijze en vuurroode reigers liepen tusschen de in metaalkleuren, zwart en groen, schitterende eenden. Op het land rondom de pan honderden strandloopers — men noemt deze in Suriname snippen — die in alle kleuren tusschen grijs en blauw de lijst om deze natuurschilderij vormden. Met een enkel schot kan men soms veertig à vijftig vogels neerleggen. Het is daarom begrijpelijk, dat jagers een broodwinning van deze jacht maken, en dat men op de markt te Paramaribo dikwijls honderden gedroogde eenden en andere watervogels te koop ziet aangeboden. Ook werd vroeger jacht op den witten reiger gemaakt, welks prachtige pluim goed betaald werd. De eerste tien jaren van mijn verblijf in Suriname heb ik voornamelijk op het fort Nieuw Amsterdam doorgebracht. Van daar kan men met een roeiboot in twee à drie uren het strand bereiken. Men behoeft echter zoo ver niet te varen, wil men het gebied der zee en der zoetwaterplassen bezoeken. Even ten Noorden van de verlaten suikerplantage Resolutie mondt de Jonkermanskreek in de Surinamerivier uit. Door deze op te varen komt men over land gemakkelijk in het jachtgebied. Ook de oude plantage, met haar talrijke loos- en vaartrenzen, biedt een uitstekende gelegenheid voor de jacht op doksen, zooals men de eenden noemt. Het is in het

bijzonder de muskuseend Pairina Moschata L., die men in den vroegen ochtend met het begin van de schemering aantreft. Deze prachtige vogel is op den rug in metaalkleuren, zwart en groen, gekleurd, terwijl het onderlichaam in sneeuwwit dons schittert. Aan weerszijden van den zwarten snavel zijn de vuurroode muskusklieren als koralen gegroepeerd. De eend is zoo zwaar als een gans; ik heb exemplaren geschoten, die wel tien pond vleesch opgeleverd hebben. Deze vogel bezoekt slechts bij lang aanhoudende droogte de bovenrivieren. In het voorjaar van 1926 heb ik de muskuseend in het Savannagebied waargenomen, en de Indianen hebben toen heel wat doksen geschoten. De eenden, waarvan nog vijf à zes kleinere soorten voorkomen, zoeken haar voedsel uitsluitend in de zoetwaterplassen.

Onder de vogels, die men in het strandgebied jagen kan, zijn in de eerste plaats de twee reuzen, de flamingo, Phoenicopterus ruber, en de negerkop, Mycteria americana L., merkwaardig. De eerste is licht en donkerrood gekleurd, terwijl de tweede donkerzwartgrijs is, welke kleur ook de beenen en de naakte, dikke kop bezitten. Beide vogels worden wel een meter en vijftig centimeters hoog. Terwijl de flamingo de afgelegen modderbanken der zee nooit verlaat, heb ik den negerkop eens aan de Boven Corantijn geschoten. Verder zijn het de snippen, die door eenige soorten zijn vertegenwoordigd, welke men van de vogeljacht mede naar huis brengt. Onder haar is er een, die men in de kolonie profiri noemt, een Tringa, die bijna zoo zwaar als een kip is, en welker vleesch zonder eenigen traanachtigen bijsmaak is. Met een enkel schot legde ik eens, onder andere talrijke vogels, elf dezer snippen neer. Onder de andere waren vooral reigers, die met uitzondering van den rooden reiger, Ilis rubra, zoo goed als geen vleesch geven.

Niet zoo eenvoudig en rijk aan opbrengsten als de jacht op gevogelte in het strandgebied, is deze in het binnenland. Overal elders, in het Savannengebied, het heuvelland en het gebergte, behoort de jacht op vogels tot de toevalligheden; men gaat op jacht, ontmoet ze en schiet ze geheel als een welkome bijgift. Er zijn wel eenige uitzonderingen; zoo trok ik in de Kapoeri, een groote kreek van de Corantijn, die als afwatering van een groot moerasgebied fungeert, op de jacht van eenden uit. Gedurende de maand Augustus van ieder jaar gaan stads- en plantagebewoners op jacht van raven, zooals men de langstaartige, groote papegaaien noemt, waarvan in Suriname twee soorten, Sittace ararauna L. en S. macao, voorkomen. Deze vreten de om dezen

tijd rijp wordende vruchten van den possentrieboom, Hura crepitans Linn. en komen dan in vluchten van duizenden naar de rijke opstanden dezer boomen in het moerassengebied.

Ook de kortstaartige papegaaien, die in Suriname door vele soorten vertegenwoordigd zijn, waarvan de grootste, Psittacus Menstruus, welke dikwijls als huisdier gehouden wordt, de bekendste is, worden gejaagd. Alle papegaaien maken hun nesten in holle boomen en broeden eens per jaar; gedurende de maand Mei vellen de Indianen deze boomen, en halen de jongen uit hun nest. Het vleesch der papegaaien is taai, levert echter een krachtige soep.

Een andere groote vogel, de powisi, Craralector L., het hokkohoen, wordt eveneens op bepaalde tijden speciaal gejaagd. Gedurende de maanden December en Januari paren deze vogels. Het mannetje lokt dan in den nanacht het wijfje door een diep gebrom en gaat daarmede door tot dat het dag wordt. De Indianen stellen zich in het donker onder den boom op, waaruit het brommen klinkt en schieten zoodra het licht genoeg geworden is den vogel. De powisi wordt zoo groot als een gans, en is met zijn gitzwart vederkleed, gele snavel en prachtige kuif een mooie vogel. Hij leeft op de boomen, komt echter ook op den grond om vruchten en zaden te zoeken, waarbij zij echter niet zooals de overige hoenderachtige vogels krabbelt.

Van deze andere, die men anamoe noemt, Tinamus, zijn mij vijf soorten bekend. De grootste patrijs wordt zoo groot als een flinke kip, en is, in zilvergrijs en bruin golvende teekeningen, prachtig gekleurd. Hij legt acht à tien blauw-groen gekleurde eieren in de sporen van boomen, die, wanneer zij versch gevonden worden, een lekkernij voor de boschloopers zijn. Een andere, donker gekleurde anamoe, die in grootere troepen door het oerwoud zwerft, is bijzonder merkwaardig, omdat zij even voor het aanbreken van den dag haar gillend en toch melodieus geluid doet hooren. Zoodra men dit hoort kan men gerust zijn horloge op half vijf zetten. Tot deze vogels behooren tenslotte nog eenige fazanten, die echter alle vaste boombewoners zijn. De kleinste hunner, de wakago, Aortalida paragua, leeft in het struikgewas langs de Savannakreken, terwijl een grootere soort, die in afmeting zoo wat met de Europeesche fazanten overeenkomt, slechts in het hooge woud aangetroffen wordt. Het is de Penelope Marrail; de Indianen noemen den vogel marai. Een nog grooteren fazant, dien men Krakoenmarai noemt, hetgeen kalkoenfazant beteekent, treft men alleen in het heuvelland en het gebergte aan. Het is

inderdaad een groote vogel, die niet veel voor den powisi onderdoet. Deze, Penelope Cristata, heeft een witte kuif; terwijl de overige fazanten eentonig bruin gekleurd zijn, is zijn vederkleed, behalve de borst, die wit gevlekt is, met een rosachtigen glans overtrokken.

Hier moeten wij nog een van de eigenaardigste vogels, den toekan of pepervreter, vermelden. De Indianen schieten den grootsten dezer, Rampastos Toco Mull. nogal eens. Hij is zoo groot als een „raaf" en heeft een snavel, die wel twintig centimeter lang is. De toekanen komen in vele soorten voor en worden alle koejaké genoemd. Alle zijn prachtig geteekende vogels, welker veeren alle slechts denkbare kleuren hebben. Terwijl van het vleesch van den grooten toekan een krachtige soep bereid kan worden, zijn het dikwijls slechts de veeren, welke den Indiaan aanleiding geven op hem te jagen. De vrouwen vervaardigen nl. uit de bontgekleurde veeren sieraden voor haar feesten; bijzonder het dons der borsten is zeer gewild.

In het hooge woud van het binnenland treft men, in het bijzonder langs de kreken, eveneens een eigenaardigen vogel den agami, Psophia crepitans L., aan. De op hooge pooten loopende, zwarte vogel heeft een grijs vleugeldek, dat precies als bij den casuaris het geval is, in fijne gerafelde strengen uitloopt. De borst van den overigens zwarten vogel is versierd door een in metaalkleuren glinsterende blauw en groene plek. Ofschoon de agami hoog van pooten is, haalt zijn gewicht niet bij dat van een kip. Hij maakt zijn nest op den grond en loopt in troepen van 10 tot 20 stuks. Opgeschrikt, vliegen de vogels met een krassend geschreeuw in de boomen.

De vogelwereld van Suriname telt nog tal van andere vogels, die gegeten worden. Hier kunnen tenslotte nog de vele soorten duiven genoemd worden, waarop zich de Indiaansche jongens met boog en pijl oefenen. Ofschoon deze en andere vogels, wanneer de nood aan den man komt, den pot ingaan, hebben zij voor de eigenlijke jacht geen beteekenis.

Tot besluit van dit opstel, eenige mededeelingen over het toebereiden van het door de jacht verkregen wild. Dikwijls gebeurt het, dat veel grooter hoeveelheden vleesch verkregen worden, dan voor het directe gebruik noodig is, of door koken en zouten voor eenige dagen voor de consumptie beschikbaar kan blijven. In de meeste gevallen gaat men er daarom toe over, het vleesch te barbakotten. Hieronder verstaat men het vleesch op een bar-

bakot, dat is een stellage van dikke stokken, te leggen en daaronder een flink vuur te stoken. Het vleesch wordt op den barbakot geroosterd en blijft daar op liggen, tot het geheel droog is. Wordt deze behandeling goed toegepast, dan kan het vleesch gedurende weken goed blijven, in het bijzonder wanneer men de groote stukken voor het roosteren uitbeent. Nog beter is het, wanneer men het vleesch uitbeent, goed zout en daarna op de rotsen droogt. Ik heb op deze wijze geconserveerd vleesch gedurende maanden bewaard. Deze methode kan men echter slechts toepassen, wanneer men in de nabijheid der groote rivieren gejaagd heeft. Het vleesch slinkt weg, wel tot het derde van zijn oorspronkelijken omvang, en wordt steenhard. In kokend water herneemt het echter zijn vroegeren omvang weer, wordt sappig en kan daarna op iedere gewenschte wijze bereid worden.

De Indianen bezitten in hun peperpot een goed middel om vleesch gedurende onbeperkten tijd geschikt voor het gebruik te houden. In een grooten ijzeren pot wordt de kasiripo gekookt. Onder kasiripo verstaat men het ingekookte giftige water, dat uit de geraspte cassave (Manihot Utilissima), waaruit het brood gebakken wordt, geperst wordt. De kasiripo wordt in Suriname ook wel gebruikt zooals bij ons de Worcester saus, doch om als conserveermiddel te dienen wordt het vocht tot een bruine siroop ingedikt, waarbij het blauwzuur, dat de cassave in hooge mate bevat, vervliegt. De Indianen koken groote hoeveelheden Cayenne peper, capsicum, in het cassavewater uit, en leggen daarna het vleesch in den pot. Deze blijft altijd bij het vuur staan en iederen dag wordt het geheel overgekookt. Wordt wild naar huis gebracht, dan gaat dit weer den pot in; ook wordt bij iedere gelegenheid van de broodbereiding de pot met cassavewater bijgevuld. Soms blijft de pot gedurende maanden gevuld, maar er zijn ook tijden, dat de pot gedurende weken geen vleesch ziet. Niettemin gaat het koken van het peperwater door en dompelt de Indiaan gedurende den mageren tijd zijn cassavebrood even tevreden in het peperwater, alsof een pakira daarin borrelde. In een volgend opstel hoop ik te vertellen hoe de boschbewoners het tekort aan vleesch door visschen aanvullen.

Hilversum, April 1941.

HET ONTWERP-LANDSVERORDENING TOT REGELING VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMST IN CURAÇAO

DOOR

Dr. W. F. DE GAAY FORTMAN

Artikel 120 der Curaçaosche Staatsregeling bepaalt onder meer, dat het burgerlijk recht, zooveel mogelijk overeenkomstig de in Nederland bestaande wetten, bij landsverordening geregeld wordt. Wijziging der Nederlandsche burgerlijke wetgeving behoort dus zooveel mogelijk tot een overeenkomstige wijziging van het Curaçaosche burgerlijk recht aanleiding te geven. Met die aanpassing is soms echter nogal wat tijd gemoeid. In Nederland is het vijf-en-twintig jarig jubileum van de invoering van de wet op de arbeidsovereenkomst — Wet van 13 Juli 1907, Staatsblad 193, tot wijziging en aanvulling van de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek omtrent huur van dienstboden en werklieden—, reeds in 1934 door de verschijning van een herdenkingsnummer van *Rechterlijke Beslissingen in zake de wet op de arbeidsovereenkomst. Tijdschrift voor arbeidsrecht* herdacht [1]). In Curaçao golden toen nog de drie artikelen van het Burgerlijk Wetboek, waarin in Nederland vóór 1907 de „huur van dienstboden en werklieden" was geregeld. Een regeling van de arbeidsovereenkomst kan men deze artikelen overigens nauwelijks noemen. Zij zijn voldoende gekenschetst door te vermelden, dat artikel 1614 van het Curaçaosche burgerlijk wetboek in navolging van het oude artikel 1638 van het Nederlandsche bepaalde, dat de „meester" op zijn woord werd geloofd, wanneer er verschil van meening bestond over de hoegrootheid van het bedongen loon, de betaling daarvan gedurende het verschenen jaar en den tijd, voor welken de „huur" was aangegaan.

In geen van de drie overzeesche gebiedsdeelen is spoed betracht

[1]) 19e serie, no. 11. In het vervolg van dit artikel haal ik dit tijdschrift aan als R.B.A.

met het overnemen van de Nederlandsche wet op de arbeidsovereenkomst van 1907. In Nederlandsch-Indië werd een regeling van de overeenkomsten tot het verrichten van arbeid analoog aan de Nederlandsche eerst op 1 Januari 1927 — voor sommige ondernemingen eerst op 1 Juli van dat jaar — ingevoerd en dan nog, behoudens enkele bijzondere gevallen, alleen voor de Europeanen. Daarnaast gelden voor bepaalde groepen van arbeiders nog bijzondere regelingen [1]). In Suriname gelden nog de oude bepalingen. Een bijzondere regeling naast die van het Burgerlijk Wetboek behelst daar de Arbeidsverordening (Gouvernementsblad 1914, no. 35), toepasselijk op overeenkomsten van huur en verhuur van diensten van arbeiders voor het onderzoek naar de aanwezigheid van delfstoffen, hout en balata. In het in 1935 vastgestelde, op 1 Januari 1939 in werking getreden Curaçaosch wetboek van koophandel zijn ten aanzien van de arbeidsovereenkomst tusschen de reederij en den kapitein en van die tusschen den kapitein en de schepelingen een reeks bepalingen ontleend aan de Nederlandsche wet op de arbeidsovereenkomst [2]). Overigens golden tot voor kort — en gelden misschien nog — in Curaçao de bepalingen van het Nederlandsche Burgerlijk Wetboek van 1838.

In zijn rapport betreffende sociale toestanden in Curaçao, in December 1937 en Januari 1938 uitgebracht aan den minister van Koloniën, heeft de tegenwoordige waarnemende secretaris-generaal van het Departement van sociale zaken, ir. R. A. Verwey, aangedrongen op een herziening van het Curaçaosche burgerlijk wetboek in den geest van de Nederlandsche regeling van de arbeidsovereenkomst. Hij verwachtte daarvan „een bevredigende uitwerking op tot opstandigheid gezinden onder arbeiders en hen, die leiders van arbeiders willen zijn." Bij die herziening zouden naar het oordeel van den heer Verwey tevens de opzeggingstermijn en de uitbetaling bij ontslag wettelijk kunnen worden geregeld.

Zeker mede onder invloed van dezen aandrang heeft de gouverneur bij brief van 22 Augustus 1939 aan de Staten ter goedkeuring aangeboden een ontwerp-landsverordening tot wijziging en aanvulling van de bepalingen in het Burgerlijk wetboek voor Curaçao omtrent huur van dienstboden en werklieden en daarmede samenhangende artikelen in dat wetboek, alsmede in het Cura-

---

[1]) Vgl. Dr. J. F. A. M. Buffart *Het arbeidscontract in de Nederlandsch-Indische Wetgeving*, Groningen, 1935.

[2]) Vgl. Mr. B. de Gaay Fortman *Het Burgerlijk Wetboek in Suriname en Curaçao* in *Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838–1938*, Zwolle, 1938, blz. 759 e.v.

çaosch wetboek van burgerlijke rechtsvordering en in het Curaçaosch Faillissementsbesluit 1931 (Zittingsjaar 1939–1940–17). Hoewel mij alleen de stukken betreffende de schriftelijke behandeling door de Staten ter beschikking staan, is toch het wijden van enkele beschouwingen aan dit ontwerp m.i. niet voorbarig, omdat deze schriftelijke behandeling de veronderstelling wettigt, dat de verordening practisch wel overeenkomstig den vorm, waarin zij aan de Staten is aangeboden, zal zijn vastgesteld.

De memorie van toelichting vermeldt twee oorzaken, waarom eerst thans voorgesteld wordt tot vervanging van de oude regeling over te gaan. In de eerste plaats was men aanvankelijk overtuigd, dat de Nederlandsche regeling voor Curaçao te ingewikkeld was. „Althans voor zooveel betreft de huisbedienden, die over het algemeen nog geen blijk geven te begrijpen, dat tegenover rechten ook verplichtingen staan. De Nederlandsche bepalingen omtrent de wederzijdsche rechten en verplichtingen van werkgever en werknemer toch vormen een zoodanig geheel, dat voor de naleving ervan een ontwikkeld rechtsgevoel niet mag ontbreken." [1]).

Als tweede oorzaak, welke tot vertraging heeft geleid, noemt de memorie van toelichting, dat het Bestuur aanvankelijk van plan was de Nederlandsche regeling in vereenvoudigden, naar zijn meening voor Curaçao beter hanteerbaren vorm te gieten. Een in dien geest opgesteld ontwerp heeft echter niet voldaan en mede daardoor is de overtuiging gerijpt, dat de Nederlandsche wet zulk een sluitend en niet te verbrokkelen geheel vormt, dat zij, met uitzondering van enkele kleine, aan de op Curaçao bestaande toestanden aangepaste wijzigingen, moest worden overgenomen.

Behoudens deze straks te bespreken wijzigingen komt de voorgestelde landsverordening dus overeen met de Nederlandsche wet op het arbeidscontract. Daartegen is nòch in de pers, nòch in de Staten verzet gerezen. Daarin is opnieuw een aanwijzing gelegen, dat een eenvormige regeling van het burgerlijk recht in geheel verschillende landen dikwijls heel goed mogelijk is. Zoo gelden b.v. in Nederland, België en tal van andere Europeesche en in tal van Zuid-Amerikaansche staten, ja zelfs in Japan, burgerlijke wetboeken, welke sterk onder den invloed staan van den Franschen Code civil [2]).

Wel is in de pers met name door het weekblad *Curaçao* de vraag gesteld, of de tijd wel rijp is voor de invoering der voorgestelde re-

---

[1]) M. v. T., blz. 1.

[2]) Zie E. M. Meyers *Uitlegging en toepassing in Nederland van aan den Code civil ontleende wetsvoorschriften*, Amsterdam, 1932, blz. 2.

geling. In de *Kantteekeningen* in het nummer van 30 September 1939 wordt in verband met uitlatingen van den gouverneur, dat de sterk gestegen uitgaven voor de defensie bezuiniging op andere posten der begrooting noodzakelijk zullen maken, bezorgdheid uitgesproken over den sterken groei van de sociale voorzieningen en de sociale wetgeving. De schrijver maakt daarbij de opmerking, dat de uitvoering van wetten als de voorgestelde landsverordening, moeite, zorgen en geld kost, terwijl de resultaten gering, zoo niet nihil, zijn. Het lijkt mij in het algemeen reeds een aanvechtbare stelling, dat, wanneer bezuiniging noodzakelijk is, deze allereerst zou moeten geschieden op het stuk der sociale voorzieningen. Zeker kan dit echter voor Curaçao niet worden volgehouden, waar men eerst onder het bewind van gouverneur Van Slobbe eenigszins systematisch met het treffen van voorzieningen op sociaal gebied is begonnen. Hoe dit evenwel zij, de meening, dat een regeling van de arbeidsovereenkomst geld zal kosten, is in ieder geval niet juist. Evenmin als in Nederland zal deze privaatrechtelijke regeling in Curaçao verzwaring van het budget der Overheid ten gevolge hebben en ook aan de werkgevers zal zij practisch geen nieuwe geldelijke lasten opleggen.

In het nummer van hetzelfde blad van 7 October 1939 is het hoofdartikel *Sociale wetgeving en daadwerkelijke sociale arbeid* aan de regeling gewijd. Daarin wordt de invoering ontraden, omdat het plichtsbesef, dat de regeling ook bij den arbeider vooronderstelt, bij den Curaçaoschen arbeider en met name bij het huispersoneel geheel of vrijwel geheel zou ontbreken.

„De gegeven omstandigheden werken als het ware tezamen om het plichtsbesef, dat bij de Curaçaosche arbeider aanwezig is, als het ware in aanleg te smoren. Overvloed aan werk eenerzijds, een totaal afwezig zijn van behoeften anderzijds zijn de factoren, die op het plichtsbesef van den Curaçaoschen arbeider een remmende invloed hebben.

Een wet op het arbeidscontract moge een mooi en sociaal toe te juichen gebaar blijven, zoolang de omstandigheden op Curaçao niet veranderen, zal het bij een gebaar blijven. Het zal zelfs een gebaar zijn, dat in vrij sterke mate het gebrek aan plichtsgevoel in de hand zal werken. Want de arbeider, gedreven, op Curaçao althans, door een dikwijls opvallend merkwaardige onlogische redeneering, zal zich thans „beschermd" wanen door een wetgeving en daarin des te meer aanleiding vinden om zijn plicht te verzaken, hetgeen hij betrekkelijk straffeloos kan doen, daar andere werkgevers hem weer met genoegen aan het werk zetten,

terwijl anderzijds een korte of langere rustperiode ook niet onwelkom is. Deze vacantie kan hij nemen, in de eerste plaats door de losse grondslagen, waarop hier het gezin berust, de krotachtige woning, waarmede hij zich tevreden stelt, en de handvol foenchi, die hem tot voedsel strekt."

De speciaal voor het huispersoneel getroffen regeling, dat bij beëindiging der dienstbetrekking ook door den arbeider een opzeggingstermijn van een week zal moeten worden in acht genomen, zal, naar men vreest, om de genoemde redenen in de practijk geen verbetering brengen.

Toegegeven moet worden, dat ook de werkgevers in het moederland, en dan ook weer in het bijzonder met betrekking tot het huispersoneel, wel eens de klacht uiten, dat de arbeiders zich niet houden aan de bepalingen betreffende den opzeggingstermijn en dat daarop weinig of geen verhaal mogelijk is. Men mag echter niet vergeten, dat de mogelijkheid van verhaal, die de wet in elk geval biedt, een zekere preventieve werking zal uitoefenen. Voorts moet een wet eenerzijds ongetwijfeld een basis vinden in het rechtsbewustzijn der betrokkenen, doch anderzijds mag het invoeren eener goede regeling niet worden nagelaten, omdat dat rechtsbewustzijn nog niet voldoende ontwikkeld is. Van een goede wet gaat een opvoedende werking uit en zij kan daardoor de ontwikkeling van het rechtsbewustzijn in de door den wetgever gewenschte richting bevorderen. Tenslotte beziet de schrijver van het genoemde artikel, naar het mij voorkomt, de regeling te eenzijdig van den kant van het huispersoneel. Ook op Curaçao zal de meerderheid der arbeiders werkzaam zijn in het bedrijfsleven en men kan toch moeilijk voor alle arbeiders een regeling achterwege laten, omdat men het rechtsbesef van het huispersoneel nog niet voldoende ontwikkeld acht. Te minder omdat practisch de oude bepalingen geen regeling inhouden [1]).

Van geheel anderen aard zijn de opmerkingen, welke in de Amigoe di Curaçao van 7 October 1939, door X onder het hoofd *Eigenaardige overeenkomsten* over het ontwerp-landsverordening zijn gemaakt. De schrijver van deze opmerkingen wijst er op, dat in Curaçao enkele typische inheemsche overeenkomsten bestaan, waarbij één der partijen jegens de andere gehouden is in bepaalde gevallen arbeid te verrichten of een gedeelte van de opbrengst van zijn arbeid af te staan. Zoo schijnt het voor te komen, dat men zich in ruil voor het gebruik van een huis of een stuk land

[1]) Vgl. ook B. de Gaay Fortman *Economische en sociale vraagstukken in Curaçao*, De West-Indische Gids, jaargang XX, blz. 335.

eenige dagen per jaar, varieerende van negen tot vijftien, arbeid verricht ten behoeve van den eigenaar van het huis of het stuk land. Het recht om te mogen visschen in eens anders vischwater wordt verkregen tegen afstand van een deel van de gevangen visch. Ook de volgende overeenkomst komt volgens de *Amigoe* veel voor: Men mag mais planten op het land van een ander, mits deze als tegenpraestatie de stokken krijgt.

Het bestaan van dergelijke overeenkomsten wordt ook vermeld in het in 1909 uitgebrachte *Groot-Landbouwrapport*. Daarin wordt medegedeeld, dat de overgroote meerderheid der buitenbevolking in Curaçao, bestaande uit de vroegere slaven en hun afstammelingen, tot lang na de afschaffing der slavernij voor het meerendeel in gehuchten op de groote plantages woonde. Zij mochten daar enkele geiten, kippen en varkens houden en hadden het recht van water halen voor zich en hun beesten. Voorts stonden de plantage-eigenaren hun toe het kappen van brandhout voor eigen gebruik en stroo en hout voor het bouwen van hun hutten. „Zij waren de arbeidskrachten, waarover de planter beschikte en geheel van dezen afhankelijk, zoo lang zij tot het wonen op de plantages verplicht waren. Tot het planten van het door den planter verstrekt maïszaad waren zij verplicht en beiden trokken zij uit deze regeling voordeel. Als loon voor het werk, dat zij op het land verrichtten, genoten de arbeiders op de plantages een kan maïs, ter waarde van *f* 0.10 en 25 à 30 centen in contanten per dag, terwijl van de door hen voor eigen rekening op aan hen op de plantage afgestane gronden verbouwde maïs, het graan voor hen was en de maïsstokken voor het vee van den planter. De meeste planters lieten de op de plantages wonende arbeiders heerendiensten verrichten, door hen gedurende 12 dagen in het jaar tegen een gering loon, enkele planters zelfs zonder betaling, te laten werken." [1])

X in de A m i g o e dringt er op aan, dat de Staten als kenners van het land en de gebruiken eens zullen probeeren ook voor deze

---

[1]) Rapport van de door den Gouverneur van Curaçao benoemde Commissie, ten einde den toestand van het groot landbouwbedrijf in de kolonie na te gaan, de oorzaken van den achteruitgang der plantagehouders op te sporen en middelen tot verbetering aan te geven. *Koloniaal Verslag van West-Indië 1910*, III, Curaçao, bijlage D, blz. 3.

Ook in Nederlandsch-Indië komen overeenkomsten als de hier besprokene voor. Interessante gegevens daarover geeft J. D. N. Versluys *Vormen en soorten van loonen in den Indischen landbouw*, Acad. Proefschr. Leiden, 1938.

overeenkomsten een wettelijke regeling tot stand te brengen. Dit zou een goede daad zijn voor het volk.

Het is mogelijk, dat bij de openbare behandeling van het ontwerp-landsverordening deze overeenkomsten nog ter sprake zijn gebracht. In de stukken is er in ieder geval geen melding van gemaakt. Uit de gegeven voorbeelden blijkt, dat de bedoelde overeenkomsten eensdeels geen overeenkomsten tot het verrichten van arbeid zijn en anderzijds dat, voor zoover daarbij een der partijen arbeid verricht, dit niet tegen loon in dienst der andere partij geschiedt, zoodat ook in die gevallen van een eigenlijke arbeidsovereenkomst geen sprake is. Of een wettelijke regeling van deze overeenkomsten wenschelijk is, moet ik aan het oordeel van kenners van land en volk overlaten. Gemakkelijk zal zulk een regeling niet zijn, want de overeenkomsten zullen wel in allerlei verschillende vormen voorkomen. In ieder geval zal het gewenscht zijn, dat de rechterlijke macht bij de toepassing van de nieuwe wettelijke bepalingen in zake de arbeidsovereenkomst er op toeziet, dat niet overeenkomsten als de genoemde worden gefingeerd, terwijl in werkelijkheid sprake is van een arbeidsovereenkomst, om aan de toepassing van mogelijke bezwarende wettelijke bepalingen over de arbeidsovereenkomst te ontkomen. Het ontwerp-landsverordening houdt met de mogelijkheid van zulk een „vlucht" in andere overeenkomsten rekening. Artikel 1613*c* bepaalt nl., dat, indien een overeenkomst de kenmerken bevat van een arbeidsovereenkomst en van eenige andere soort van overeenkomst, zoowel de bepalingen betreffende de arbeidsovereenkomst als die betreffende de andere soort van overeenkomst, welker kenmerken zij mede bevat, van toepassing zullen zijn. In geval van strijd tusschen deze bepalingen zullen echter die betreffende de arbeidsovereenkomst van toepassing zijn [1]).

Een nadere beschouwing van de voorgestelde regeling moge thans volgen. Haar hoofdbeginselen zijn uiteraard dezelfde als die van de Nederlandsche wet. Zij is — haar plaatsing in het Burgerlijk Wetboek maakt dat noodzakelijk — privaatrechtelijk van

---

[1]) In Nederland is bij de invoering van de Pachtwet het omgekeerde gevreesd van het in den tekst besproken geval, nl. een aangaan van pachtovereenkomsten in den vorm van arbeidsovereenkomsten, om te ontkomen aan de strenge bepalingen der Pachtwet. In de practijk schijnt dit echter niet veel voorgekomen te zijn. Vgl. Prof. Mr. M. H. Bregstein *De Pachtwet en de wettelijke regeling van het arbeidscontract I en II*, R.B.A., onderscheidenlijk 24e serie, no. 12 en 25e serie, no. 1.

karakter. Dit brengt mede, dat de handhaving van de bepalingen van dwingend recht, welke zij bevat, niet door den strafrechter, doch geheel langs privaatrechtelijken weg geschiedt, doordat rechtshandelingen, in strijd met een bepaling van dwingend recht verricht, nietig worden verklaard of op deze handelingen een privaatrechtelijke straf (poena privata) wordt gesteld. Zoo bepaalt artikel 1613*p*, dat het loon, voor zoover het anders dan geoorloofd is, is vastgesteld, op een bedrag in geld gewaardeerd wordt en geacht wordt vastgesteld te zijn op het vijfvoud van dit bedrag.

Het aantal bepalingen van dwingend recht is, in afwijking van het algemeene beginsel van het overeenkomstenrecht, dat partijen in hoofdzaak vrij zijn in het bepalen van hun rechten en verplichtingen, bij de regeling van de arbeidsovereenkomst groot. Dit doet het bijzonder karakter dier overeenkomst duidelijk uitkomen. Anders dan bij andere overeenkomsten toch gaat het bij de arbeidsovereenkomst niet om den ruil van uitsluitend zakelijke praestaties. Bij de arbeidsovereenkomst treedt de arbeider in dienst van den werkgever en stelt zich dus onder diens gezag. Zijn praestatie, de arbeid, is onlosmakelijk verbonden met zijn persoon. Omgekeerd heeft de werkgever tegenover den arbeider, naast de verplichting tot betaling van het loon, allerlei verplichtingen, welke van persoonlijken aard zijn. De bepalingen van dwingend recht, waarvan werkgever noch arbeider, ook niet met onderling goedvinden, mogen afwijken, hebben alle de strekking een tegenwicht te vormen tegen het economisch overwicht aan de zijde van den werkgever.

Een tweede hoofdbeginsel der regeling is haar algemeenheid. Zij is toepasselijk op allen, die zich verbinden in dienst van een werkgever tegen loon gedurende zekeren tijd arbeid te verrichten (artikel 1613*a*). Zij geldt dus voor alle arbeiders, onverschillig of zij hoofd- of handenarbeid verrichten, of zij huiselijke diensten verrichten of in het bedrijfsleven werkzaam zijn. Evenwel is zij niet van toepassing op de arbeidsovereenkomst tusschen de reederij en den kapitein en op die tusschen den kapitein en de scheepsofficieren en scheepsgezellen. Deze laatste arbeidsovereenkomsten zijn, gelijk ik reeds zeide, geregeld in het Wetboek van koophandel. Voorts zullen de nieuwe bepalingen niet van toepassing zijn op personen in dienst van het gouvernement, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald. In Nederland bestaan op het beginsel van de algemeenheid dezer regeling nog twee uitzonderingen, nl. ten aanzien van personen in dienst van ondernemers van een spoorwegdienst en ten aanzien van de handelsreizigers.

Binnen haar kader maakt de Curaçaosche regeling in bepaalde gevallen nog onderscheid tusschen meerderjarigen en minderjarigen en tusschen inwonende en uitwonende arbeiders. Deze onderscheiden worden gerechtvaardigd door de bijzondere positie, welke minderjarige en inwonende arbeiders innemen. Vermelding verdient, dat het voorschrift van de Nederlandsche wet, dat de werkgever verplicht is in geval van ziekte of ongeval van een bij hem inwonenden arbeider gedurende een bepaalden tijd voor diens verpleging en geneeskundige behandeling zorg te dragen, in de Curaçaosche regeling niet is overgenomen, naar de memorie van toelichting mededeelt, omdat de Ziekteregeling 1936 (Publicatieblad 1937, no. 55) daarin reeds voorziet.

Een derde onderscheid, dat de Nederlandsche regeling kent, nl. tusschen arbeiders, die *f* 4.— of minder per dag en die meer dan *f* 4.— per dag verdienen, is in het ontwerp-landsverordening niet overgenomen. Naar mijn meening is dit een verbetering. De Curaçaosche regeling is daardoor in een aantal bepalingen overzichtelijker geworden dan de Nederlandsche. Er is bovendien, naar het mij voorkomt, geen reden de bijzondere bescherming, welke de arbeiders, die *f* 4.— of minder per dag verdienen, in bepaalde opzichten in Nederland genieten, aan de overige arbeiders te onthouden. In Nederland is er de laatste jaren bij de behandeling van de begrooting van het departement van Justitie uit de Staten-Generaal herhaaldelijk op aangedrongen in verband met de verminderde koopkracht van het geld het bedrag van *f* 4.— te verhoogen. De oplossing, die men in Curaçao gekozen heeft, schrapping van het onderscheid zonder meer, is veel juister.

Het derde en laatste hoofdbeginsel der regeling is de groote vrijheid, welke zij den rechter laat bij haar toepassing. Die vrijheid komt op tweeërlei wijze in het ontwerp tot uitdrukking. In de eerste plaats doordat den rechter een matigingsrecht, zoowel ten voordeele van den werkgever als ten voordeele van den arbeider is toegekend in gevallen, waarin de strikte toepassing van een algemeen voorschrift tot onbillijkheden aanleiding zou geven. Voorts heeft de rechter groote vrijheid bij de toepassing der verordening door de onbepaaldheid van vele harer uitdrukkingen. Zoo moet in geval van ziekte het loon voor „een betrekkelijk korten tijd" worden doorbetaald (artikel 1614*c*); zoo moet de rechter beoordeelen, of er voor een van beide partijen „een dringende reden" is om de dienstbetrekking te beëindigen (artt. 1615*p* en 1615*q*), of dat er „gewichtige redenen" bestaan om de arbeidsovereenkomst ontbonden te verklaren (artikel 1615*w*).

Doordat men in het ontwerp-landsverordening practisch de Nederlandsche wet heeft overgenomen, zijn een aantal wijzigingen, waarop in Nederland reeds sedert jaren is aangedrongen, ook in de Curaçaosche regeling nog niet aangebracht. Dit is ongetwijfeld een schaduwzijde van het overnemen van de in het moederland geldende regeling. Met name is in Nederland aangedrongen op wijziging van de bepalingen inzake het concurrentiebeding en het ontslag. De regeling van het concurrentiebeding — het beding tusschen werkgever en arbeider, waarbij deze laatste beperkt wordt in zijn bevoegdheid om na het einde der dienstbetrekking op zekere wijze werkzaam te zijn — acht men te bezwaarlijk voor den arbeider. Zoo blijft het concurrentiebeding van kracht, ook wanneer de arbeider niet op eigen verzoek en zonder dat hij daartoe aanleiding heeft gegeven door den werkgever is ontslagen. Ook noemt men als grief, dat de regeling geen onderscheid maakt tusschen den handel, waar aan het beding weinig behoefte bestaat, en de industrie, waar het inderdaad niet gemist zou kunnen worden.

Tegen de regeling van de beëindiging der dienstbetrekking voert men als bezwaar aan, dat de opzeggingstermijn voor den werkgever niet langer wordt, naar mate het dienstverband langer heeft geduurd. De boekhouder, die dertig jaar aan de zaak verbonden is, kan b.v. met denzelfden opzegginstermijn worden ontslagen als de loopjongen, die pas een half jaar in dienst is. Een tweede bezwaar is, dat de wet den arbeider alleen beschermt tegen onrechtmatig, niet tegen onrechtvaardig ontslag. Indien de werkgever de opzeggingstermijn in acht neemt, kan de arbeider, ook als het ontslag overigens schromelijk onbillijk is, daartegen op geen enkele wijze opkomen [1]).

Hoewel reeds verschillende ministers van Justitie hebben toegezegd, dat een wetsontwerp zou worden ingediend, waarin o.a. ten aanzien van deze punten de wet op het arbeidscontract zou worden herzien, is deze toch tot op dit oogenblik in dit opzicht ongewijzigd gebleven. Het is jammer, dat men in Curaçao in dezen het moederland niet is voorgegaan.

---

[1]) Bij dit betoog is geen rekening gehouden met het feit, dat op het oogenblik in Nederland door de zgn. Ontslagverordening practisch voor ieder ontslag een vergunning van den directeur-generaal van den Arbeid noodig is. De Ontslagverordening is echter een met het oog op de thans heerschende bijzondere omstandigheden getroffen noodmaatregel, die naast de regeling van de arbeidsovereenkomst in het Burgerlijk wetboek staat en waarvan geenszins zeker is, in hoeverre hij na den oorlog zal worden gehandhaafd.

Intusschen heeft men de Nederlandsche regeling niet klakkeloos overgenomen. Enkele afwijkingen noemde ik reeds. Zoo heeft men voorts niet overgenomen de Nederlandsche bepaling omtrent de gevolgen van het geven van een hand- of godspenning, omdat dit gebruik in Curaçao niet bekend is.

Ook in zake het reglement, de samenvatting van de voor een onderneming in haar geheel geldende arbeidsvoorwaarden, is de Curaçaosche regeling anders dan de Nederlandsche. In Nederland is voorgeschreven, dat een volledig exemplaar van het reglement kosteloos aan den arbeider moet worden verstrekt, dat een exemplaar moet worden gedeponeerd ter griffie van het kantongerecht, binnen welks ressort de desbetreffende onderneming is gevestigd, en dat een exemplaar op een voor den arbeider gemakkelijk toegankelijke plaats, zoo mogelijk in het arbeidslokaal, moet worden opgehangen. Alleen de laatste eisch is in het ontwerp-landsverordening overgenomen en terecht, naar het mij voorkomt. Aan het uitreiken van een exemplaar aan den arbeider en vooral aan het deponeeren van het reglement ter griffie wordt in Nederland niet of zeer slecht de hand gehouden [1]). Het ophangen van het regelement op een voor den arbeider gemakkelijk toegankelijke plaats is ook voldoende om hem met de bepalingen van het reglement behoorlijk op de hoogte te brengen.

De Curaçaosche regeling bepaalt verder nog, dat het reglement, behalve in de Nederlandsche taal, op de Benedenwindsche eilanden in het Papiamentsch en op de Bovenwindsche eilanden in het Engelsch moet zijn gesteld.

In Nederland moet de arbeider zich uitdrukkelijk met het reglement en met wijzigingen daarin accoord verklaren, bij gebreke waarvan hij geacht wordt de dienstbetrekking te hebben opgezegd. In Curaçao heeft men het karakter van het reglement als een collectieve regeling van voor de geheele onderneming geldende arbeidsvoorwaarden beter onderkend. Daar gaat men er nl. van uit, dat de arbeider zich met het reglement en met wijzigingen

[1]) In een artikel *Reglementen* in het in de noot op blz. 1 vermelde herdenkingsnummer van R.B.A. heeft Prof. Mr. A. N. Molenaar mededeeling gedaan van de resultaten van een door hem ingestelde enquête naar het aantal in Nederland bij de griffiën gedeponeerde reglementen. Op grond van de door hem gepubliceerde cijfers constateerde Prof. Molenaar voor de kantons Amsterdam en Rotterdam elk een gemiddelde van 7 nederleggingen per jaar. Hieruit blijkt duidelijk, dat aan den eisch tot nederlegging ter griffie slechts sporadisch wordt voldaan. De conclusie is dus gewettigd, dat in Nederland niet veel rechtsgeldige reglementen in werking zijn.

daarin vereenigt, tenzij hij zelf anders verklaart, in welk geval hij eveneens geacht wordt de dienstbetrekking te hebben opgezegd [1]).

Het voorgestelde artikel 1613*q* van het Curaçaosche burgerlijk wetboek verklaart evenals artikel 1637*s* van het Nederlandsche ongeoorloofd en nietig de bedingen tusschen een werkgever en een arbeider, waarbij de arbeider zich verbindt zijn loon of overige inkomsten of een gedeelte daarvan op een bepaalde wijze te besteden of zich zijn benoodigdheden op een bepaalde plaats of bij een bepaalden persoon aan te schaffen. Dit voorschrift waarborgt den arbeider de vrije beschikking over zijn loon en andere inkomsten. Het verbiedt de gedwongen winkelnering, het misbruik, dat de werkgever den arbeider dwong zijn inkoopen te doen in een door den werkgever zelf gedreven winkel of in een winkel, waarbij de werkgever nauw betrokken was, tegen uitzonderlijk hooge prijzen. Zonder meer zou de bepaling echter ook treffen een beding als b.v. dat, waarbij de arbeider op zich neemt een gedeelte van zijn loon te besteden voor het deelnemen in een door den werkgever opgericht pensioenfonds. Het tweede lid van artikel 1613*q* bepaalt dan ook, dat wel geoorloofd zijn bedingen, waarbij de arbeider deelneemt in eenig fonds, dat naar het oordeel van den gouverneur voldoende waarborgen van soliditeit biedt. Ook in dit geval is de Curaçaosche regeling beter dan de Nederlandsche. In Nederland moet het fonds voldoen aan bij algemeenen maatregel van bestuur gestelde voorwaarden. De meeste pensioen- en spaarfondsen voldoen aan die voorwaarden niet en maken gebruik van de mogelijkheid om van de bepalingen van den algemeenen maatregel van bestuur dispensatie te vragen. Een doeltreffende contrôle op de desbetreffende fondsen is echter door deze regeling niet verkregen. De Curaçaosche regeling heeft het voordeel, dat zij eenvoudig is en den gouverneur in de gelegenheid stelt op de fondsen een meer dan formeel toezicht uit te oefenen. Door te bepalen, dat deze moet verklaren, dat het fonds in quaestie voldoende waarborgen van soliditeit bezit, legt zij den Gouverneur de ver-

---

[1]) Een nog verder gaande afwijking van de Nederlandsche regeling behelst de Nederlandsch-Indische met betrekking tot het vaststellen van een nieuw of het aanbrengen van wijzigingen in een reeds bestaand reglement. Artikel 1601*k* van het Nederlandsch-Indische burgerlijk wetboek bepaalt nl., dat de arbeider, die zich met het nieuwe of met het gewijzigde reglement niet kan vereenigen, binnen vier weken bij den rechter ontbinding van de arbeidsovereenkomst kan vorderen. De rechter wijst de vordering toe, tenzij hij van oordeel is, dat de arbeider niet of niet in voldoende ernstige mate in zijn belangen wordt geschaad.

plichting op zich omtrent de positie en het beleid van het fonds grondig op de hoogte te stellen.

Tenslotte bevat het ontwerp-landsverordening in artikel 1615*i*, dat den opzeggingstermijn regelt, een speciaal voor Curaçao getroffen regeling met betrekking tot de huisbedienden. Voor deze arbeiders bepaalt artikel 1615*i*, dat de termijn van opzegging zoowel voor den werkgever als voor den arbeider een week zal bedragen, ongeacht of de arbeidsovereenkomst is aangegaan voor een bepaalden tijd, voor onbepaalden tijd of tot wederopzegging. „De ervaring, die welhaast een ieder met dienstboden opdoet, rechtvaardigt naar de meening van het Bestuur deze afwijking" [1])

De afdeelingen der Staten hebben blijkens het 19 October 1939 uitgebrachte Voorloopig verslag, allereerst gewezen op enkele onjuistheden in de redactie van het ontwerp, blijkbaar ontstaan, doordat het overzetten van de Nederlandsche regeling in een Curaçaosche niet met de noodige nauwkeurigheid is geschied. Het is onbegrijpelijk, dat in een van het Bestuur uitgaand stuk dergelijke slordigheden zijn opgenomen. De Gouverneur heeft zich dan ook gehaast bij Nota van wijzigingen de door de Staten noodig geoordeelde, redactioneele verbeteringen in het ontwerp aan te brengen.

Eén lid achtte voorts het voorschrift, dat het reglement in de Nederlandsche taal en voorts op de Benedenwindsche eilanden in het Papiamentsch en op de Bovenwindsche eilanden in het Engelsch moet zijn gesteld, onnoodig. Dit lid wilde bepalen, dat het reglement moet worden bekend gemaakt in de taal of de talen, welke de betrokkenen verstaan, welke die ook mochten zijn. Bijval bij andere leden heeft dit voorstel niet gevonden en ook het Bestuur heeft het in de memorie van antwoord — ingezonden 6 December 1939 — afgewezen.

Artikel 1614*q*, bepalende, dat, voorzoover het in geld vastgesteld loon niet wordt uitbetaald uiterlijk den derden werkdag na dien, waarop de betaling ingevolge de wettelijke voorschriften had moeten geschieden, de arbeider, in dien deze niet-betaling aan den werkgever is toe te schrijven, aanspraak heeft op een verhooging ter zake van de vertraging, welke voor den vierden tot en met den achtsten werkdag bedraagt 5% per dag en voor elken volgenden werkdag 1%, ondervond ook bestrijding door één lid. Dit wilde den werkgever niet slechts uitstel gunnen tot den derden werkdag

---

[1]) M. v. T., bl. 1. Zie ook hiervoor blz. 3.

na dien, waarop de betaling van het loon had moeten geschieden, maar gedurende een week. Het voorstel werd gemotiveerd met een betoog, dat het op de plantages wel voorkomt, dat de werkgever op den betaaldag het geld niet heeft om de arbeiders te betalen, doordat anderen hem schuldig blijven. Subsidiair drong het lid in quaestie er op aan de rente van 5% per dag voor den vierden tot en met den achtsten werkdag vertraging lager te stellen.

De andere leden bestreden dit betoog terecht door er op te wijzen, dat het risico van in-gebreke-blijven van de debiteuren van den werkgever niet op de arbeiders mag worden afgewenteld. De memorie van antwoord heeft dit nog eens onderstreept door op te merken, dat de inkomsten van den arbeider in den regel niet van dien aard zijn, dat hij zijn werkgever „crediet" kan geven. Deze argumentatie is vrij afdoende. Het doet daarom wonderlijk aan, dat blijkens het 9 Februari 1940 uitgebrachte Eindverslag het lid, van wien de in het Voorloopig verslag vermelde suggestie afkomstig was, zijn voorstellen handhaafde en thans daarbij zelfs door een paar andere leden gesteund werd. Begrijpelijkerwijze heeft het Bestuur in een Nota naar aanleiding van het Eindverslag, ingezonden 27 Februari 1940, volstaan met naar zijn reeds in de memorie van antwoord geopenbaarde meening te verwijzen.

Aangezien de Nota naar aanleiding van het eindverslag het laatste stuk is, dat mij omtrent het ontwerp-landsverordening ter beschikking staat, moet ik mijn beschouwingen met het vermelden van den inhoud dier nota besluiten. Moge een spoedig herstel van het regelmatige verkeer tusschen Nederland en Curaçao ons in staat stellen ook van de verdere lotgevallen van de Curaçaosche regeling der arbeidsovereenkomst kennis te nemen. Misschien geven deze aanleiding later nog eens op deze zaak terug te komen.

EEN BLIK OP DEN TOESTAND VAN SURINAME BIJ DEN OVERGANG VAN HET ENGELSCHE BESTUUR OP DAT VAN DE BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1802

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

De vrede van Amiens maakte een einde aan het eerste Engelsche tusschenbestuur van Suriname, dat Groot-Brittannië toen aan de Bataafsche republiek als kolonie moest teruggeven. De brigadier-generaal Archibald Campbell ,,commandeerende Zyner Groot-Brittannische Majesteit's landmacht in de Colonie Suriname en onderhoorige van dien etc. etc." ontsloeg in het hoofdkwartier te Paramaribo op 30 November 1802 alle zoowel civiele als militaire autoriteiten van den eed van getrouwheid, welken zij aan Zijne Brittannische Majesteit hadden gelegd, en wel van het oogenblik af, waarop de Bataafsche vlag in de kolonie zou zijn geheschen. De gouverneur J. F. de Friderici werd a.i. vervangen door gouverneur W. O. Bloys van Treslong, die van 4 December 1802 tot 9 December 1803 het bewind voerde, en opgevolgd werd door den commissaris-generaal Pierre Beranger, die op zijn beurt, toen de kolonie andermaal, en nu voor de laatste maal, onder Engelsch tusschenbestuur kwam door het verdrag van 28 April 1804, het bestuur op 9 Mei d.a.v. overdroeg aan den Engelschen gouverneur-generaal sir Charles Green.

Over den toestand van de kolonie ten tijde van het aanvaarden van het Nederlandsche bewind door Bloys van Treslong geeft onderstaande brief, van den heer W. H. Eyma, raad van Politie en Crimineele Justitie in de jaren 1802—1815, die verscheidene plantages in de kolonie bezat, een kijk. De brief is aan zijn bloedverwanten in Nederland gericht. Hij behandelt den toenmaals heerschenden toestand, welken hij vergeleek met dien van de naburige koloniën Berbice en Demerary die zooveel beter was uit oorzaken, welke hij opsomt.

De brief luidt als volgt:

Men zal ongetwijffeld van alle kanten verneemen, dat deeze Colonie door de Engelsche Troupes ontruimd, en door de Bataafsche Troupes in bezit is genomen; deeze ontruiming is zeer stil geschied, den 2 December, en den volgenden dag de bezitneming, terwijl de Bataafsche Vlag wierd opgeheijst, wierd het geschut van alle de schepen gelost, en het was een dag van algemeene vreugde.

Den 6e Publiceerde de heer Bloys van Treslong. ,,Dat, ingevolge het besluit van het Staatsbewind der Bataafsche Republiek van den 5 July 1802, den Gouverneur-Generaal deezer Colonie J. F. Friderici provisioneel is gesuspendeerd.

Als nu het Gouvernement der Opgem. Colonie provisioneel zal worden waargenomen, door hem Commandant, benevens twee Raaden uit den Hove van Politie en Crimineele Justitie, en waartoe hij Commandant verkozen heeft, de twee oudste Raaden van voornoemde Hove, zijnde de Raaden W. van Ommeren en D. Brederode"

Maar de dag van deeze Publicatie is gansch geen dag van vreugde geweest, om meer dan eene reden.

Den 14en publiceerde het provisionaal Gouvernement dat de publicatien van Gouverneur en Raden dato 20 December 1781, 23 December 1791 en 1 Maart 1793 (welken door den Gouverneur Frederici gechurcheert waren) wederom hunne vigeur en kragt zouden sorteeren.

,,En wijders dat wij hebben goedgevonden aan alle en een iegelijk wie het moge aangaan bij deeze bekend te maken dat van nu voortaan de Publique comptoiren geene uitgezonderd, weder werden gebracht, en gesteld zijn op denzelfden voet, als dezelve zig hebben bevonden ten tijden deeze colonie is overgegaan onder de Protectie van zijne Groot Britanische Majesteit".

Den 24en publiceerde het Hof van Politie de taxatie van de producten welke sedert den 3 December tot de maand Mey zijn en zullen afgescheept worden, namentlijk Suijker *f* 110.—; heele Koffy 7, gebroken 5, schoone Catoen 18, vuijle 11 en Cacao 6 stv., waarvan 6 pc. moet worden betaald; buijten dien moet een suiker planter nog betalen 6 pc. van de Dram en Melassie, en de Americaanen, die Melassie uitvoeren, moeten weder 6 pc. betaalen; verders moeten 3 pc. betaald worden van de Producten, welke in de Colonie worden verkogt, al is het voor Exportatie, zodat de 6 pc., die den Koper betaald, even als van de Melassie door den verkopers schoon indirect werd gedragen, en dan nog een zoogenaamd temporair Hoofdgeld van een gulden per hoofd zonder onderscheijd van jaaren.

Alle deeze Impositien worden alleen aan de Cassa tegens de Weglopers betaald; eene Cassa, die voor 1749 niet bekend was, die voor 1770 ongevoelig is geweest, en die in de laatste Jaaren meer heeft bedragen, dan alle de andere Impositien te zamen.

In deeze Omstandigheyden zien wij op de gearriveerde facatures, dat van afgescheepte benodigdheedens eene Recognitie van 3 pc. is betaald, dan men meld ons dat de Producten deezer Colonie voor 5 pc. een inkomend Recht zal geheven worden. Wij weten niet waaraan wij deeze nieuwe Impositien moeten toeschrijven, of het is, om dezelve

te voegen bij de Impositien, die de Planters reeds betaalen, dan of het is, om reden dat naar de Bataafsche Trouppes, die hier zijn, betaald worden met Assignatien op den Raad der Americaansche Colonien, in plaatze dat dezelve te voren hier te Lande betaald wierden, men nu ook in het Moederland die Impositien wil ontfangen, waaruit dezelven te vooren hier te Lande wierden betaald, maar het is naar het mij voorkomt te voorzien, immers te vreezen, dat indien de Eygenaren in het Moederland deze nieuwe Lasten stilzwijgende betalen, het Additioneele Impositien zullen worden.

Het Staats Reglement Art. 47. zegt, dat den Raad der Oost West Indische Handelsbezittingen de afzonderlijke administratie hunner Inkomsten hebben. ,,Ingevalle dezelve niet toereikende zijn, worden zij uit de Nationale Kas gesubsedieert, *in welke aan den anderen kant ook het overschot zal worden gestort*''.

Dus zijn deeze beyden Raden met betrekking tot hunne Inkomsten zoveel als Rentmeesters van deeze beyde deelen der Nationale finantien, nu zal niemand ontkennen, dat een yverig Rentmeester zijn Eer daar in stelt, om zijne rekeningen Jaarlijks met een batig saldo te sluyten. Indien nu iemand voor deeze nieuwe impositien klaagd en dezelven met en benevens de Cassa tegens de weglopers gereedelyk betaald, wat zal dan den Raad bewegen, om een van de beyden af te schaffen? En waarlijk daar zijn redenen genoeg, niet alleen om over dezelve te klagen, maar teffens aan te toonen waarin niet al Suriname onderscheiden is van Berbice en Demerary, en dat na de verliezen, welke de Eygenaaren der Plantagien in Suriname (meestal inwoonders van de Republicq en die hun aandeel in de heffingen en andere lasten gedragen hebben) gedurende den oorlog met Engeland geleden hebben, zij van de billijkheid zouden mogen verwagten, dat men op middelen zouden bedagt zijn, om hun op te beuren, op dat zij hunne Plantagien weder in bloeiende Staat Kunnen brengen en daardoor de Welvaart van de Bataafsche Republiek doen toeneemen.

Wij kunnen van hier niets doen, eensdeels is het getal van Planters hier te Lande te gering, om in aanmerking te komen en andersdeels hebben wij nog geene legaale kennis van de 5 pc. inkomende Regten in het Moederland, weshalven de Representatie in Amsterdam en verdere plaatsen van de Republik diend te geschieden, en men zoude Kunnen besluyten met het verzoek, dat de Commissarissen welke herwaarts staan te komen mogen worden gelast aan de eene kant om de finantien op zodanige voet in rigten, als overeen zal komen met de constitutie van de colonie, gereguleert of nog te reguleeren, maar aan de andere Kant dat een planter zo veel mogelyk worde verligt, immers niet bezwaard, boven het geene hij voor den nu pas geyndigde Oorlog is belast geweest.

Indien men mogt goedvinden op deeze ofte andere gronden eene Remonstrantie te doen, dunkt my het geschikste te zyn dat men zig met de voornaamste Surinaamsche Comptoiren vereenigde om zodanig Request door hunnen Committenten eygenaaren van of in Plantagien te laten teekenen, en myne vurige wenschen dat het van een gelukkig gevolg mag zyn.

Na het sluiten deezes wordt mij door een mijner vrienden onder het Oog gebragt, dat misschien a Costi het onderscheid van Suriname

van Berbice & Demerary niet zo wel bekend zal zyn, als ons het hier is; ik zal het derhalven een weinig nader Expliceeren.

In Berbice & Demerary behoren de meeste Plantagien aan Inwooners: deeze Colonien zijn al vroeg aan de Engelschen overgegaan.

De scheepvaart is van toen aan onbelemmert geweest met Engelsche scheepen.

De West-Indische Producten waren ter dier tyd hoog in prys.

De Planters konden hunnen benodigdheeden met hunnen producten betaalen zonder eenig gevaar van de zee, of van slegte verkopen.

Negers wierden hun in een grote abondantie aangevoerd, waardoor zij hunne beplanting naar welgevallen hebben uitgebreid.

De Planters betaalde hunne Intressen niet aan hunne Hypothecaire crediteuren.

Zy droegen niets in de lasten en heffingen, welke de Inwoners der Republiek hebben moeten opbrengen.

In Suriname behoren de meeste Plantagien aan Inwoners der Bataafsche Republiek. Na 1794 is geen Nationaal Schip aldaar aangekomen.

Byna alle de Producten welken met Neutrale Scheepen zyn verzonden, zyn in 's Vyands handen gevallen.

Het ontbreekt niet aan Plantagien welken 500 Vaten Suyker of 200.000 pond koffy verloren hebben, vermits men dezelven niet heeft kunnen laten assureeren.

Op de meeste Suyker Plantagien heeft men Lootsen moeten maken, om de suyker te bergen, en toen die naderhand wierd afgeleverd, was dezelve, meer als de helft verminderd. De eygenaaren der Plantagien hadden geen inkomen van dezelven en moesten egter hun aandeel opbrengen in de lasten en heffingen welken in de Bataafsche Republiek wierden uitgeschreeven.

Diegeenen en andere die Surinaamsche goederen bezaten, moesten nog daarenboven schulden maken om te kunnen leeven.

In 1792 en 1799 hebben de Administrateurs wel een deel Producten aan kooplieden verkogt, om cargaisoenen met vreemde schepen aangebragt te betaalen, maar zij konden geen remises overmaken.

Tydens de overgave van de colonie onder Engelsche Protectien waren de pryzen van de suyker en koffy vry laag.

De administrateurs moesten de Producten naar Engeland zenden, van waar de Eygenaaren meestal schreyende [1]) verkoop zeerekeningen hebben ontfangen.

De wisselkoers was aanstonds ƒ 12— met 5 pc Agio en in Amsterdam circa ƒ 10—10 zodat de Eygenaaren meer dan ƒ 2— p. r £ stg verloren op de Remises die hen door hunne Administrateurs wierd gedaan.

* * *

Ter vergelijking van de prijzen van verschillende, producten, bij publicatie van 24 December 1802 vastgesteld, geven wij hier-

[1]) Niet duidelijk leesbaar woord.

onder de prijzen der afgescheepte en nog onvoldane producten, welke 20 jaar tevoren golden, en aanmerkelijk lager waren.

	Prijzen in 1782 [1]	Prijs in 1783 [2]	Prijs in 1802.
Een oxhoofd suiker.	ƒ 80.—	ƒ 55.—	ƒ 110.—
Een pond heele koffieboonen. . .	st. 5	st. 5	st. 7
,, ,, cacao	,, 4	,, 4	,, 6
,, ,, schoone katoen	,, 15	,, 13	,, 18
,, ,, indigo	ƒ 2.—	ƒ 2.—	—
,, ,, gebroken koffieboonen .	st. 1,8	st. 2,8	st. 5,8
,, ,, vuile katoen of uitschot	,, 4	,, 3	,, 11,8
Rijst		,, 2	

Na het herstel van het Nederlandsche bestuur werden op 23 December 1818 nieuwe prijzen vastgesteld. Deze waren als volgt:

Suiker: 65 stuiver, heele koffieboonen: 20 stuiver, cacao: 12 stuiver, schoone katoen: 33 stuiver, gebroken koffieboonen: 12 stuiver en vuile katoen: eveneens 12 stuiver, alles per pond.

In de prijzenpublicatie van 1783 valt ons het artikel rijst op [3]), waarvan de aanplant nog gering was, om eerst anderhalve eeuw daarna een zoodanige hoogte te bereiken, dat invoer van buiten ophield en de kolonie niet alleen haar eigen bevolking ermede kon voeden, maar een overschot voor den uitvoer kon aanwijzen.

---

[1]) Publicatie van 21 December.

[2]) Publicatie van 22 December.

[3]) Zie mijn artikel: Iets uit de geschiedenis van de rijstcultuur in Suriname D.W.I.G. 1930/1, blz. 107/8.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN EN COURANTEN

Hervormd Nederland, 28 Augustus 1941, no. 126. De Hollandsche kerk op Sint Thomas, door Fred. Oudschans Dentz [in deze kerkenserie verschenen reeds eerder artikelen over de Nederlandsche kerken in Essequebo en Demerary 1 Febr. 1940; Ceilon 24 Oct. 1940, de Geuzenhoek (Maria Hoorebeke) 30 Jan. 1941 en Kaapstad 24 April 1941].

De Nederlandsche Leeuw. September en October 1941, nos. 9 en 10 Nederlandsche grafzerken in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

De Haagsche Post. 27 September 1941, no. 1458. Een Groot Koloniaal Nederlander. (Louis Brion, geboren op Curaçao 1782, overleden 27 September 1822).

Oost en West. Mededeelingen 27 September 1941, no. 35. Bethesda, door Elly Schweizer; Louis Brion, door v. K.; Koffie uit Suriname het eerst voor twee en een halve eeuw verzonden. Nederlanders de eerste koffieplanters in West-Indië, door Fred. Oudschans Dentz; Marineflitsen uit vroeger tijd. Passagieren [op Curaçao], door J. v. d. Werf. *Idem*. 25 October 1937. Suriname. Een terugblik op gebeurtenissen in de geschiedenis van twee en een halve eeuw, door Fred. Oudschans Dentz.

Dalmeijers Maandblad Universum. Augustus 1940, no. 465. Jhr. dr. J. C. Molerus: Ons Westindisch eilandenrijk. Over Aruba. [Met 5 afbeeldingen en een kaartje].

Nederlandsch Maandblad voor Philatelie. Augustus 1941 no. 8. Curaçao zegels in nieuwe teekening.

Journal de la Société des Americanistes. Nieuwe Serie XXXI, 1939, blz. 1/120. Nouvel Examen des Langues des Antilles avec Notes sur les langues Arawak-Maipure et Caribes et vocabulaires Shebayo et Guayana (Guyane), door C. H. de Goeje.

Echo's uit de Missies. 25 September 1941, no. 10. Waarom Lo-Soen geen bril hoefde te koopen, door Sr. M. Desiree [speelt onder de Chineezen in Suriname].

Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Tweede Reeks Dl. LVIII, no. 5, (1941). Over de mogelijkheid van kolonisatie van blanken in Suriname, door dr. G. J. Vink (met 1 figuur).

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. October 1941, no. 10. De Graaf van Zinzendorff. Stichter der Hernhutter-Zending. [in Suriname] door dr. C. Capelle.

K 2597

